توحيداو شرک

دعا او عبادت

تصرف او علم غيب

توسل او شفاعت

اسماء او صفات

تأويل او متشابهات

حق او باطل مذهب

Ketabton.com

حکمتيار

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب له متن څخه

قرآنکریم، قریش مشرکین ګڼي، که څه هم هغوی په خدای باور درلود، الله ئې د ځمکي او آسمان پالونکی او پیدا کوونکی او د ټولو شیانو خالق منلو، د کعبې طواف ئې کاوو، ځانونه ئې د بیت الله مجاورین او متولیان بلل، بتان ئې خدایان نه؛ بلکه الله تعالی ته د تقرب وسیله شمېرل او ویل به ئې: مونږ دا بتان نه لمانځو بلکه دا زمونږ او د خدای ترمنځ رابطه او وسیله ده، دا د الله تعالی دربار ته د نږدې او مقربو کسانو مجسمې دي، د دوی په وسیله الله ته ورنږدې کېږو او د دوی شفاعت او سپارښتنه زمونږ د دعاګانو او سوالونو د اجابت سبب کېږي!! قریشو د خپل تاریخ د مشهورو او د دوی په نظر د لوړ معنوي مقام د خاوندانو او الهي دربار ته د مقربو کسانو (۳۶۰) مجسمې په بیت الله کي دننه نصب کړې وې، لومړی ئې د دوی په قبرونو ځلي او زیارتونه جوړ کړل او بیا ئې د دوی بتان جوړ او په کعبه کي ئې نصب کړل، دا عقیده ئې درلوده چي د الله تعالی عبادت باید د دې بتانو له لاري وشي او دعا د همدوی له لاري د الله حضور ته وړاندي شي، همدا ئې د عبادت او دعا د قبلېدو لاره بلله او دا بتان ئې د خدای "اهل بیت: کهول" بلل او هر یوه ته ئې د کایناتو د یوې برخي د واکدار او متصرف په سترګه کتل!! هر بت د یوې ډلي او قبیلي لپاره د ډېرو سیاسي، اجتماعي او اقتصادي امتیازاتو وسیله وه، همدې ډلي به هغه ته کرامات ثابتول، د عوامو په زړه کي به ئې د هغه د هیبت، قدر او قیمت زیاتولو لپاره پراخ تبلیغات کول، د دې لپاره چي ساده زړي عوام د بت په نامه خپلي شکرانې او نذرانې لازیاتي کړي؛ غولوونکي لاري چاري به ئې لټولې، له همدغو شکرانو او نذارنو نه چي د ده په نامه به ئې ترلاسه کولې؛ یوه برخه به ئې د بت او د بت د ماحول په سنګارولو او په لازیات جالب او جاذب جوړولو باندي مصرفول او زیاته برخه به ئې د عبادت ځي مجاورینو او متولیانو په خپلو کي وېشل. یوه ته بت معبود وو، پناه ځي وو او د حاجتونو ترسره کېدو مرجع، خو بل ته دام او دکان وو او د خلکو د دوکه کولو او لدوی نه د پیسو شکولو وسیله. که تاسو د هر بت، بتخاني او د هر قبر په سر د زیارتونو جوړولو قصې ته ځیر شئ نو حتماً به د هغه ترشا یو "سامري" او "بلعم باعور" بیامومئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

د ناشر عرائض -- ۱
توحید --- ۳
قرآن د الله تعالی په هکله څه وايي؟ -----------------------------۱۳
د توحيد غوښتني --۱۷
په ربوبيت کي شرك --۲۹
علم غيب---۴۱
توسل ---۷۳
شفاعت ---۸۱
تأويل -- ۹۰
قاطعيت او تسامح--۱۲۷
کوم مذهب حق دئ؟--۱۳۳
زمونږ عقيده --۱۴۵
د الله تعالی په اړه زمونږ عقيده -------------------------------۱۵۳
د الله تعالی اسماء او صفات ---------------------------------۱۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای جل جلاله څنګه وپېژنو؟-------------------------------۱۲۸
د الله تعالی نومونه---۱۷۵
د الله تعالی صفات ---۱۸۱
دالله تعالی افعال---۱۸۷
قرآنکریم او متشابهات ---------------------------------------۱۹۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د ناشر عرائض

د الله تعالی د پېرزوینو نه ممنون یو چي مونږ ته ئې په پښتو کي د یوه بل علمي اثر د خپرولو توفیق راکړ او د افغان ولس دیني زېرمي او پښتو ادب ته ئې د دې کتاب د ډالۍ کولو فرصت او امکان راپه برخه کړ. د توحید او شرك تر عنوان لاندي دا کتاب د ورور حکمتیار د ځینو هغو مقالو مجموعه ده چي د همدې موضوع په اړه په دري ژبه لیکل شوې او د میثاق ایثار لخوا لومړی بېل بېل او بیا د کتاب په بڼه کي نشر شوې، او دا دئ د پښتو ژباړه ئې ستاسو په خدمت کي ده. د کتاب په وروستۍ برخي کي به د هغې رسالې ژباړه هم بیامومئ چي عنوان ئې "زمونږ عقیده" ده او په هغه وخت کي لیکل شوې چي د جهاد په ضد ژوري توطئې رواني وې، له یوې خوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې هڅه کېده چې د افغانانو د اسلامي جهاد قيادت د يوه ځواکمن او منظم حزب په لاس کي پاتې نشي او بېلا بېلي سياسي او نظامي ډلي ډگر ته راوايستلی شي او له بلي خوا دا هڅه کېده چي په مجاهدينو کي فکري انتشار راولاړ شي او د داسي اعتقادي بحثونو لړۍ پيل شي چي فتنې راولاړې او مجاهدين پکي مصروف کړي، يوې خاصي کړۍ ته وظيفه ورکړی شوې وه چي دا مأموريت سر ته ورسوي، د دې کړۍ د خولې بندولو او د هڅو شنډولو لپاره دا رساله ليکل شوې وه.

الله تعالی دې مونږ ته په هر سنگر کي له اسلام نه د صادقانه او مخلصانه دفاع او د دښمن د دوامداري او ستړيا نه منونکې مقابلې توفيق راکړي.

د ميثاق ايثار اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

لومړی فصل

توحيد

دا "توحيد" څه دئ چي اسلام ورته هومره لوی ارزښت او ستر اهميت ورکړی چي وايي: په توحيد باور لرونکي جنت ته ځي، د دنيا او آخرت سعادت او بريا ئې په برخه کېږي او د منکر سزا ئې دوزخ ده او د دنيا او عقبى له نېکمرغۍ او بريا نه بې برخي کېږي؟ پر توحيد د ايمان او باور او د انسان د کړو وړو او عمل تر منځ څه رابطه ده چه له هغه پرته نه د انسان هيڅ نېك عمل قبلېږي او نه د کوم ارزښت او قدر وړ ګڼل کېږي؟

که قرآنکريم ته مراجعه وکړو نو وبه ګورو چي د ټولو پيغمبرانو عليهم السلام دعوت او بلنه په دوو ټکيو کي خلاصه کوي:

اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلَهٍ غَيْرُهُ

(c) ketabton.com: The Digital Library

"د الله عبادت وکړئ"، "له هغه پرته بل اله او معبود نه لرئ"

خلكو ته دانبياوو عليهم السلام د دعوت خلاصه همدا ده: يوازي د الله عبادت وکړئ ځکه له هغه پرته نه بل معبود شته او نه څوك د عبادت او لمانځني وړ. سوال دا دئ چي په دې بلني او دې دعوت کي څه راز پروت وو چي د لويو ټولنيزو انقلابونو سبب شو؟ د ټولني بې وزلو او مستضعفو پکي خپل نجات لټاوو او مستکبرينو د خپل تخت او تاج او استبدادي نظامونو د نسکورېدو عامل بالو؟ دا ولې يوه ورباندي داسي ايمان راوړي چي د هغه لپاره ئې د سر او مال قرباني ورکړې، خو بل ترې انکار کړی، د مخالفت لاره ئې ورسره نيولې او په ټول توان سره ئې د هغه مقابله کړې؟ دا ولې د تاريخ په هر پړاو کي د هر پيغمبر له بعثت نه وروسته د ټولني مستکبرينو، د شر او فساد ځواکونو له پيغمبر سره د مخالفت لاره نيولې ده، دا پداسي حال کي چي د ټولو پيغمبرانو عليهم السلام د دعوت خلاصه دا وه چي: د يوه الله عبادت وکړئ، له هغه پرته بل معبود او خدای نه لرئ!! لدې دعوت نه د مستکبرينو انتباه او انګېرنه څه وه ؟ د نجات دا شعار ئې څنګه تعبيرکړی چي مخالفت ئې ورسره ضروري ګڼلی؟ هغه څه وو چي دوی باور ورباندي لازمي بالو خو د توحيد شعار " لا اله الا الله " ورسره ټکر کولو؟ او هغه څه وو چي دوی د دې شعار پرځای پر هغه ټينګار کاوو او هغه ئې د خپل اقتدار او نظام د بقا ضامن بالو؟! که قرآنکريم په لږ غور سره ولولو نو د دې ټولو پوښتنو ځوابونه به ومومو. راځئ څو شيبې په دې اړه د قرآنکريم په ارشاداتو کي غور وکړو او وګورو چي قرآن د

(c) ketabton.com: The Digital Library

توحید د دې شعار په اړه څه لاربنووني لري ، دا شعار څه ډول معرفي او تعریفوي او پدې هکله څه غوښتني لري؟!

قرآنکریم، قریش مشرکین ګڼي، که څه هم هغوی په خدای باور درلود، الله ئې د ځمکي او آسمان پالونکی او پیدا کوونکی او د ټولو شیانو خالق منلو، د کعبې طواف ئې کاوو، ځانونه ئې د بیت الله مجاورین او متولیان بلل، بتان ئې خدایان نه؛ بلکه الله تعالی ته د تقرب وسیله شمېرل او ویل به ئې: مونږ دا بتان نه لمانځو بلکه دا زمونږ او د خدای ترمنځ رابطه او وسیله ده، دا د الله تعالی دربار ته د نږدې او مقربو کسانو مجسمې دي، د دوی په وسیله الله ته ورنږدې کېږو او د دوی شفاعت او سپارښتنه زمونږ د دعاګانو او سوالونو د اجابت سبب کېږي!! قریشو د خپل تاریخ د مشهورو او د دوی په نظر د لوړ معنوي مقام د خاوندانو او الهي دربار ته د مقربو کسانو (۳۶۰) مجسمې په بیت الله کي دننه نصب کړې وې، لومړی ئې د دوی په قبرونو ځلي او زیارتونه جوړ کړل او بیا ئې د دوی بتان جوړ او په کعبه کي ئې نصب کړل، دا عقیده ئې درلوده چي د الله تعالی عبادت باید د دې بتانو له لاري وشي او دعا د همدوی له لاري د الله حضور ته وړاندي شي، همدا ئې د عبادت او دعا د قبلېدو لاره بلله او دا بتان ئې د خدای "اهل بیت: کهول" بلل او هر یوه ته ئې د کایناتو د یوې برخي د واکدار او متصرف په سترګه کتل!! هر بت د یوې ډلي او قبیلې لپاره د ډېرو سیاسي، اجتماعي او اقتصادي امتیازاتو وسیله وه، همدې ډلي به هغه ته کرامات ثابتول، د عوامو په زړه کي به ئې د هغه د هیبت، قدر او قیمت

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتولو لپاره پراخ تبلیغات کول، د دې لپاره چې ساده زړې عوام د بت په نامه خپلې شکرانې او نذرانې لازیاتې کړي؛ غولوونکې لارې چارې به ئې لټولې، له همدغو شکرانو او نذارنو نه چې د ده په نامه به ئې ترلاسه کولې؛ یوه برخه به ئې د بت او د بت د ماحول په سنګارولو او په لازیات جالب او جاذب جوړولو باندې مصرفول او زیاته برخه به ئې د عبادت ځي مجاورینو او متولیانو په خپلو کې وېشل. یوه ته بت معبود وو، پناه ځي وو او د حاجتونو ترسره کېدو مرجع، خو بل ته دام او دکان وو او د خلکو د دوکه کولو او لدوی نه د پیسو شکولو وسیله. که تاسو د هر بت، بتخانې او د هر قبر په سر د زیارتونو جوړولو قصې ته ځیر شئ نو حتماً به د هغه ترشا یو "سامري" او "بلعم باعور" بیاموئ.

د قرآنکریم له نظره د قریشو دا عقیده د شرك عقیده ده او دې ته ورته هره عقید د شرك عقیده. لدې شرك سره نه د توحید ادعا د منلو وړ ګڼې او نه په خدای ایمان او اعتقاد د اعتبار وړ. قرآن خلکو ته وایې: الله یو دئ، داسي نده چې د څو خدایانو له جملې نه یو وي، بلکه احد او یوازنی دئ. هغه د ټولو رب دئ، ور ئې د ټولو په وړاندې برابر پرانستی دې، د ده او بنده ترمنځ نه فاصله شته او نه واسطه او وسیله، هرڅوك مخامخ او له واسطې او وسیلې پرته هغه ته رجوع کولی شي، د هرچا دعا اوري، هرچا ته د غاړې تر رګ زیات ورنږدې دئ، شریك نه لري، خپل ملك او واکمني ئې په شریکانو ندي وېشلې. ستا د توحید معنی دا ده چې له واحد خدای نه پرته نه په بل معبود باور ولرې او نه بل چا ته د دعا او حاجت لاس اوږد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. که قرآنکريم ته رجوع وکړئ نو دا به درته څرګنده شي چې د پيغمبرانو عليهم السلام مبارزه اکثراً د شرك خلاف وه، نه د الحاد او له خدای نه د انکار په خلاف. د ملحدينو په نسبت ئې له مشرکينو سره زياته مقابله راغلې. د پيغمبرانو عليهم السلام اساسي او ستر مشکل يا له هغو ټګمارانو سره وو چې له دين نه ئې ځانته دام او دکان جوړ کړی وو او يا له هغو ديندارانو سره چې غولېدلي وو او د دغو ټګمارانو په لومو کې نښتي وو، هغه چې شرك ئې له ايمان سره خلط کړی وو او دې ته تيار نه وو چې خپل جعلي معبودان پرېږدي. د پيغمبرانو عليهم السلام مخالفينو به د هغوی د توحيد پر بلنه دا اعتراض کاوو چې: آيا دوی راغلي چې مونږ له نورو ټولو خدايانو نه لاس واخلو او يوازې د يوه خدای عبادت وکړو!! د پلرونو او نيکونو خدايان پرېږدو، اصنام يا بتان چې الهي دربار ته زمونږ د تقرب وسيله ده، پرېږدو!!

قرآنکريم دا حالت څه ښه ترسيموي او فرمايي:

أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ * وَانطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنْ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى آلِهَتِكُمْ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ * مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ *

الصافات: ٦

آيا ټول معبودان ئې يو معبود ګرځولی، دا خو حيرانونکې خبره ده!! مشران او سرداران ئې روان شول او وئې ويل: ځئ او پرخپلو معبودانو صبروکړئ، بيشکه چې همدا مطلوب او غوره کار دئ، دا مو په بل مذهب کې ندي اورېدلي، دا له کذب او افتراء پرته بل څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دي.

گورئ چي پيغمبر د يوه معبود لوري ته بلنه ورکوي او نور ټول معبودان باطل او مردود شمېري، خلکو ته وايي: خداى يو دئ، د ټولو خداى دئ او تاسو ټول د هغه په وړاندي برابر ياست، هم د خدايانو تعدد مردود گڼي او هم له دې تعدد نه راولاړ شوى طبقاتي نظام، خو د شرك ځيلې ټولني سرداران، چي د معبوانو تعدد دوى ته د ټولني سرداري ورپه برخه کړې، د يوه معبود په ځاى د متعددو خدايانو په وجود ټينگارکوي، دوى له دين او مذهب نه هم د طبقاتي نظام د توجيه وسيله او د بقا او دوام ذريعه جوړوي او خپلو پيروانو ته وايي: پرخپلو سابقه، له پلار نيکه نه راپاتې معبوادانو صبر وکړئ! پيغمبر پر توحيد او د يوه معبود په عبادت اصرارکوي، خو د شرك ځيلې ټولني سرداران او سالاران د شرك او متعددو خدايانو شعار پورته کوي! پيغمبران عليهم السلام توحيد د خلکو د نجات وسيله شمېري خو د کفر مشران شرك د خپل قدرت د بقا راز بولي.

کافر فرعون، د خپل اقتدار د بقا لپاره د موحد موسىعليه السلام مقابله کوي خو له دين نه د دفاع تر نامه لاندي!!

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ * غافر: ٢٦

فرعون وويل: ما پرېږدئ چي موسى ووژنم، هغه دي خپل رب راوغواړي، زه له دې نه وېرېږم چي مبادا هغه ستاسو دين بدل کړي او په ځمکه کي فساد خورکړي.

قرآنکريم، فرعون چي د شرك وهلې ټولني د زعامت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشرتابه ننبه او سمبول دئ، د داسي چا په حيث معرفي کوي چي ځانته "اله : معبود "وايي او هغه کسان چي د فرعون اطاعت او مننه کوي د داسي کسانو په توگه معرفي کوي چي هغه ئې خپل اله نيولی دئ، فرعون ته "طاغوت: سرکش واکدار" وائې او پلويانو او متابعانو ته ئې د "عبدة الطاغوت: د سرکښ واکمن بنده گان" نوم ورکوي. د قرآنکريم له نظره تر هغې پوري د چا د ايمان دعوی او پر توحيد عقيده د منلو وړ نده ترڅو پوري چي طاغوت نفی نه کړي او له طاغوت نه انکار او عصيان ونه کړي. الله تعالی فرمايي

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنْ الغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ * البقرة: ٢٥٦

په دين کي اکراه او په زور منل نشته، "په دين" سره هدايت له ضلالت او بې لاريتوب نه څرگند شوی، نو څوك چي پرطاغوت کافر شی او پر الله ايمان راوړي، نو پداسي کلکي کړۍ ئې منگولې لگولې چي شلېدل ئې نشته او الله خو اورېدونکي پوه ذات دئ.

د قرآن له نظره د طاغوت نفی د توحيد په لور لومړنی گام دئ، ترڅو پوري چي طاغوت نفی نه کړې او ترې منکر نشې تر هغې پوري تا د توحيد اساسي او لومړنی شرط ندئ پوره کړی. د طاغوت نفی او ترې انکار يعنی دا چي د منازعاتو د حل و فصل او تحاکم لپاره هغه ته رجوع ونکړې، حکمونه ئې د منلو وړ ونه گڼې او معيارونه ئې د پلی کولو وړ، نه له هغه نه طمعه وکړې، نه ئې اصولو او قوانينو ته تسليم شې او نه ئې پرېکړو او فيصلو ته غاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېنېږدي. که تا له طاغوت نه انکار نه وي کړی او پر الله د ایمان له دعوا سره هغه ته د تحاکم لپاره رجوع کوې، نو په دې صورت کي پر یوه خدای ستا د ایمان دعوی دروغجنه ده او د الله په وړاندي هیڅ ارزښت نه لري. قرآن کریم په دې هکله داسي غوځه فیصله کړې ده:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا*

النساء: ٦٠

آیا هغه کسان دي ونه لیدل چي گمان کوي هم ئې پرهغه څه ایمان راوړی چي پر تا نازل شوی او هم پر هغه چي له تانه مخکي نازل شوی، خو په عین وخت کي غواړي د تحاکم لپاره طاغوت ته رجوع وکړي، پداسي حال کي چي پر طاغوت د کفر امر ورته شوی او شیطان غواړي چي هغوی په لویه بې لارې سره بې لاري کړي.

بل ځای فرمایي :

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا*

النساء: ٦٥

نو نه، ستا په رب قسم چي تر هغه پوري ئې ایمان ندئ راوړی "مؤمنان نشي بلل کېدی او د ایمان ادعا ئې نشي قبلېدی" ترڅو چي تا په خپلو شخړو کي حکم ونه نیسي او بیا ستا د پرېکړي په هکله

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپلو زړونو کي هيڅ حرج احساس نه کړي او په بشپړه توګه تسليم نشي.

متأسفانه ځيني کسان د توحيد په اړه د خپل ناقص فهم او انتباه له امله ګمان کوي چي شرك يوازي دا دئ چي څوك د مړه بت په وړاندي د بندګۍ سرټيټ کړي او له هغه نه مرسته وغواړي، دا ډله پدې کي څه اشکال نه ګوري چي د ژوندی بت په پښو کي ولوېږي او د طاغوت په وړاندي د بندګۍ او تسليمۍ سرپه ځمکه کېږدي!! د قبرونو طواف شرك بولي خو د قصرونو په طواف کي اشکال نهويني او هغه له خپل توحيد سره په ټکر او تصادم کي نه ګڼي!! هغوی پدې نه پوهېږي چي ژوندی بت بايد له مړه او بې حسه بت نه مخکي نفی شي، دا نده ورته معلومه چي د ده يوازنی معبود ، الله جل شأنه د دې لپاره کعبه "د الله کور" د طواف يوازنې ځای ګرځولی چي د قصرونو د طواف مخه ونيولی شي او پدې خاطر ئې جومات د دعا او عبادت ځای ګرځولی چي تا د انسانانو د دړی له ټکولو او بل دربار ته د سوال او دعا لپاره له تلو نه بې نيازه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توحید --- توحید او شرك

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآن د الله تعالی په هکله څه وايي؟

الله تعالی په قرآنکریم کي د هغه ذات په حیث معرفي شوی چي هم د ټولو عالمونو خالق او پیدا کوونکی دئ او هم ئې رب او پالونکی، ټول کاینات د هغه ملك دئ او هغه ئې ټولواك، د کائناتو په گوټ گوټ او لوېشت لوېشت کي د ده حکم نافذ دئ او ذره ذره ئې د ده حکم ته تابع او خاضع، هر څه یوازي د ده په اراده پیداکېږي اود ده تر مراقبت لاندي وده کوي، کمال ته رسېږي او له مخکي نه ورته ټاکل شوې خاصې نتیجې ورکوي، یوه تشه ډکوي، یو ضرورت او اړتیا رفع کوي او بالآخره په زوال او نیستی محکومېږي او خپل ځای نوي، ځوان، تازه او پیاوړي توکي ته پرېږدي، دا هر بدلون او تحول دالله په حکم او تصرف، د همغه له لوري د اېښودل شوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضوابطو، سننو او د ټاکل شوو مقدراتو او اندازې مطابق ترسره کېږي. هغه د رزق او روزي مالك، د مرگ او ژوند خالق، د عزت او ذلت واکدار دئ، عزت ته رسېدل او په ذلت اخته کېدل د همغه په حکم او د همده د ثابتو سننو په اساس ترسره کېږي. الله د دې عالم خالق: پيداکوونکي دئ او هغه ذات دئ چي پدې عالم کي د رب په حيث تصرف کوي، داسي ستايل شوی او حميد ذات چي په ذات، صفاتو او افعالو کي په ټولو کمالاتو متصف دئ، له هر عيب او نقص نه پاك او منزه دئ، د کايناتو ټوله ښکلا، حسن، کمال، جمال او ښېگڼې د ده له لوري دي او ده د عالم جزء جزء ته په وديعت ورکړي. هغه واحد ذات دئ چي هيڅ شريك او سيال نه لري، بې مثله او بې مثاله دئ، انتهاء او ابتداء نه لري، اول دئ او آخر، فناء نه لري، هغه ظاهر دئ داسي چي د کايناتو هره برخه ئې په وجود شهادت ورکوي، باطن دئ چي د انسان په وهم او فهم کي نه ځائېږي او انسان ئې له درك او ادراك نه عاجز دئ، د کايناتو هيڅ شی ورسره مشابهت نه لري، تل پاتې ژوندی دئ، مرگ نه لري، ټول شيان ئې پيداکړي دي، د ټولو کايناتو خالق، پالونکي او رب دئ، د دې پراخ عالم اداره او تدبير د ده په واك کي ده، هغه قيوم دئ چي يوه شېبه هم د کايناتو د ټولو امورو له ادارې او تدبير نه نه غافل کېږي. مرگ او ژوند د ده له لوري دي او د ده په اراده ترسره کېږي، چا ته ژوند ورکوي، پيداکوي ئې، څوك وژني او بيابه ئې بېرته راژوندي کوي، هيڅ پېښه د هغه له ارادې پرته نه شي واقع کېدلی، هره لويه او وړه پېښه د هغه په اراده، اذن او تدبير سره رامنځته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، ټول کائنات د هغه د قضاء او قدر تابع دي، د شیانو په پیدا ایښت کي او په تحولاتو او بدلونونو کي ئې خاص حکمتونه او مصلحتونه اینبي دي، هیڅ شی ئې بیهوده، عبث او بې هدفه ندی پیدا کړی، هرڅه ئې په ډېره ښه او غوره توگه پیدا کړي او هر څیز ئې د خاص هدف د تحقق لپاره په کار گمارلی. په خاص شکل او کیفیت سره د اشیاوو خلقت او پیدا ایښت د ده کار دئ، ځکه هغه خالق، بارئ او مصور دئ، د کمال صفات ئې ازلي او ابدي دي، نه څه ترې کم او نه څه ورباندي اضافه کېږي. هغه غني او بې نیازه دئ، هیچا ته محتاج او اړ ندئ، غناء ئې ذاتي صفت دئ، ټول مخلوقات فقیر او ده ته اړ دي، هرڅه په موجودیت، بقاء او دوام کي الله ته محتاج دي. هغه قدیر او توانا دئ، ټول کارونه ورته آسان دي، هر څه ئې پیدا کړي، برابر کړي، اندازه او مقدار ئې ورته ټاکلی، پیل او پای ئې ورته تعیین کړی، هر څیز ته ئې خاص مسیر ټاکلی او لارښوونه ئې ورته کړې. په هرڅه عالم دئ، نه څه له پیدا ایښت نه مخکي ترې پټ او مخفي دي او نه له پیدا ایښت نه وروسته. علم ئې په هر څه حاوي دئ، ښکاره او پټ، شاهد او غائب، ماضي او راتلونکې، هر څه ورته معلوم دي، هیڅ ترې پټ ندي، وړوکی، لوی، لیري، نږدې، رڼا او تیاره، ټول ورته ښکاره او عیان دي. هغه نه یوازي دا چي دا دنیا او کاینات ئې پیدا کړي بلکه هغه د رب په حیث د هرڅه پالنه او ساتنه کوي. هرڅه د ده په تقدیر او اراده ترسره کېږي، ټول د ده د قضاء او قدر په وړاندي تسلیم دي، اراده ئې په هر کار او هر ځای کي حاکمه او نافذه ده، هیڅ شی ئې د ارادې مخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشي نيولی، هغه چي اراده ونکړي هيڅ شی نشي واقع کېدی، د بندګانو اراده د ده د ارادې تابع ده، څه چي وغواړي همغه کېږي او څه شي ته ئې چي اراده ونشي، نه شي کېدلی، د ده له ارادې او توفيق نه پرته بندګان هيڅ نشي کولی. نه څوك د هغه قضاء ردولی شي او نه څوك دا وس لري چي د هغه حکم وځنډوي. هيڅ داسي قدرت نشته چي د هغه له امر نه پورته وي او د هغه د حکم او امر مانع واقع شي، د هغه قضاء حاکمه او حکم ئې نافذ دئ، هرڅه د ده (سبحانه و تعالی) په حکم او امر تر سره کېږي. داسي هم نده چي د کايناتو د خلقت او پيدايښت، د قضاء، سننو، قدر او تقدير له ټاکلو وروسته ئې خپلي مخي ته پرېښي دي، داسي چي اوس حوادث او پېښي په خپله د حاکمو ضوابطو او سننو مطابق واقع کېږي ،نه، داسي نه ده، بلکي هره شېبه او هره پېښه د هغه په اذن او توفيق او د ثابت او تغيير نه منونکي قدر او قضاء مطابق تر سره کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د توحيد غوښتني

خالص او له شرك نه منزه توحيد څه داسي مبرمي غوښتني لري چي بايد د موحد په اعتقادي او عملي شخصيت كي راڅرگندي شي، كه دا غوښتني پوره نشي نو دا يا توحيد نه دئ او يا ناقص او شرك لړلی توحيد دئ. قرآنكريم د توحيد دا ډول غوښتني په مفصله توگه بياني كړې دي، چي مونږ ئې په لاندي څو عنوانونو كي خلاصه كوو:

ستاينه:

موحد بايدپدې باور وي چي الله تعالی په ذات، صفاتو او افعالو كي د كمال په ټولو صفاتو متصف او له هر عيب او نقص نه منزه دئ. موحد ټول موجودات د خپل رب د صفاتو او افعالو مظهر گڼي او پدې عقيده وي چي هيڅ څه بيهوده او عبث ندی پيدا شوی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې خور عالم کې نه څه خلا او تشه شته، نه څه کموالی او زياتوالی، نه داسې کوم څه پاتې دئ چې کموالی ئې احساس شي او نه داسې څه چې اضافي او غيرضروري وګڼلی شي، هرڅه پوره او په خپله اندازه پيدا شوي. موحد دې عالم ته د توحيد له منظار نه ګوري او هر څه ئې ورته ښايسته او بشپړ برېښي او هيڅ عيب پکې نه ګوري او که ئې کوم عيب تر سترګو شي نو دا يا د خپل لنډ او محدود فکر او نظر عيب ګڼي او يا ئې د خپلې نامناسبې معاملې او ناسمو کړو محصول عيب. تل د خدای ستاينه کوي، په هر حالت او هر صورت کې، د دې خور عالم په غېږ کې هره ښکلا، کمال او جمال دې د همدې ښکلا، کمال او جمال د خالق ستاينې ته هڅوي، د هر بدلون او تحول تر شا حکمتونه او مصلحتونه ګوري، که له کوم نعمت نه برخمن شي هغه د خپل مهربانه او منعم خدای ورکړه او عنايت ګڼي او که له کوم نقمت، کړاو او ستونزې سره مخ شي هغه د خپلو کړو عادلانه بدله او جزا بولي.

لمانځنه

حقيقي موحد يوازې د يوه خدای عبادت کوي، بل هيڅ شی او هيڅوک د لمانځنې وړنه بولي او له الله نه پرته د هيچا په وړاندې د اطاعت او بندګۍ سر نه ټيټوي. د خدای عبادت او لمانځنه نه يوازې د الله په وړاندې د بنده مسئوليت او پر بندګانو د الله حق شمېرې بلکه عبادت د معنوي ارتقاء، روحي تسکين، قلبي ډاډ، آزادۍ او سرلوړۍ راز او عامل شمېري، د الله بندګي د نورو له بندګۍ نه ورته دآزادۍ درس ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآنکريم د لمانځني لپاره د"عبادت" اصطلاح غوره کړې، مسلمان مکلف دئ چي هره ورځ په پنځګونو لمونځونو کي په دې صيغې سره تعهد او تړون وکړي "اياكَ نَعبُدُ: يوازي ستا عبادت کوو"

عبادت د عبد له کلمې نه مشتق دئ،او عبد(بنده) هغه چا ته ويل کېږي چي لاندي خصوصيات او ځانګړتياوي لري :

- عبد يعنى هغه چي د خپل ځان مالك نه دئ، ځان او نفس ئې د بادار امانت دئ، مکلف دئ چي له خپل توان، قدرت او استعداد نه د خپل بادار د حکم مطابق کار واخلي.
- کوم مال، پانګه، وسايل او امکانات چي په خپل واك کي ئې لري هغه ټول د ده د بادار امانت دئ، دا حق نه لري چي لدې امانتونو نه د خپلي خوښي او غوښتني مطابق ګټه واخلي.
- هيڅ کار په خپل سر او خپله خوښه نه کوي، په هرڅه کي د خپل بادار حکم او امر ته انتظار کوي.
- دوستي او دښمني ئې له خپلو تمايلاتو او احساساتو نه نه وي راولاړه شوې، نه شخصي دوست لرى او نه شخصى دښمن، د خپل بادار دوست ئې دوست وي او دښمن ئې دښمن.
- له ټولو هڅو، هلو ځلو او کوششونو نه ئې هدف دا وي چي د خپل بادار رضا او خوښي ترلاسه کړي، په هر کار کي ئې هاند دا وي چي دې هدف ته ورسېږي او خپل آقا راضى کړي، لدينه په کلکه ډډه کوي چي د خپل نفس د ارضاء لپاره خپل بادار ناراضه کړي.

څوك چي د يوازني خداى د عبادت ژمنه کوي هغه په حقيقت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي له خدای سره په دغو ټولو مفاهیمو ژمنه او تعهد کوي، د خدای عبادت همدا ټول مفاهیم احتوا کوي.

قرآنکریم، "عبادت" او "استعانت" د توحید د مانۍ دوه اساسي ستني او ارکان ګڼي او په دې ټینګار کوي چي له الله تعالی پرته نه بل څوك د عبادت وړ دی او نه د استعانت وړ، نه به د بل لمانځنه کوئ او نه به له بل نه مرسته غواړئ، لکه څرنګه چي باید یوازي د یوه الله لمانځنه وشي همداسي باید یوازي له یوه خدای نه مرسته وغوښتی شي. نه ګورې چي مسلمانان پدې مکلف شوي چي په هر لمانځه کي باید په مکرره توګه له خپل خدای سره عهد وکړي او هرځل دا ژمنه تجدیدکړي چي: خدایه! یوازي ستا عبادت کوو او یوازي له تا مرسته غواړو "اِیَاكَ نَعْبُدُ وَاِیَاكَ نَسْتَعِیْن" د استعانت او عبادت پدې عهد او ژمنه کي داسي حصر او تأکید راغلی چي له الله تعالی نه پرته له بل هرچا نه مرسته غوښتل او د بل چا عبادت کول په بشپړه توګه نفی کوي. قرآنکریم فرمایي:

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ * النور: ۱۱۷

او څوك چي له الله سره بل معبود ونیسي، پداسي حال کي چي پدې باندي هیڅ دلیل هم نه لري، حساب ئې له خپل رب سره دئ، بیشکه چي دا کافره ډله به کله هم بریالۍ او کامیابه نشي.

هیله من یم د دې آیت په وړاندي لږ توقف وکړئ او الفاظ او مفاهیم ئې په غور او دقت له نظره تېرکړئ، په دې مبارك آیت کي ویل شوي: هر څوك چي د الله تعالی په څنګ کي بل چا ته، بل دربار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پناه ځای ته د سوال او احتياج لاس اوږد کړي او مرسته ترې وغواړي، په حقيقت کي ئې همدا مرجع خپل اله او د خدای شريك گرځولې، دا پداسي حال کي چي د دې غلط تصور او انگېرني لپاره هيڅ دليل او برهان نه لري، په همدې خاطئ تصور سره چي گمان کوې: "د خدای تر څنگ بل داسي معبود او اله هم شته چي د دعا په قبلولو کي ورسره شريك دئ" هغه د کافرانو په ډله کي شامل شوی او له فلاح او بريا نه محروم شوی.

قرآن کريم په استعانت کي شرك او توحيد په ځو جالبو او ښکليو مثالونو کي په ډېر ښايسته انداز کي ترسيم کړي، هلته چي فرمايي:

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ: العنکبوت: ٦٥

بيا کله چي په کښتۍ کي سپاره شي نو الله ته پداسي حال کي سوال او دعا کوي چي دين ئې ورته سوچه او خالص کړی وي، خوکله ئې چي د وچي په لوري وژغورو نو ناڅاپه شرك کوونکي شي.

يعنی کله چي انسان په کښتۍ کي سپور شي او دا ووينې چي د نجات له ټولو وسايلو او امکاناتو سره ئې رابطه شلېدلې، په خپلي شا او خوا کي هيڅ داسي څه نه گوري چي زړه ورپوري وتړي، تکيه ورباندي وکړي او مرسته ترې وغواړي او له ټولو ئې اميد قطع شي، نو پدې حالت کي يوازي د خدای لوري ته مخه کړي، مرسته ترې غواړي او مستقيماً او نېغ په نېغه هغه ته رجوع کوي، همدې حالت ته قرآنکريم په دين کي اخلاص ويلی دئ، يعني انسان هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په خپل دين كي مخلص دئ او هغه وخت ئې ايمان له شرك نه پاك او منزه دئ چي په كښتۍ كي د سپور انسان په څېر يوازي يوه خداى ته ئې مخه وي او يوازي هغه ته پناه يوسي؛ خو ګورو كله چي كښتۍ د بحر له څپو نه روغه ساحل ته ووځي، نو بيا د همدې انسان حالت بدل شي، هغه د څپو په منځ كي احساس ئې ورسره پاتې نشي، نور نو هغه كس نه وي چي د الله نه پرته ئې هيچا ته طمعه نه وه، له خداى نه سوى له ټولو نه ئې اميد قطع كړى وو، يوازي له يوه خداى نه ئې مرسته غوښته، اوس ئې د اميد دروازې ډېري شوې، د يوه دربار په عوض ئې ګڼو دړو ته سترګي دي، كله دا د خپل نجات عامل ګڼي او كله هغه بل، كله ئې ګمان دا وي چي د فلان مرستي وژغورلو او كله د هغه بل توجه او عنايت د خپلي ژغورني وسيله ګڼي او پدې سره خپل دين او ايمان په شرك ملوث او ككړ كړي او د شرك مرتكب شي.

همدارنګه قرآن د يونس سوري په ۲۱ ،۲۲او ۲۳ آيتونو كي فرمايي:

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا قُلْ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ * هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمْ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنْجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنْ

(c) ketabton.com: The Digital Library

الشَّاكِرِينَ * فَلَمَّا أَنْجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَاأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ * یونس: ۲۳

او کله چي خلکو ته د پېرزویني څه خوند وروڅکو، وروسته له هغه چي کوم کړاو وررسېدلی وي، نابېره له دوی سره زمونږ د آیتونو په هکله د مکر اراده راپیدا شي. ورته وو ایه: الله تعالی په مکر کي تر ټولو سریع دئ، بیشکه چي زمونږ رسولان ستاسو مکرونه لیکي، الله هغه ذات دئ چي تاسي په وچه او اوبو کي بیايي، تردې چي تاسي په کښتۍ کي وئ او کښتۍ له سورو سره یوځای د ملایم او خوندور نسیم سره وخوځي او پدې سره خوشحاله شي، خو ناڅاپه تېز باد او طوفان وورباندي راشي او له هر لوري څپې ورباندي راتاو شي او گمان وکړي چي محاصره شول، پدې وخت کي الله ته پداسي حالت کي دعا کوی" او مرسته ترې غواړي چي په خپل" دیانت کي ورته مخلص شوي وي او وایي: که دي لدې نه وژغورلو نو حتماً به شکر کوونکي بندگان وو، خو کله چي نجات ورکړو بیا د خپل تعهد خلاف په ناحقه په ځمکي کي سرکشي او بغاوت کوي. اې خلکو! په یقین سره چي ستاسي سرکشي او بغاوت ستاسي په ضرر ده " دا درکړی شوی فرصت" د دنیوی ژوند یوه متاع ده، بیا مو زمونږ لوري ته راتگ دئ او په هغه څه به مو خبر کړم چي تاسو کول.

توحید، وېره او هیله

سوچه توحید حکم کوي چي د انسان خوف او طمع باید یوازي

(c) ketabton.com: The Digital Library

له الله تعالی څخه وي، له بل هیچا نه د الله تعالی په څېر نه وېره ولري او نه طمع، موحد پدې باور لري چي د ګټې او تاوان پرېکړه الله تعالی کوي، تر څو پوري چي د هغه اراده نه وي شوې نه چا ته ګټه رسېدی شي او نه زیان، که د ټولي دنیا خلك راغونډ شي او وغواړي تا ته ګټه یا زیان ورسوي، د الله تعالی له اذن او ارادې پرته هیڅ نه شي کولی او څه چي خدای مقرر کړي له هغه نه څه کم او زیات نشي کېدی، که خدای وغواړي چي تا ته ګټه ورسېږي نو څوك د هغه مخه نشي نیولی او که د هغه له لوري تا ته د زیان فیصله وشي نو څوك به وي چي دا فیصله وځنډوي؟

قرآنکریم څه ښه فرمایي:

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا*

الاحزاب: ۱۷

ووایه: هغه به څوك وي چي تاسي له الله نه وساتي که هغه ستاسو لپاره د کوم زیان اراده وکړي او یا درته د رحمت اراده وکړي؟ له الله تعالی پرته به بل یار او مددګار ونه مومي.

بل ځای کي فرمایي:

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ * المائده: ۷۶

ووایه: آیا له الله پرته د داسي څه عبادت کوئ چي نه تا سي ته د کوم زیان واك لري او نه د کومي ګټې او دا خو الله دئ چي اورېدونکی پوه دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لازمه ده د دې مبارك آیت په اړه لږ دقت وکړو او د مخکینیو آیتونو په رڼا کې ئې ژور مفاهیم په غور او دقت سره تر نظر تېر کړو. دا آیت د هغه بحث پای دئ چې د المائدې سورې له ۷۲ آیت نه پیل شوی، دلته هغو کسانو ته اشاره شوې چې مسیح علیه السلام ئې د بندګۍ له مقام نه د الوهیت مقام ته اوچت کړی او د شرك مرتکب شوي، حال دا چې مسیح علیه السلام بني اسرائیلو ته ویل: د خدای جل شأنه عبادت وکړئ، هغه زما او ستاسو ټولو رب دئ، هر څوك چې له خدای سره شریك ونیسي پر هغه باندې خدای جنت حرام کړی، ځای ئې دوزخ دئ، دا ظالمه ډله هیڅ مل او ملګری نه لري. پدې پسې فرمایي: هغه کسان چې وېل ئې: خدای له دریو خدایانو نه یو دئ، دا کسان کافر شوي، له الله پرته بل معبود او اله نشته، بیا فرمایي: د مریم علیها السلام زوی مسیح علیه السلام فقط یو پیغمبر وو، داسې پیغمبر چې له ده مخکې د ده په شان ډېر پیغمبران تېرشوي؛ مور ئې نېکه او صادقه ښځه وه. د دې مبحث په پای او وروستۍ برخه کې دا ۷۶ آیت د دې بحث د خلاصې او تتمې په شکل راغلی او دا څرګندوي چې بني اسرائیل د مسیح او مریم علیهما السلام په هکله په خپلې عقیدې کې د شرك مر تکب شوي، د هغه په اړه د دوی عقیده مشرکانه ده، د دوی عبادت ئې کړی او د ګټې په جلب او د زیان په دفعه کې ئې له هغوی مر سته غوښتې، له همدې کبله قرآن کریم د دوی په هکله فرمایي: بني اسرائیلو له مسیح او مریم علیهماالسلام نه د ګټې د حاصلولو او د زیان د دفع کولو په هیلې او د مرستې په غوښتلو سره د هغوی عبادت کړی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی ئې خپل خدایان نیولي، پداسې حال کې چې مریم او مسیح علیهما السلام لکه د نورو په شان نه د ګټې مالکان دي، نه چاته زیان رسولی شي، نه د چا چیغې اورېدلی شي او نه د چا د کوم درد دوا ورسره شته، دا یوازې الله دئ چې د ټولو فریادونه اوري، دعاګانې قبلوي او د خپلو بندګانو له ټولو دردونو او غمونو خبر دئ.

که ته پدې باور وې چې خدای ستا د رزق او روزي مالك دئ، د هر څه خزانې له هغه سره دي، باران د هغه په اراده ورېږي، دانې او مېوې د هغه په حکم شنې کېږي، د مرګ او ژوند، عزت او ذلت، کامیابی او ناکامي، صحت او رنځ ، دا ټولې فیصلې د هغه له درباره صادرېږي ، لدې عقیدې او باور سره سره که ته له الله تعالی نه پرته له بل چا نه طمع کوې او په زړه کې له بل چا نه وېره او هیله پالې، نو آیا دا په رښتیا چې د ډېر افسوس او حیرت خبره نده!!

محبت

د توحید بله مهمه او اساسي غوښتنه له الله تعالی سره کلکه او خالصه مینه ده، داسې او دومره زیات محبت چې د بل هیڅ شي محبت ورسره د مقایسه کېدو نه وي، لازمه ده له الله تعالی سره دومره محبت ولرو چې ساری او مثال ونلري. که مونږ له الله تعالی نه پرته له بل چاسره د خدای د محبت په شان محبت ولرو په حقیقت کې د شرك مرتکب شوي یو او دا محبوب مو له الله تعالی سره شریك او سیال ګرځولی دئ، په دې هکله قرآنکریم فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَمِنْ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ...* البقره: ٦٥

ځینې کسان داسې غیرالله له خدای سره ند او سیال نیسي چې له هغوی سره د الله د محبت په څېر محبت کوي، خو مؤمنان له الله سره ډېره کلکه مینه لري،...

د انسان مینه او محبت له کوم کس یا کوم څیز سره یا د هغه څیز یا کس له ښکلا او کمال نه منشأ اخلي او همدا ښکلا او کمال ئې مینه او حیرت راپاروي او د دې باعث شي چې محبت ورسره وکړي ،او یا ئې د ده په ژوند کې اغېزه دومره ستره او رغنده وي او د ده په اړه ئې پېرزوینه، احسان او عنایت هومره وي چې د ده د مینې او محبت باعث شي، د هغه احسان د ده مینه او محبت راپاروي. په کایناتو کې هیڅ داسې څه نشته چې له دې یا هغه اړخه له الله تعالی سره برابري وکړی شي، همدا وجه ده چې له الله تعالی سره محبت باید له هر بل محبت نه زیات، سوچه او لوړ وي. محبت په اصل کې د انسان د اړیکو او د انسان د حرکت د لوري او هدف د معلومولو لپاره دقیق معیار او محك دئ، په دې معیار سره دا معلومېدی شي چې د انسان معرفت د خپل رب په هکله څومره او باور ئې څنګه دئ. که د خدای په یادولو سره ئې زړه ولړزېدو، په سترګو کې ئې اوښکې ورغړېدې، په څېره کې ئې د محبت او مینې نښې څرګندې شوې،که دا وشول نو ویل کېدی شي چې خپل رب ئې ښه پېژندلی، عقیده ئې پخه، باور ئې موحدانه او توحید ئې له شرك نه منزه دئ او که له خدای نه پرته د بل چا په یاد سره ئې دا حالت شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو پوه شه چي له خدای سره ئې سيال او شريك نيولی، په باورونو كي ئې شرك رخنه كړې او د توحيد ونه ئې د شرك چنجي ورسته كړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ربوبيت کي شرک

آيا الله تعالی د امورو په سمبالولو کي شريک لري؟

له قرآنکريم نه د بېلتون او غفلت په سبب د مسلمانانو په منځ کي ګڼ شمېر داسي عقايد خواره شوي چي د اسلام له اساساتو سره ټکر کوي او قرآن ئې د توحيد منافي او د شرک عامل شمېري او د هغه د نفی لپاره ئې مفصل بحثونه کړي.

له دغو عقيدوي انحرافاتو نه يو هم په ربوبيت کي شرک دئ، په دې معنی چي ځوک د کايناتو په اداره او د امورو په سمبالولو کي ئې له خدای سره بل ځوک شريک وګڼي او دا عقيده ولري چي الله تعالی د کايناتو اداره او د امورو تدبير ئې په يوازي توګه نه کوي بلکه کارونه ئې له نورو ذواتو سره وېشلي، ځيني په خپله کوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیني نور ئې هغوی ته سپارلی او هغوی ته ئې دا واك ورکړې چې د خپلې خوښې مطابق پکې تصرف وکړي. دا ډله خلك یا دا گمان کوي چې: الله تعالی د دنیا او عالم له پیدایښت او په هغه کې د ضوابطو له وضعه کولو نه وروسته دا مخلوقات په خپل حال پرېښې دي، امور او کارونه په خپله د الهي مقدراتو او ضوابطو مطابق ترسره کېږي، ټول کارونه همداسې په خپل سر د الهي سننو مطابق روان دي، الله تعالی نه هیڅ مداخله پکې کوي او نه دې ډول مداخلې ته څه ضرورت لیدل کېږي!! او یا دا گمان کوي چې: الله تعالی هم لکه د دنیوي واکمنانو په شان د خپلې پاچائې د چارو د ادارې او سمبالولو پخاطر هره برخه یوه چاته سپارلې ده او په همدې برخه کې ئې همدا کس خپل نائب او د چارو "قیم" او "متصرف" منلی دئ!! اوس که څوك پدې برخه کې له کوم مشکل سره مخ کېږي نو باید د همدې برخې قیم، وصی او متصرف ته مراجعه وکړي، له هغه مرسته وغواړي او له دې لارې خپل مشکل حل کړي، پدې معنی چې د الله تعالی دربار ته له رجوع نه مخکې باید دغو متصرف او قیم ذواتو ته مراجعه وشي، له دوی نه د خپلو مشکلاتو د حل غوښتنه وشي او یا له همدې لارې، د مراتبو د تسلسل مراعات سره پوړ په پوړ پورته ولاړ شي او خپل سوال د الله در بارته وړاندې کړي،دوی وايي: که د الله تعالی د پاچایې دا واکمن مأمورین، هغه چې ته ئې د امورو په تدبیر او موجوداتو په اداره کې د الله نائب او وکیل شمېرې که دا متصرفین ستا د مشکلاتو د حل وس او توان لري، ستا فریاد اورېدی شي او ستا دعاگاني اجابت کوی شي، نو بیا څه ضرورت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ چي د مراتبو د تسلسل له مراعات نه پرته او مستقیما د الله دربار ته د مراجعی بې باکي کوې؟!! خپل حیثیت دي وپېژنه، هغه ځای ته د تلو بې ځایه هڅه مه کوه چي نه ئې اهلیت لری او نه توان، دا خبره ومنه چي د الله تعالی دربار داسي دروازی لري چي د هر چا په وړاندي نه پرانیستل کېږي او داسي ساتونکی لری چي هرچا ته د نږدې کېدو اجازه نه ورکوی!! دې دربار ته د رسېدو لپاره وسیلې، واسطې او سفارش کوونکي ته اړتیا شته، دا واسطې او سفارش کوونکي وپېژنه، د هغوی لاس او لمن ونیسه، ترڅو د الله دربار ته لار پیدا کړې او دروازه ئې در ته پرانیستل شي، دا د الله په هکله د مشرکینو گمان وو، راشئ وگورو چي قرآن پدې هکله څه وایي:

إِنَّ رَبَّكُمْ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ * یونس: ۳

بیشکه چي ستاسي رب هغه ذات دئ چي آسمانونه او ځمکه ئې په شپږو ورځو کي پیدا کړه، بیا ئې په عرش استوا وکړه، چاری سمبالوي، هیڅ داسي شفاعت کوونکي نشته چي د ده له اذن او اجازې پرته شفاعت وکړی شي، دا ستاسي رب دئ، نو د ده عبادت وکړئ، آیاعبرت نه اخلئ.

دا مبارك آیت لاندیني مهم مطالب بیانوي:

- الله تعالی ځمکه او آسمانونه په شپږو تکویني مراحلو کي پیدا کړل.
- آسمانونه او ځمکه ئې له پیدایښت نه وروسته مهمل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلي مخي ته نده پرېښې، بلکي په هغه عرش ئې د ټولو موجوداتو د مالك، حاكم او واكدار په حيث استوا وکړه چي ځمکه آسمانونه ترې لاندي دي. د دې پراخې هستي د ټولو امورو تدبير ئې په خپل واك او اختيار کي ساتلی دئ.

- هيڅوك د الله له اذن او اجازې پرته د هغه په وړاندي د شفاعت او سفارش توان او صلا حيت نه لري، هغه د دنيا د پاچايانو په شان ندی چي د نورو سفارش او شفاعت ته اړ وي، داسي نده چي بايد بل څوك يو مظلوم ور معرفي کړي، بل څوك د چا د لياقت او اهليت په هکله معلومات ورکړي او د ده او بنده ترمنځ واسطه شي.
- هغه رب او پالونکی چي بايد يوازي د هغه عبادت وکړې او يوازي له هغه نه مرسته وغواړې، صفات ئې دا دي: د ټولي هستي خالق، ستا او د ټولو مخلوقاتو رب او پالونکي دئ، په عرش ئې استوا کړې، د هرڅه مالك او واكدار دئ، د هستي د ټولو امورو د تدبير اختيار ورسره دئ، ستا او هغه ترمنځ د رابطې لپاره هيڅ وسيلې، واسطې، سفارش او شفاعت کوونکي ته ضرورت او اړتيا نشته. دا درس بايد درته پند وي او د هغه په رڼا کي نبغه لاره له کړې نه بېله کړې او د الله تعالى له دربار نه پرته بل دربار ته له رجوع او پناه وړلو نه ځان وساتې. قرآنکريم په بل آيت کي په دې هکله فرمايي:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنْ

(c) ketabton.com: The Digital Library

الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ *

یونس: ۳۱

ووایه: څوك له آسمان او ځمکي نه تاسي ته روزي درکوي؟ او څوك ستاسي د غوږونو او سترگو مالك دئ؟ او څوك ژوندی له مړه نه او مړی له ژوندي نه راوباسي؟ او څوك چاری سمبالوي؟ دوی به حتماً وایي: چي الله، نو ورته ووایه: آیا نه وېرېږئ، ځانونه نه ساتئ؟

په دې مبارك آیت کي دا اساسي مطالب زمونږ مخي ته اېښودل شوي:

- دا خو یوازي الله دئ چي د رزق او روزي انتظام ئې په واك کي دئ ،که له آسمانه باران راووېرېږي، که د لمر وړانگې پرځمکه لگېږي او له ځمکي نه مېوې او دانې راټوکېږي او که ځمکه ستاسي لپاره په خپله غېږ کي د څښلو اوبه ساتي او پدې ترتیب سره ستاسي د روزۍ اسباب او وسایل برابروي، ووایي داسي کوم څوك شته چي پدې کارونو کي له الله تعالی سره شریك وي؟
- ستاسي د غوږونو او سترگو اصلي او حقیقي مالك څوك دئ؟ دا نعمتونه چا درکړي او دا د چاپه ارادې سره ستاسي په خدمت کي دي او تاسي ته لار ښیي؟ که خدای اراده وکړي چي دا سترگي او غوږونه درنه واخلي، آیا داسي څوك شته چي دا شیان بېرته درکړی شي؟
- آیا له الله تعالی نه پرته په دې ټولو موجوداتو کي داسي څوك شته چي له مړي نه ژوندی او له ژوندي نه مړی راوباسي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرگ او ژوند فيصله څوك کوي؟ د چاپه حکم سره مړه خاوره په دانو او مېوو بدلېږي او بيا د انسان او حيوان په بدن کي ژوندی نطفه ترې جوړېږي؟

- پدې پراخ کاينات کي چي په هره برخه کي ئې حرکت، خوځښت او د کمال په لور هاند او تحرك دئ، هرې خوا ته ئې نظم او نسق، ښکلا او ښايست دئ، هرڅيز له نيست نه هست کېږي، بيا وده مومي د کمال په لور درومي او کله چي د کمال او ودې يوه ثابت حد ته ورسېږي نو د زوال مرحله يې پيل شي او په مرگ محکوم شي، پناه شي او ځای ئې بل ته خوشی شي.

څوك دي چي دا ټول امور اداره او تنظيموي؟ آيا له دينه پرته چي ووايو او اعتراف وکړو چي د دې هستی د ټولو امورو تدبير د الله تعالی په لاس کي دئ، آيا له دې اعتراف نه پرته بله چاره لرو؟ قرآنکريم څه ښه فرمايي:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ * الروم: ٤٠

خدای هغه ذات دئ چي تاسي ئې پيدا کړی، بيا ئې تاسي ته روزي درکړه، بيا تاسي وژني، بيا مو بېرته راژوندي کوي، آيا ستاسي له شريکانو نه داسي څوك شته چي له دې کارونو نه کوم يو وکړی شي؟! پاکي ده الله لره او هغه لوړ دئ له هغه څه نه چي دوی ئې ورسره شريك گرځوي.

يعني ستاسي په پيدايښت کي، ستاسي په رزق او روزي کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ستاسو په مرگ او ژوند کې هیڅوك له خدای سره شریك نه دي، الله تعالی له دې عیب نه پاك او لدینه لوړ دئ چې په دې کارونو کې څوك د ځان شریك ونیسي. قرآنکریم په یوه بل آیت کې لکه څرنگه چې خلقت په الله تعالی پورې مختصوی او د ماسوی الله اشتراك پکې له بنیاده نفی کوي همداراز د امورو تدبیر او انتظام هم په الله پورې مختص شمېري او پدې کار کې هم د بل چا شراکت نفی کوي، فرمایي:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ * الاعراف: ٥٤

بېشکه چې ستاسي رب هغه الله دئ چې ځمکه او آسمانونه ئې په شپږو ورځو (شپږوتکویني مراحلو)کې پیدا کړي، بیا ئې په عرش استواء وکړه، د شپې پرده په ورځې غوړوی، "یوه بله" په ډېره چټکۍ سره لټوي، لمر، سپوږمۍ او ستوري د هغه حکم ته تابع دي، پوه شه چې پیدا ایښت او امر ده لره مختص دئ، د عالمونو رب او پالونکي بابرکته دئ.

قرآنکریم په خلقت او امر کې د ماسوی الله یعني له الله نه پرته د بل هرچا هر راز ونډه نفی کوي او فرمایي:

يَأَيُّهَا النَّاس ضرب مَثَلٌ فَاستَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ من دُونِ اللَّهِ لَن يخْلُقُوا ذُبَاباً وَ لَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ وَ إِن يَسلُبهُمُ الذُّبَاب شيْئاً لا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَستَنقذُوهُ منْهُ ضعُف الطالب وَ الْمَطلُوب* مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِه إِنَّ اللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ * الحج: ٧٣-٧٤

اې خلکو! يو مثال راوړل كېږي، ورته غوږ شئ: بيشكه څوك چي تاسي له الله پرته خپلي مرستې ته رابولي، يو مچ هم نشي پيدا كولی او كه دا مچ څه ترې وتښتوي نه ئې شي ترې ژغورلی، طالب او مطلوب دواړه بې وسه شول، د الله تعالی قدر ئې لكه څنګه چي له ده سره ښايي ندی پېژندلی، بيشكه چي الله زورور عزتمند دئ.

يعني له الله تعالی نه پرته چي تاسي له بل هر څه او هركس نه مرسته وغواړئ، كه دا په آسمان كي وي او كه په ځمكه كي، انسان وي كه پرښته، ژوندی وي كه مړ، يو هم نشي كولی يوه وړه او حقيره حشره پيدا كړي او كه دا حشره څه ترې وتښتوي نو د هغه د ژغورني توان هم نه لري، نه څه شی پيدا كولی شي او نه ئې ژغورلی شي، په دې معامله كي طالب او مطلوب دواړه كمزوري او بې وسه دي، مطلوب كمزوری او بې وسه دئ ځكه چي نه د كوم څيز د خلقت او پيدا كولو توان لري او نه پر نورو د حكمرانۍ او واكمنۍ قدرت ورسره شته او طالب ځكه كمزوری او ضعيف دئ چي پداسي يوی بې وسه او كمزوری متكاء ئې تكيه وكړه او مرسته يې ترې وغوښتله چي د هيڅ څه واك او توان نه لري.

د قرآنكريم لومړنی درس، د دې الهي كتاب په لومړنی آيت كي پدې ټكي ټينګاركوي چي:

الحمدلله رب العالمين: ټولي ستايني هغه الله لره دي چي د عالميانو رب او پالونكی دئ"

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني دا کاینات داسي رب او پالونکی لري چي د هرڅه پالنه کوي، د هستي د هرې برخي ساتنه او د چارو سمبالول ئې په واك کي دي او په ټولو امورو کي د رب په حیث تصرف کوي. د خدای د ربوبیت نفی یا **تعطیل** او دا اعتقاد چي الله تعالی د مخلوقاتو له پیدا کولو وروسته د امورو اداره او د چارو سمبالول ئې په کایناتو حاکمو ضوابطو او سننو ته پرېښي، همداراز په ربوبیت کي شرك یعني دا باور چي د کایناتو د امورو په اداره کي خدای شریك لري، دا دواړه (د ربوبیت نفی او په ربوبیت کي شرك) د قرآنکریم له بنیادی او اساسي مفاهیمو سره ټکر او تناقض لري. نه پوهېږو هغه کسان چي د دې ډول شرك مرتکب کېږي، د قرآن هغه په سلګونو آیتونه څنګه توجیه کوی چي د ربوبیت په توحید دلالت کوي او په پوره صراحت او قاطعیت سره په دې خبری ټینګار کوی چي یوازي الله تعالی د ټولو امورو متصرف او پالونکی‌دی؟! دا ډله د دې آیتونو په هکله څه وایي:

وَلِلَّه عَاقِبَةُ الْأُمُور الحج: ٤١

د ټولو امورو پایله الله لره ده

وَإِلَى اللَّه تُرْجَعُ الْأُمُورُ * البقره: ٢١٠

ټول کارونه د الله په لوري ګرځول کېږي

أَلا إِلى اللَّه تَصيرُ الأُمُورُ* الشوری: ٥٣

پام چي ټول کارونه د خدای لور ته ورګرځي

قُلْ إِنَّ الأَمْرَ كلَّهُ للَّه آل عمران: ١٥٤

ووایه چي بیشکه کارونه ټول الله لره دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پداسي حال کي چي قرآنکريم رسول الله عليه السلام ته فرمايي چي ته د هيڅ شي واك او اختيار نه لرى، دا په خداى پوري اړه لري چي د چا توبه قبلوى او چا ته عذاب ورکوي، دا يوازي د خداى کار دئ، نه په تا پوري اړه لري او نه بل چا پوري، د رسول الله صلى الله عليه وسلم په هکله چي حکم دا وي نو د نورو عادي خلکو په هکله به حکم څه وي؟

الله تعالى خپل رسول صلى الله عليه وسلم ته فرمايي:

لَيْس لَك مِنَ الأَمْرِ شىْءٌ أَوْ يَتُوب عَلَيهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظلِمُونَ* آل عمران:۱۲۸

د دې کار هيڅ څه په تا پوري اړه نه لري، يا به ئې توبه قبلوي او يا به ئې د دې لپاره تعذيبوي چي ظالمان دي.

قرآنکريم په ربوبيت کي د شرك د نفى او ترديد لپاره پدې قاطع دليل او حجت استدلال کوي چي که په ځمکه او آسمان کي له يوه خداى نه پرته نور خدايان وى نو حتماً به د ځمکي او آسمان ټولى چارى مختل او هر څه به تباه شوي وو، دا ځکه چي په هغه صورت کي به هر خداى له خپلي خوښي سره سم د دې عالم اداره غوښتله، د آراوو اختلاف، په اجراءاتو او تصرفاتو کي د ارادو تعدد به حتماً په ټکر او تصادم منتج کېده او دا به په کائناتو کي د لويي تباهي سبب جوړيده. په هستي او کايناتو کي دا حاکم نظم او نسق پدې دلالت کوي چي د مخلوقاتو د امورو د تدبير واك او اختيار له يوه ذات سره دئ.

لَوْ كانَ فِيهِمَا ءَالِهَةٌ إِلا اللَّهُ لَفَسدَتَا فَسبْحَنَ اللَّهِ رَب الْعَرْشِ عَمَّا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَصِفُونَ * الانبياء: ۲۲

که په آسمان او ځمکې کې له الله پرته نور خدایان وی؛ دواړه حتماً تباه کېدل، نو د دوی له ستایلو نه د عرش پالونکي الله لره پاکي ده.

د قرآنکریم ترټولو ستر او مبارك آیت (آیت الکرسي) پدې رابطه فرمایي چې الله تعالی د ټولو موجوداتو د امورو مدبر او قیوم دئ، د هرڅه قوام لده نه دئ، یوه لحظه هم د کایناتو له اداري څخه نه غافل کېږي، د ځمکې او آسمان د هرڅه مالك دئ، هیڅوك ئې په وړاندې له اجازې پرته د سفارش او شفاعت توان نه لري، په پټو او ښکاره شیانو عالم دئ، د نورو علم هم د ده ورکړه ده، د ده په حکم او اذن سره له څه خبرېدی او په څه پوهېدی شي، د هغه د اقتدار کرسۍ پر آسمانونو او ځمکې احتواء کړې ده، ټول شیان ترې لاندې دي، د دې ارت عالم ساتنه او تنظیم د هغه د ستړیا سبب نه کېږي. فرمایي:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ * البقرة: ۲۵۵

الله هغه ذات دئ چې له ده پرته بل معبود نشته، همغه ژوندی قیوم ذات، نه خوب ورباندې راځي او نه پرموښی، څه چې په آسمانونو کې دي او څه چې په ځمکې کې دي، ټول هغه لره دي، دا به څوك وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د ده له اجازې پرته د ده په وړاندي سفارش او شفاعت وکړي شي، په هر هغه څه پوهېږي چي د دوی مخی ته دي یا ئې شاته دي او دوی د ده له علم څخه یوازي په دومره څه احاطه کولی شي چي دی ئې وغواړي، د قدرت او واکمنۍ کرسۍ ئې پر آسمانونو او ځمکي حاوي ده او د دوی دواړو ساتنه ئې نه ستومانه کوي او هغه لوړ ستر ذات دئ.

قرآنکریم د ربوبیت د جزئي او کلي تعطیل د نفی او د دې مفهوم د اثبات لپاره چي خدای په دایمي او دوامداره توګه له یوی شېبې غفلت نه پرته د عالم امور اداره او سمبالوي او همدا راز د دې مطلب د اثبات لپاره چي ټول مخلوقات د خپلو اړتیاوو د پوره کولو لپاره الله ته رجوع کوي او هغه ئې اړتیاوې پوره کوي، فرمایي:

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ *

الرحمن:۲۹

څه چي په آسمانونو او ځمکه کي دي ټول ده ته سوال کوي ، دی هره شېبه په یوه کار کي دئ.

دا او په لسګونو نور آیتونه د دې لپاره کافي دي چي ووایو: هرڅوك چي د هستي د چارو په اداره او تدبیر کي له خدای سره شریك ونیسي، هغه په حقیقت کي قرآنکریم تکذیب کړی، د شرك مرتکب شوي او د توحید له دایرې او د موحدینو له ډلي نه وتلی دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علم غیب

آیاعلم غیب خاص الله تعالی لره دئ؟

د اسلام له مهمو اعتقادي مسائلو نه یو هم غیب او علم غیب دئ. قرآنکریم موجودات په دوو برخو وېشلي:

- مشهود (ښکاره) هغه څه چي لمس او لیدی شي.
- غیب (له نظر نه پټ) هغه څه چي نه لیدی شي او نه لمس کېدی شي. هر هغه څه چي انسان ئې نشي لیدی او په حواسو ئې نشي درك کولی، هغه د غیب په شمار کي راځي.

قرآنکریم علم غیب یعني د پټو شیانو علم په الله تعالی پوري خاص شمېري او په ډېر تأکید سره فرمایي چي له الله تعالی نه پرته بل هیڅوك علم غیب نه لري. لاندنیو آیتونو ته توجه وکړئ:

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُون* النمل: ٦٥

ووايه: په غيب له الله تعالى پرته د آسمانونو او ځمكي هيڅ څه نه پوهېږي او پدې هم نه پوهېږي چي څه وخت به بيا راژوندي كړى شي.

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا * الجن: ٢٦

په غيب پوه خداى چي هيڅوك په خپل غيب نه خبروي.

فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ *

يونس: ٢٠

نو ووايه: غيب خو يوازي الله لره دئ، نو انتظار وكړئ چي زه هم ستاسو په څنگ كي له منتظرينو څخه يم.

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ * الانعام: ٥٩

او له ده سره د غيب (د خزانو) كلياني دي چي له ده نه پرته هيڅوك ورباندي نه پوهېږي، په وچه او بحر كي چي څه شته په ټولو پوهېږي، هيڅ پاڼه نه راپريوځي مگر دى ورباندي پوهېږي او نه د ځمكي په تيارو كي كومه دانه او نه كوم لوند او وچ داسي څه شته چي په څرگند كتاب كي دې نه وي.

دې آيتونو علم غيب په پوره تأكيد سره په الله تعالى پوري مختص كړى او د ځمكي او آسمان له نورو ټولو موجوداتو نه ئې نفى كړى، له ملايكو نه، له انسانانو، مړو او ژونديو نه او له هرڅه او هرچا نه ئې علم غيب نفى كړى، په دې هكله د دې آيتونو الفاظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره واضح او څرګند دي چي د هيڅ شك او شبهې مجال نه پرېږدي. د دې آيتونو په رڼا کي په پوره ډاډ او قاطعيت سره ويلی شو: هرچا چي له الله تعالی نه پرته د بل چا لپاره د علم غيب ادعا وکړه او دا ئې وويل چي له الله پرته بل څوك هم علم غيب درلودی شي، هغه په حقيقت کي د الله تعالی کتاب تکذيب کړی.

قرآنکريم په لاندېني آيت کي څو داسي شيان په ګوته کوي چي علم ئې يوازي له الله سره دئ، هلته چي فرمايي:

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ * لقمان: ٣٤

بيشکه چي د قيامت علم له الله سره دئ، هغه باران ورو‌ي او په هغه څه علم لري چي د ميندو په رحم کي وي، هيڅوك پدې نه پوهېږي چي سبا به څه کوي، هيڅوك پدې نه پوهېږي چي چيرته به مري، بيشکه چي خدای ښه پوه باخبره ذات دئ.

په دې آيت کي د لاندنيو شيانو علم تر الله تعالی پوري مختص شوی:

الف- د قيامت وخت: قرآنکريم په متعددو آيتونو کي دا مطلب بيان او روښانه کړی چي له الله تعالی نه پرته هيڅوك د قيامت د راتلو له وخت نه ندي خبر.

ب - د باران د اورېدو وخت او ځای. پدې هکله بايد دوه ټکي په پام کي ولرو:

د باران په هکله د انسان وړاندوی‌نه په حدس او ګمان ولاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده، د حدس (گمان) او علم ترمنځ ژور توپير بايد هير نه کړو، گمان ته علم ونه وايو، په هر حدس او گمان کي گڼ شمېر احتمالات وي؛ خو علم احتمالات يوې خوا ته پرېږدي او قاطع فيصله صادروي، په علم کي متعددو احتمالاتو ته ځای نه وي. کله چي مونږ د پرمختللو وسايلو په واسطه د بادونو سرعت او استقامت او د وريځو حالت او کيفيت معلوموو او بيا په همدې اساس او د دغه معلومات په رڼا کي وايو چي په فلاني وخت او فلاني ځای کي د باران اورېدو احتمال شته، دا وړاندوی‌نه که هرڅومره دقيقه وي، د حدس او گمان له دايرې نشي وتی، انسان نشي کولی ټول هغه عوامل چي د وريځو په جوړېدو، حرکت او د باران، ږلۍ يا واورې په اورېدو کي لږ يا زيات ونډه او اغېز لري درك او په دقيقه توگه ئې وپېژني او بيا د هغه په رڼا کي سل په سلو کي علمي وړاندوی‌نه وکړي. هغه وړاندوی‌نه چي په هغې کي د يوې ثانيي ۱/۱۰۰۰، يا د يوه مليمتر ۱/۱۰۰۰ د اشتباه احتمال ولري دا په حدس او گمان ولاړه ده او نه ښايي هغه ته علم ووايو، ځکه په علم کي د اشتباه هيڅ احتمال نه وي.

همدا وريځ چي په خاص سرعت سره د خاص استقامت او سمت په لور روانه ده او هغه سره وړمه چي د باران سبب کېږي، په څو کيلومترۍ کي ورته انتظار باسي، دا احتمال شته چي له يوه بل استقامت نه ديوه تېز باد په لگيدو سره خپله لاره بدله کړي او په بله خوا لاړه شي، د همدې ډول احتمالاتو د شته والي له امله د انسان وړاندويني ته علم نشو ويلی، خو الله تعالی عالم الغيب دئ او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولو عواملو پوره علم لري.

ج - الله تعالی پدې پوره علم لري چې په رحم کې څه دي، پدې عالم دئ چې دا د مور په ګیډه کې نوی جوړ شوی ماشوم نېکمرغه دئ که بدمرغه، ښکلی دئ که بدرنګه، ذکي دئ که غبي، هلك دئ که نجلۍ...الله پدې علم لري؛ خو انسان نه شي کولی د مور په ګیډه کې د ماشوم د ټولو مواصفاتو په هکله علم ولري. دا چې اوس د اشعي په واسطه او په هغو پرمختللو وسایلو چې د رحم د بل لوري جدار ښکاره کوي، د نطفې د تأنیث او تذکیر حالت معلومېدی شي، دا باید د پورته ذکر شوي آیت منافي ونه بلل شي. پدې وسایلو سره په رحم کې د ماشوم په حالت خبرېدل داسې دي لکه چې د یوه دیوال شا ته د نصب شوې ویدیویي کامرې په واسطه هغه کسان ووینې چې د دېوال شاته ولاړ دي، ته ئې په خپلو سترګو نشي لیدلی خو دوی د همدې کامرې په واسطه وګورې او بیا ووایې چې هلته فلانی او فلانی ولاړ دي، آیا دیته علم غیب ویلی شو؟ هیڅکله نه، همدا راز که د یوه قوي دوربین پذریعه څو کیلومتره لرې چې هلته سترګې کار نه کوي، ته یو څوك په آس سپور ووینې، بیا خپلو ملګرو ته ووایې چې اوس به فلانی زمونږ خواته راشي، آیا دا علم غیب دئ؟ نه، هیڅکله نه، علم غیب دا دئ چې ته بې له وسایلو او ذریعو او بې له دې چې په حواسو ئې درك کړې په پټو شیانو پوه او خبر شې.

د - انسان په دقیقه توګه پدې نه پوهېږي چې سبا به څه کوي، سبا غایب دئ او څه چې سبا راتلونکې دي هغه له انسان نه پټ دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته په ملیونونو احتمالات شته، هیڅوك نه شي کولی په دقیقه توگه په دې پوه شي چې سبا به په څه حالت کې وي او څه به کوي؟ ستا تصمیم صرف یو احتمال کېدی شي، له ډېرو او بې شمېره احتمالاتو نه یو احتمال، کولی شې گمان وکړې، ممکنه ده گمان او تخمین دې واقعیت ته ډېر نږدې وي، خو دانشې کولی په سبا پېښېدونکو حوادثو او هغه څه چې سبا ئې کوې علم ولرې.

ه - هیڅوك پدې نه پوهېږي چې چیرته به مري، څه وخت به د مرگ قاصد ورته راځي او په کوم ځای او کوم حالت کې به د روح امانت خپل مالك ته سپاري.

قرآنکریم په پوره تأکید سره رسول الله صلی الله علیه وسلم ته فرمایي چې خلکو ته په څرگندو ټکیو کې ووایه چې ته علم غیب نه لرې، یوازې زېری ورکوونکی او وېروونکی یې، د الهي وحی امین او د الهي پیغام داسې ورونکي چې بېله کمښت او زیادت نه ئې خلکو ته رسوي، قرآنکریم دا هم بیانوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم خلکو ته اعلان کړی چې که هغه له جنت، دوزخ، ملائکو، جنیاتو، قیامت او نورو پټو امورو څخه خبرې کوي او پدې هکله معلومات ورکوي، نو تاسې دا گمان ونکړئ چې هغه علم غیب لري، څه چې وایي هغه وحی ده نه د ده شخصي علم او پوهه.

قرآنکریم په دې هکله فرمایي :

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنْ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِي السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نَذِیرٌ وَبَشِیرٌ لِقَوْمٍ یُؤمِنُونَ * الاعراف:۱۸۸

وواېه : د خپل ځان لپاره د ګټې او زیان مالك نه یم، مګر هغه څه چې خدای ئې وغواړي، که په غیب پوهېدلی نو د ځان لپاره به مې ډېره ګټه ترلاسه کوله او هیڅ تاوان به نه رارسېدو ، زه د مؤمنانو ډلی ته د یوه انذار کوونکی او زېری ورکوونکی نه پرته بل څه نه یم.

دا آیت شریف مونږ ته په ډېره دقیقه توګه لارښوونه کوي او یو حساس او دقیق معیار په اختیار کي راکوي او وائی: علم غیب د ګټې د ټولو مواردو د لاس ته راوړو او د تاوان له ټولو مواردو نه د ځان ژغورني وسیله ده، څوك چې علم غیب ولري هغه ته له هیڅ پېښې تاوان نه رسېږي، له هیڅ څه نه صدمه نه ګوري، د هیڅ دښمن په وړاندي ماتې نه خوري، په خپل ژوندکي له هیڅ خنډ او مانع سره نه مخ کېږي، په هرعمل کي بریالی وي، ځکه پوهېږي چې د ضرر او زیان موارد کوم دي، له هغو نه ځان ساتي، په دې پوهېږي چې د ګټې او منفعت عوامل او موارد کوم دئ، ټول خپلوي او کار ترې اخلي، له هغه خوړو نه ډډه کوي چې صحت ته ئې ضررلري، د خپل هر درد دوا پېژني، نو پدې اساس نه ناروغه کېږي، نه ئې دښمن دا فرصت موندلی شي چې پر ده غالب شي، ځکه هغه ته د غلبې عوامل او لاري چاري معلومې وي او ټول د ځان په ګټه په کار اچوي، دښمن نشي کولی هغه زنداني کړي، له وطن نه ئې وشړي، وئې وژني، د خلکو له ملاتړ نه ئې محروم او کمزوری کړي، دا ځکه چې هغه مخکې له مخکې نه د دښمن له تصمیم نه خبرېږي او لازم تدابیر نیسي، په جګړه کي بری د هغه چا وي چې د مقابل لوري له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نقشې، اهدافو، وسایلو او تاکتیك نه خبر وي، د کمزورۍ نقطې ئې ورته معلومې وي. رنځ هم د رنځ له عواملو نه د ناخبرۍ له امله پیدا کېږي، زیان او ضرر هم هغه وخت چا ته رسېږي چي د زیان عوامل او اسباب ونه پېژني. که پیغمبرانو علیهم السلام او نورو لویو شخصیتونو علم غیب درلودی نو زندان ته به نه اچول کېدل، په شهادت به نه رسول کېدل، ماتی به ئې نه خوړله، له وطن نه به نه شړل کېدل، ملګرې به ئې د دښمن په لاس نه وژل کېدل او نه به تعذیبیدل، له مشکلاتو او کړاوونو سره د هغوی مخامخ کېدل پدې دلا لت کوي چي هغوی علم غیب نه لري. قرآنکریم د الله رسول صلی الله علیه وسلم ته امر کوي چي خلکو ته ووایي چي علم غیب نه لري:

قُل لا أَقُولُ لَكُمْ عندی خَزَائنُ اللَّه وَ لا أَعْلَمُ الْغَيْب وَ لا أَقُولُ لَكُمْ إنِى مَلَكٌ إنْ أَتَّبعُ إلا مَا يُوحَى إلَىَّ * الانعام: ۵۰

ووایه : زه نه درته وایم چي د الله خزانې له ما سره دي او نه په غیب پوهېږم او نه دا درته وایم چي زه پرښته یم، زه یوازي د هغه څه پیروي کوم چي راته وحی کېږي.

ما ته ووایاست: پداسي حال کي چي په هر څه پوه خدای چي عالم الغیب والشهاده دئ، په تأکید او مکرره توګه د قرآنکریم په متعددو آیتونو کي په څرګنده توګه وایي چي له الله نه پرته هیڅوك علم غیب نه لري، له ده نه پرته نه په آسمان کي څوك علم غیب لري او نه په ځمکه کي، الله خپل پیغمبر ته امر کوي چي د خلکو ابهام او تشویش رفع کړي او دا ورته اعلان کړي چي علم غیب نه لري، هغه یوازي پیغمبر دئ، هغه څه وایي چي ورته وحی شوې. اوس لدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

صراحت سره سره که ځوك راشي او د الله او رسول صلی الله علیه وسلم د قول مغایره او مخالفه ادعا وکړي او ووايي چي علم غیب لري او یا دا هڅه وکړي چي د بل چا لپاره علم غیب ثابت کړي، آیا دا ادعا دروغجنه او بې بنسټه نه ده؟ آیا دا د الله او د ده د رسول د قول د تکذیب هڅه نده؟

په قرآنکریم کي دوه آیتونه داسي دي چي یو شمېر کسان استدلال وربانديکوي او له الله تعالی نه پرته د نورو لپاره ئې د علم غیب د اثبات د دلیل په توګه وړاندي کوي، لومړی ئې د آل عمران ۱۷۹ آیت او دوهم ئې د الجن د سوري ۲۶ آیت دئ. نوموړي آیتونه دا دي:

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنْ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ * آل عمران: ۱۷۹

الله تعالی داسي ندی چي مؤمنان به د پاك او ناپاك له بېلولو نه پرته همداسي ستاسو په موجوده حالت کي پرېږدي او الله داسي هم نه دئ چي تاسی له غیب نه خبر کړي، لکن خدای له پیغمبرانو نه چي ځوك وغواړي هغه غوره کوي، نو په خدای او په پیغمبرانو ئې ایمان راوړئ، که مو ایمان راووړ او تقوی مو غوره کړه نو ستاسي لپاره ستر اجر دئ.

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا * إِلَّا مَنْ ارْتَضَى مِنْ

(c) ketabton.com: The Digital Library

رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا * لِّيَعْلَمَ أَن قَدْ أَبْلَغُوا رِسلَتِ رَبِّهِمْ وَ أَحَاطَ بِمَا لَدَيهِمْ وَ أَحْصى كلَّ شىْءٍ عَدَدًا * الجن: ٢٦-٢٨

په غيب پوه خدای، چي له خپل غيب نه هيڅوك نه خبروي، مگر هغه رسول او استازی چي په خپله ئې غوره کړي وي چي د هغه مخي او شاته څارونکي لېږي، ترڅو پدې پوه شي چي د خپل رب پيغامونه ئې رسولي دي، پداسي حال کي چي د دوی په هر څه ئې احاطه کړي ده او هرڅه ئې په دقيق شمېرلو سره شمېرلي.

پدې مبارکو آيتونو د غيرالله لپاره د علم غيب د اثبات په خاطر استدلال ډېر بې بنسټه، بې محتوی او غيرعلمي استدلال دي، ځوك چي گمان کوی په دې آيتونو کي پيغمران له عدم علم غيب نه مستثنی شوي سخته اشتباه کوي، د دې باطلې مدعا لپاره پدې آيتونو استدلال لويه غلطي ده، دوی په حقيقت کي نه پدې آيتونوکي دقت کړی او نه ئې لدينه مخکي او وروسته آيتونو ته توجه کړيده او نه ئې د قرآنکريم هغه ټول آيتونه په نظرکي نيولي چي په پوره صراحت او قاطعيت سره علم غيب تر الله پوری محدود او مختص بولي او له الله تعالی نه پرته له هر څه نه که په ځمکه کي دي که په آسمانونو کي علم غيب نفی کوي. د دې ډلي استناد هغه کسانو ته ورته دئ چي په قرآنکريم کي د خپلي نظريي د اثبات لپا ره دلايل لټوي، خو کله چي د خپل قول د ثبوت لپاره صريح او ځرگند دليل ونه مومي نو بيا کوشش کوي په قرآنکريم کي داسي الفاظ او کلمات ومومي چي لده سره د مدعا په اثبات کي مرسته کولی شي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی د دې پرځای چې خپل افکار له قرآن نه واخلي او قرآنکریم د خپلو افکارو لپاره محك او معیار وټاکي برعکس هڅه کوي خپل افکار پرقرآنکریم تحمیل کړي، دوی د خپلو نظریاتو د اثبات لپاره آیتونه توجیه او تأویلوي!! پر قرآنکریم د ایمان غوښتنه خو دا ده چې د هر آیت په وړاندي (آمنا و اسلمنا) ووایو، په پوره خلوص ورته تابع شو، هر هغه فکر او ذهنیت لرې واچوو چې له قرآن سره توپیر او مغایرت لري او خپل افکار د قرآن په رڼا کي تصحیح او سم کړو، نه داسي چې قرآنکریم د خپلو نظریاتو او افکارو په ګټه تأویل کړو.

هغه کسان چې ګمان کوي د جن د سورې په ۲۷ آیت کي استثناء د الله تعالی د غوره شوو پیغمبرانو علیهم السلام لپاره علم غیب ثابتوي، دا کسان د څو لویو اشتباهاتو مرتکب شوي:

دوی له دې آیت نه مخکي ۲۵ او ۲۶ آیتونو ته توجه نده کړې، هغه چې فرمایي :

قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ مَا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا * عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا *

ووایه: نه پوهېږم آیا هغه څه چې له تاسو سره ئې وعده شوي ده، نږدې ده او که رب مي کومه نښه ورته ټاکلې ده، هغه رب مي چې په غیب پوه دي او هیڅوك په خپل غیب نه خبروي.

پدې آیتونوکي رسول صلی الله علیه وسلم ته امرکېږي چې ووایي: زه علم غیب نه لرم، نه پوهېږم چې ستاسي په هکله الهي وعده کله سرته رسېږي، یوازي زمارب په غیب عالم دئ او هیچا ته په غیب د پوهېدو مجال نه ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی دیته ندي متوجه چي پدې آیت کي استثناء پیغمبرانو علیهم السلام ته نه بلکه د وحی راوړونکي پرښتې ته متوجه ده، په ۲۷ آیت کي له رسول نه مراد د وحی راوړونکي پرښته ده چي مخکي او وروسته ئې نورې ساتونکي پرښتې هم لېږل کېږي، ترڅو د وحی پیغام په پوره توگه له کمښت او زیادت او ځنډ او تأخیر نه پرته په خپل وخت پیغمبر ته ورسوي. دوی دي ته متوجه ندي چي دا مبارکه سوره له پیل نه تر پای پوري په دې تأکید کوي چي له الله نه پرته بل څوك علم غیب نه لري. دوی پدې نه پوهېږي چي علم غیب او د وحی پذریعه د غیب په هکله اطلاع او معلومات یو له بل سره توپیر لري، د غیب په هکله یوازي د وحی پواسطه اطلاع موندلی شو او د وحی پذریعه له غیب نه اطلاع او خبرېدل علم غیب ندی!! خدای په ځمکه او آسمان کي هیچا ته علم غیب ندی ورکړی، خو پیغمبران علیهم السلام ئې د وحی پذریعه له یو شمېر غیبي امورو نه خبر کړي او الله تعالی په خپلو کتابونو کي داسي غیبي امور بیان کړیدي چي انسان ئې په مستقیمه توگه له ادراك نه عاجز دئ. الهي کتابونو ته له مراجعي نه وروسته هرڅوك له ډېرو غیبي امورو نه خبرېدلی شي، جنت، دوزخ، پرښتې، پیریان، روح، برزخ، قیامت او داسي نور ټول غیبي امور دي چي مونږ د قرآنکریم له لاري پدې شیانو خبر شوي یو. متأسفانه دا ډله پدې غلطۍ کي لویدلی چي د وحی په ذریعه له غیب نه اطلاع ته علم غیب وایي او له غیبي امورو نه اخبار او اطلاع له علم غیب سره خلط کوي.

همداراز هغه کسان چي د آل عمران د سورې د۱۲۹ آیت د ې

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخي "وَلَكِنَّ اللّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِه مَنْ يَشَاءُ" په هکله دا تصور لري چي دلته ځيني پيغمبران له عدم علم غيب نه مستثنی شوي، پدې استثناء استدلال کوي او پيغمبرانو عليهم السلام ته د علم غيب ثابتولو هڅه کوي، پدې کار سره دوی د څو اشتباهاتو مرتکب شوي: د دې آيت د بحث اصلي موضوع ته ئې پام ندی کړی، د آيت له وروستۍ برخي نه داسي انتباه اخلي چي د همدې آيت له لومړنۍ برخي سره هيڅ اړخ نه لګوي، د آيت پيل داسي دئ:

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنْ الطَّيِّبِ:

الله تعالی داسي ندی چي مؤمنان به ستاسو پدې موجوده حالت کي پرېږدي، تر څو ناپاك له پاك نه بېل کړي.

يعني د خدای سنت دا ندی چي مؤمنان د ښه او بد، پاك او ناپاك ترمنځ له توپير، تمييز او بېلتون نه پرته همداسي ګډ او مختلط پرېږدي. حتماً به داسي حالت راولي چي دا دواړه ډلي سره بېلې شي، بيا فرمايي:

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ

او خدای داسي ندی چي تاسي پرغيب خبر کړي.

يعني د ښه او بد، پاك او ناپاك ترمنځ د تفکيك او بېلتون طريقه دا نده چي تاسي له غيب نه خبرکړي او د علم غيب له لاري پدې پوه شئ او دا درك کړئ چي څوك خبيث او څوك طيب دئ. پدې پسې متصل فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ:

خو الله تعالی له خپلو پیغمبرانو نه چي څوك وغواړي هغه غوره کوي، نو په خدای او پیغمبرانو ئي ایمان راوړئ، که ایمان مو راووړ او تقوی مووکړه نو ستاسي لپاره لوی اجر دئ.

یعني د پاك او ناپاك، خالص او ناخالص، مخلص او نامخلص ترمنځ تفکیك او بېلتون د پیغمبرانو د غوره کولو او خلکو ته د هغوی د لېږلو له لاري ترسره کېږي،د پیغمبرانو علیهم السلام په بعثت سره خلك په دوو ډلو وېشل کېږي او پاك له ناپاك نه بېلېږي. پر خدای او رسولانو باندي په ایمان، د هغوی په اطاعت او په تقوی سره د پاکانو په ډله کي شاملېږی او لوی اجر مو په برخه کېږي.

پدې آیت کي به یوازي هغه چا ته څه ابهام او اغماض ښکاري چي د رنځور زړه خاوند وي او هغه ته له کږې زاویې گوري. عجیبه ده دا کسان د دې پرځای چي دا آیت د خپلو کږو او باطلو افکارو د تصحیح او سمون لپاره خپل لارښود ونیسي او ووایي چي خدای هیچا ته علم غیب نه دی ورکړی، برعکس تصور کوي چي پدې آیت کي د یو شمېر پیغمبرانو علیهم السلام لپاره د علم غیب د اثبات دلیل وجود لري !!

دوی متوجه ندي چي پدې ډول تعبیر سره هر مخاطب ته دا انتباه ورکوي چي گویا په قرآنکریم کي تناقض شته، ځیني آیتونه ئې په صراحت او قاطعیت سره اعلانوي چي له الله تعالی پرته هیڅوك علم غیب نه لري؛ خو په ځینو نورو آیتونو کي داسي نښانې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدل کېږي چي مخاطب ته دا انتباه القاء کوي چي له الله تعالی نه علاوه نور هم علم غیب لرلي شي!! حقیقت دا دئ چي الهی کلام لدې عیب نه پاك او منزه دئ، نه یوازي هیڅ تناقض پکي نشته بلکه آیتونه ئې ټول په خپل منځ کي یو د بل موئید ، همغږي او یو د بل شرح او تفسیر. هرڅوك چي له کوم آیت نه داسي تعبیر او انتباه واخلي چي له بل آیت سره تناقض او ټکر ولري هغه غلط شویدی او په قرآنکریم کي ئې د تناقض پیدا کولو غلطي کړي ده.

قرآنکریم د متعددو کیسو له لاري هم دا حقیقت په گوته کوي چي پیغمبران علیهم السلام علم غیب نه لري:

د ابراهیم علیه السلام په هکله فرمایي: یوه ډله پرښتې د ښایسته ځوانانو په شکل کي د هغه کور ته راځي، هغه هرکلی ورته وایي، ځی یو خوسی ورته حلالوي، په غوړیو کي ئې وریتوي او هغه د دوی مخي ته ږدي، ناڅاپه متوجه کېږي چي میلمانه ئې ډوډۍ ته لاس نه وروړي، د وېرې احساس کوي، وایې هسي نه چي میلمانه ئې د دښمنۍ قصد ونلري، ځکه خو ډوډۍ نه خوري، هغه وخت معمول دا وو چي څوك به د دښمنۍ په نیت د چا کور ته ورغی نو د هغه پر دسترخوان به ئې ډوډۍ نه خوړله. پرښتو چي هغه پریشانه ولید نو ورته وئې ویل: مونږ ستا د رب له لوري رالېږل شوي یو، ترڅو د اسحاق او ورپسې د یعقوب زېری درکړو، ابراهیم علیه السلام تعجب کوي او میرمن ئې په حیرانتیا سره پوښتنه کوي چي دا څنگه کېدی شي چي مونږ د اولاد خاوند شو، پداسي حال کي چي زه بوډۍ او خاوند مي بوډا؟ ملایکو ورته وویل: آیا د الله تعالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار ته حیران یی او شك کوی؟! ابراهیم علیه السلام له خپل هغه اوچت معنوی مقام سره سره لدې نه عاجز وو چې کورته راغلې پرښتې وپېژني او لدینه هم خبر ندی چې الله تعالی ورته زامن، اسحاق او یعقوب ورکوي او پدې هم نه پوهېږي چې دا پرښتې په ځمکه کې څه مأموریت لري، پوښتنه ترې کوي: ستاسي مأموریت څه دئ؟ پرښتې ورته وايي: مونږ راغلي یو دا لاندي کلی چې اوسېدونکي ئې ظالمان دي په بل مخ واړوو. ابراهیم علیه السلام ورته وايي: هلته خو لوط علیه السلام هم اوسېږي!! هغه کلی څنګه ورانوی چې لوط علیه السلام غوندي غوره شخصیت پکې اوسېږي؟ پرښتې وايي: مونږ د کلی اوسېدونکي پېژنو، لوط علیه السلام او اهل ته ئې نجات ورکوو، پرته له میرمني نه ئې، میرمن به ئې له نورو سره وروسته پاتې کېږي او له هغوی سره به یوځای هلاکېږي.

قرآنکریم د یعقوب علیه السلام په هکله فرمايي: زامنو ئې اراده وکړه چې خپل ورور یوسف علیه السلام له مخې نه ایسته کړي او په څاه کې ئې واچوي. خپل پلار ته راغلل او وئې ویل: پلاره! د یوسف په هکله ولې پرمونږ باور نه کوې؟ پداسي حال کې چې مونږ د هغه خیر غواړو، سبا هغه له مونږ سره دښتې ته ولېږه ترڅو ساعت تېري او لوبې وکړي، یعقوب علیه السلام نه پوهېږي چې زامن ئې د یوسف علیه السلام په هکله بدنیت لري، هغه ورسره لېږي، ماښام چې بېرته کور ته راګرځي، پلار ته وايي: مونږ مسابقه درلوده، سیالي مو کوله، یوسف مو د خپل سامان خوا ته پرېښی وو، لیوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی او هغه ئې وخوړ، دا ئې په وینو رنگ جامې، یعقوب علیه السلام لدې نه خبر نه وو او علم ئې نه درلود چې په گران زوی ئې څه تېر شوي، له ډېره غمه ئې سترگې ړندې شوې او ترهغه د یوسف علیه السلام له حاله خبر نه شو چې زامنو ئې له مصر نه د ده خبر راووړ.

له لوط علیه السلام نه حکایت کوي چې همدغه د ابراهیم علیه السلام خوا ته راغلې پرښتې په اصل کې د ده د دعا په اساس او د ده د مرستې لپاره لېږل شوې وې، خو کله چې د ده خوا ته راځې دی نه پوهېږي چې دا ملایکي دي او د ده مرستي ته راغلی دي، برعکس د دوی په راتگ سره سخت غمجن شو، دومره چې زړه ئې تنگ شو او وئې ویل: ای کاش کوم پیاوړی ملاتړ او مرستندوی مې درلودای چې د دې مفسد او بدکار قوم د هجوم په وړاندې مې له خپلو میلمنو دفاع کړې وی!! لوط علیه السلام هغه وخت پدې پوه شو چې دا خو ملائکې دي نه ځلمیان چې پرښتو په خپله ځان ورمعرفي کړ او ورته وئې ویل مونږ پرښتې یو، ستا مرستې ته راغلي یو او مأموریت مو د دې ظالم قوم دا کلی نسکورول دي.

د زکریا علیه السلام کیسه داسې کوي چې الله تعالی ئې دعا قبوله کړه، یوه پرښته ئې د زوی د زېږې لپاره ورولېږله، زکریا علیه السلام لمونځ کاوو چې پرښتې زېری ورکړ، ده په ځواب کې ورته وویل: اې خدایه! ما ته به څنگه زوی راکوې، زه خو زوړ یم او میرمن مې شنډه ده؟! د دې ننبه به څه وي؟ ورته وویل شول: ننبه ئې دا ده چې د زوی د تولد په ورځو کې به درې ورځې خبرې ونشې کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآنکریم د اسلام د ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم د خوب کیسه کوي، خوب ئې ولید چې مسجدحرام ته داخل شوی او عمره ادا کوي، د همدې خوب په اساس له یو زر څلور سوه کسانو سره د مکې په لور روان شو، حدیبیه ته چې ورسېد له خنډ سره مخ شو، قریشو ئې مخه ونیوله، مکې ته د ده او د یارانو له ننوتو او د مناسکو ترسره کولو نه ئې مخنیوی وکړ، رسول الله صلی الله علیه وسلم ناچار ودرېد، له عمرې نه منصرف شو، هملته ئې د قربانۍ څاروي ذبح کړل او تول له احرام نه ووتل او له قریشو سره د یوه تړون په اساس بېرته مدینې ته ستون شو، د رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه خوب یو کال وروسته تحقق وموند، دا جریان پدې دلالت کوي چې نه رسول الله صلی الله علیه وسلم علم غیب درلود او نه ئې یارانو رضي الله عنهم، ان تردې چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل خوب د تحقق له وخت نه هم خبر نه وو.

قرآن فرمائی چې پیغمبر علیه السلام حتی له دې خبر نشو چې یوه ډله پیریان د ده خوا ته راغلل، د ده تلاوت ئې واورېدو، په قرآن ئې ایمان راووړ، خپل قوم ته ولاړل او هغوی ته ئې وویل چې مونږ عجیب قرآن واورېدو، هغوی ئې د الله عبادت ته راوبلل، که له الله تعالی نه پرته بل چا علم غیب درلودای نو رسول الله صلی الله علیه وسلم باید پدې پوه شوی وی چې پیریانو د ده تلاوت واورېد، ترې متأثره شول، ایمان ئې ورباندې راووړ، باید هغه پدې خبر شوی وی، خو داسې نه وه، رسول الله صلی الله علیه وسلم لدې جریان نه څه موده وروسته د وحی په واسطه خبرېږي او مونږ هم لدې حادثې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه د وحی په واسطه خبر شوي یو ، دا پېښه داسي وه چي رسول الله صلی الله علیه وسلم د طائف له سفر نه ډېر غمجن او ناامیده راستون شو ، مکي ته نږدې وادي نخله ته چي راورسېد هلته ئې د قرآنکریم تلاوت کاوو ، دا تلاوت پیریانو واروید ، ترې متأثره شول، په محمد صلی الله علیه وسلم او قرآنکریم ئې ایمان راوړ ، رسول صلی الله علیه وسلم دغه وخت پدې نه وو خبر چي پیریانو د ده تلاوت اورېدلی او ایمان ئې ورباندي راوړی، څه موده وروسته قرآنکریم نازل شو او دی ئې له دې پېښي نه خبر کړ. هغه علم چي د وحی په واسطه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورکړل شویدی اوس د قرآنکریم په متن کي زمونږ ټولو په اختیار کي دي، د رسول الله صلی الله علیه وسلم دا ډول علم ته باید علم غیب ونه ویل شي.

بخاري روایت کوي چي عائشي رضي الله عنها وویل:

مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ كَذَبَ وَهُوَ يَقُولُ (لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ) (وَ مَا كانَ لِبَشرٍ أَن يُكلِّمَهُ اللَّهُ إِلا وَحْياً أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسولاً فَيُوحِىَ بِإِذْنِه مَا يَشاءُ) وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ الْغَيْبَ فَقَدْ كَذَبَ وَهُوَ يَقُولُ لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ *

که چا درته وویل چي محمد صلی الله علیه وسلم خپل رب لیدلی دئ نو پوه شه چي دا شخص دروغ وایي، ځکه الله تعالی فرمایي: "سترگی ئې نشي لیدلی"، "او هیڅ انسان لره نه ښایي چي الله ورسره تکلم وکړي مگر په وحي سره، یا د حجاب له شا نه او یا کومه فرشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولېږي نو هغه د الله په حکم هغه څه ورته وحي کړي چي غوښتي ئې وي" او که چا درته وویل چي هغه علم غیب لري، نو دا هم دروغ وايي ځکه الله تعالی فرمایي : له الله پرته هیڅوك علم غیب نه لري.

د یوه بل اولوالعزمه پیغمبر نوح علیه السلام کیسه بیانوي او وایي: له نوح سره ئې میرمني او زوی ملګرتیا ونکړه او په کښتۍ کي ورسره سپاره نشول، وروسته پاتې او په طوفان کي غرق شول، نوح علیه السلام د داسي پېښې انتظار نه درلود، د الله تعالی له وعدې نه ئې انتباه دا وه چي ټوله کورنۍ به ئې ژغورل کېږي، د طوفان په وخت کي ئې خپل زوی ته بلنه ورکړه؛ خو هغه د ده خبره ونه منله، په کښتۍ کي له سپرېدو ئې ډډه وکړه، دوی په خبرو کي وو چي د طوفان څپې ئې ترمنځ حایل شوې. کله چي کښتۍ پرغره تم شوه، نوح علیه السلام خپل رب ته دعا وکړه او وئې ویل: لویه ربه ! زما زوی خو زما له اهل څخه دئ او ستا وعده هم رښتونې ده، نو د هغه ډوبیدل یعني څه!! خدای ورته وفرمایل: زوی دې ستا له اهل څخه ندی، هغه ناصالح وو، تا لدینه په خپلي پناه کي ساتم چي له جاهلانو څخه وې.

ووائې چي دا جریان په څه دلالت کوي؟ آیا پدې چي نوح علیه السلام علم غیب درلود او که پدې چي هغه پدې نه پوهېدو چي زوی ئې د ده له اهل څخه ندی او غرق به شي؟! دا او دیته ورته ډېر داسي مثالونه شته چي په قرآنکریم کي د دې لپاره راغلي چي د هغوکسانو لپاره د ابهام او تشویش هیڅ مجال پاتې نشي چي د قرآنکریم د صریحو آیتونو سره سره ئې پدې اړه قناعت نه وي حاصل شوی چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

له الله پرته بل څوك د غیب علم نه لري، لا ئې هم پدې هكله په زړه او دماغ كي څه توهم او شبه پاتې وي. دا ډله خلك له ماسوى الله نه د علم غیب د نفی په هكله په لسګونو قرآني آیتونه له نظره غورځوي او د علم غیب په رابطه داسي تصور لري چي د قرآن له روح سره ټكر كوي.

ځیني كسان وایي چي له موسی علیه السلام سره د خضر علیه السلام د سفر او ملګرتیا كیسه او د سلیمان علیه السلام له درباریانو نه د هغه كس كیسه چي په كتاب ئې علم درلود او د سبا د ملكي تخت ئې د سترګو په رپ كي د سلیمان علیه السلام مخي ته كیښود، دا كیسې دا ښیي چي یوازي تر الله تعالی پوري د علم غیب منحصرولو او محدودولو ادعا درسته نده، د دوی په ځواب كي باید ووایو:

- د سلیمان علیه السلام په كیسه كي د دوی د تصور خلاف داسي قاطع دلایل شته چي له الله تعالی نه پرته له بل هرچا نه علم غیب نفی كوي. په همدې كیسه كي دا په ډاګه شوی چي سلیمان علیه السلام پدې علم نه درلود چي د سبا په نوم كوم ملك شته او یوه ښځه وربادي حكومت كوي،اوسېدونكي ئې مشركان دي او لمر ته سجده كوي او ملكه ئې لوی تخت لري، دا معلومات یو مرغه (هدهد) وركوي، كه سلیمان علیه السلام علم غیب نه لري نو څنګه امكان لري چي د ده یو امتي دې علم غیب ولري؟!
- په الهي كتاب د یوه پوه انسان دا خبره او دا عمل ولې علم غیب شمېرئ؟ قرآن خو دا ندي ویلي چي ده علم غیب درلود، تاسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کومه ځایه دا خبره کوئ !؟

- په کوم اساس د کیسې له یوی برخې نه داسې تعبیر او انتباه اخلئ چې سل په سلو کې له نورو برخو سره تناقض لري؟!
- څه اشکال لري که د قرآنکریم له صریحو آیتونو سره متناقض او مخالف تصور او تعبیر پرېږدئ او دا ومنئ چې دا سړی مستجاب الدعوات وو، دعا ئې وکړه او خدای ئې دعا قبوله کړه او د سترګو په رپ کې د ملکې تخت د سلیمان علیه السلام مخې ته کېښودی شو.

همدارنګه له موسی علیه السلام سره د هغه کس ملګرتیا چې په ځینو روایاتو کې ئې نوم خضر ښودل شوی، د دې کیسې په هکله هم باید دې ډلې ته ووایو: قرآنکریم دا څرګندوی چې د دې کیسې هدف دا دئ چې موسی علیه السلام ته دا وښیي او ورته ثابته کړي چې له هر پوه نه پورته بل پوه شته، "وفوق کل ذی علم علیم" نه ښایي په خپل محدود علم غره شو او خپل علم مکمل او د علم پای او انتهاء وګڼو.

- پدې کیسه کې هیڅ داسې دلیل نشته چې د خضر علیه السلام لپاره علم غیب ترینه ثابت شي، قرآن ندي ویلي چې خضر علیه السلام په غیب پوهېدو، نه پوهېږو دوی دا انتباه له کومه ځایه اخیستی ده؟!
- د ظالم او غاصب پاچا په هکله د هغه علم، د هغه ځوان له نېك عمله مور او پلار نه د ده خبرتیا او تر نړېدونکې دیوال لاندې د هغو یتیمانو خزانه چې صالح مور پلار ئې له لاسه ورکړي وو، دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومات ولې په علم غیب حمل شي؟ دا ولې د هغه د پوهې او بصیرت ننبه ونه شمېرو ، لکه څرنگه چي قرآن فرمایي: وَفَوقَ كُل ذِي عِلمٍ عَلِيمٌ

له هغه پوه او عالم سړي سره د موسی علیه السلام د ملگرتیا په کیسه کي څو په زړه پوري او د زیاتې توجه وړ ټکي زمونږ مخي ته ایښودل شوي:

- موسی علیه السلام چي د پنځو اولوالعزمه پیغمبرانو څخه دئ له خپل پوه او عالم ملگري نه داسي څه ویني چي د ده لپاره د توجیه او منلو وړ ندي، په ظاهر کي داسي بد او قبیح ورته ښکاري چي په وړاندي ئې چوپ نشي پاتې کېدی، فوراً اعتراض کوي. که څه هم ژمنه ئې کړې وه چي ترڅو پوري ده خبر نه وي ورکړی او مسئله ئې نه وي ورته بیان کړې، تر هغې پوري به د هیڅ کار په اړه پوښتنه نه کوي، خو گورو چي موسی علیه السلام هرځل خپل تعهد هیروي، سکوت ماتوي او له خپل ملگری نه سوال کوي، اعتراض ورباندي کوي او ورته وایي: دا څه عجیب کار!! دا څومره ناوړه عمل!! او ملگری ئې هرځل ورته وایي: تا ته مي ویلي وو چي زما ملگرتیا نه شي کولی، زما پرکارونو صبرنه شې کولی، ځکه چي په راز ئې نه پوهېږې، د کارونو له اسرارو نه بې خبري د دې سبب کېږي چي بې صبره شې. دا کار درې ځله تکرارېږي، بالآخره موسی علیه السلام اعتراف کوي چي لدې شخص سره د ملگرتیا توان نه لري او د هغه د عجیبو کارونو په وړاندي صبرنه شي کولی. که موسی علیه السلام علم غیب لرلی نو داسي به نه کېدل، نه به ئې په خپل ملگري

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتراض کاوو او نه به ئې له ملگرتیا نه پاتې شوی وی، که موسی علیه السلام چې له اولوالعزم رسولانو څخه دئ، علم غیب نه لري نو بل به څوك وي چې د علم غیب خاوند وي؟!

• موسی علیه السلام پدې اعتراض وکړ چې د مسکینانو کښتۍ ولې تخریب شي او ولې له سفر نه پاتې شي، خو لدینه خبر نه وو چې څو قدمه وړاندې دې کښتۍ او مالکانو ته ئې خطر متوجه دئ، هلته د یوه ظالم پاچا پلویانو کمین نیولی، هره کښتۍ چې مومي غصبوي ئې! د موسی علیه السلام ملگری پدې خبر وو، د دې لپاره چې دا کښتۍ او غریب مالکان ئې له خطر سره مخ نه شي یو تدبیر ئې وسنجاوو، کښتۍ ئې سوری کړه، ترڅو له سفر نه پاتې شي، دا کار چې د موسی علیه السلام لپاره د توجیه وړ نه وو په حقیقت کې د کښتۍ د مالکانو لپاره لوی خدمت وو او په همدې کې د موسی علیه السلام لپاره یو لوی درس پروت وو او هغه دا چې یو چا ته د ډېرې گټې لپاره لږ ضرر رسول د ستاینې وړ دئ نه د اعتراض وړ.

• په دوهم ځل ئې هم د خپل پوه او عالم ملگري په کړو صبر ونشوی کړی، بیائې اعتراض وکړ چې دا ځوان دې ولې بې موجبه په قتل ورساوو؟! لدینه خبر نه وو چې دا ځوان یو شریر، سخت زړی، فاسد او کافر انسان دئ، مور او پلار ئې مسلمانان دي او د ده خطر دومره لوی شوی چې کورنۍ ئې تهدیدوي، دا په اصطلاح یو فاسد غړی دئ، جراحي ته ضرورت لري، د دې فاسد او خطرناك غړي قطع کول په واقع کې لدې مؤمني کورنۍ سره مرسته ده. د موسی پوه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عالم ملګري دې مؤمني کورنۍ ته لوی خدمت وکړ، د یوه شریر انسان له شره ئې وژغورله او موسی علیه السلام ته ئې دا درس وروښود چې: په سالم بدن کې د فاسد غړي جراحي ممانعت نه لري ، له سالم بدن نه د هغه غړي قطع کول ضروري دي چې د اصلاح او جوړېدو امکان ئې نه وي. که اسلامي ټولني ته د یوه شریر او فاسد انسان له خوا ګواښ او تهدید متوجه شي او تر خطر لاندي راشي چې له تصفیيءاو منځه وړلو پرته بله چاره ونلري، نو د دا ډول غړي له منځه وړل د اعتراض نه بلکه توجیه وړ عمل دئ.

- دریم ځل ئې پدې اعتراض وکړ چې ولې له هغه بخیل قوم سره د کاږه دیوال په جوړولو او له غورځیدلو نه مخنیوی کي مرسته کوي، له داسي قوم سره ولې مرسته کوي چې دومره بخیل او بې احساسه دئ چې اړ او مجبور انسان ته یوه مړی ډوډۍ هم نه ورکوي او ولې ئې دې خلکو ته مفت او مجاني کار وکړ؟ موسی علیه السلام د خپل ملګري پدې عمل انتقاد وکړ، ځکه هغه پدې نه وو خبر چې تردې دیوال لاندي د هغو دوو یتیمانو خزانه ده چې له مؤمنو والدینو نه په میراث ورته پاتې ده، د موسی علیه السلام ملګری په خپل دې مفت او بې مزده کار سره هغو یتیمانو ته غټ خدمت وکړ او په عین وخت کي ئې موسی علیه السلام ته دا لارښودنه وکړه چې انسان ته نه ښایي تل بالمثله معامله وکړي، مناسبه نده چې د ټولني د اکثریت بدکړه او ناسمه معامله تا له کمزوري اقلیت سره له ښکي نه منع کړي.

عجیبه ده؛ هغه کسان چې زړونه ئې بیمار دي، لدې ښوونکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او له پندونو نه ډکي کیسې نه سرچپه او غلطه انتباه اخلي او د داسي یوه تصور د اثبات لپاره پرې استدلال کوي چي په حقیقت کي دا کیسه د هغه د تردید او نفی لپاره راغلي. دوی هڅه کوي لدې کیسې نه د پیغمبرانو علیهم السلام لپاره د علم غیب د اثبات لپاره د دلیل په توگه کار واخلي، پداسي حال کي چي دا کیسه په واقع کي د موسی علیه السلام نه د علم غیب نفی کوي.

پدې هم باید ځان پوه کړو چي د عیسی علیه السلام د هغه غیب ویلو معنی او مفهوم څه دئ چي قرآنکریم ترې یادونه کړې ده؟ قرآن د آل عمران سورې په ۴۹ آیت کي له عیسی علیه السلام نه داسي حکایت کوي:

وَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ * آل عمران: ٤٩

له هغه څه نه چي تاسي ئې خورئ او له هغه څه نه چي په کورونو کي ئې ذخیره کوئ، تاسو خبروم، پدې کي ستاسي لپاره نښه ده که باور لرئ.

پدې اړه باید لاندیني ټکي په پام کي ونیول شي:

- پیغمبران علیهم السلام د ژوند په ډېرو برخو کي خاصې ځانگړتیاوې لري او نه ښایي عادي خلك په هغوی باندي قیاس کړو او په دوی پورې مختص او خاص حکم نورو ته هم وغزوو.
- د پیغبرانو علیهم السلام معجزې باید عامې ونه بلل شي او باید نورو ته د معجزو د اثبات هڅه ونشي.
- هغه څه چي پیغمبرانو علیهم السلام ته د وحی له لاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

القاءکېږي بايد د هغوی له ذاتي علم سره خلط نه کړی شي او وحی بايد د پيغمبرانو عليهم السلام لپاره د علم غيب په معنی ونه نيولی شي.

- د عيسی عليه السلام معجزې لکه د مړيو ژوندي کول، له ختې د جوړ شوي مرغه په بدن کي روح پوکل، له مور نه ړوند پيدا شوي او پيس ته شفا او نور، دا د هغه خاصې معجزې دي چي عموميت ئې صحيح ندی.
- دا ډول پېښي بايد د نورو آيتونو په رڼا کي تفسير او تشريح کړو او نه ښايي داسي تعبير ترې واخلو چي د قرآن له نورو صريحو آيتونو سره تصادم کوي.

د الانعام سورې پنځوسم آيت دا بيانوي چي رسول صلی الله عليه وسلم علم غيب نه لري،

قُل لا أَقُولُ لَكُمْ عندى خَزَائنُ اللَّه وَ لا أَعْلَمُ الْغَيْب وَ لا أَقُولُ لَكُمْ إِنِى مَلَكٌ إِنْ أَتَّبِعُ إِلا مَا يُوحَى إِلَىَّ قُلْ هَلْ يَستَوِى الأَعْمَى وَ الْبَصِيرُ أَ فَلا تَتَفَكَّرُونَ * الانعام: ٥٠

ووايه: زه نه دا وايم چي د الله خزانې راسره دي او نه په غيب پوهېږم او نه دا وايم چي زه پرښته يم، زه خو يوازي د هغه څه متابعت کوم چي ما ته ئې وحي کېږي، ووايه: آيا ړوند او سترګه ور سره برابر دي، آيا تفکر نه کوئ؟!

په يوه آيت کي او په يوه بل پسې "په غيب نه پوهېدل" او "د وحي متابعت" راوړل دا مطلب افاده کوي چي که پيغمبر عليه السلام د وحی په اساس له غيب او غيبي امورو نه خبری کوي نو دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده علم غیب نه، بلکه د الله له لوري وحی ده، مبادا د وحي له لاري په غیبي امورو پوهېدل د پیغمبر علم غیب وګڼلی شي.

پدې مطلب هم باید ځان پوه کړو چي له نښو، نښانو او آثارو نه په یوه پټ او غیبي ځیز پوهېدل او د عقلي دلائلو له مخي د هغه په موجودیت حکم؛ باید علم غیب ونه ګڼلي شي، په عقلي دلایلو اود پټ ځیز پر آثارو د علم په اساس د هغه په حالت خبرېدل علم غیب ندی. همدا راز الهام، خوب او هغه فراست چي د ایمان او تقوی نښه ده او پدې سره کله کله انسان د پټو حقایقو او احتمالي راتلونکو پېښو په هکله نسبي پوهه ترلاسه کوي او د واقع کېدو تخمین ئې کوي دا هم باید علم غیب ونه بلل شي. که وغواړو دا مسئله په یوه مثال سره توضیح کړو نو وایو:

تاسي له خپلو ملګرو سره په یوه کوټه کي ناست یاست، د باندي چي څه تېرېږي هغه له تاسي نه پټ دي، پدې وخت کي ستاسي یو دوست وایي چي اوس به قسیم، ورپسې، نسیم او ورپسې حکیم کوټې ته راداخل شي. بل کس له کوټې نه وځي او د دریو کسانو د پلونو له نښو او ځرنګوالي نه ګمان کوي چي دا درې کسان به ظاهر، طاهر او قاهر وي، دوی تقریباً نیم ساعت مخکي لدې ځای نه تېر شویدي، کېدی شي اوس فلاني ځای ته رسېدلي وي. پدې صورت کي لومړنی کس چي کوټې ته د دریو کسانو د راتلو ادعا ئې کړې وه، غیب وینه کړې ده، د ده دا خبره د منلو نده، دا غیب دئ او په غیب له الله پرته بل څوك نه پوهېږي، خو که فرضاً همداسي وشي او همغه درې کسان راشي نو بیا حتماً به څه فریب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

چل په منځ کي وي. دوهم کس چي له آثارو او خپل فراست نه ئې کار اخيستی، تخمين ئې کړی، هرڅومره ئې چي فراست او پوهه ډېره وي، په همغه اندازه به ئې خبره حقيقت ته نږدې وي. د لومړني کس علم غيب ويل دي او د منلو ندی او د دوهم کس عمل يو استنباط او استدلال دئ چي هم روا دئ او هم د ستايلو وړ.

قرآنکريم د هغه بصيرت او فراست په هکله چي د تقوی له امله انسان ته په لاس ورځي فرمايي :

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ*

الانفال: ٢٩

اې مؤمنانو! که تقوی وکړئ؛ الله تعالی به فرقان درکړي، بدي به مو له منځه يوسي او بخښنه به درته وکړي او الله تعالی د لوی فضل خاوند دئ.

يعنی تقوی تاسی ته داسي بصيرت او فراست درکوي چي کولی شی په هغه سره په پوره آسانۍ د حق او باطل، ښه او بد، مفيد او مضر، دوست او دښمن ترمنځ توپير وکړئ او هروخت مناسبه فيصله وکړئ او ګټور تصميم ونيسئ. د ژورو حقايقو ادراک، د نظر وسعت، په پيچليو مسائلو او پداسي قضاياوو پوهېدل چي د سطحي نظر خاوندان ئې نه شي درکولی، د تقوی نتيجه ده. رسول صلی الله عليه وسلم فرمايي:

د مؤمن له فراست نه ځان وساتئ؛ ځکه هغه د ايمان په رڼا کي ليدل کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همداراز فرمايي:
مؤمن هوښيار او زيرك وي.
هغه څه چي مؤمن ئې په خپل فراست سره درك كوي، د الهام له لاري وربښودل كېږي،او يا ئې په خوب كيويني، دا بايد له علم غيب سره اشتباه نه كړو.
بايد وګورو چي كوم كسان د ماسوی الله لپاره د علم غيب ادعا كوي؟ آيا دا امكان لري چي په قرآن پوه او عالم شخص دا ډول ادعا وكړي؟ او آيا دا ممكنه ده چي په خدای ايمان لرونكي موحد انسان، چي په قرآن ايمان لري، خپل رب پېژني او د انسان د استعدادونو له حدودو نه واقف دي؛ له الله تعالی سره په علم غيب كي بل څوك شريك كړي؟ واقعيت دا دئ چي فقط هغه كسان د داسي ادعا جرأت كوي چي غواړي خلك د الله تعالی د بندګۍ په ځای د خپل ځان او يا د ځان په څېر د بل انسان عبادت ته راوبولي، دا ډله بې علمه او جاهلو خلكو ته وايي: راشئ د دې ښاغلي لاس او لمن ونيسئ، د ده په درشل كي سرونه ټيټ كړئ، ترڅو مو د غيب له اسرارو نه خبر كړي، له هغه زيان نه مو وژغوري چي تاسو ترې بې خبره ياست خو هغه ورباندي پوه دي، هغه كولی شي له تاسو نه د داسي خطرونو په وړاندي دفاع وكړي، هغه ستاسي په حال خبر دئ، پدې پوهېږئ چي تاسی له كوم برخليك سره مخ كېدونكي ياستئ، كه تاسي د هغه لمن ونيسئ، دربار ته ئې پناه ورووړئ، نو برخليك به موبدل كړي، تقدير به داسي واړوي چي ستاسي په ګټه به وي، هغه له هرځای نه ستاسي فرياد اورېدی شي او ستاسو مرستي ته رسېدي شي....دا ټولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادعاګاني دروغجني او غولوونكي او دا خیالات او باورونه بې اساسه او په شرك ككړ دي او د اسلام له اصولو او اساساتو سره تناقض لري. له الله تعالی نه پرته هیڅوك علم غیب نه لري، هیڅوك د الله له ارادې پرته د هیڅ شي وس نه لري، له الله پرته هیڅ مرسته كوونكی، مغیث او دعا قبلوونكی‌نشته، د هیچا له وسه نده پوره چي تقدیر بدل كړي، چا ته ګټه او زیان ورسوي، هرڅه د الله تعالی په واك او اختیار كي دي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

عَن ابن عباس قَال : كُنْتُ خَلْفَ النبيِّ يَوْماً، فَقَالَ: يَا غُلاَمُ، إنِّي أُعَلِّمُكَ كلمَات: إحْفَظِ الله يَحْفَظْكَ، إحْفَظ الله تجِدْهُ تجَاهَكَ، إذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ الله، وَإذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بالله، وَاعْلَمْ أَنَّ الأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إلاّ بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ الله لَكَ، وَإن اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إلاّ بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ الله عَلَيْكَ، رُفِعَت الأَقْلاَمُ وَجَفَّت الصُّحُف. رواه الترمذي

له ابن عباس رضی‌الله عنه روایت شوی چي وایي: یوه ورځ د رسول الله صلی الله علیه وسلم شا ته سپور وم، راته وئې ویل: اې ځوانه! څو خبري درښیم: د الله تعالی د حقوقو حفاظت وكړه، ترڅو الله ستا ساتنه وكړي، كه د الله د حقوقو ساتنه وكړې؛ خپلي مخي ته به ئې ومومي، كه څه دي غوښتل نو له الله ئې وغواړه، كه مرسته دي غوښتله نو له الله ئې وغواړه، پدې پوه شه چي كه د نړۍ ټول خلك

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغونډ شي او وغواړي تا ته څه ګټه ورسوي، نو یوازي هومره ګټه
دررسولی شي چي الله درته لیکلي او که ټول پدې راغونډ شي چي
تا ته کوم تاوان ورسوي نو یوازي هومره تاوان دررسولی شي چي الله
درته لیکلی، قلمونه پورته شوي او صحیفی وچي شویدي. یعنی د
مقدراتو کتاب وچ شوي، نور نه څه پکي زیاتیږي او نه څه ترې
کمیږي او هغه قلم چي د انسان برخه لیك ئې لیکو پورته کړي شوي
او له لیکلو ودریدلي.

دیته په پام چي د غرض خاوندان له دې باطل تصور او ذهنیت
نه ناوړه استفاده کوي او خلك ورباندي غولوي او بې لاري کوي،
قرآنکریم په مکرره توګه له ماسوی الله نه علم غیب نفي کوي او
رسول الله صلی الله علیه وسلم ته په تأکید سره مکرراً امر کوي چي
اعلان وکړي علم غیب نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توسل

یو بل قرآني مفهوم چي د عوامو او عوام غولوونکو له خوا ظلم ورسره شوی، سخت مظلوم واقع شوی او داسي جامه وراغوستل شوې چي نه ئې له ښکلي شکل سره ښایي او نه ئې له اوچتې وني سره اړخ لګوي؛ د "توسل" مفهوم دئ. وسیله په قرآنکریم او حدیث کي د هغه نېك عمل په معنی استعمال شوې چي د الله تعالی د تقرب او نږدیوالي موجب ګرځي، الله تعالی فرمایي:

یَاأَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَیْهِ الْوَسِیلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِیلِهِ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ * المائد: ۳۵

اې مؤمنانو! له الله نه ووېرېږئ او د ده لوري ته وسیله ولټوئ او د ده په لار کي جهاد وکړئ ترڅو بریالي شئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې آیت کې د مؤمنانو د بریالیتوب لپاره درې شرایط ښودل شوي:

۱- تقوی او ځان ساتنه.
۲- د الله تعالی لوري ته د وسیلی لټول.
۳- د الله تعالی په لار کې جهاد.

که دا مبارك آیت د قرآن په رڼا کې تفسیرکړو او په قرآن کې دا ولټوو چې تقوی، وسیله او د الله په لار کې جهاد کومو اعمالو ته ویل کېږي چې بنده الله ته نږدې کوي؛ نو وبه ګوروچې قرآنکریم لمونځ، زکات، حج، روژه، په نېکۍ امر، له بدي نه نهی، د الله په لار کې مال لګول، له الله او رسول نه اطاعت او د اسلام د حاکمیت لپاره جهاد؛ الله ته د نږدیوالي او تقرب وسایل دي. د اسلام له نظره هیڅ داسې عمل نشته چې د فرائضو تر ادا کولو نه زیات الله تعالی ته د تقرب سبب شي، پیغمبر علیه السلام فرمایي چې انسان د سجدې په حالت کې تر بل هر حالت نه الله ته ورلنډ وي. خو که د رنځورو زړونو خاوندانو ته ووایو چې د قرآن له نظره دا اعمال، الله ته د تقرب وسایل دي؛ د هغوی شیطان پدې خبرو نه قانع کېږي! که ورته وویل شي چې د دعا د اجابت او قبلېدو تر ټولو غوره وخت د فریضې له ادا نه وروسته شېبې او لحظې دي، د دعا د قبلېدو لپاره تر ټولو غوره ځای جومات او د جهاد سنګر دئ، په دې هم نه راضي کېږي، که څه هم دا د الله او د ده د رسول خبره ده. دوی داسې دریځ نیولی چې نه د خدای خبره مني او نه د ده د رسول!! آیا د تعجب او حیرت خبره نده چې څوك په قرآن باندې له ایمان سره سره له وسیلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه داسي تعبير ولري چي سل په سلو كي له قرآنكريم سره تناقض لري؟ قرآنكريم "وسيله" هلته ذكر كړي چي له هغې نه مخكي او وروسته ئې د شرك په نفى او له غيرالله نه د مرستې غوښتلو په تحريم ټينگار كړى او فرمايلي ئې دي: كه له خداى نه پرته له هرچا نه، كه په ځمكي كي وي يا آسمان كي، مړ وي يا ژوندي، انسان وي يا پرښته او له هرچا او هر څه نه استعانت او مرسته وغواړئ، هغه نه درنه د زيان دفع كولو وس لري او نه ستا حالت بدلولى شي، هغه چي مشركان مرسته ترې غواړي په خپله د الله دربار ته د تقرب د وسيلې په لټه كي دي، غواړي د الله په وړاندي نږدې مقام ترلاسه كړي، په خپله ئې سترگي د الهي رحمت په لوري دي او له عذاب نه ئې وېره لري. فرمايي:

قُلْ ادْعُوا الَّذينَ زَعَمْتُمْ منْ دُونه فَلَا يَمْلكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنكُمْ وَلَا تَحْويلًا * أُوْلَئكَ الَّذينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إلَى رَبِّهِمْ الْوَسيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا * الاسراء: ٥٦-٥٧

ووايه: له الله تعالى نه پرته چي "پر هر چا او هرڅه د ملجأ او مرجأ" گمان كوئ؛ "خپلي مرستې ته" ئې راوبولئ، هغوى نه له تاسو نه د ضرر دفع كولو توان لري او نه ئې د بدلولو، هغه چي مشركان ئې مرستي ته رابولي؛ هر يو ئې چي الله ته ډېر نږدې وي په خپله د الله دربار ته د تقرب وسيله لټوي، د هغه رحمت ته ئې سترگي دي او له عذابه ئې وېره لري، بيشكه چي ستا د رب عذاب د دې وړ دئ چي وېره ترې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآنکریم خپلو مخاطبینو ته امرکوي چي له شرك او له ماسوی الله نه له مرستې غوښتلو نه ډډه وکړي، یوازي له خدای نه مرسته او مدد وغواړي او د الله لوري ته ورلنډ شي. پداسي حال کي چي د خدای لوري ته وسیله لټول، د شرك د نفی لپاره او د هغه ترڅنگ ذکر شوي، خو متأسفانه عوام غولوونکي او ټگماران دا جزء داسي تفسیروي چي له ماسوی الله نه د مرستې غوښتلو د جواز دلیل پکي وموندل شي. د سني او شیعه ټول علما او معتبر تفاسیر؛ وسیله یا د تقرب یعنی نږدیوالي په معنی اخلي او یا د هغه عمل په معنی چي د تقرب موجب گرځي، په احادیثو کي چي هرچیرته د وسیلې کلمه راغلې نو مطلب ترینه تقرب (نږدیوالی) او د الله په وړاندي لوړ مقام دئ. تفسیر نمونه له نهج البلاغه نه په روایت سره وایي چي علي رضی الله عنه فرمایي:

ان افضَل مَاتوسل به المُتوسلُون الی الله سبحانهُ وتَعالی الایمانُ بهِ وَبرَسُوله وَالجهادُ في سب ِ له فَانهُ ذَروَةُ الاسلام، وَكلمَةُ الاخلاص فَانهَا الفِطرة واقامِ الصلاة فَانهاالملة ، وايتاء الزكاة فانها فَريضَة وَاجبة وصَوَمِ شَهررَمَضَان فَانهُ جُنة منَ العقَاب وحج البَيتِ واعتمَاره فَانهما يَنفيَان الفقرَويرحضَان الذنبَ، وصِلة الرحم فَانها مُثراة فِی المال وَمنساة فِي الاجَل وَصَدَقَة السر فَانها تَكْفُرُ الخَطيئَة وصَدقة العلانيةَ فَانها تَدفَعُ ميتَة السُوء وصَنَائِعُ المَعْرُوفِ فَانها تَقي مصَار ع الهوَان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترټولو غوره شیان چي الله تعالی ته د تقرب سبب کېږي عبارت دي له: په خدای او رسول ایمان، د الله په لارکي جهاد، چي هغه د اسلام لوړه څوکه ده، د اخلاص کلمه چي د فطرت غوښتنه ده، د لمانځه ادا کول چي د اسلام ستنه ده، د زکات ورکړه چي یوه واجبه فریضه ده، د رمضان روژه چي د گناه او عذاب په وړاندي ډال دئ، حج او عمره چي فقرله منځه وړي او گناوې وینځي، صله رحم چي مال زیاتوي او عمر اوږدوی، په پټه خیرات ورکول چي گناوې له مینځه وړي او په ښکاره توگه خیرات ورکول چي د ناوړه مرگ مخه نیسي اونېك کارونه چي انسان له نیستی اوهلاکت نه ژغوري. تفسیرنمونه (ص۳۶۴ تر۳۶۵)

مونږ ته رسول الله صلی الله علیه وسلم لارښودنه کوي چي له آذان نه وروسته دا دعا وکړو:

اللهمَّ ربَّ هٰذه الدعوة التامَّة والصَّلاة القائمة آت محمداً الوسيلةَ والفضيلةَ، وابعثْه مَقاماً محموداً الذي وَعدْتَه*

متفق علیه

اې ربه! د دې بشپړې بلني او د دې ادا کېدونکي لمانځه ربه! محمد صلی الله علیه وسلم ته وسیله، فضیلت او لوړه درجه ورکړه او په هغه ستایل شوي مقام ئې بېرته راژوندی کړه چي تائې وعده ورسره کړیده.

وواياست: مونږ پدې دعا کي له الله تعالی نه د اسلام ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته کومه وسیله غواړو؟! الهي دربار ته مزید تقرب او که پر بل انسان توسل چي د ده او الله ترمنځ وسیله شي، سوالونه ئې خدای ته ورسوي او د دعا د اجابت لپاره ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سفارش او شفاعت وکړي؟!! اوس دا هم ووایاست چي له لاندي راتلونکو دوو تعبیرونو نه کوم یو له قرآن او احادیثو سره تطابق لري او کوم یو ورسره ټکر کوي:

- وسیله یعنی له الله تعالی نه د مرستې پخاطر په بل چا توسل او هغه د ځان او الله جل جلاله ترمنځ وسیله او واسطه ګرځول، هغه مغیث او د مشکلاتو حلوونکی ګڼل او د ده له لاری الله تعالی ته د سوال او دعا رسول!!
- وسیله یعني الله ته په نېك عمل سره نږدیوالی.

راشئ وګورو چي د "وسیلې" لدغو دوو معانیو نه کومه یوه د اسلام له روح سره برابره ده؟ که قرآنکریم ته په دقت سره ځیر شو نو په هیڅ آیت کي به هم دا ونه مومو چي الله تعالی ته د تقرب لپاره په ماسوی الله د توسل جواز ترې ثابت شي او صراحتاً یا اشارتاً پدې دلالت وکړي چي الله تعالی ته د رسېدو په لار کي داسي ساتونکي او څارونکي ګمارل شوي چي لومړی باید دوی ته مراجعه وکړو، د دوی له لاري د الله دربار ته ځان ورسوو، خپل سوالونه او عرایض د دوی په لاس د الله حضورته وړاندي کړو، که نه نو الله تعالی ئې نه قبلوي، د دې برعکس قرآنکریم په ټینګار سره وائي:

الله تعالی تاسو ته ستاسو د غاړې له رګ نه هم درنږدې دئ.
الله تعالی دعا قبلوي.
هرڅوك چي خدای ته رجوع وکړي توبه ئې قبلوي.
هر چا چي له خدای نه مرسته وغوښتله همغه ورته کافي دئ.
له خدای نه پرته تاسي بل ولې او مرستندوی نه لرئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوازي د خدای عبادت وکړئ او یوازي له همغه مرسته وغواړئ.

خو دا خبره چي آیا د دې جواز شته چي له کوم ژوندي انسان نه د دعا غوښتنه وکړو؟ هو، دا نه یوازي جائز ده بلکه الله تعالی د یوه مسلمان دعا د بل په حق کي ژر قبلوي، الله تعالی د مور او پلار دعا، د دوستانو دعا او د مسلمان له خوا بل مسلمان ته دعا، ژر قبلوي، خو پدې شرط چي له داسي چا نه دعا وغوښتل شي چي ژوندی وي او د دعا توان ولري، انسان له مرگ نه وروسته بل چا ته د دعا وس او توان نه لري، بلکه په خپله د نورو دعا ته محتاج وي، دا که هرڅوك وي او د هر څومره لوړ مقام خاوند وي. نه گورئ چي مونږ د هر لمانځه په وروستۍ برخه کي محمد صلی الله علیه وسلم، ابراهیم علیه السلام او نورو صالحو بندگانو ته دعا کوو او له لوی خدای نه ورته لوړې درجې غواړو.

د دعا د الفاظو او طریقې په هکله هم باید زمونږ لپاره قرآنکریم او نبوي احادیث معیار وي، په قرآنکریم کي د ډېرو پیغمبرانو علیهم السلام دعاگاني رانقل شویدی، داسي دعاگاني چي پیغمبرانو علیهم السلام د خپلو مشکلاتو د حل لپاره د الله تعالی حضورته وړاندي کړې او رحیم خدای هغه قبولی کړې دي. زمونږ اړتیاوی، غوښتني او سوالونه به حتماً د الله تعالی د دغه غوره بندگانو د غوښتنو په څېر وي، باید د هر ضرورت او مشکل د حل لپاره همغه لاره غوره کړو چي دوی غوره کړې، خپل عرایض په همغو کلماتو سره الله تعالی ته وړاندي کړو چي لدوی نه کوم یوه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلي دعا كي كارولی. په قرآني دعاگانو كي له ورايه گورو چي په هری دعا كي په مستقیمه توگه الله تعالی ته خطاب شویدی، د هر څه سوال مستقیماً او له كومې واسطې پرته مخامخ الله تعالی ته راجع شوی دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شفاعت

د قرآنکريم يو بل مفهوم چي غلط تعبير ترې کېږي، مظلوم واقع شوی او عوام غولوونکي ناوړه گټه ترې اخلي؛ د شفاعت مفهوم دئ، که قرآنکريم ته مراجعه وکړئ نو وبه گورئ چي پريهودانو باندي د قرآن يو اعتراض دا دئ چي هغوی له شفاعت نه ناسم او غلط تعبير درلود، قرآنکريم فرمايي:

يَابَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ* وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ * البقرة: ٤٧-٤٨

اې بني اسرائيلو! زما هغه نعمت رايادکړئ چي پر تاسو مي پېرزو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي او دا چي پر ټولو عالميانو مي فضيلت درکړ او له هغې ورځي نه ووېرېږئ چي نه څوك له بل نه څه شي دفع کولی شي او نه کوم شفاعت ترې قبلېدی شي او نه عوض او بدل ترې اخيستل کېږي او نه ئې مرسته کېدی شي.

دغه مبارك آيت چي په قرآنکريم کي په څه معمولي تفاوت سره څو ځله تکرار شويدی؛ څو اساسي مطالب افاده کوي:

- يو وخت الله تعالی پر بني اسرائيلو هومره پېرزوينه کړې وه چي دوی ته ئې د خپل عصر تر ټولو خلکو نه زيات فضيلت ورکړی وو.
- د قيامت د ورځي او په هغه ورځ د الهي محاسبې په هکله د بني اسرائيلو تصور او باور داسي شو چي گمان ئې کاوه، لويو او الله ته نږدې ذواتو ته د دوی انتساب او له هغوی سره د دوی تړاو او رابطه به له الهي عذاب نه د دوی د نجات سبب شي، گمان ئې کولو چي مونږ پيغمبرانو عليه السلام ته منسوب يو او گڼ شمېر پيغمبران زمونږ له قوم نه غوره شوي، نو دا پيغمبران به خامخا نه پرېږدي چي د دوی قوم او دوی ته منسوب کسان دوزخ ته لاړ شي!! د دوی د دې غلط تصور د تصحيح لپاره ويل کېږي چي: په هغه ورځ هيڅوك له بل نه د څه دفع کولو توان نه لري، هرڅوك به په يوازي توگه خپل رب ته حساب ورکوي، له هر چاسره به د هغه د عمل مطابق معامله کېږي، د الله مقربو بندگانو ته انتساب نه له چا نه عذاب دفع کولی شي او نه ئې له محاسبې خلاصولی شي.
- په هغه ورځ په معاوضې او بدل سره هم له الهي عذاب نه نجات

(c) ketabton.com: The Digital Library

ممکن ندی، د الله تعالی محاکمه د دنیوي محاکمو په شان نده چي په مالي جریمه او عوض سره له مجازاتو نه ځان پرې وژغورلی شو، هلته به هرڅوك د خپل عمل جزا ویني، داسي هم نده لکه عیسویان چي عقیده لري او وایي چي عیسی علیه السلام د خپلو پلویانو د نجات او له الهي مجازات نه د دوی د خلاصون لپاره ځان قربان کړ او په دار شو، نو ځکه به نه لدوی پوښتنه کېږي او نه به مجازات کېږي!! قرآنکریم داسي باورونه او تصورات بې بنسټه او باطل ګڼي.

- دوی د شفاعت په هکله هم جاهلانه او د دېني اصولو مخالف تصور لري، ګمان کوي څرنګه چي دوی د لویو او مقربو شخصیتونو لمني نیولې دي، له هغوی سره د محبت ډېرې ئې په سینه وهلی دي او تل ئې دوی ته مراجعه کړې ده، پر دوی ئې توسل کړی، نو د غه محبت، توسل او انتساب به د دې سبب شي چي د قیامت په ورځ د همدغو نازولو له شفاعت نه برخمن شي!! او چي دوی ئې شفا عت وکړي نو بیا به ولې جنت ته نه ځي او ولې به له دوزخ نه نه ژغورل کېږي؟!

د شفاعت په اړه د دوی د دې غلط تصور لپاره قرآن فرمايي:

- د قیامت په ورځ د هیڅا شفاعت د هیڅا لپاره هیڅ ګټه نه لري.
- د قیامت په ورځ به داسي څوك ونه موندلی شي چي د مجرم شفاعت ته راودانګي، د هغه مرسته وکړي او له الهي محاسبې نه ئې وژغوري.

قرآنکریم فرمايي:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ*

البقره: ٢٥٤

اې مؤمنانو! زمونږ له لوري درکړل شوې روزۍ د هغې ورځې له رارسېدو نه مخکې انفاق کړی چې نه پیرل او پلورل پکې شته او نه دوستي او نه شفاعت او کافران ظالمان دي.

همدا راز قرآنکریم هغه شفاعت نفی کوي چې په شرك منتهي کېږي، فرمايي:

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنكُمْ مَا كُنتُمْ تَزْعُمُونَ *

الانعام: ٩٤

بیشکه چې زمونږ خوا ته همغسې یوازي راغلئ لکه چې لومړی ځل مو پیدا کړي وئ او هر هغه څه مو شا ته پرېښودل چې مونږ درباندې پېرزو کړي وو او اوس ستاسو هغه شفاعت کوونکي هم نه درسره وینو چې گمان مو کړي وو دوی ستاسو په اړه زمونږ شريکان دي، بیشکه چې ستاسې ترمنځ بېلتون راغی او مزعوم شفاعت کوونکي مو درنه ورك شوي.

همدا راز فرمايي:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ *

(c) ketabton.com: The Digital Library

یونس:۱۸

دوی له الله تعالی نه پرته د داسي چا عبادت کوي چي "په نه عبادت سره ئې" دوی ته ضرر نشي رسولی او " په عبادت سره ئې" دوی ته ګټه نشي رسولي او وايي: دا د الله په وړاندي زمونږ شفاعت کوونکي دي، ووایه: آیا پدې شفاعت کوونکو سره غواړئ خدای د آسمانونو او ځمکي پداسي څه خبر کړی چي نه ورباندي پوهېږي؟! پاکي ده هغه لره او لدینه ډېر لوړ دئ چي شریك ورسره نیسي.

یعنی: دا مشرك عناصر چي د شفاعت په هکله غلط او باطل تصورلري، د داسي څه عبادت کوي چي دوی ترې د ضرر د دفع کولو او ګټي رسولو طمع لري ، پداسي حال کي چي دوی نه د ګټي وس لري او نه دتاوان واك، د ګټي او تاوان فیصلې له الله تعالی سره دي. مشرکین له الله تعالی نه پرته له نورو نه د مرستې غوښتلو د جواز په هکله وايي: مونږ خو د دې شیانو عبادت نه کوو ، فقط دوی د خدای په دربارکي خپل شفاعت کوونکي نیسو ، دوی د خدای په وړاندي زمونږ وسیله او شفیع دي، قرآن د دوی د دې ادعا د تردید لپاره فرمايي: آیا تاسي غواړئ د خپلو شفاعت کوونکو له لاري الله تعالی ته داسي څه ووایاست چي هغه نه پرې پوهېږي؟!! په ځمکه او یا آسمان کي له هغه نه پټ دي؟! په دنیا کي چي څوك د حاکم او پاچا په وړاندي د کوم کس شفاعت کوي نو ورته وايي: دا ښه سړی دئ، له تاسي سره اخلاص لري، څه جرم ئې ندی کړی، ستاسي معلومات د ده په اړه مکمل او دقیق ندي، هغه د دې لایق ندی چي سزا ورکړی شي او مجازات شي، باید عفوه ورته وشي، دا ستاسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د نظام په ګټه ده......... آيا فكركوئ چي الله تعالى هم همداسي دئ لكه دا دنيوي پاچايان چي شفاعت كوونكي ئې د مجرم له حقيقي حالت نه خبروي؟! آيا داسي څه شته چي له الله تعالى نه پټ وي؟! او بيا دا شفاعت كوونكي راشي او الله تعالى ته ئې په هكله معلومات وركړي ؟! الله تعالى لدې عيب نه پاك او له شريك نه بې نيازه دئ.

قرآن د هغه كسانو حالت څومره ښه ترسيم كړى چي پدې ډول شفاعت باورلري او خپل مزعوم شفاعت كوونكي ئې د الوهيت تر درجې پورى لوړ كړيدي، دا كسان به د قيامت په ورځ په حقيقت پوه شي او وبه ويني چي دوى په غلطه روان وو، د دې خيالي شفاعت كوونكو په هكله ئې باطل تصور درلود، هغه چي دوى په دنيا كي له الله تعالى سره برابر او شريكان ګرځولي وو، نه يوازي د شفاعت كولو توان نه لري بلكه له دوى نه خپله بيزارى اعلانوي او په خپله غلطۍ اعتراف كوي، قرآن فرمايي:

تَاللَّه إِن كُنَّا لَفِي ضَلاَلٍ مُّبِينٍ * إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ الْعَالَمِينَ * وَمَا أَضَلَّنَا إِلاَّ الْمُجْرِمُونَ * فَمَا لَنَا مِن شَافِعِينَ * وَلاَ صَدِيقٍ حَمِيمٍ * الشعراء: ۹۷-۱۰۱

قسم په خداى چي مونږ په څرګند ضلالت او بې لاري كي وو چي تاسو مو له رب العالمين سره برابرګرځولي وئ، مونږ بل چا نه يو بې لاري كړي مګر دغو مجرمينو، اوس نه شفاعت كوونكي لرو او نه رښتينى دوست.

د قيامت په ورځ چي ټول حقايق به څرګند شي، وبه ليدل شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي دا مشركه ډله او په مشركانه شفاعت باور لرونكي به په خپله خپل باورونه غلط شمېرى، ځانونه به گمراه بولي، اعتراف به كوي چي دوى خپل لويان د الوهيت درجې ته اوچت كړي وو او هغه كسان به مجرم شمېري چي دوى ئې بې لاري كړي وو او وبه وايي: اوس نه داسي شفيع لرو چي د خداى په وړاندي زمونږ شفاعت او مرسته كولى شي او نه داسي دوستان او اولياء چي گمان مو كولو دوى پر مونږ او مونږ پر دوى گران يو او د قيامت په ورځ به د الله په وړاندي زمونږ حمايت او شفاعت كوي!!

د قرآنكريم متعدد آيتونه پدې دلالت كوي چي د قيامت په ورځ شفاعت نشته او د هيڅا شفاعت بل چا ته گټه نه شي رسولئ، له الهي عذاب او مجازات نه ئې نه شي ژغورلى، د دې آيتونو ترڅنگ داسي مبارك آيتونه هم شته چي "مشروط شفاعت "په اثبات رسوي او په جواز ئې دلالت كوي، قرآنكريم فرمايي:

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ"

البقره : ۲۵۵

هغه به څوك وي چي د ده په وړاندي د چا شفاعت وكړى شي، مگر د ده له اذن او اجازې وروسته؟ په ټولو هغو شيانو پوه دئ چي د دوى مخى او يا شاته دي او دوى د ده له علم نه په هيڅ شي احاطه نشي كولى، مگر په هغه څه چي ده غوښتي....

يعنى هغه شفاعت نشته چي تاسي ئې تصور او گمان كوئ، داسي نده چي كومه پرښته يا كوم مقرب بنده به يو شمېر مجرمين

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغونډوي، د خدای حضور ته به ئې ورولي او هلته به ئې شفاعت کوي، نه، داسي نده، بلکه شفاعت کوونکي به هم د خدای له لوري غوره کېږي او شفاعت کېدونکي هم، هغه به مشخصو کسانو ته د خاصو کسانو په اړه د شفاعت اجازه ورکوي، دواړه به د الله تعالی له لوري ټاکل کېږي، داسي گمان ونکړئ چي د لوی رب په وړاندي څوك د ده له اجازې پرته د خبرو او شفاعت توان او جرأت ولري او یا څوك دا توان ولري چي د خدای په نزد بې اجازې د کوم مجرم شفاعت وکړي او په هر څه عالم خدای د کوم مجرم له حال نه خبر کړي او د هغه د داسي صفاتو په هکله ورته معلومات ورکړي چي له مجازاتو نه پرې معاف شي. الله تعالی فرمایي:

يَوْمَئِذٍ لَا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَانُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا* يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا *

طه:۱۰۹-۱۱۰

په هغه ورځ به شفاعت څه گټه نه رسوي، مگر د هغه چا چي خدای اجازه ورکړي او د ده په وینا راضي شي، هر هغه څه ورته معلوم دي چي د دوی مخي ته دي یا ئې شا ته دي او دوی علماً پر ده احاطه نشي کولی. بل ځای کي فرمایي:

"....مَا مِن شَفِيعٍ إِلاَّ مِن بَعْدِ إِذْنِهِ ذَلِكُمُ اللّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلاَ تَذَكَّرُونَ" *
یونس:۳

د الله تعالی له اجازې پرته به هیڅ شفاعت کوونکي نه وي، دا دئ ستاسو رب، هغه چي باید عبادت ئې وکړی، آیا عبرت نه اخلئ؟

دا آیتونه پدې دلالت کوي چي د قیامت په ورځ به د مشرکانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزعوم شفاعت نه وي، د شفاعت په اړه د دوی تصور او گمان بې اساسه او غلط دئ، دا ډول تصور په شرك ککړ او له شركي افكارو نه راولاړ شوی تصور دی، شریعت هغه شفاعت مني چې د دې خصوصیاتو درلودونكي وي:

- شفاعت كوونكي د الله تعالی له خوا ټاكل کېږي او د الله تعالی له اجازې نه وروسته به شفاعت كولی شي.
- د شفاعت وړ او د سفارش مستحق كسان به هم د الله تعالی له خوا غوره کېږي او له الهي اذن نه وروسته به د دوی شفاعت كولی شي.
- هیڅوك دا جرأت او وس نه لري چې د الله تعالی له اجازې پرته د هغه په وړاندې څه ووایي او نه څوك د هغه له اذن نه پرته د چا د شفاعت حق او جرأت لري.
- هغه شخص د شفاعت وړ بلل کېږي چې مسلمان وي خو جرم ترې شوی وي، د مشرك لپاره شفاعت نشته، الله تعالی له شرك نه پرته د ټولو گناهونو بخښنه كوي. خوشرك نه بخښي او نه د مشرك په حق كې د چا شفاعت قبلوي او هیڅوك هم دا جرأت نشي كولی چې د الله تعالی په وړاندې د كوم مشرك شفاعت وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تأویل

دا لیکنه په اصل کې د یوه ایراني لیکوال د یوې مقالې ځواب دئ چې د ورور حکمتیار لخوا ورکړې شوي او د ایراني مشهورې ورځپاڼې (همشهری) د ۱۳۷۹ کال په ۱۷ او ۱۸ گڼه کې خپره شوې وه او په ایراني مطبوعاتو کې ئې زیات بحثونه راولاړ کړي او ډول ډول غبرگونونه ئې راپارولي وو. په ځواب کې ئې دیارلس مقالې ولیکل شوې خو ټولي ناقصې او کمزورې، مونږ دلته همدا لیکنه د درنو لوستونکو د استفادې لپاره رااخلو:

محترم ورور ډاکټر حبیب نبوی یجې په قرآن کې د تأویل او د هرمنوتیك علم په اړه یوه مقاله لیکلې چې په همشهری نومې مشهوره ورځپاڼه کې د اردیبهشت میاشتې په ۱۷ او ۱۸ نېټه خپره شوې وه، نوموړي د تأویل په اړه د څو نظریاتو یادونه کړې ده؛ خو نه پوهېږم ولې ئې د تأویل په اړه تر ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهم او اساسي نظر چي فکر کوم له ټولو نظریاتو نه دقیق او زیات صحیح دئ له پامه غورځولی دئ او هیڅ توجه ئې نده ورته کړې!

له همدې کبله مي وغوښتل همدا تشه ډکه کړم، له محترم لیکوال نه پاتې شوی نظر ولیکم او د همشهری درانه لوستونکي د هغه څه لوستلو ته راوبولم چي د دکتور حبیب په مقاله کي توجه نده ورته شوې.

هغه څه چي د تأویل په رابطه د مفسرینو ترمنځ د اختلاف سبب شوی، د آل عمران د سورې په اووم نمبر آیت کي د (متشابه) کلمې په څنګ کي د هغې راوړل دي:

هُوَ الَّذي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تأويله وَمَا يَعْلَمُ تأويلهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ* آل عمران :۷

الله هغه ذات دئ چي پر تائې دا کتاب نازل کړ چي ځیني آیتونه ئې محکم دي او دا د دې کتاب اصل او بنسټ دئ او پاتې ئې متشابه دي. نو هغه کسان چي په زړونو کي ئې کوږوالی دئ هغوی په متشابهاتو پسې درومي، د فتنې په لټه کي او د تأویل لپاره، پداسي حال کي چي په تأویل ئې له الله تعالی پرته هیڅوك نه پوهېږي او هغه کسان چي په علم کي راسخ دي وايي: ایمان مو پرې راوړی، ټول د الله تعالی له لوري دئ او پند نه اخلي مګر د عقل

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوندان.

دغه آیت څو اساسي مطالب په ګوته کوي:

۱: د قرآنکریم آیتونه په عمومي توګه په دوه ډوله دي : محکم او متشابه.

۲: محکم آیتونه د قرآنکریم اساسي محور دئ او متشابه آیتونه ئې کمه، محدوده او ضمني برخه ده.

که په قرآنکریم کي لږ غور او دقت وکړو نو دا به راته په ډاګه شي چي د قرآنکریم د بحث او څیړني دوه اساسي محورونه دي، یو شمېرئې په هغو قضایاوو پوری اړه لري چي د انسان لپاره مشهود، څرګند او ښکاره دي او په انساني قاموس کي ورته صریح او څرګند الفاظ شته، لکه لمر، سپوږمۍ، آسمان، ځمکه، غر، انسان او نور، دوهمه برخه ئې لداسي شیانو سره تړاو لري چي له نظره پټ او غایب دي او انسان په خپل قاموس کي داسي کلمات نه لري چي د هغوی د معرفي کولو لپاره ئې وکاروي. د دې غیبي شیانو د پېژندلو او معرفي کولو لپاره لابد باید هغه الفاظ وکارولي شي چي په اصل کي د ملموسو او ښکاره شیانو لپاره وضع شویدي او ناچار باید د تشبیه له فن نه کار واخیستل شي ترڅو د دې غیبي څیز یو داسي انځور وړاندي کړی شي چي حقیقت ته نږدې وي، له همدې ځایه آیتونه په دوو برخو وېشل کېږي:

هغه آیتونه چي د ښکاره او مشهود عالم په اړه بحث کوي، پدې ډول آیتونو کي داسي الفاظ استعمال شویدي چي هریو د خپل ځانګړي مورد لپاره وضع شویدی، مفهوم او مدلول ئې څرګند دئ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آیت مراد او په خپل مورد د لفظ تطبیق آسانه دئ، دا آیتونه محکم دي، خو هغه آیتونه چي له غیب او غیبي شیانو نه بحث کوي، پدې ډول آیتونو کي د غیبي شیانو د افادې او تعریف لپاره د تشبیه فن کارول شوی او داسي الفاظ پکي استعمال شویدي چي په اصل کي د څرګندو او ټولو ته د ښکاره شیانو لپاره وضع شوي دي، دا آیتونه متشابه بلل کېږي.

لکه په دې مبارك آیت کي:

إِنَّ رَبَّكُمْ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ * الاعراف: ٥٤

د یوم، استواء او عرش الفاظ په حقیقت کي د ښکاره او څرګندو شیانو لپاره وضع شویدي، خو پدې آیت کي د ځمکي او آسمان د پیدایښت د شپږو مراحلو او پرځمکه او آسمان د الله تعالی د سلطی او سیطری د افادی او بیانولو لپاره استعمال شویدي او د دې مطلب د افاده کولو لپاره راغلي چي دا ځمکه او آسمان په شپږو مرحلو کښې پیدا شوی، الله تعالی د هر څه مالك او واکدار دئ او هر څه ئې تر واك او عرش لاندي دي.

او څرنګه چي د قرآنکریم اصلي محور محکم آیتونه دي نو لازمه ده چي متشابه آیتونه همدې لورته راجع کړو او د محکمو آیتونو په رڼا کي ئې تفسیر او توضیح کړو. نه ښایي متشابه آیتونه په مستقله توګه او محکم آیتونو ته له ارجاع نه پرته په ځانګړي ډول بیان او توضیح کړو. هغه کسان چي په متشابه آیتونو پسې ځي او هڅه کوي چي په ځانګړی توګه او محکمو آیتونو ته له ارجاع پرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې تفسیر کړي، هغوی په غلطه روان دي، زړونه ئې رنځور دي، فکري انحراف ئې د دې سبب شوی چې دا غلط تصور خپل کړي، د هغوی مقصد یا فتنه وي او یا د دې آیتونو پر تأویل علم او پوهه حاصلول. هر چا چې د متشابه آیتونو په مراد اکتفاء ونکړه او د تأویل په لټه کې شو، هغه به یا د رنځور زړه خاوند وي چې فتنه لټوي او یا به ئې داسې کارته ملا تړلې وي چې له الله تعالی پرته ئې هیڅوك هم د کولو توان نه لري. هغه غواړي د متشابهاتو په تأویل پوه شي خو د متشابهاتو علم یوازې له الله تعالی سره دئ؛ ځکه هغه څه چې د انسان له حواسو نه پټ دي او په عالم غیب کې قرار لري او انسان نه شي کولی په خپلو محدودو حواسو ئې درك کړي، قرآنکریم د عالم غیب د دغو پټو شیانو د پېژندنې او معرفي کولو لپاره داسې الفاظ استعمال کړيدي چې د انسان لپاره ئې درك او فهم آسانه دئ او په همدی الفاظو سره ئې د غیبي شیانو مناسب او ممکن انځور وړاندې کړی او د کایناتو او عالم په معرفي کولو کې تر هغه ځایه مخکې تللی تر کومه پورې چې انساني عقل د تلو توان لري، لدینه آخوا انساني عقل د مخکې تګ وس او توان نه لري، نور ئې وزرونه سوځي، باید همدلته توقف وکړي، د هغه د ناقص عقل، قاصر تصور او محدود توان، تنګ نظر، ناقص استعداد او محدود قاموس غوښتنه دا ده چې همدلته په همدې کرښه ودرېږي او نور د مخکې تګ هڅه او هاند ونکړي، هغه نور د مخکې تګ توان نه لري او نه شي کولی د غیبي شیانو په حقیقت او تأویل پوه شي.

د افسوس خبره ده چې یو شمېر دوستان د دې مبارك آیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

صریح حکم ته توجه نه کوي او د آیت د وروستۍ برخې په رابطه داسي څه وايي چي له لومړۍ برخي سره ئې تناقض لري، د آیت لومړنۍ برخه وايي: د رنځور زړه خاوند، فتنه لټوونکی، ماجرا غوښتونکی، شکاك او قناعت نه کوونکی د متشابه آیتونو په لټه کي وي، هڅه کوي پر تأویل ئې پوه شي او په همدی پسې وايي: له الله تعالی پرته هیڅوك د متشابهاتو په تأویل نه پوهېږي. په پای کي فرمايي: د دې ماجرا غوښتونکو، فتنه گرو او بیمارو زړونو خاوندانو په مقابل کي عالمان او د پاخه علم خاوندان وايي: مونږ ایمان وربا‌ندي راوړی دئ، ټول د الله له لوري دئ او له عاقلانو پرته بل څوك پند نه اخلي. د تعجب ځای دئ چي هغوی په دې صراحت سترگی پټوي او ادعا کوي چي د آیت په وروستۍ برخه کي الله او د پاخه علم خاوندان مستثنی شویدي او د (الله) او (الراسخون) ترمنځ "واو" د عطف واو دئ، دا غلط نظر نه یوازي د همدې آیت له لومړنۍ برخي سره ټکر کوي بلکه د بلاغت خلاف هم دئ، که د الله (تعالی) له لفظ نه وروسته توقف ونکړو او دا واو د عطف واو وشمېرو نو باید وروستنۍ جمله ټوله پر ماقبل عطف کړو چي بیائې معنی داسي کېږي: د هغوی پر تأویل له الله او الراسخون في العلم نه پرته بل څوك نه پوهېږي او خدای او د پاخه علم خاوندان وايي: مونږ ایمان وربا‌ندي راوړی، ټول د الله له لوري دي!! یعنی باید د یقولون په لفظ کي ضمیر الله او الراسخون في العلم دواړو ته راجع وي!! او څرگنده ده چي دا نه معقول ده او نه صحیح. د آیت اول او آخر په دې دلالت کوي چي باید د الله له لفظ سره توقف وکړو او د متشابهاتو د تأویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

علم یوازي تر الله تعالی پورې خاص و شمېرو.

په خواشینۍ سره یادونه کېږي چي ځیني نور بیا وايي چي کېدی شي یو آیت یو وخت متشابه وي او بل ځای محکم، یعنی کولی شو له یوه اړخه ئې متشابه وګڼو او له بله اړخه ئې محکم وشمېرو!! دا نظر نه یوازي د آیتونو د وېش په اړه د قرآنکریم له څرګندونو سره اړخ نه لګوي بلکه پدې سره د قرآنکریم د هر آیت په اړه دا ګمان راولاړوي چي شاید دا به هم متشابه وي!! دا نظر هغه کسان وړاندي کوي چي اصلاً د محکم او متشابه په اړه پوره او لازم علم نه لري، دوی د قرآنکریم د مخاطبینو فهم او پوهه معیار ګرځوي، یعنی هغه آیت چي مخاطب پرې پوه شو، شك او تردد ورته پکي پیدا نشو، هغه محکم دئ او که شك او تردد ئې پکي وکړ او له فهم نه ئې عاجز شو؛ نو بیا دا آیت متشابه دئ؛ خو حقیقت دا دئ چي د محکم او متشابه د وېش معیار د مخاطب فهم او علم ندی، آیتونه د مخاطبینو انګېرني او فهم ته له توجه او پاملرني پرته په محکم او متشابه وېشل شویدي. د متشابه لفظ په خپله پدې دلالت کوي چي لدینه هغه آیتونه مراد دي چي د تشبیه فن پکي په کار وړل شویدی، د غیبی عالم شیان پداسي الفاظو سره پکي معرفي شویدي چي په اصل او حقیقت کي د ښکاره او ظاهري څیزونو لپاره وضع او ایښودل شویدي او د تشبیه پذریعه همدا غیبي شیان انسان ته معرفي شویدي.

د تأویل لغوي معنی اصل او اول ته اړول دي او دلته دا مطلب افاده کوي چي متشابه لفظ له فعلي حالت نه خپل اصلي او اولني

(c) ketabton.com: The Digital Library

حالت ته واړولی شي. يعني دا چي له تشبيه نه لاسته راغلی مفهوم کافی ونه شمېرو ، بلکه د هغه ځيز په حقيقت د پوهېدو هڅه وکړو چي چي د تشبيه له لاري مونږ ته رامعرفي شويدی. د مثال په ډول: زمونږ په عرف او قاموس کي عرش هغه تخت ته ويل کېږي چي پاچا ورباندي کښېني او دا ئې د قدرت او واك ښنبه وي. دا عرش يو جسم وي چي ځلور پښې لري. ښه نو د الله تعالی د عرش معنی څه ده؟ که مونږ د دې لفظ د تأويل هڅه وکړو نو بايد پدې اکتفاء ونکړو چي د الله تعالی عرش د ده د قدرت او بې مثاله واکمنۍ مظهر او ښنبه ده، بلکه دا معنی کافی ونه شمېرو او هڅه وکړو چي د الله تعالی د عرش په ماهيت ځان پوه کړو ، حال دا چي ممکنه نده د الله تعالی د عرش ماهيت درك کړو او په حقيقت ئې پوه شو ، لا زمه ده چي په خپل حد ودرېږو ، له پولو نه د تجاوز او تېرېدو هڅه ونکړو. هرڅوك چي د عرش د ماهيت او کيفيت او د استواء د کيفيت په هکله بحث او مناقشې کوي دا ډول کسان به يا د رنځور زړه خاوندان وي او يا به د خلکو په منځ کي د فتنې ايجادول غواړي او يا به د بې ځايه غرور او لوئی په مرض اخته وي او ځان به ورته لوی ښکاري، په خپل عقل به غره وي او داسي مړې يا ګوله به خولی ته وړي چي ترستوني ئې نه شي تېرولی او له خپل ټغر نه به پښې اوږدې غځوي. پدې ټول پوهېږو چي قرآنکريم د انسانانو په ژبه نازل شوی او خپل پيغام ئې پداسي الفاظو سره بيان کړی چي په عربي قاموس کي موجود دې او دا الفاظ په اصل کي د مشهودو او ښکاره ځيزونو لپاره وضع شوي، کله چي قرآنکريم انسان ته له ښکاره او ځرګندو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شيانو نه خبري او بحث كوي نو لفظ او مدلول ئې دواړه واضح او څرګند وي، انسان ئې په آسانۍ سره درك كولى او ورباندي پوهېدلى شي، مخاطب د دا ډول كلماتو د اورېدلو او ويلو په وخت كي له هيڅ مشكل، شك او اشكال سره نه مخ كېږي، خو كله چي د قرآنكريم د بحث موضوع بدلېږي، له غيبي او غيرمشهودو شيانو نه خبرى كوي او د پټ عالم بحث شروع كېږي، نو پدې صورت كي د انساني قاموس په وړاندي سره كرښه كښل كېږي، دغه قاموس بيا د دې پټ او غيبي عالم د اجزاوو د تعريف او پېژندني لپاره مناسب او لا زم الفاظ نه لري، دا پټ عالم په انساني قاموس كي نه شى ځائيدلى، دا قاموس د دې غيبي شيانو د معرفي كولو صلاحيت او ظرفيت نه لري، د ناچارۍ له مخي د دې غيبي امورو د معرفي كولو لپاره بايد همغه ناقص او تنګ الفاظ وكارول شي او همغه د مشهودو او ښكاره شيانو لپاره وضع شوي الفاظ استعمال شي او په همدى الفاظو سره د انسان د فهم او پوهى لپاره د غيبي شيانو يو تصوير او ترسيم وړاندي شي او د تشبيه د فن په مرسته انساني عقل ته د غيبي امورو نقشه انځور شي. د دا ډول آيتونو د الفاظو تأويل او د تشبيه له حالت نه اصلي او لومړني حالت ته اړول د انسان د وس خبره نده، پدې كيفيت له الله تعالى پرته بل څوك نه پوهېږي، ځكه تركومه حده چي ممكنه وه او انسان ئې توان درلودو، ترهغه حده همدې متشابه آيتونو په همدې الفاظو سره دا شيان معرفي كړي دي، لدينه آخوا انساني عقل د مخكي تګ استعداد او توان نه لري، انسان بايد همدلته په همدې پوله توقف وكړي، نور بايد د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندي تګ هيله او هڅه ونکړي، همدا ئې د توان آخرينۍ او وروستۍ پوله ده، عقل او فهم ئې نور د مخکي تګ توان نه لري، نور نشي کولی دا شيان لدينه زيات وپېژني.

ځيني دوستان وايي: له مونږ سره داسي روايات شته چي ثابتوي "الراسخون فِي اَلعِلمِ" يا د پاخه علم خاوندان په تأويل پوهېږي، پدې اړه لاندېني ټکي يادول غواړو:

- پدې کي شك نشته چي د رسول الله صلی الله عليه وسلم اصحاب او اهل بيت رضي الله عنهم له بل هرچا نه د قرآنکريم په ژبه ښه او زيات پوهېدل، هغوی له ټولو نه زيات د قرآنکريم په مفهوم او هدف پوه وو، مسلمانان ټول پدې اتفاق لري او ټول عقيده لري چي د قرآني مفاهيمو د زده کړې او پوهې لپاره بايد د اصحابو رضي الله عنهم نظرياتو ته مراجعه وشي، پدې رابطه هيڅ اختلا ف نشته، اختلاف پدې کي دئ چي د روايت راوي څوك دي؟ آيا دا روايت له مصئون او ډاډمني لاري مونږ ته رارسېدلي؟ او آيا د وخت تېرېدو او د راويانو تعدد خو پر روايت څه اثر ندی کړی او په الفاظو کي ئې د څه بدلون باعث ندی شوی؟ آيا د رواياتو د ثبتولو په اړه همغه اهتمام او دقت شوی چي د آيتونو په ارتباط شوی؟
- نه ښايي هر روايت معيار وګرځوو او د قرآن آيتونه د هغه په ګټه توجيه کړو، بلکه لازمه دا ده چي هر روايت قرآن ته راجع کړو، په قرآن ئې وتلو، که له قرآنکريم سره موافق او برابر وو نو قبول ئې کړو او که نه نو د قبول وړ ئې ونه ګڼو. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: که زما له خوا داسي حديث درته ورسېد چي له قرآن سره ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعارض او ټکر درلود نو هغه په دیوال ووهئ (مه ئې قبلوئ)

- هغه روایت چې له عقل سره ئې سمون نه درلود او داسې مطلب ئې افاده کاوو چې پر انساني عقل برابر نه راتو او له عقلي معیار سره ئې ټکر کولو او هغه روایت چې یوه لوی شخصیت ته داسې قول پکې منسوب شوی وي چې د لویانو له اقوالو سره سمون ونلري، د اسلامي معیارونو له مخې کمزوری او ناوړه ګڼل کېږي، لکه د ځان ستایل او نورو ته ښکنځلی او بد رد ویل، له قدرت سره مینه، ځان زړه ور، شجاع، غیرتي، په غیب پوه ګڼل او داسې نورې ادعاګاني کول، نو د داسې روایاتو په اړه باید محتاط وو، هم د دې روایت په هکله او هم ئې د راوي په هکله باید شك ولرو او له ترویج او نشر نه ئې ډډه وکړو، ځکه دا امکان نه لري او له توقع نه بهر ده چې یو لوی شخصیت د ځان ستاینه وکړي، امکان نه لري په اسلام او قرآن پوه انسان د علم غیب ادعا وکړي، د صالحو او مؤمنو شخصیتونو دود ندی چې د ځان لپاره د مقام او قدرت غوښتنه وکړي، امکان نه لري چې یو عالم، د دین په اساساتو پوه او په اسلامي اخلاقو متخلق انسان دا ادعا وکړي چې زه د راسخ فی العلم له ډلې نه یم، د پاخه علم خاوند او د متشابهاتو په تأویل پوه، که پوهېدلی نو دا کار به ئې کړی وو، د ادعا په ځای به ئې متشابهات توضیح کړي وو، مونږ خو د دوی په اقوالو کي هیڅ داسې بېلګه نه ګورو چې د کوم متشابه آیت په اړه ئې څه ویلي وي.

- د تأویل په اړه چې محترم ورور داکتر ایجی کوم تحلیل کړی له هغه نه داسې څرګندېږي چې ګویا د قرآنکریم الفاظ څو مختلفې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معناګاني لري او د قرآنکریم آیتونه د ظهر او بطن، ښکاره او پټ (مخ او منځ) لري او د هر آیت په بطن کي بیا نور بطنونه شته!! راشی وګورو چي دا وینا د قرآنکریم ستاینه او توصیف دئ او که نه برعکس دا قرآن ته د یوه عیب د انتساب په معنا ده؟! د قرآنکریم په اړه کېدی شي دوه انګېرني ولرو:

۱. قرآنکریم واضح، مبین او څرګند کتاب دئ چي له آسمان نه ځمکي ته د انسان د هدایت لپاره "نازل" شوی، الفاظ او مفاهیم ئې مخاطب ته څرګند او د فهم وړ دي.

۲. قرآنکریم داسي کتاب دئ چي الفاظ او مفاهیم ئې سخت مغلق، پیچلي او له فهم نه لوړ دي، له محدودو کسانو پرته نور څوک ئې په معنی او هدف نه شی پوهېدلی.

راشئ دا وګورو چي له دغو دوو تصوراتو او انګېرنو نه کوم یو حقیقت ته نږدې او صحیح دئ؟ دا هم باید وڅیړو چي ولې او په کوم دلیل ځیني کسان د قرآنکریم په هکله دا ادعا کوي چي قرآن پیچلی او مغلق کتاب دئ او له محدودو افرادو پرته نورو ته د درک او فهم وړ ندی؟ د دې تصور د پیدا کېدو علت څه دئ؟ آیا دا پر قرآنکریم د علم او پوهې په نتیجه کي رامنځته شوی دئ؟ او که قرآنکریم ته زیات احترام د دې تصور د راولاړېدو سبب دئ؟ او که جهل او ناپوهي ئې عامل دئ؟ او یا دا چي غرض او مرض، انحصار طلبي او له دین نه دکان جوړول ئې ترشا دي؟ څوک چي د قرآنکریم په هکله دا غلط او ناقص تصور لري، د خپلي رأیی د اثبات لپاره څه دلایل وړاندي کوي؟ د قرآنکریم کومې برخي پیچلی او له فهم نه لوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بولي؟ د دې موضوعاتو څېړل ډېر وخت او اوږده بحث ته ضرورت لري، خو هڅه به وکړو چې په مختصرو الفاظو سره پدې هکله څه ناڅه رڼا واچوو:

قرآنکريم په پوره صراحت، تأکيد او تکرار سره دا خبره کوي چې قرآني آيتونه روښانه، واضح، آسانه، د فهم وړ، له غموض او ابهام نه پاك او فارغ دي، فرمايي:

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ * القصص: ۲

دا د روښانه او واضح کتاب آيتونه دي

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقرآن لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ * القمر: ۱۷

بيشکه چې قرآن مو د يادونې لپاره آسانه کړی؛ آيا پند اخيستونکی شته؟

دا مبارك آيت درې ځله په قرآن کې تکرار شوی دی.

پداسې حال کې چې د دې کتاب نازلوونکی حکيم خدای په ډېر صراحت، وضاحت، تأکيد او تکرار سره فرمايي چې قرآن آسانه، واضح او څرګند دئ، د هر چا لپاره د فهم وړ او د هر پنداخيستونکي لپاره د پند وړ دئ، که څوك د دې الهي قضاوت او حکم په مقابل کې دا ادعا وکړي چې په قرآنکريم کې يو شمېر پېچلي او د غامضې معنی درلودونکي الفاظ او برخې هم شته چې هر چا ته د فهم وړ ندي، آيا دا نظر به د منلو وړ وي؟ آيا دا قضاوت د قرآني قضاوت مخالف ندی؟! آيا د قرآن په مقابل کې بې باکي او بې حرمتي نده؟ الله تعالی د خپل کتاب په اړه يو څه وايي او دا خلك د دې قول مخالف بل څه. الله تعالی قرآن آسانه او د فهم وړ بولي، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی عیب وربوری ترې، د فهم له سطحی نه ئې لوړ شمېري او لګیا دي د دې باطل تصور د اثبات لپاره دلایل لټوي!!

په سلګونو آیتونه پدې دلا لت کوي چي قرآنکریم واضح، روښانه او آسانه دئ،که یوازي همدا پورته ذکر شوي آیتونه هم وي نو همدا کافي وو چي مخالفت ئې نه وی شوی او داسي تصور را سره هیڅ کله نه وی پیدا شوی چي قرآني آیتونه سخت، پیچلي او له فهم نه لوړ دي.

الله تعالی او رسول صلی الله علیه وسلم خلك تشویقوي چي قرآنکریم ته رجوع وکړي، هغه د خپلي لاري مشال وګرځوي، بلنه ورکوي چي په دې کتاب سره له تیارو نه د رڼا لور ته لاره مومي، ورته وایي چي پدې کتاب سره هم ځان پېژندی شي او هم الله تعالی، هم دنیا او هم آخرت، ښه له بد ، خیر له شر ، ګټور له زیانمنو شیانو نه ورباندي بېلولی شي، دا کتاب معیار دئ، تله ده، مشال دئ، لارښود دئ، د ټولو لپاره رانازل شوی او د ټولو لپاره د فهم او درك وړ دئ. لدې وضاحت او صراحت سره سره شته داسي کسان چي د دې حقیقت په خلاف غلط تصورات لري او وايي: د قرآنکریم پر مفاهیمو پوهېدل آسانه ندی، دا د هر چا د وس خبره نده، دا کار د ټولو لپاره ممکن ندی، پدې کتاب کي پیچلي او غامض مسائل شته، هرڅوك ورباندي نشي پوهېدی او په دې ترتیب سره هغه قرآنکریم چي باید د نورو معرفي کوونکي وي په خپله د تعریف او پېژندني بلی وسیلی ته اړ شمېرل کېږي او د دې په ځای چي د نورو لپاره مشال او څراغ وي په خپله روښانه کوونکي ته محتاج بلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي!! دا څه عجیب قضاوت!! دا څومره بې انصافه تصور!! او دا څومره ناروا او غلطه انګېرنه!!

قرآن فرمايي! که دکوم آيت په مفهوم پوه نه شوئ،کوم آيت مشکل او سخت درته ښکاره شو نو د همدې مشکل مفهوم توضيح او بيان په نورو آيتونو کي ولټوئ، ځکه چي دا کتاب داسي دئ چي يوه برخه ئې د بلې تشريح او بيان کوي، سوالونو ته ځواب وايي، اشکالات رفع کوي او ابهامات له منځه وړي. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: که داسي حديث درته راغی چي له قرآن سره ئې تناقض او توپير درلود نو په ديوال ئې ووهئ. خو دا ښاغلي وايي: زمونږ خبره د قرآنکريم په هکله معيار او ملاك ده!! خپل نظريات دومره باارزښته شمېري چي بايد قرآني مفاهيم ورباندي وتلل شي او د قرآن په ځای د دوی تصورات مرجع او مصدر وبلل شي!!

ديني تحريکونه او اسلامي خوځښتونه تل دا عارضه او مشکل لري چي د تأسيس له لومړي پړاو نه وروسته ئې يوه داسي خاصه ډله رامنځته شي چي له دين نه ځانته دکان جوړ کړي او د خلکو د تحميق په وسيله ئې بدل کړي، په چل سره او د دين په نامه له خلکو مال او دولت ترلاسه کوي او نه پرېږدی چي خلك د دين په اصلي غوښتنو پوه شي، قرآنکريم د دې ستر خنډ په هکله فرمايي:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنْ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ...*

التوبه: ٣٤

اې مؤمنانو! زيات شمېر احبار او رهبان (د يهودو او نصرانيانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

علماء) په ناحقه د خلکومالونه خوري او د الله تعالی د لاری خنډ گرځي.

هرکله چي د الله دین دغو خلکو ته پاتې شوی او دا خلك پدې توانېدلي چي له دین نه د خلکو د تحمیق او ناوړه گټې ترلاسه کولو وسیله جوړه کړي، نو کریم خدای د خلکو د هدایت لپاره پیغمبران رالیږلی، ترڅو دین د دوې له انحصار نه آزاد کړي، د دوی له خوا جوړ شوي خرافات او په دین پوری په ناحقه لگیدلی تورونه له منځه یوسي، د خلکو پراوږو په ناحقه ایښودل شوي درانه بارونه لری کړي او د همدې مکارو او دروغجنو له خوا د خلکو په لاس پښو کي اچول شوي ځنځیرونه مات کړي، د الله تعالی او خلکو ترمنځ بې اساسه او کاذب موانع ختم کړي او خلکو ته دا وښیي چي دا د دېن دروغجن او مکار ټیکه دارن، د بندگانو او الله تر منځ واسطه ندي، الله تعالی ته د رسېدو لاره له دوی نه نده تېره شوې، هر بنده کولی شي له خپل رب سره مخامخ او له واسطې پرته راز او نیاز وکړي او دا ورته په ډاگه کړي چي خدای د ټولو رب دئ، هر چیر ته د هرچا دعا او فریاد اوري، هر بنده ته د غاړې تر رگ نه ورلنډ دئ، هغه ته د رسېدو لپاره هیڅ وسیلی ته اړتیا نشته، هیڅوك د هغه له اجازې او امر پرته د هیچا شفاعت نه شي کولی، چا ته چي الله تعالی د زیان اراده کړې وي هیڅوك خیر نشي وررسولی او چا ته ئې چه خیر غوښتی وي هیڅوك ضرر نشي ورسولی. او ټولو ته اعلانوي چي خدای ته رجوع وکړئ، یوازي د ده عبادت وکړئ او یوازي له ده نه مرسته وغواړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعالی خپل کتاب انسانانو ته رالیږلی، مخاطبین ئې ټول انسانان دي، دا د کومې ځانګړې طبقې لپاره ندی نازل شوی، دا د انسانانو د علم او فهم له سطحې سره برابر کتاب دئ. الله تعالی دا "کتاب" د خلکو د فهم سطحې ته "رانازل" کړی، هغه ئې دومره لاندي راوستی چي د هرچا لاس وررسېدی شي، هغه کسان چي د قرآنکریم په رابطه وايي چي دا یو پیچلی او غامض کتاب دئ هغوی یا دا غواړي چي دین په خپل انحصار او ګروت کي وساتي، ناوړه ګټه ترې وکړي او د دین په عام کېدو کي د خپلي سوداګری زیان ویني او یا دا چي له قرآن نه هیڅ علم نه لري، قرآن ته ئې په غور او دقت مراجعه نده کړې او د قرآن په نسبت خپل جهل ئې د قرآن د غموض لپاره دلیل ګرځولی دئ او یا دا چي د همدې تبلیغاتو تراغېزې لاندي راغلی، همدا غلطه خبره ئې په ټپو سترګو منلی. دا ډله د خپل غلط تصور د اثبات لپاره دا دلیل وړاندي کوي چي: قرآنکریم دوه ډوله آیتونه لري: یو محکم او بل متشابه. محکم هغه دي چي الفاظ او مفاهیم ئې واضح، روښانه او صریح وي، هر څوك ورباندي پوهېدلی شي؛ خو متشابه هغه دي چي د قرآنکریم د حکم په اساس د تأویل وړ ندي!! دا د دوی غلط نظر او دلیل دئ خو حقیقت بیا بل څه دئ، رحمن خدای چي دا دین ئې د انساني ژوند د تنظیم لپاره رالیږلی دئ، په څرګندو او روښانه الفاظو سره ئې د انسانانو او د دوی د ملموس او ښکاره ماحول په هکله بحث او خبري کړیدي، ښه او بد ، مضر او ګټور، خیر او شر ئې د همدوی په ژبه ورته بیان کړي دئ، د حقایقو د بیان لپاره ئې دا دین له آسمانه ځمکي ته راکوز

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی، دومره ئې راکوز کړی او داسي ئې بیان کړی چي د انسان د فهم او ادراك له سويي سره بالکل برابر شي، حامل ئې په خپله امي دئ، په امي قوم کي مبعوث شوی، لومړي حاملان ئې په لیك لوست نه پوهېدل، د بلال حبشي، سلمان فارسي، صهیب رومي او ابوذر غفاري په څېر کسان چي نه ئې عربي سمه زده وه او نه په لیك لوست سم پوهېدل، دوی مخامخ له پیغمبر علیه السلام نه د قرآن آیتونه ترلاسه کول، په مراد ئې پوهېدل، نورو ته ئې رسول او د پلي کولو لپاره ئې جهاد ته ملا تړله. متأسفانه همدا عام فهمه، آسانه او روښانه دین د وخت په تېرېدو سره د داسي کسانو په لاس کي لویدلی چي غواړي نور خلك ورباندي تحمیق کړي، دین په ځان پوري منحصروي او نورو خلکو ته وایي: دا دین یوازي زمونږ لپاره د فهم وړ دئ، نور څوك پدې دین نه شي پوهېدلی، د الله تعالی په ژبه یوازي مونږ پوهېږو، نور دا توان نه لري چي د دېن په رموزو او اسرارو پوه شي، که څوك غواړي له الله تعالی سره رابطه ونیسي نو باید زمونږ له لاری خدای ته د رسېدو کوشش وکړي، دوی د خدای استازي، د دېن ترجمانان او د خدای او بنده ترمنځ واسطه او وسیله دي!! پدې ډول بې اساسه خبرو سره هغه دین چي ډېر آسانه او عام فهم دئ، په داسي یوه دین بدل کړی چي د یوې خاصې ډلي په واك کي محدود او منحصر پاتې شي، الله تعالی دین له آسمان نه ځمکي ته رالېږلی، خو دوی ئې بېرته له ځمکي نه آسمان ته پورته کړي، هومره لوړ چي د هیچا لاس نشي وررسېدی!! دا خلك، هغه دین چي لومړنی حامل او راوړونکي ئې امي وو، پداسي دین بدلوي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

فيلسوفان ئې په الف باء نشي پوهېدی!! هغه دين چي د انسان او طبيعت په هكله بحث كوي، پداسي څه بدلوي چي د بحث محور ئې خارق العاده كارونه او ماوراء الطبيعت توكي او پېښې وي!! د دې ډلي د غلط تفسير له مخي د قرآنكريم ټول څرگند او صريح الفاظ په پېچليو او غامضو مفاهيمو بدلېږي او محكم آيتونه ئې هم د انسان د فهم له دايرې نه وزي، كه قرآنكريم له لمر، سپوږمۍ، ځمكي، آسمان، غرونو، سيندونو، وريځو او باران نه خبري كوي نو د دوی په اند د دې روښانه الفاظو معنی هم هغه نده چي عام خلك ئې انگېري، كه څوك غواړي د دې الفاظو په اصلي معنی پوه شي نو بايد د دوی په اصطلاح دين پوهانو ته رجوع وكړي، هغه چي د دوی له زعم او گمان سره سم د الفاظو په بطن پوهېږي، كه داسي ونكړي او د كلماتو معنی بل ځای ولټوي نو حتماً به د اشتباه مرتكب شي!! دا انگېرنه او تصور چي له دين نه دكان جوړوي، دين د څو محدودو كسانو په انحصار كي راولي او دين د هغو كسانو د لاس آله جوړوي چي خلك پرې تحميق كړي او د خلكو مالونه پرې وخوري، قرآنكريم دا حالت څومره ښه انځور كړی:

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ *

آل عمران:۷۸

له دوی نه يوه ډله داسي ده چي په خپلي ليكني او كتاب خپلي ژبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسي اړوي چي ته هغه د الله تعالی د کتاب یوه برخه وبولی، پداسي حال کي چي هغه د الله د کتاب برخه نده، دوی وایي: دا خبري ټولی د الله له لوري دي، پداسي حال کي چي د الله له خوا ندي، په خدای پوري دروغ تړي سره له دې چي ښه پوهېږي.

گورئ چي دا مکاره او ټگماره ډله خپلي لیکني او خپلي خبري د الله تعالی کتاب ته منسوبوي، خپل غلط او مغرضانه تفسیر او تعبیر ته الهي تعبیر وایي، دوی دا غلطي قصداً او په لوی لاس کوي، ښه پوهېږي چي دا خبری نه د الله تعالی په کتاب کي شته او نه د الهي کتاب معنا هغه ده چي دوی ئې وایي. په دې آیت پسې له ذکر شوو نورو آیتونو نه دا په ډاگه معلومېږي چي په دې رنځ اخته کسان یا هغه خلك دي چي له دین نه ناوړه گټه پورته کول ورته په میراث رسېدلي او یا هغه واکمنان دي چي له دین نه د خپل زعامت او واکمنۍ د اثبات لپاره وسیله جوړوي او دین د خلکو د غلامۍ آله گرځوي او یا هغه کسان دي چي غواړي پیغمبرانو علیهم السلام او دیني مشرانو ته د انتساب له لاري امتیازات لاسته راوړي، همدا کسان دي چي ځیني شخصیتونه د الوهیت تر مقامه پورته کوي، د خدای شریکان ئې جوړوي، د علم غیب خاوند او د عالم په امورو کي د تصرف حق ورته ثابتوي، له دوی نه مرسته او پردوی توسل لازمي گڼي او ادعا کوي چي یوازي د دوی له لاري د الله تعالی دربار ته لار موندل ممکن ده!! دوی دا ادعاگاني له دغو درنو شخصیتونو سره د محبت او هغوی ته د درناوي له امله نه کوي، بلکه لدینه ئې هدف خپلي گټی وي، غواړي په همدې سره خپل مقام اوچت کړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه دوی ځان د دغو شخصیتونو د مادي او معنوي مقام وارث ګڼي، هر کرامت چې د هغوی لپاره ثابت کړي ګټه ئې دوی ته راګرځي، له همدې نه د امتیازاتو د لاسته راوړلو وسیله جوړوي، قرآنکریم پدې هکله فرمايي:

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنتُمْ تَدْرُسُونَ* وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ * آل عمران :۷۹-۸۰

هیڅ انسان ته نه ښايي چې الله تعالی ورته کتاب، حکم او نبوت ورکړي او بيا هغه "لدې الهي پېرزويني وروسته" خلکو ته ووايي: له الله تعالی نه علاوه زما بندګان شئ! بلکه "د دې برعکس هغه ته دا ښايي چې" ووايي: د دې لپاره بايد خدای پالونکي شی چې تاسو خو نورو ته دا کتاب ورزده کوئ او په خپله ئې لولی. او هغه تاسو ته دا امر نه کوي چې ملائکې او پیغمبران خپل اربابان ونیسئ، آيا تاسي ته د کفر امر وکړي، وروسته له هغې چې د دوی په دعوت سره په اسلام مشرف شوئ ياست؟!

له دې لارې چې دين ته کوم زيان اوښتی، هومره ستر زيان دې چې جبران ئې ګران کار دئ، همدا غلط تصور د ډېرو ژورو ديني انحرافانو سبب شويدی!! که ووايو چې له همدی لارې دين تحريف شوی، د ژوند له ساحې او صحنې نه وتلی، د خرافانو ښکار شوی او د مابعد الموت په دايره کې محدود پاتې شوی، نو مبالغه به مو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي کړي.

دا تصور او عقيده چي ګويا د قرآنکريم الفاظ بطون لري، ظاهر ئې يو او باطن ئې بل څه دئ، همدې تصور د هغه کسانو په مخ دروازه خلاصه کړيده چي غواړي خپلي خبري او غوښتني د دين خبري او غوښتني وګرځوي، خپل بدعتونه د دين په نامه مشهور او معروف کړي او له همدې لاري امتيازات لاسته راوړي.

د مذهب په نامه او عنوان د نويو لارو او ضوابطو ايجاد او په دين کي بدعتونه رامنځته کول او بيا همدې بدعت او نويو ايجاد شوو دودونو دستورونو ته له اصل مذهب او دين نه زيات ارزښت ورکول، دا داسي يو آفت دئ چي اکثراً مذهبي کړۍ ورباندي اخته کېږي. دا پداسي حال کي چي د دين تقاضا او حکم دا دئ چي بايد نه څه ورباندي زيات او نه څه ترې کم کړی شي، د دين له نظره لکه څنګه چي له دين نه څه راکمول جرم دئ همداسي په دين له ځانه څه ورزياتول هم نابخښونکي ګناه ده. دين نه هيڅ زياتوني ته اړتيا لري او نه څه کمول مني، دين مکمل او ښايسته دئ، نه خد او خال ته ضرورت لري او نه خراش او تراش ته؛ خو هغه ټګماره ډله چي له دينداری نه ځانته حرفه او پيشه جوړوي، په خاصو ظروفو کي راوړاندي شي او د خاصو اهدافو پخاطر د مذهب د ښايست او ښکلا تر شعار او عنوان لاندي د خلکو د راجلبولو په نيت په مذهب کي نوی لاری اختراع کړي، بيا ئې مذهب ته منسوبوي، ورپسي همدا د دين تر پرده لاندي له ځانه جوړ شوي ضوابط ورو، ورو دومره اهميت او ارزښت پيدا کړي چي د دين اصلي او حقيقي څېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر سورې لاندې راولي، همدا کسان په خپلو بدعتونو سره له آسانه او عام فهمه دین څخه داسي یو مذهب جوړ کړي چي د انسان سلیم فطرت ترې کرکه کوي، انساني عقل ئې نه شي منلی او د انسان د طبیعی اړتیاوو مخالف او معارض واقع شي.

همدا رنځ بیا د دې سبب شي چي د تقوی او اخلاص تر پردې او شعار لاندي د دین د اصلي روح مخالف قیود او اصول وضع شي، حلال شیان حرام وبلل شي او د انسان دیني و جایب له ټاکلی دایرې نه ووزي، زیاتونه پکې وشي او د قرآنکریم په ژبه دا دین ته منسوب شیان د خلکو لپاره د اضافي بار او درنو ځنځیرونو شکل غوره کړي.

که قرآنکریم ته رجوع وکړو نو وبه وینو چي دا د هر مسلمان داعي یوه ستره دنده او وظیفه ګڼي چي د پورته یاد شوې ستونزې او رنځ معالجه وکړي او مسلمانان په دې آفت له اخته کېدو نه وژغوري. قرآن وایي چي پیغمبران علیهم السلام له همدې ډول مشکلاتو سره مخ شویدي او هغوی زیاتې هلې ځلې کړیدي تر څو د تحریف شوي دین او مذهب پیروان پدې قانع کړي چي د دوی مذهبي مشران د بدعت مرتکب شویدي، هغوی له ځانه په دین کي زیاتونه کړیده، حلال شیان ئې بې دلیله په دوی حرام کړیدي، قرآنکریم له یوه پیغمبر علیه السلام نه حکایت کوي او فرمایي:

وَلِأُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ * آل عمران: ۵۰

او ترڅو هغه ځیني شیان درته حلال وګرځوم چي پر تاسو باندي حرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي شوي او ستاسي د رب له لوري مي څرګنده نښه درته راوړې، نو له خدای نه ووېرېږئ او زما متابعت وکړئ.

همدا راز د رسول الله صلی الله علیه وسلم د وظیفې او مسئوولیت په هکله قرآنکریم فرمایي چي هغه راغی تر څو له خلکو درانه بارونه کوز کړي او د خلکو په لاسونو او پښو کي لویدلي ځنځیرونه وشلوي، همدې مطلب ته په اشارې سره فرمايي:

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ * الاعراف:۱۵۷

هغه کسان چي د امي رسول او پیغمبر متابعت کوي، هغه چي دوی ئې نوم په تورات او انجیل کي له ځان سره لیکلی مومي، هغه چي دوی په نېکي ګماري او له بدي نه ئې منع کوي او پاك شیان ورته حلال او ناولي ورته حرام ګرځوي او بارونه ئې د دوی له اوږو راکوزوي او هغه ځنځیرونه شلوي چي د دوی په لاسونو او پښو کي لویدلی وو، نو چا چي پر هغه ایمان راوړ، د ده مرسته ئې وکړه او د هغه نور پیروي ئې وکړه چي په ده باندي نازل شویدی، همدا کسان برلاسي او بریالي دي.

ګورئ چي پیغمبر د خلکو بارونه سپکوي، ځنځیرونه شلوي، انسانان آزادوی، ټول پاك شیان "چي پخوا ئې یوه برخه ځینو ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

حرام کړي وو" حلال گرځوي او ټول ناولي شیان حرام شمېري، خلکو ته داسي نور او چراغ ورکوي چي له تیارو او خرافاتو نه ورباندي ووځي او د حقیقت روښانه دنیا ته لاړ شي.

د ځینو اشتباهاتو تصحیح

"دا د تأویل په اړه د یوی بلی مقالې عنوان وو چي نوموړی ورځپاڼی ته ولېږلی شوه"

د همشهری ورځپاڼی د اردیبشهت میاشتي په ۴ او ۵ نېټه زما لیکنه (د تأویل په هکله یو بل نظر) تر عنوان لاندي خپره کړه، زه ئې مننه کوم، په ځانگړې توگه له هغې تبصرې نه چي د مقالې په اړه ئې درلوده؛ خو د همدې میاشتی په ۱۱ نېټه په همدې ورځپاڼه کي زما د مقالې په هکله د لومړی تبصرې خلاف د یوی داسي تبصري شاهد وم چي د حیرانتیا وړ وه او دا تري ځرگندیده چي د ورځپاڼې مسئوولین زما د مقالې د خپرولو له امله ترفشار لاندي راغلي او دېته اړ ایستل شوي دي چي معذرت وغواړي او د خپل ځان د تبرئې او د خپلي دغې اشتباه د جبران لپاره مناسب اقدام وکړي، خپلي مخکنی خبري بېرته واخلي او د موضوع په اړه د خپلو علماوو او مراجعو آراء نشر کړي.

له همدې نېټې نه څه موده وروسته، په څو پرله پسې گڼو کي د همدې موضوع په اړه د یو شمېر علماوو نظریات او مرکې خپرې شوې، "صدا و سیمای جمهوری اسلامي ایران" هم د دغې موضوع په رابطه له یوه عالم سره مفصله مرکه درلوده، چي دا ټول مي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقت سره تعقیب کړل او په همدې رابطه او د دې نظریاتو په حواله لاندیني ټکي وړاندي کول غواړم:

- د یوې موضوع په هکله د مختلفو نظریاتو خپرول غوره اقدام دئ، حقیقت هغه وخت ښه ځرگندیدلی شي چي د خپل معارض او ضد ترخوا کینښودل شي، د حق پلویان له مناقشې او له مخالفو نظریاتو نه وېره نه لري، بلکه دا یو ضرورت شمېري او په خلاصه ټنده ئې اوري، دا د باطل خاصیت دئ چي په تیاره او تنهائې کي خوښ وي، د مقابلې او مناقشې توان او جرأت نه لري، حقیقت خو د مؤمن ورکه متاع ده، مؤمن د هرې خبري د اورېدو حوصله لري، مؤمن ټولي خبري اوري بیا ئې له منځه حق انتخابوي او هغه څه مني چي حق وي:

فَبَشرْ عِبَاد * الَّذينَ يَستَمعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئك الَّذينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَ أُولَئك هُمْ أُولُوا الأَلْبَبِ *

الزمر: ۱۷-۱۸

آیا دا نه گورئ چي قرآنکریم حتی د هغو کسانو په ځواب کي چي ویل به ئې رسول صلی الله علیه وسلم، مجنون دئ، شیطاني القاءات ورته کېږي، ساحر، جادوگر او کاهن دئ، د دې او دیته ورته اباطیلو د ځواب لپاره تر ټولو غوره، معقوله او منطقي لاره اختیاروي او فرمایي:

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ * وَلَقَدْ رَآهُ بالْأُفُق الْمُبِينِ * وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ * وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ * فَأَيْنَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تَذْهَبُونَ * إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ * لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ * التکویر: ۲۲ - ۲۸

ستاسي ملګری لیونی ندی، په ښکاره افق کي ئې لیدلی او هغه په غیب بخل نه کوي "د کاهنانو په شان ندی چي په غیب ویلو اجره غواړي" او خبره ئې د رټل شوي شیطان خبره نده، نو چیرته ځی؟ دا خو له پند او یادوني پرته بل څه ندي، ستاسي د هر هغه چا لپاره چي غواړي په نېغه لاره روان شي.

پوهېږئ چي دا د کوم ذات ځواب دئ؟ دا د هغه قهار او مالك الملك الله ځواب دئ چي د مرګ او ژوند فیصله له ده سره ده، د رزق او روزي خزانې ورسره دي، فعال لمایرید دئ، له حق نه د منکرو او ګستاخو حق دښمنه خلکو په ځواب کي د دې په ځای چي له قهر او غضب نه کار واخلي، عذاب ورباندي نازل کړي، د نرمۍ او مهربانۍ لاره نیسي او رسول صلی الله علیه وسلم د هغوی د ملګري په توګه ورمعرفي کوي.

د تأویل په اړه چي پدغو مقالو کي څه لیکل شوي د هغوی په ځواب کي باید ووایم:

متأسفانه یو شمېر دوستان تفسیر او تأویل مترادف لفظونه شمېري؛ خو حقیقت داسي ندی، قرآنکریم د تأویل لفظ یوازي د متشابه آیتونو په هکله استعمال کړی، د قرآن له نظره د متشابهاتو د تأویل هڅه ناوړه عمل دئ، دا د هغو کسانو کار ګڼل شوي چي رنځور زړونه لري او فتنې لټوي، د تعجب او افسوس وړ ده که د قرآن له دې صراحت سره سره د متشابهاتو تأویل، مذموم او ناوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمل ونه بلل شي:

فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ * آل عمران: ۷

او هغه کسان چي په زړونو کي ئې کوږوالی دئ، د همدې کوږوالي له امله په متشابهاتو پسې ځي، فتنې لټوي او د تأویل هڅه کوي، پداسي حال کي چي له الله تعالی پرته هیڅوك ئې په تأویل نه پوهېږي.

نه پوهېږم په کوم دلیل دا مذموم او ناوړه عمل د پاخه علم خاوندانو ته منسوبېږي؟ پدې پوهېږو چي یو غیبي او پټ ځیز له مشهود او ښکاره ځیز سره له تشبیه پرته په بل څه نشو درك کولی، انسان نه د غیبي شیانو د کیفیت د ادراك توان لري او نه ئې د معرفي کولو لپاره په خپل قاموس کي خاص او ځانګړي الفاظ. قرآنکریم خپلو مخاطبینو ته د غیبي شیانو د معرفي لپاره د تشبیه فن کارولی دئ، د متشابه آیتونو په ذریعه ئې انسان ته د غیبي نړۍ په لوري د فهم لاره پرانستي ده او د غیبي شیانو ادراك ئې ترممکنه حده ورته آسانه کړی.

له غیبي شیانو نه چي د قرآنکریم متشابه آیتونه کوم انځور او تصویر وړاندي کوي، په هغه کي د انسان د عقلي او ذهني قدرت او ظرفیت وروستی حد مراعات شویدی، ترکومه حده چي د انسان عقل کار کولی شي، په قاموس کي ئې د دې شیانو لپاره چي کوم الفاظ موجود وو هغه ټول په کار وړل شویدي. دا د انساني توان وروستۍ پوله ده، لدینه آخوا د مخکي تګ او مزید علم ترلاسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو توان او وس نه لري. قانع او په خپل حد پوه انسان همدلته توقف کوي او د وړاندي تگ هاند نه کوي، خو حریص، د ناروغ زړه او دماغ خاوند او شکاك انسان پښې له خپل ټغر نه اوږدې غځوي او د وړاندي تگ سعی او هڅه کوي.

د آیت وروستۍ برخه په څرگنده توگه وايي چي د پاخه علم خاوندان د دې پر ځای چي د متشابهاتو د تأویل هڅه وکړي، توقف کوي او وايي: مونږ ایمان پرې راوړی، ټول زمونږ د رب له لوري دئ.

یو شمېر دوستان د تأویل او تفسیر تر منځ دې توپیر ته متوجه ندي او دیته پام نه کوی چي تأویل تر متشابهاتو پوري خاص دئ، د تأویل لفظ د ټولو آیتونو لپاره ندی استعمال شوي، دوی د همدې غلط تصور له مخي د ډېرو اشتباهاتو مرتکب شویدي، هر چیرته ئې چي داسي آیتونه لیدلي چي مجمل دي، شرحې او تفصیل ته ضرورت لري، مجاز، تمثیل او استعاره پکي په کار وړل شویده، نو مخکي لدینه چي غور وکړي فوراً وايي: دا آیتونه د هر چا لپاره د فهم او پوهې وړ ندی، باید دلته له تأویل نه استفاده وشي!! همدا ډله بیا تأویل په دوو برخو وېشي: یو جائز تأویل او بل ناجایزتأویل، پر همدې وېش په استناد سره وايي چي دا ضروري ده چي یوه ډله علما باید د متشابهاتو په تأویل پوه وي!! څرگنده ده چي دا ډېر کمزوری تصور او بې اساسه استدلال دئ، د آیتونو تفسیر، بیان او تشریح روا او جایز عمل دئ، خو د متشابه آیتونو تأویل د قرآن د حکم په اساس ناوړه عمل دئ.

- د الرسخوان في العلم په هکله باید ووایو چي تر خاصو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسانو دا مختص کول او داسي ادعا کول چي لدي نه فقط اهل بیت مراد دي، صحیح خبره نده، قرآنکریم د اهل کتاب د یو شمېر علماوو لپاره همدا صیغه په کار وړې ده، هلته چي فرمایي:

لَكِنْ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُوْلَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا *

النساء: ١٦٢

لکن د دوی راسخین في العلم او مؤمنان پر هغه څه ایمان لري چي پر تا باندي نازل شوي او پر هغه څه هم چي له تانه مخکي نازل شوي، لمونځ کوونکي، زکات ورکوونکي، پر خدای او آخرت ایمان لرونکي، ډېر ژر به دوی ته ستره بدله او اجر ورکړو.

د الرسخوان في العلم صفت تر محدودو او خاصو کسانو پوري مختص کول نه یوازي له قرآنکریم سره توافق نه لري بلکه دا تصور له قرآن سره ټکر کوي.

سره لدي چي د قرآنکریم آیتونه ټول روښانه او مدلول ئې ځرګند دئ، الفاظ ئې په ډېر ښکلي او ښایسته انداز کي او پداسي طریقې له یوه بل سره په یوه مزي کي پویل شوي چي هم ئې عمومي مطلب واضح وي او هم د هر لفظ ځانګړی معنی، او مخاطب ئې په ډېره آسانۍ سره درك کولی او ورباندي پوهېدلی شي. د آیتونو مفاهیم واضح او هرچاته د فهم وړ دي، که څوك په کوم آیت یا لفظ پوه نشي نو باید مخکي وروسته آیتونو ته مراجعه وکړي تر څو د مطلوب آیت په مفهوم پوه شي. د هر لفظ صحیح او دقیقه معنی هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت معلومېدلی شي چي له نورو الفاظو سره ئې رابطه په پام کي ونیول شي، همداراز د آیت دقیق تفسیر هم هغه وخت ممکن دئ چي د آیتونو سیاق او سباق ته جدي توجه وشي.

د تأویل معنی باید د ژبې د کتابونو په ځای په خپله په قرآنکریم کي و لټوو، کېدی شي په عربی کي د دې لفظ لپاره متعددې معناګاني راغلې وي او پدې آیت کي حتماً لدې متعددو معناګانو څخه یوازي یوه مطلوبه وي او هغه مربوطه آیت په خپله راته په ګوته کوي. که د تأویل معنی د قرآنکریم د همدې آیت په متن کي ولټوو نو دا به راته په ډاګه شي چي دلته د تأویل معنی، تفسیر او تشریح نده، بلکه دلته ئې مراد اصلي او اولني حالت ته ګرځول دي، د تشبیه له حالت نه ایستل او لومړني حالت ته اړول، دا د تأویل معنی ده. د مثال په توګه د دې آیت په هکله: "الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى" که ووایو چي دا آیت مونږ ته دا راښیي چي الله تعالی د هر څه مالك او واکدار دئ، ځمکه او آسمان ئې تر حکم لاندي دي، که دلته پدې معنی بسنه ونکړو او ووایو چي عرش څه ته وایي؟ پرعرش د الله تعالی د استواء کیفیت څنګه دئ؟ که پدې لاره لاړ شو نو دا تأویل دئ او دا په واقع کي هغه عمل دئ چي الله تعالی ئې نه خوښوي.

مونږ که په مجاز او استعاره کي پدې مکلف یو چي د الفاظو اصلي معنی وانه خلو، نو په متشابه آیتونو کي خو هیڅ حق او اجازه نه لرو چي د لفظ اصلي معنی واخلو او دا حق نه لرو چي پر ظاهري معنی ئې حمل کړو، په قرآنکریم کي په سلګونو داسي آیتونه شته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي هیڅ عاقل ئې د الفاظو ظاهري معنی مراد نه بولي، بلکه د تفسیر او بیان لپاره ئې د آیتونو له سیاق او سباق نه استفاده کوي، د مثال په توګه د الله تعالی دا قول چي فرمایي:

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ * البقره: ۷

الله تعالی د دوی پر زړونو او غوږونو مهر وهلی دئ او پر سترګو ئې پرده ده او د دوی لپاره لوی عذاب دئ.

پدې آیت کي د ختم او غشاوه الفاظ نه ښایي په ظاهري معنی حمل شي او مطلب یې هم د ظاهري معنی اخیستل ندي، لدې آیت نه مخکي یاد شوي آیت د دې الفاظو معنی څرګندوی، مخکنی آیت اعلانوي چي د کافرانو ګواښل او ایمان ته رابلل ګټه نه لري، هغوی په هیڅصورت کي حق ته غاړه نه ږدي، له عقل نه کار نه اخلي، نه د نورو خبره اوري او نه له حوادثو نه عبرت اخلي، د هغوی د ضمیر صفحه زنګ وهلې ده، وجدان ئې خیرن شویدی، د ادراك او پوهې توان او صلاحیت ئې له لاسه ورکړی.

همدا راز دا آیت:

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * الفاتحه: ۵

خدایه! مونږ ته نېغه لاره راوښیه!

پدې آیت کي هم له صراط او مستقیم نه ظاهري معنی مراد نده، دواړه لفظونه د معنوي مفاهیمو د معرفي کولو او افادی لپاره په کار وړل شویدي، لدینه مخکي ذکر شوي آیت پدې دلالت کوي چي له صراط مستقیم نه مطلب یوازي د الله تعالی عبادت او یوازي

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همغه نه د مرستې غوښتل دي.

صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ * البقره: ۱۸

کاڼه، گونګیان او ړانده دي او بېرته نه راګرځي.

دلته هم د صم، بكم او عمي له الفاظو نه ظاهري معنی مطلوبه او مراد نده.

وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلًا*

الاسراء: ۷۲

د آیت وروستی برخه دا په ډاګه کوي چې له (اعمی) نه مراد ړوندوالی نه بلکه نا پوهي او ګمراهي ده.

که په قرآنکریم کې د ذکر شوو استعارو په هکله دا نده روا چې ظاهري معنی ئې ترې واخیستل شي نو د متشابهاتو په هکله خو په طریقه اولی سره د ظاهري معنی اخیستل جواز نه لري.

حکیم خدای خپل کتاب (قرآنکریم) له هغه باران سره تشبیه کړی چې له آسمان نه راوريږي او هره دره، سیمه، دښته او خوړ د خپل ظرفیت په اندازه ترې خړوبيږي، هره سیمه خپله مناسبه او د خپل ظرفیت برابره برخه ترې اخلي، د لویې دښتې او ارت خوړ برخه زیاته او د واړه خوړ برخه کمه، همدا راز مخاطبین هم هر یو د خپل توان او ظرفیت په اندازه له قرآنکریم نه مستفید کيږي، د عالم او پوه سړي برخه زیاته او د بیسواد، نالوستي او امي برخه کمه، هر یو ترې مستفید کيږي، هیڅ یو ئې له خیر او ګټې نه بې برخي نه پاتې کيږي، نه بیسواده د بیسوادۍ له امله ترې محروم پاتې کيږي او نه عالم د خپل علم په وجه د قرآن په ټولو مفاهیمو او رموزو احاطه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی شي، هر یو خپله برخه اخلي.

هر قول، کلام او وینا چې دا صفت ونلري هغه ناقص دئ، الهي کلام لدې عیب نه پاك دئ، هغه کلام او وینا چې ټولی او یا یوه برخه ئې یوازې د محدودو افرادو لپاره د فهم وړ وي او د نورو لپاره د ادراك وړ نه وي، هغه ناقص کلام دئ او دا جائز نده چې قرآن ته دا عیب راجع کړو. دا قرآن د حبشي بلال، فارسي سلمان او ابو ذر غفاري لپاره د فهم وړ وو، د هغوی له سویې سره برابر وو، هر یو راغلی، له رسول الله نه ئې د همدې آیتونو د اورېدو له برکته ایمان راوړی، دا په داسي حال کي چي هغوی نه په صرف او نه په نحو پوهېدل، نه ئې د بلاغت علم لوستلی وو او نه ئې له فلسفی، منطق، ریاضي او حکمت سره آشنائې درلوده.

که څوك سوال وکړي چې: د رسول الله صلی الله علیه وسلم امي او نالوستي قوم څنگه پدې قرآن وپوهېدل چي اوس ئې ستاسي فیلسوفان له درك او فهم نه عاجز دي؟ دې سوال ته ځواب لرئ؟

حتماً د دې سوال د توجیه لپاره به دا ووایاست چي همدا آسانه او د هر چا لپاره د فهم وړ قرآن په خپله د مسلمانانو له خوا پداسي مشکل او غامض کتاب بدل شوي چي څوك ئې په مفهوم نشی پوهېدی، همدا مسلمانان دي چي د قرآني الفاظو لپاره ئې له ځانه ظاهر او باطن جوړ کړي او د باطن په معنی پوهېدل ئې په خاصو افرادو پوری تړلی. څرگنده ده چي دا تصور او ادعا حقیقت نه لري، که په رښتیا سره قرآني آیتونو بطن او باطن درلودای نو حتماً به رسول الله او یارانو ئې دا مونږ ته بیان کړي وو، دا باطن او یا بطن

(c) ketabton.com: The Digital Library

به ئې په خپله توضیح کړي وو او د هغوکسانو مخه به ئې بنده کړي وه چي اوس راځي او خپلي خبري د آیتونو د باطني معناگانو او بطونو ترنامه لاندي پر خلکو تحمیلوي، که قرآنکریم بطن درلودلی نو رسول الله صلی الله علیه وسلم به حتماً د خپل امت لپاره بیان کړی وو، په احادیثو کي به ئې وضاحت شوی وو او د هغو کسانو په مخ به ئې تړول ورونه تړلي وی کوم چي د باطن د توضیح په بهانه له اسلام نه ناوړه استفاده کوي!! په احادیثو او د امامانو په څرگندونو کي هیڅ داسي موارد نشته چي د متشابهاتو په تأویل دلالت وکړي، هیڅا هم ندي ویلي چي عرش څه ډول دئ، پر عرش د الله تعالی د استواء کیفیت څنگه دئ،استواء، هروله او دیته ورته صفات څه کیفیت لري؟!.. رسول الله صلی‌الله علیه وسلم، یارانو او امامانو د دې ډول صفاتو په هکله هیڅ توضیح او تشریح نده کړې، نو د دې معنی دا ده چي هغوی د متشابهاتو له تأویل نه ځان ساتلی او په خپل قول او عمل سره ئې په دې حقیقت اعتراف کړی چي د متشابهاتو پر تأویل له خدای نه پرته بل څوك نه شي پوهېدی.

باید په پام کي ولرو چي له اشخاصو سره محبت او د هغوی درناوی د دې سبب نشي چي هغوی د الوهیت مقام ته اوچت کړی شي او له دوی سره د محبت او دوی ته د عقیدت په اساس دا تصور ونکړو چي هغوی هم لکه الله تعالی په هر څه علم لري. واقعیت دا دئ چي د انسان علم د الله تعالی د علم په وړاندي د هغه څاڅکي حیثیت لري چي یوکس ئې د گوتې په سر له لوی سمندر نه پورته کوي. انسان یوازي په هغه شیانو علم لرلی شي چي ورته ښکاره وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او یا د وحی په واسطه ورته ښودل شوی وي، انسان له ښکاره شیانو نه آخوا په څه ندی خبر او لدې سرې کرښې نه آخوا یوازې هغه شیان هغه هم په نسبي توګه پېژندلی شي چي الله تعالی د وحی پواسطه ورته معرفي کړي وي، قرآنکریم څه ښه فرمايي:

قُل لاَّ يَعْلَمُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ الْغَيْبَ إِلاَّ اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ * النمل: ٦٥

ووایه: په ځمکه او آسمانونو کي له الله تعالی پرته هیڅوك په غیب نه پوهېږي او په دې هم نه پوهېږي چي کله به راژوندی کېږي.

په خواشینۍ سره باید ووایو چي ځیني کسان د "وحی" او "خبر" له لاري په غیبي شیانو پوهېدل له علم غیب سره خلط او ګډوي! د دې دواړو ترمنځ توپیر نه شي کولی، اشتباه کوي او د وحی په ذریعه له ځینو غیبي شیانو نه اطلاع او لدې لاري په پټو شیانو خبرتیا ته علم غیب وايي، د همدې اشتباه په وجه د علم غیب په هکله داسي څه وايي چي د قرآن له صریح او قاطع وینا سره ټکر کوي، له الله تعالی نه پرته بل ته د علم غیب د ثابتولو ناکامه هڅه کوي، پداسي حال کي چي قرآنکریم په پوره صراحت او قاطعیت سره وايي چي له الله تعالی پرته هیڅوك علم غیب نه لري.

- مونږ د اهل سنت او تشیع معتبرو تفاسیرو ته مراجعه کړیده، پدې ټولو تفاسیرو کي مو هیڅ داسي څه ندي موندلي چي پدې دلالت وکړي چي د قرآني آیتونو پوهه تر خاصو افرادو پوري محدوده ده، هیڅ کوم مفسر داسي ندي ویلي چي پدې آیت مونږ نه پوهېږو او د دې آیت په تفسیر یوازې د پاخه علم خاوندان

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الراسخون في العلم) پوهېږي.

- که فرضاً دا ومنل شي چي په قرآنکریم کي ربښتیا داسي آیتونه شته چي په مراد او مطلب یې یوازي محدود شمېر کسان پوهېدی شي او دا محدود کسان هم نه اوس او زمونږ په زمانه کي شته او نه به په راتلونکي زمانه کي وي او د تېرو شخصیتونو په اقوالو کي هم د دې آیتونو د مراد په هکله څه نه موندل کېږي، که دا فرضیه ومنو؛ نو له لاندنیو اشکالاتو سره به مخ شو:

۱. دا له الهي حکمت سره تطابق او سمون نه لري. د قرآني آیتونو په اړه دا ذهنیت چي ټول یا ځیني ئې د بشر له فهم نه لوړ دئ، پدې معنا ده چي حکیم خدای د انسان د لاربښوونې لپاره داسي څه هم رالېږلي چي انسان ورباندي نه پوهېږي!! مگر ممکن ده چي حکیم ذات داسي کار وکړي؟!

۲. پدې سره مو په قرآنکریم باندي دا تور او اتهام لگولی چي (نعوذ بالله من ذلك) په هغه کي ځیني مطالب مبهم، مهمل او غیر قابل استفاده دي، چي مخاطب ورباندي نه پوهېږي او خاصه گټه ترې نشي اخیستي!! دا په ښکاره د قرآن هتك حرمت دئ!! حقیقت دا دئ چي په قرآنکریم کي نه مبهم لفظ شته او نه بې معنی او بې گټې کلمه، نه څه پکي زیات دي او نه څه کم، قرآن له اوله تر آخره حق دئ او د باطل لپاره پکي هیڅ ځای نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاطعیت او تسامح

اما د جزم او قاطعیت په اړه چې ځیني ئې نفی کوي او په ځای ئې د تساهل او تسامح سپارښتنه کوي او ځیني نور لدینه مخکې ځي او وایي: حق څو مخونه او متعددې جلوې لري، هرڅوك له خاصې زاویې نه حق ته ګوري او ځانګړی انتباه ترې اخلي، د دوی په اند نه ښائي څوك له حق نه د یوې خاصې انګېرنې په اساس محکوم شي او اعتراض پرې وشي؛ ځکه دا نده معلومه چې کوم تعبیر او انتباه حق ته نږدې، له نورو نه قوي او صحیح ده او حقیقت ئې تر نورو ښه انځور کړي، دوی وایې: ټول انتباهات او انګېرنې نسبي وي، له حق نه مختلف تعبیرونه او د هغه په اړه متعدد نظریات باید نسبي وبلل شي او له همدې زاویې نه وڅېړل شي، لازمه نده دکوم مذهب او نظریې په هکله له تعصب نه کار واخیستل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، حق باید یوازي په یوه مذهب کي منحصر نه کړی شي، په کار ده پدې هکله قاطعیت او پرېکنده حکم یوی خوا ته کیښودل شي!!

پدې هکله باید ووایو: د "جزم گرائی" اصطلاح په ایران کي راپیداشوې ده، دا د نوي ایراني فرهنگ برخه ده چي د مذهبي پلورلیزم (تعدد) د جواز او عدم جواز په هکله له بحثونو او مناقشو نه زېږېدلی او د مطبوعاتو بازار ته وړاندي شوي، متأسفانه ځیني کسان دا اصطلاح هر چیرته او ډېر بیځایه کاروي او له قاطعیت نه انکار او د جازم اعتقاد نفي حتی په مهمو اعتقادي مسائلو کي هم ضروري گڼي، هر ځای او هرچیرته ئې نفی کوي!!

د قاطعیت او جازم حکم له مخالفینو نه سوال کوو: که مونږ ستاسي نظر ومنو، له قاطعیت او جزم نه لاس په سر شو، نو په ځای ئې کوم مسلك خپل کړو، گمان، حدس او تخمین؟! آیا په اعتقادي مسائلو کي هم قاطعیت پرېږدو او د گمان لاره ونیسو؟!

مونږ خو پدې باور لرو چي حق تل یو وي، تعدد او څووالي نه قبلوي، د حق ښي او کیڼ اړخ ته له ضلال او باطل نه پرته بل څه نه وي،

فَمَا ذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلا الضَّلَلُ

نو له حق نه وروسته به له ضلال نه پرته بل څه وي؟

حق د هغی نېغې لاري په شان دئ چي یوې او بلي خوا ته ئې دیوالونه وي، ښې او کیڼې خوا ته ئې ورونه وي چي هر یو ئې د باطل په لور پرانستل شوی وي. د حق په اړه عقیده او باور باید داسي قاطع وي لکه دوه جمع دوه مساوي څلور، دلته له څلورو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرته بل هر عدد غلط دئ او که وويل شي ان شاء الله دوه جمع دوه څلور کېږي، نو دا هم يوه غلطي ده، ځکه دلته ان شاء الله بې ځايه کارول شوى، قرآن امر کوي ان شاء الله هغه وخت وکاروئ کله چي غواړئ په راتلونکي وخت کي کوم کار ترسره کړئ او په کومې وعدې وفا وکړئ. پداسي ځايونو کي لکه روغ اوسې ان شاءالله، خداى دې برکت درکړي ان شاءالله، داسي وشول ان شاءالله، داسي ئې وکړل ان شاءالله، پدې مواردو کي دا لفظ غلط او بې ځايه استعمال شويدى، که ووايي ۲+۲=۴ والله اعلم بالصواب، نو بيا دې هم اشتباه کړيده او دا جمله دې بې ځايه استعمال کړيده، دا جمله هغه وخت بايد وکارول شي چي خبره غير يقيني او په گمان مبني وي. کله چي قرآنکريم تلاوت کوې نو بايد هره کلمه ئې وروستۍ خبره وشمېرې او پدې باور ولرې چي پدې الفاظو کي د شك، ترديد ، گمان او ظن لپاره ځاى نشته، دلته قاطع اوسه، په جزم خبره وکړه، غوږ او پرېکنده نظر ولره، د دې پروا مه لره چي ايراني پلورليستان به دې په جزم پالنه تورن کړي!! د تأسف ځاى دئ چي د پلورليزم کلمه هم لکه د جزم پالني او قاطعيت په شان د "عوامو" په لاس کي پريوتې او مظلومه واقع شوې ده، پلورليزم يعنى دا چي ټولنه دې د بېلابېلو آراوو د تجلى او تبارز ډگر وي او د باورونو او افکارو تعدد دې ومنلى شي، که دا لفظ پدې معنى واخيستل شي چي په يوه ټولنه کي دې د مختلفو او متعددو آراوو او نظرياتو تبارز ته اجازه ورکړى شي، بايد يوه ډله خپل نظر په زور سره پر نورو تحميل نه کړي او د مختلفو مذاهبو پيروان بايد يو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزغمي، نو پدې صورت کي د پلورليزم په اړه دې تعبير کي څه اشکال نشته؛ خو که لدې لفظ نه دا مفهوم واخيستل شي چي حق يو نه بلکه متعدد اشکال لري، حق د توزيع وړ دئ، هيڅ دين مطلقاً حق ندی او هيڅ مذهب مطلقاً باطل ندی، حق او باطل نسبي دي، د هيڅ دين پلويان حق نه لري د نورو اديانو پر پلويانو اعتراض وکړي او لاره ئې ناسمه وګڼي، نه دي له يوه بل سره مناقشه او مباحثه وي او نه ټکر او تصادم، هرڅوك دي خپلي خوښي او خپلي مخي ته پرېښودی شي او د هر چا مذهب او مسلك دې روغ او محترم وګڼلي شي، نو د پلورليزم دا تعبير نه سم دئ او نه د منلو. د پلورليزم صحيح تعبير دا دئ چي: پرېږده مختلف عقايد او نظريات راڅرګند شي، ميدان ته راووځي، اعتقادات او تصورات رابرسيره شي، د يوه بل په وړاندي ودرېږي، تر څو حق ښکاره او راڅرګند شي او باطل افشاء او رسوا شي او له مخ نه ئې غولونکي پردې راپريوځي.

زمونږ باور دا دئ چي حقيقت هغه وخت ښه څرګنديدای شي چي د خپل ضد او نقيض خوا ته کيښودل شي، له هغه سره پرتله او مقايسه شي، د حق پلويان له مناقشاتو او د نظرياتو له اظهار نه وېره نه لري، بلکه هغوی دا عمل ضروري شمېري او په خلاصه ټنډه هرکلی ورته وايي، دا د باطل خاصيت دئ چي "يوازي" او په "تيارو" کي خوښ وي او حريف سره له مخامخ کېدو او له مناقشې او مقابلې نه وېره لري، حقيقت د مؤمن ورکه متاع ده، مؤمن د هرې خبري د اورېدلو حوصله لري، هره خبره په پوره زغم او پراخه سينه اورېدلی شي، خبري ټولي اوري خو يوازي حق مني او حق خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبلوي

الَّذينَ يَسْتَمعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبعُونَ أَحْسَنَهُ

مګر نه ګورې چې قرآنکریم په اعتقادي مسائلو کې د بحث په وخت د نرمۍ امر کوي، د قهر او غصې اسلوب نفی کوي او فرمايي چې نبايد حق دين په جبر او زور سره په نورو وتپل شي، فرمايي:

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنْ الغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ * البقره: ٢٥٦

په دين کې اکراه نشته، "په دين سره" هدايت له ضلالت نه ځرګند شوي، نو څوك چې پر طاغوت کافر شو او په خدای ئې ايمان راووړ، هغه پداسې کړۍ منګولې لګولې دي چې شلېدل ئې نشته او الله تعالی اورېدونکی پوه ذات دئ.

راشئ لږ ديته ځير شو چې قرآنکريم د هغو کسانو په ځواب کې له کوم اسلوب نه کار اخيستی چې له الله او آخرت نه ئې انکار کولو، جنت او دوزخ ئې نه منلو، رسول الله صلی الله عليه وسلم ته ئې د مجنون او ساحر خطاب کولو او قرآن دا د الله کتاب ئې اساطير الاولين ګڼلو؟ د دوی د سپکو سپورو خبرو او ناروا تبليغاتو په ځواب کې د شديد او قهرجن عکس العمل توصيه کوي که د معقول استدلال، په سړه سينه د مخاطب د قانع کولو او پوښتنو ته ئې د مقنع دلايلو په وړاندې کولو ټينګار کوي؟ د التکوير د مبارکې سورې لاندينې آيتونه د دې پوره وضاحت کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ * وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ * وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ * وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ * فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ * إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ * لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ * التکویر: ۲۲-۲۸

ستاسي ملګری مجنون ندی، په څرګند افق کي ئې هغه لیدلی او هغه پر غیب بخیل ندی او خبری ئې د رټل شوي شیطان خبری ندی، نو چیرته ځئ؟ دا خو عالمیانو ته له پند او یادوني پرته بل څه ندی، د تاسو هغه چا ته چي غواړي په سمه لاره روان شي.

پوهېږئ چي د دې اسلوب د غوره کولو توصیه د چا لخوا شوې؟ او دا په پېرزوینې او زړه سوي ولاړ ځواب د چا له خوا ورکړي شوی؟ دا د قهار او مالك الملك خدای له لوري، د هغه خدای له خوا چي د مرګ او ژوند فیصلې ورسره دي، د رزق او روزي د ټولو خزانو مالك او واکدار دئ، هر څه چي وغواړي، کولی ئې شي، دا د هغه لوی او عظیم خدای ځواب دئ، هغو ذلیلو او پوچ خولو کفارو ته چي حق نه مني، له حق سره دښمني کوي، خدای او رسول نه مني، د همدې کفارو او حق دښمنه افرادو په ځواب کي د دې پر ځای چي له خپل قهر او غضب نه کار واخلي او خپل عذاب ورباندي نازل کړي، برعکس له ډېري نرمۍ او مهربانۍ نه کار اخلي، په ډېره مهربانۍ سره ځواب ورکوي او رسول الله صلی الله علیه وسلم د دوی ملګری شمېري!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

كوم مذهب حق دئ؟

که څوك له مونږ نه سوال وکړي چي له اسلامي مذاهبو نه کوم یو حق او له نورو نه غوره دئ؟

په ځواب کي ورته وایو: هغه مذهب حق او غوره دئ چي د لاندي اساسي خبرو په اړه تر نورو مخکي وي:

- په الله تعالی ایمان او په الوهیت او ربوبیت کي د شرك نفی.
- په آخرت او له مرگ نه وروسته ژوند باندي ایمان.
- په رسولانو علیهم السلام باندي ایمان او پدې چي محمد علیه السلام وروستی پیغمبر دئ.
- په کتابونو ایمان او پدې چي قرآنکریم د ټولو آسماني کتابونو وروستی او له ټولو نه غوره او جامع کتاب دئ.
- په ملائکو او قضاء او قدر باندي ایمان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدی شي ووایي: ټول اسلامي مذاهب په دې اصولو ایمان لري، ستاسې ځواب مجمل دئ، غواړو تر ټولو غوره مذهب په ښه او دقیقه توګه وپېژنو!!

وایو: که دا خبره د ټولو اسلامي مذاهبو په رابطه رښتیا وي او صدق پرې وکړي، نو بیا خو ټول حق دي او تر ټولو غوره ئې هغه مذهب دئ چې قرآنکریم او احادیث ئې د خپلي اعتقادي او فقهي مبانیو اصل او مبنی ګرځولی وي او پدې ټینګار کوي چې ټول اختلافات باید الله او د ده رسول ته راجع شي او د الله کتاب او د پیغمبر سنت باید د هرڅه لپاره وروستي معیار او ملاك ومنلی شي. او خلکو ته په صریح الفاظو وایي: که زمونږ کوم قول مو د الله تعالی او رسول الله له قول نه مخالف وموندو، نو زمونږ قول په دیوال ووهئ.

بې له شکه چې پدې به هم قانع نشي او تر دې به د لازیات څرګند او واضح ځواب انتظار کوي، ځکه دوی له مذهبي اختلافاتو او د دې اختلافاتو له بدو نتائجو نه، چې امت ئې ټوټې ټوټې کړ، د دښمن په وړاندي ئې تضعیف کړ، په داخلي نښتو او شخړو ئې مبتلا کړ، د نړۍ د قیادت او مشرتابه له هغه پروني لوړ مقام نه ئې محروم او له ذلت سره ئې مخامخ کړ، دوی لدې حالت نه ستومانه شوي او د دې اختلافاتو لپاره د حل لار لټوي.

مونږ ورته وایو: د مذاهبو او دیني مشرانو تر منځ د رأیې اختلافات یو مشروع، معقول او په تحقیق ولاړ اختلاف وو، هغه مخور علماء چې مونږ ئې په نظریاتو استدلول کوو، هغوی یو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ندي تکفیر کړي، بلکه هر یوه د بل رائې ته احترام درلود، اکثراً ئې اختلاف په فرعي مسائلو کي وو، نه په اصولو کي، په دې فرعي امورو کي د کمزورې او ناسمې رأې په متابعت سره څوك د اسلام له دائرې څخه نه وځي. تر څو پورې چې زمونږ مشرانو سلفو د حق پېژندلو پخاطر قرآن او احادیثو ته رجوع کوله، پدې هکله ئې څېړني کولې، یو له بل سره ئې مناقشې کولې او د خپلو اختلافاتو او نظریاتو د تللو لپاره ئې قرآن او حدیث معیار بالو، نو یوه بل ته ئې احترام درلود، حق ته ئې غاړه ایښودله، یو بل ته ئې تنازل کاوو، هر نظر به چي حق وو هغه به ټولو منو، هیڅ یوه به د خپل نظر لپاره تعصب نه کاوو، ټولو دا منلې وه چه قرآن او احادیث اصلي معیار او تر ټولو لوړه مرجع ده، نو پدې توانیدل چي ډېرې پېچلي قضایا په آسانۍ حل کړي، ژر په خپلو کي توافق وکړي، د اصوب او ترټولو غوره رأي په وړاندي له خپلې رأې تېر شي او د خاصې رأي په هکله تعصب ونکړي.

خو کله چي مذهب د سیاست په خدمت کي ولوید او فکري اختلافات په سیاسي اختلافاتو بدل شول، نو هرې ډلي د خپل موقعیت او دریځ د اثبات او د مقابل لوري د کړنلارې او دریځ د غلط ثابتولو لپاره ئې له مذهبي توجیهاتو نه کار واخیست، هرې ډلي هڅه کوله حق یوازې تر ځان پورې محدود او په خپلې تګلارې او مذهب کي منحصر کړي او نور ټول د حق له دایرې نه دباندې وګڼي او له نورو سره جنګ او مقابلې ته مذهبي رنګ ورکړي او په نورو د تېرې لپاره مذهبي توجیه او جواز وړاندي کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آيا لدې خبر نه ياست چي امام ابو حنيفه (رح) له امام جعفر صادق نه زده كړه كړېده او له ده نه وروسته امامانو بيا هغه خپل استاد شمېري؟ امام ابو حنيفه د هغو كسانو په هكله چي لده سره د رأي اختلاف لري وايي: مونږ هغه كسان نه تكفيروو چي قبله ئې له مونږ سره يوه ده.

آيا نه وينئ چي علي رضي الله عنه له ابوبكر، عمر او عثمان رضي الله عنهم سره بيعت كوي، په لمانځه كي پدوى پسي اقتدا كوي او له هر يوه سره تر پايه د مشاور په حيث كار كوي او په هغه ورځ چي باغيان د عثمان رضي الله عنه په كور حمله كوي، علي رضي الله عنه خپلو زامنو حسن او حسين رضي الله عنهما ته امر كوي چي لاړ شي او دواړه په خپلو تورو سره له عثمان رضي الله عنه نه دفاع وكړي، د باغيانو په مقابل كي د هغه مرسته وكړي او د كور په وره كي ئې د مسلح محافظ دنده ترسره كړي.

كه مونږ د دې لويو امامانو پلويان او په مذهبي چارو كي د دوى تقليد كوو او غواړو د دوى په پل گام كېږدو نو ولې او په كوم دليل په خپل مسلمان ورور په فرعي مسائلو كي د رأيې د اختلاف له امله د كفر ټاپه وهو؟ څه راباندي شوي چي د تعصب په رنځ اخته شوي يو؟ او ولې دومره په دښمنۍ كي لويدلي يو چي له مسلمان سره جنگ له كفارو او مشركينو سره تر جنگ نه د زيات اجر مستحق گڼو؟! آيا كوم امام او مذهبي مشر د دا ډول تعصب او ناروا دښمنۍ د جواز حكم كړی؟!

احتمال لري پوښتنه وشي چي كه داسي ده نو په صدر اسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي د مسلمانو تر منځ د جګړو لپاره څه توجیه وړاندي کولی شئ؟

وایو: مونږ پدې اړه همغه څه وایو چي قرآنکریم ویلي:

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ * البقره: ۱۴۱

دا یو امت وو چي تېر شو، د هغوی لپاره د هغوی د کړو جزا ده او تاسو ته د خپل عمل نتیجه او له تاسو نه د دوی د عمل په هکله پوښتنه نه کېږي.

مونږ د هغوی د اعمالو په هکله نه پوښتل کېږو، له مونږ نه د خپلو عملونو سوال کېږي. دا دئ د پخوانیو مؤمنانو په هکله زمونږ نظر، مونږ د هغوی نېکي بیانوو او نور دیته رابولو چي په ښېګڼه او خیر کي د هغوی په لاره لاړ شي، د هغوی تقلید وکړي او د هغوی د اشتباهاتو او غلطیو د بخښني دعا ورته کوو.

دا مهمه او ضروري نده چي د هغوی د اختلافاتو په هکله څېړنه وکړو، د اختلافاتو عوامل ئې وپېژنو، په حقیقت ئې ځان پوه کړو او بیا حکم صادر کړو او د هغوی اختلافات د مسلمانانو تر منځ د اختلاف او بېلتون سبب وګرځوو!! اصلي او ضروري مسئله دا ده چي امت له تعصباتو نه وژغورو، له مذهبي تعصباتو نه نجات ورکړو او ټول په یوه لیکه کي راټول کړو.

څومره د افسوس خبره ده چي یو مسلمان بل هغه مسلمان تکفیروي، د فرعي مسائلو په سر د رأې د اختلاف له امله خپل هغه ورور تکفیروي چي په الله تعالی، رسول (ص)، قرآن، آخرت، ملائکو، قضاء او قدر ایمان لري، د همده قبلې ته لمونځ کوي، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همده په شان رکوع او سجده کوي، ډېر د افسوس ځای دئ چي د ډېرو وړو امورو لکه په لمانځه کي د لاسونو د بندولو او نه بندولو، پورته کولو او نه پورته کولو له امله یو پر بل د کفر ټاپې ولګوي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

قولوا لا اله الا الله تفلحوا. رواه احمد

لا اله الا الله ووائی چي نجات و مومئ او بریالی شئ.

دا د پیغمبر علیه السلام لاره او حکم او دا د مسلمانانو تنګ نظري او جاهلانه دریځ!! راځئ خپل اعمال د اصحابو رضي الله عنهم د اعمالو سره پرتله کړو، ته به وائې چي علي رضي الله عنه له ابوبکر او عمر او عثمان رضي الله عنهم سره اختلاف درلود خو عمر رضي الله عنه فرمایي: که علي رضي الله عنه او د هغه مشورې نه وی نو عمر رضي الله عنه به هلاك شوی وی.

آیا علي رضي الله عنه له د وو لسیزو نه زیات د ابوبکر، عمر او عثمان رضي الله عنهم خلافت ته غاړه نه وه ایښې؟ په هر یوه پسې ئې په لمانځه کي اقتدا نه کوله؟ آیا له ټولو سره ئې بیعت نه وو کړی؟ او له هر یوه سره ئې مرسته او ملګرتیا نه کوله؟

که دا ومنو چي علي رضي الله عنه له دریو نورو یارانو سره اختلاف درلود؛ خو اختلاف ئې پټ ساتلی وو، نو آیا له ده سره د محبت او د ده د متابعت تقاضا دا نه ده چي مونږ هم خپل قهر پټ وساتو، له صبر او زغم نه کار واخلو، خپل مخالفت علني او ښکاره نه کړو، یو د بل په خلاف له اقداماتو نه ځان وساتو، د کفر فتواوی صادرې نه کړو؟!

(c) ketabton.com: The Digital Library

اهل سنت په داخلي جګړو کي د علي رضي الله عنه عمل د همدې (داخلي اختلافاتو) برخي په فقهي امورو او احکامو کي د اصل په توګه منلی دئ او په هغه حدیث استناد کوي چي له ده څخه روایت شوی دئ، علي رضي الله عنه د جمل په جګړه کي اعلانوي:

د جنګ له ډګر نه تښتیدلې خلك مه تعقیبوئ، بندیان مه وژنئ او پر ټپیانو حمله مه کوئ، چا چي وسله کیښوده هغه ته پناه ورکړئ، د خلکو کورونو ته مه ننوزئ، د ښځو حرمت ته درناوی وکړئ، ښځو ته لاسونه مه اوږدوئ، حتی که ښکنځلې درته وکړي هم، یو شمېر جنګیالانو وویل: دښمنان اود هغوی ښځی او اولادونه باید غلامان ونیول شي، علي رضي الله عنه ورته په قهر شو اوئې فرمایل: له تاسي نه کوم یو دا جرأت کولی او دا منلی شي چي ام المؤمنین عایشه رضي الله عنها ئې په برخه ورسېږي؟!!

هغه شخص هیڅ لوی او مهم شخص ندی چي د اصحابو رضي الله عنهم اختلافات لوی کړي او د مسلمانانو د افتراق او بېلتون وسیله ترې جوړه کړي، لوی او عاقل شخص هغه دئ چي د مسلمانانو تر منځ د وحدت او یووالي لاري ولټوي، د امت په نفاق او شقاق اوښکي تویې کړي او مسلمانانو ته بلنه ورکړي چي سره یو شي او ورته ووایي چي تاسي ورونه یاستئ، تاسو د یوه جسد حیثیت لرئ، د یوه خدای بندګان، د یوه رسول او یوه کتاب پیروان او د یوې قبلې خاوندان یاستئ، اختلافات یوې خوا ته پرېږدئ، تعصب لیری وغورځوئ، سره یو شئ، یو د بل خوا ته ودرېږئ، یو ځای لمونځ ادا کړئ، یو په بل پسې اقتداء وکړئ، پروا نه کوي که

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو لاس تړلی او بل خلاص لاسونه په لمانځه ودرېږي، ټول خپل قوت د دښمن خوا ته متوجه کړئ او په یوه غږ د حق دښمنه عناصرو مقابله وکړئ.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

لاَ تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤمِنُوا. وَلاَ تُؤمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا.

ترهغې به جنت ته داخل نشئ چې ایمان مو نه وي راوړئ او تر هغې به مؤمنان نشئ تر څو مو چې یو له بل سره مینه او محبت نه وي کړئ.

قرآنکریم فرمایي:

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ * الفتح: ٢٩

محمد چې د الله رسول دئ او هغه کسان چې له ده سره دي پر کافرانو شدید او په خپل منځ کې رحم کوونکي دي.

یوه ورځ د افغانانو په یوې غونډه کې یوه عالم د خپلو خبرو په پای کې د دعا لاسونه پورته کړل او په ډېر سوز او انهماك سره ئې وویل: خدایه! په خپل عظمت او جلال سره د هغو کسانو لاسونه او قلمونه مات کړه چې د مسلمانانو ترمنځ د اختلافاتو باعث کېږي!! د غونډې په پای کې د ماښام د لمانځه وخت شو، ومې کتل چې ځیني یوې خوا ته یو ځای شول او په لمانځه ودرېدل او ځیني بلي خوا ته سره غونډ شول او بېل ئې لمونځ وکړ، کله چې هغه عالم دعا کوله وېرېدم چې هسي نه همدا اوس ډېر لاسونه او قلمونه مات نشي؛ خو له دعا نه لږ وروسته مي ولیدل چې سره بېل شول او حتی د لمانځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره هم سره يوځاى نشول!! الله تعالى دې پر مونږ رحم وکړي، له دې دردونکي حالت نه دې مسلمانان وژغوري او دا توان او جسارت دې ورپه برخه کړي چي د مسلمانانو تر منځ د بېلتون ټول ديوالونه ونړوي، د تعصب پردې څېرې کړي، په لمانځه، جهاد او سياست کي سره يو شو او له شخص پالني نه خداى پالني، له مذهب پالني نه دين پالني، له فروعاتو نه اصولو ته، له مسلمانانو سره له دښمنۍ نه د اسلام له دښمنانو سره دښمنۍ ته لاړ شو.

د مذهبي اختلافاتو اور ته يا دښمنان لمن وهي او يا بدغرضه او سوء علماء.

مونږ دوه ډوله عالمان لرو: يوه ډله مؤمن او حق پالونکي چي تل د حق په لټه کي وي، د حق خبره کوي او د ټولي دنيا د مخالفت پروا نه کوي، دوهمه ډله هغه عالمان دي چي د خلکو خوښي لټوي که څه هم د الله تعالى د قهر او ناخوښۍ په بيه وي، گمان کوي چي انسانان روزې ورکوي او د دې لپاره چي معامله ئې خرابه نشي، د خلکو د سليقې خلاف خبري نه کوي، د خلکو په منځ کي د خورو او مروجو خرافاتو په خلاف غږ نه اوچتوي، څه چي خلکو غوره کړي وي دوى همغه ورته توجيه کوي، حق پټوي او د خلکو ناروا غوښتني تائيدوى او د اثبات لپاره ئې مذهبي دلايل او توجيهات وړاندي کوي!! د امت زياتره مشکلات او غمونه د همدې ډلي علماوو له لاسه راولاړ شويدي.

زه دا نه وايم چي مذهب پرېږده، بلکه دا وايم چي حق يوازي په خپل مذهب پوري محدود او منحصر مه شمېره، د فرعي اختلاف له

(c) ketabton.com: The Digital Library

امله پر نورو د کفر ټاپې مه وهه، تعصب مه کوه، د مسلمانانو د وحدت او یووالي هڅې کوه او هر مسلمان خپل ورور وشمېره.

د مذهبي اختلافاتو د له مینځه وړلو او د مسلمانانو تر منځ د یووالي په لار کې تر ټولو مهم گام دادی چې: ټول دېته راوبولو چې قرآنکریم د ټولو اختلافاتو د حل او فصل یوازینۍ مرجع ومني، قرآنکریم د مسلمانانو د وحدت راز او د ټولو مناقشاتو او اختلافاتو د حل معیار وشمېري، لکه څرنگه چې قرآن حکم کوي هر وخت او په هره مسئله کې چې اختلاف پیدا کېږي باید قرآن ته مراجعه وشي او د قرآنکریم فیصله وروستۍ فیصله وشمېرو او عمل وربانديې وکړو. قرآنکریم زمونږ د هر مشکل د حل لپاره لارښووني لري، زمونږ هرې پوښتنې ته بشپړ ځواب راکوي، مونږ ایمان ورباندي لرو باید فیصلې ئې هم ومنو.

شاید پوښتنه وشي چې له قرآنکریم نه د لیرې والي له امله مسلمانان داسې حالت ته رسېدلي چې اوس همدا قرآن چې باید د وحدت رمز او د فیصلو معیار وي، د اختلاف سبب جوړ شوی، هرڅوك او هره ډله بېل او ځانگړی تعبیر ترې لري او د همدې قرآني آیتونو د تفسیر په هکله اختلافات د فقهي او فکري اختلافاتو عامل او سبب جوړشوي!!

هو، دا یو تریخ واقعیت دئ، باید د دې رنځ علاج ولټول شي، فکر کوم دا رنځ او مشکل داسې حلولی شو چې: اسلامي نهضتونه یا کوم اسلامي هیواد ابتکار وکړي او په قرآنکریم، تفسیر او حدیث پوه غښتلي عالمان راغونډ کړي، له ټولو اسلامي گوندونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مذهبي ډلو نه غوښتنه وکړي چې مشهور او متقي علماء ورمعرفي کړي، بيا دا علماء د علمي څيړنو په رڼا کي او له ټولو معتبرو تفاسيرو نه په استفادې سره، د قرآنکريم يو جامع تفسير تهيه او تدوين کړي او همدا تفسير د ټولو مسلمانانو او ټولو مذاهبو د پلويانو لپاره يوازنی د اعتبار وړ تفسير اعلان شي او په کافي اندازه نسخې ئې خپرې او چاپ شي، پخوانيو مفسرينو ته له زيات احترام او درناوي سره سره ټول پخواني تفسيرونه يوې خواته غونډ شي او نور ئې د چاپ اجازه ورنکړل شي، لکه څرنګه چې عثمان رضي الله عنه د اختلافاتو د مخنيوی په خاطر د قرآنکريم متعددې نسخې راغونډې کړې، يوه نسخه ئې ترې انتخاب کړه او نورې ئې يوې خوا ته کړې، همداسي يو کار بايد د تفاسيرو په هکله هم تر سره شي.

د علماوو همدا ټولنه په دې هم بايد توافق وکړي چې نور بايد هيڅوك هم په ځانګړې او شخصي توګه د قرآنکريم تفسير ونکړي، تفسير او په تفسير کي تجديد او له سره کتنه بايد د همدې ټولنې وظيفه وبلل شي. د تفاسيرو له يووالي نه وروسته د ټولو مذاهبو منل شوي او ثقه روايات بايد د همدې تفسير په رڼا کي وڅيړل شي او همدا مشترك تفسير معيار وبلل شي، هر رأي او روايت چې له دې تفسير سره سمون ونلري، هغه بايد يوې خواته شي او له اعتبار نه ولوېږي. او پدې ترتيب ټول هغه کمزوري، ضعيف او موضوعي روايات حذف شي چې د مسلمانانو اکثر اختلافات ترې راولاړ شوي، ټول روايات بايد د قرآن په رڼا کي چاڼ شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کار نه یوازي د مسلمانانو ترمنځ اختلافات له مینځه وړي، ټول د وحدت په مزې تړي، بلکه په ټوله اسلامي نړۍ کي د ټولنیز، سیاسي او اقتصادي نظامونو د یووالي عوامل هم برابروي.

نن ورځ د اسلامي امت په منځ کي د متعددو مذهبي ډلو د موجودیت ترڅنګ له هندوئزم، بودایزم، اور لمانځونکو او بت لمانځونکو نه متأثرې ډلي هم وینو، همداراز اسلامي نړۍ په سیاسي، اقتصادي او اجتماعي ډګرونو کي هم د تشتت او تعدد ښکار ده او په اسلامي دنیا کي مختلف او متناقض نظامونه رائج دي چي زیاتره ئې حتی د اسلام سره څرګند تضاد لري.

هر زړه سواند محلل چي د امت له مشکلاتو نه خبر دئ پدې باور لري چي: د دې اختلافاتو اصلي عامل د واحد تعلیمي نظام او نصاب نشتوالي او د اسلامي اصولو په اړه د نظریاتو اختلاف دئ. د تفسیر په اړه د نظریاتو د توحید او د یوه جامع، شامل او منل شوي تفسیر د تدوین له لاري کولی شو دا بېلتون او اختلاف ختم کړو او امت له خطرناکو عواقبو نه وژغورو.

اسلامي امت داسي اتلانو ته سترګي په لار دئ چي له دې بدې ورځي، ذلت او خوارۍ نه د نجات لپاره قیام وکړي او د مسلمانانو د تېر برم د اعادې لپاره میدان ته شي، د امت د وحدت او یووالي لاري ولټوي او دا خوار امت بېرته د تېر برم لوړې څوکي ته اوچت کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم فصل

زمونږ عقيده

سريزه

الحمدلله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى و بعد:

په افغانستان كي اسلامې جهاد د امت د وينښتابه او د جهاد د فريضې د احيا سبب شو، له امت نه ئې د حقارت، كمزورۍ، ذلت او خوارۍ احساس لرې كړ او په ځاى ئې د عزت، قوت، سرلوړۍ او عظمت احساس وركړ، له امت سره ئې د روښانه مستقبل او تېر برم د بېرته لاسته راوړلو هيلې راپيدا كړې. د اسلام دښمنان چې په مستقيمه يا غيرمستقيمه توگه د امت پر برخليك مسلط دي، لوى اسلامې هيواد ئې په وړو وړو محكومو او نورو ته په هر څه كي اړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوټو وېشلی، خپله بقاء او پر اسلامي نړۍ د تسلط دوام له اسلام نه د مسلمانانو په لرې والي او تفرق او تمزق کي لټوي، د جهاد احیاء او د اسلام لور ته د بېرته راګرځېدو او عودت خوځښت د ځان لپاره لوی خطر ګڼي، دوی له پیل نه د جهاد له پایلو او د مجاهدینو په لاس د یوه اسلامي دولت له تأسیس نه ډېر سخته وېره او تشویش درلود، د مجاهدینو په وړاندي د روسي ځواکونو له ماتې نه وروسته، سمدلاسه د کمونیستي امپراطورۍ زوال پیل شو، دا هغه امپراطوري وه چي د جهاد له پیل نه مخکي ئې ټوله دنیا ګواښله، ټول ترې وېرېدل او د هغې مخې ته د ودرېدو جرأت ئې نه درلود، د دې جهاد په نتیجه کي د دغې ځواکمني او وحشي امپراطورۍ سقوط او زوال د دښمنانو وېره او پریشاني نوره هم زیاته کړه. مونږ د جهاد له لومړیو ورځو نه د دښمن له توطئو سره مخامخ وو، د وخت په تېرېدو سره دا توطئې تشدید او زیاتیدلی، دښمنانو د متعددو ډلو جوړولو، د فکري او عقیدتي اختلافاتو د رابرسیره کولو او بیا دا ډول اختلافات په داخلي جنګونو د بدلولو لپاره له هیڅ جنایت او کوشش نه ډډه ونکړه. دا توطئې او مداخلې که څه هم مجاهدین ئې له مشکلاتو سره مخ کړې وو خو دښمنان پدې ونه توانیدل چي د جهاد د بري مخه ډب کړي. د دښمنانو له خوا د راولاړ شوو مشکلاتو له جملې نه یو هم د داسي یوی ډلی جوړول وو چي هغې ته ورته ډلې په نورو اسلامي هیوادونو کي هم د اصیل اسلامي نهضت د مقابلې لپاره رامنځته شوې دي. لدینه هدف دا دئ چي مسلمانان په فرعي مسائلو مصروف شي، فرعي فقهي مسائل ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره مشغول کړي چي اساسي مسائل لکه د طاغوتي نظامونو په ضد جهاد او د مفاسدو او مظالمو مقابله، هیره کړي او په فرعي اختلافي مسائلو کي هومره غرق شي چي اساسي مسائلو ته ئې نه پام شي او نه ورته فرصت ومومي او د دې وخت په لاس ورنشي چي له پردیو نه د آزادۍ، د اسلامي حکومت د قیام او اسلام ته د خلکو د بلني په لاره کي مؤثر او لازم اقدامات وکړي. دا ډله چي یوه خاصه منبع ئې جوړوي، وده ورکوي او وسایل او امکانات ورته تهیه کوي، همدې ډلي مونږ ته هم مشکلات راولاړ کړل او هغه داسي چي د دې ډلی غړي چي له هر چا سره مخامخ شي نو ورته وائې: د مذهب پیروي شرک دئ!! د مذاهبو امامان لکه بتان او اصنام دي!! چي پیروان ئې د دوی عبادت کوي!! له هرچا نه تپوس کوي چي ووایه پرعرش د الله تعالی د استوی په هکله څه نظرلرې؟ د الله تعالی د ید، قدم، عین، سمع، مجئ، اتیان او نزول په رابطه څه عقیده لرې؟ او څه نور مسائل لکه رفع الیدین (په لمانځه کي د لاسونو پورته کول) آمین بالجهر، په امام پسې قرائت او داسي نوری مسئلی!! پداسي طریقی سره مطرح کوي چي د خلکو ترمنځ د اختلافاتو سبب گرځي، مذهبي تعصباتو ته لمن وهي او بالآخره خبره د یوه بل تکفیر او د یوه بل په خلاف د فتواگانو د صادرولو مرحلې ته رسوي. نه مي غوښتل د داسي مسائلو په اړه څه ولیکم او له اساسي مسائلو لکه جهاد او دعوت نه دیخوا ته توجه واړوم او د خپل فرصت یوه برخه دیته وقف او ځانگړې کړم او څه ولیکم، په دې هکله مي موجود بې شماره کتابونه کافي بلل، خو ومو لیدل چي قضیه ډېره جدي ده، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مسائلو د مطرح کولو ترشا سیاسي اهداف پراته دي، دښمنان غواړي لدې ډلي او د هغې له خوا مطرح او راپیدا شوو مسائلو نه د مجاهدینو په خلاف استفاده وکړي، مجاهدین وربانديي بدنام کړي او په همدې ډلي پوري د تړلیو تبلیغاتي وسائلو له لاري د مجاهدینو په خلاف ناروا او بې بنسټه تبلیغات کوي، ادعا کوي چي ګویا مجاهدین مشرکین دي، عقیده ئې خرافي او خرابه ده او په افغانستان کي روان جنګ د مشرکینو او ملحدینو ترمنځ جګړه ده. دا بې اساسه تبلیغات دومره زیات شول او په عربي نړۍ کي د همدې ډلي د مؤسسینو له خوا دومره تکرار او زمزمه شول چي نږدې وه ټول خلك د مجاهدینو د عقیدې په هکله شك وکړي، هرڅوك چي له کوم مجاهد سره مخامخ کېږي، نو لومړی د مجاهدینو د عقیدې په رابطه پوښتنه ترې کوي، په ځانګړې توګه د همدې مسائلو په اړه چي دا ډله ئې ډېر تکراروي، بیا په مجملو ځوابونو هم نه قانع کېږي. په یاد مي دي چي یو دوست چي د همدې ډول تبلیغاتو تر اغېزې لاندې راغلی وو، مونږ ته راغی، د خبرو په ترڅ کي ئې پوښتنه وکړه چي د عقیدې په اړه له کومو مصادرو نه استفاده کوئ؟ ما ورته وویل: له قرآن او احادیثو نه. د دې خبري په اورېدو سره ئې رنګ بدل شو، د عدم قناعت او ناخوښۍ نښانې ئې په څېرې کي راڅرګندې شوې، وئې ویل: دا خو مجمل ځواب دئ! یوه افغان ورور چي په مجلس کي ناست وو، وویل: مونږ په خپلو مدرسو کي د عقیدة الطحاویه کتاب تدریس کوو. هغه دوست پدې هم قانع نه شو، غوښتل ئې د عقیدة الطحاویه د کومې شرحې نوم ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

واخستل شي، تر څو ئې قناعت حاصل او د مجاهدینو د عقیدې په هکله ئې شکوك او شبهات رفع شي. هغه افغان ورور ورته وویل چې مونږ د علامه ابي العزالحنفي (رحمه الله) شرح تدریس کوو، پدې سره هغه میلمه دوست څه آرام او ډاډه شو.

د داسي خلکو له وضعې او له هغو پوښتنو نه چې دوی ئې د مجاهدینو د عقیدې په رابطه مطرح کوي په ښکاره معلومېږي چې متعصب او متعنت یا گمارل شوي او استخدام شوي افراد څومره کوشش کوي چې د مجاهدینو په اړه او د دوی د عقیدې په رابطه د نړۍ له نورو مسلمانانو سره شکوك او شبهات راپیدا کړي، د اسلام دښمنان د دې پخاطر چې له مجاهدینو سره د نړۍ د مسلمانانو رابطه وشلوي او پرې نږدې چې جهادي روحیه د اسلامي نړۍ نورو برخو ته خوره شي، د همدې شوم هدف لپاره میدان ته راوتلي او غواړي د مذهبي اختلافاتو راولاړولو له لاري د مسلمانانو د وحدت مخه ونیسي، دوی هڅه کوي مسلمانان په فرعي مسائلو کي مصروف وساتي او پدې سره ئې له اصلي او اساسي مسائلو نه غافل کړي، دوی جاهل او بې خبره عناصر په کار اچوي او د همدوی په لاس د مذهبي تعصباتو اور بلوي او د مسلمانانو تر منځ اختلافات راولاړوي.

زمونږ مجاهدین همیشه لدې ډول پوښتنو سره مخ کېږي او د هغو کسانو له خوا چې د دښمنانو د تبلیغاتو تر اغېزې لاندي راغلي په مکرره توگه د عقیدې په هکله ترسوال لاندي راځي، سوال کوونکي بیا په مجمل او لنډ ځواب هم اکتفا نه کوي، غواړي په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رابطه اوړد او مفصل ځواب واوري ترڅو ډاډه او د مجاهدينو د عقيدې په هکله ورسره پيدا شوي شکوك رفع شي.

که څه هم پدې هکله ډېر کتابونه ليکل شوي او مونږ چې څه دلته راوړو هغه به هم د امت د منل شوو علماوو نظريات،او له معتبرو اسلامي کتابونو نه رانقل شوي اقتباسات او د دوی د مفصلو نظرياتو لنډيز وي، خو د يو شمېر مخلصو ورونو د غوښتني او د مجاهدينو په هکله د شکوکو او شبهاتو د له منځه وړلو لپاره مجبور شوم دا رساله وليکم. تر هر څه د مخه بايد ووايم چې مونږ د ټولو حقه مذاهبو منونکو او پلويانو ته احترام لرو ،او له هغوی سره د نظر د اختلاف باوجود د ټولو ترمنځ د يووالي غوښتونکي يو او هغه کسان معذور شمېرو چې د حقايقو د ادراك په لار کي له مخلصانه او جدي هڅو او هاند نه وروسته هم پدې ندي توانيدلي چې ټول حقايق درك کړي او د ځينو حقايقو په پېژندلو کي غلط شوي. مونږ دا ډله خلك معذور شمېرو ، له بخښونکي خدای نه ورته د مغفرت سوال او د هدايت دعا کوو ، خو له هغوکسانو نه کلك نفرت او ژوره کرکه لرو چې له فرعي اختلافاتو نه د مسلمانانو ترمنځ د بېلتون او تفرق او د نورو د تکفير وسيله جوړوي او پرديو ته دا امکان په لاس ورکوي چې له همدې لاري خپل سياسي اهداف پلي کړي. دا ډول کسان له بل هرچا نه اسلام او اسلامي تحريك ته زيات خطر لري. هيله منديم هادي او کريم خدای مونږ ټولو ته هدايت وکړي د حق او صواب لار راوښيي، د قرآني آيتونو او مبارکواحاديثوصحيح علم اوپوهه راکړي او پراسلام دپوره عمل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نېکواو صالحوامامانواو سلف صالح په لاره دتګ توفیق راپه برخه کړي.

اَللهُم ارنَاالْحق حَقاًوارْزُقْنااتباعهُ،وارناالْباطِلَ باطِلا وَارزُقْنااِجْتِنابه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه -- توحید او شرك

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی په اړه زمونږ عقیده

الحمدلله نحمده ونَسْتعینه ونستغْفِره ونتوبُ الیه وَنعوذُبالله منْ شرور اَنْفُسناوَمنْ سیئاتِ اعْمالِنا، منْ یَهده اللهُ فلامُضل له ومنْ یضلل فلاهادي له، وَاشهدان لااله الا اللهُ وحْدهُ لاشریکَ له واشهدان محمداً عبْدُهُ ورسوله.

اعوذ بالله من الشیطن الرجیم. بسم الله الرحمن الرحیم.

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤمِنُ الْمُهَیْمِنُ الْعَزِیزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّه عَمَّا یُشْرِكُونَ*هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى یُسَبِّحُ لَهُ مَا

(c) ketabton.com: The Digital Library

فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ" *

الحشر:۲۳-۲٤

الله تعالی د ټول عالم پیدا کوونکی او پالونکی دئ، په هغه کي د رب او ټولواك په حیث تصرف کوي. په ذات، صفاتو او افعالو کي د کمال په ټولو صفاتو متصف دئ، له هر عیب او نقص نه پاك، منزه او لوړ دئ. پدې هستی کي چي څومره ښکلا، ښایست، جمال او کمال ترسترگو کېږي؛ د ده له لوري دي او ده د عالم موجوداتو ته ورپه برخه کړي. نه هیڅ سیال او شریك لري او نه ئې هیڅ مثل او مثال شته، ابتداء او انتهاء نه لري، اول دئ او آخر، فنا نه لري، له ټولو مخلوقاتو نه مخکي وو او له ټولو نه وروسته به وي. هغه ظاهر دئ چي د کائناتو ټولي برخي ئې په وجود شهادت ورکوي، باطن دئ چي د انسان په وهم او فهم کي نه ځایېږي، انسان یي د ذات له ادراك نه عاجز دئ، هیڅ مثال ئې نشته. تلپاتې ژوندی دئ چي هیڅ مرگ او فنا نه لري، ټول شیان هغه پیدا کړي، ټولو ته ئې ژوند ورکړی، هغه خالق یعني پیداکوونکی او رب یعني پالونکی دئ، د کائناتو د تدبیر واك له هغه سره دئ، قیوم دئ چي یوه لحظه هم د کایناتو د امورو له ادارې او تدبیر نه غفلت نه کوي، چا ته چي وغواړي ژوند ورکوي او څوك چي وغواړي له ژوند نه محروموي، وژني ئې او بیائې بېرته راژوندی کوي.

په دې هستی کي هیڅ پېښه د الله تعالی له ارادې پرته نه شي واقع کېدلی. هره لویه او وړه پېښه د هغه په اجازه او اراده، د هغه له خوا د وضع شوو ضوابطو، سننو، قضا او قدر مطابق ترسره کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم د شیانو په خلقت کي او هم د عالم په ټولو هغو تحولاتو او بدلونونو کي چي د الله تعالی په اراده ترسره کېږي، خاص مصلحت او حکمت پټ دئ، د خدای په مخلوقاتو کي بیهوده، عبث او بې هدفه شی نشته. د دې هستي دا بې حسابه توکي ئې هر یو په ډېره ښه توګه د خاص هدف د تحقق لپاره پیدا کړی، د شیانو خلقت هغه هم په خاص شکل او کیفیت سره د الله تعالی کار دئ، ځکه هغه خالق، باري او مصور دئ.

د الله تعالی ټول د کمال صفات ازلي او ابدي دي، نه څه ترې کمېږي او نه څه وربانديي زیاتېږي. هغه غني او بې نیازه دئ، هیچا او هیڅ څه ته اړ ندی، غناء ئې ذاتي صفت دئ، ټول شیان ده ته اړ او محتاج دي، هم په خپل خلقت کي او هم په بقاء او وجود کي.

قدیر او ځواکمن دئ، هرکار ورته آسان دئ، ټول شیان ئې پیدا کړل، برابر ئې کړل، اندازه او مقدار ئې ورته وټاکو، پیل او پای ئې ورته تعیین کړ، هر یوه ته ئې لاره او مسیر وټاکو، هدایت او لارښوونه ئې ورته وکړه.

نه څه له پیدا ایښت نه مخکي ترې پټ دي او نه له پیدا ایښت نه وروسته، پټ او ښکاره، شاهد او غائب، ماضي او مستقبل ټول ورته معلوم دي، علم ئې په هرڅه حاوي دئ، هیڅ داسي څه نشته چي ترې پټ وي، لوی او وړ، نږدې او لری، رڼا او تیاره هیڅ ترې پټ ندي.

الله تعالی نه یوازي دا هستي پیدا کړې ده، بلکه د رب او پالونکي په حیث هر څه اداره او پالي، هرڅه د ده په اراده، تقدیر او

(c) ketabton.com: The Digital Library

توفيق ترسره کېږي. ټول شيان ئې د قضا او قدر تابع دي، اراده ئې هر چيرته او په هرڅه کي نافذ ده، هيڅ شی ئې د ارادې مخه نشي نيولی، کوم کار چي هغه ئې د کېدو اراده ونکړي نشي کېدی، د بندگانو اراده د ده د ارادې تابع ده، څه چي ورته وغواړي همغه کېږي او څه چي ونه غواړي هغه نشي کېدی، بندگان په خپله هيڅ نشي کولی، د هرڅه او هرکار توفيق د ده له لوري دئ. نه څوك د هغه قضاء بدلولی شي او نه ئې د ارادې مخه نيولی شي، په ټول عالم کي هيڅ داسي قدرت او ځواك نشته چي د ده حکم وځنډوي او د ده د امر مانع شي. د هغه قضاء نافذه او حکم ئې حاکم دئ، په هر څه غالب، امر ئې په خپل ټاکل شوي او معين وخت تحقق مومي، داسي نده چي د هستي او کايناتو له خلقت، د ضوابطو او قضاء له وضع کولو نه وروسته ئې دا مخلوقات په خپل حال پرېښي وي او هر څه ئې خپلي مخي ته آزاد خوشي کړي وي او گويا اوس پېښي په خپله د وضع شوو ضوابطو مطابق واقع کېږي، نه، داسي نده، بلکه هره پېښه، په هره شېبه کي، د ده جل جلاله په اجازه، توفيق او د ده لخوا د ټاکل شوي تقدير او قضاء مطابق ترسره کېږي.

د الله تعالی په اړه زمونږ د دې عقيدې مصدر او منبع قرآنکريم او د رسول الله صلی الله عليه وسلم سنت دئ، مونږ په هر هغه څه باور او ايمان لرو چي عليم خدای او د ده رسول صلی الله عليه وسلم په صراحت او وضاحت سره بيان کړيدي، څه ئې چي په څرگنده توگه او په تفصيل سره بيان او شرحه کړيدي، په همغه واضح، څرگند او مفصل شکلورباندي ايمان لرو،او څه ئې چه مجمل پرېښي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

همغه مجمل شکل ئې اکتفاء کوو ، له څه زياتولو او څه کمولو نه ډډه کوو ، له خپل حد نه تېرى نه کوو ، هغه شيان چي الله او رسول ئې په تفصيل سره ندي بيان کړي او زموږ له فهم او ادراك نه ئې لوړ شمېرلي، موږ بې ځايه تکلف نه کوو ، بې ګټې زحمت نه باسو ، آمنا او اسلمنا وايو ، د دې ډول شيانو په کنه او حقيقت د پوهېدو بې ځايه او بې فائدې هڅه نه کوو. د خپلو اختلافاتو او منازعاتو د حل لپاره الله او د ده رسول ته رجوع کوو او همدا مرجع د حق او باطل د پېژندلو او د اختلافاتو د حل يوازنۍ مرجع شمېرو. د دين او ايمان په امورو کي د الله او د رسول صلى الله عليه وسلم په مقابل کي د هيچا خبره د اعتناء وړ نه ګڼو، د هغه چا خبره نه منو چي د الله او د رسول الله صلى الله عليه وسلم په لارښوونو مبتني نه وي، د الله او د ده د رسول له وينا سره مخالف اقوال له يوه سره ردوو. موږ د رسول الله صلى الله عليه وسلم ياران او هغوى ته نږدې خلك د دېني امورو په فهم او پوهي کي تر نورو مقدم ګڼو.

که پوښتنه رانه وشي چي کوم مذهب ته ترجيح ورکوئ؟ نو وايو چي حنفي مذهب ته ترجيح ورکوو ، دا ځکه چي د اهل سنت وجماعت دا مذهب مو تر بل هر مذهب نه پر کتاب الله او د رسول الله صلى الله عليه وسلم پر سنت ولاړ او د سلفو پر منهج مبتني موندلى؛ خو دا هم په تأکيد سره وايو چي نورو مذاهبو او پلويانو ته ئې احترام لرو ، له هغوى سره په آراوو او نظرياتو کي اختلاف روا اختلاف شمېرو او الله تعالى ته سوال کوو چي زموږ او هغوى اشتباهات معاف کړي، موږ په فرعي مسائلو کي د اختلاف په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اساس هيڅچا ته د ګمراه، مشرك او كافر خطاب نه كوو، بلكه د دې برعكس د ټول امت د يووالي او د ټولو مذاهبو ترمنځ د تقارب او وحدت غوښتونكي يو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی اسماء او صفات

د الله تعالی په پاکو نومونو او لوړو صفاتو ایمان درلودل د ایمان بالله له اساسي اجزاوو څخه دئ، له همدې لارې کولی شو الله تعالی ښه وپېژنو او له خپل رب سره د خپلو اړیکو د څرنګوالي په کیفیت پوه شو. لکه څرنګه چې مونږ مکلف یو د الله تعالی په ربوبیت ایمان ولرو، په دعا او عبادت کې د هغه لوري ته رجوع وکړو، هغه ته پناه ورو‌ړو، د هغه عبادت وکړو او له هغه نه مرسته وغواړو، همدا راز مکلف یو چې الله تعالی په هغه نومونو سره یادکړو چې په خپله ئې را ښوولي دي.

که څه هم هغه آیتونه او احادیث چې د الله تعالی نومونه پکې ذکر شوي اکثراً ډېر واضح او څرګند دې او هرڅوک پرې پوهېدلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، خو پدې هکله یو شمېر داسي آيات او احاديث هم شته چي د علماوو ترمنځ د مناقشاتو او د نظر د اختلاف سبب شويدي، دا ډول نصوص ځينو د صفاتو آيات او احاديث بللي او نورو ورته متشابهات ويلي دي. پدې ډول نصوصو کي الله تعالى ته داسي افعال منصوب شويدي چي همدې ته ورته افعال او اعمال انسان د خپلو اعضاوو او جوارحو په واسطه ترسره کوي، لکه اورېدل، ليدل، ورکول، اخيستل، تلل، راتلل، چي دا اعمال په غوږونو، سترگو، لاسونو او پښو ترسره کېږي.

د اسلام په پيل کي د اصحابو او سلف صالح ترمنځ د دې ډول نصوصو په هکله هيڅ اختلاف نه وو، پدې اړه د دوی ترمنځ هيڅ ډول مناقشه نده شوې او نه پدې رابطه له دوی نه اختلاف روايت شويدی، د دوی (سلف صالح) مذهب او نظريه دا وه چي دوی به د همدې نصوصو په الفاظو اقرار کاوو او په معنى به ئې ايمان درلود، د کيفيت په هکله به ئې له بحث او له مناقشې نه ډډه کوله. له ابي عبيد القاسم بن سلام رحمه الله نه د دې ډول احاديثو په هکله پوښتنه وشوه؛ ده په ځواب کي ورته وويل: مونږ دا احاديث حق بولو، باور لرو چي ثقه راويانو يو له بل نه روايت کړيدي؛ خو که د تفسير او معنى په رابطه ئې سوال رانه وشي نو وايو چي د پخوانيو علماوو (سلف صالح) په منځ کي داسي څوك نه مومو چي دا ډول نصوص ئې تفسير او تشريح کړي وي، نو مونږ ئې هم له تفسير او تشريح نه ځان ساتو، فقط د هغه تصديق کوو، ايمان ورباندي لرو او د کيفيت د ادراك په هکله ئې بې فايدی هڅې نه کوو او سکوت غوره گڼو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابو المعالي جویني په خپل کتاب "الرسالة النظامیة" کي لیکي:

و ذهب ائمة السلف الى الانكفاف عن التأويل و اجراء الظواهر على مواردها و تفويض معانيها الى الرب" و يقول: "وقد درج اصحاب رسول الله صلى الله عليه و سلم على ترك التعرض لمعانيها و درك ما فيها" ثم يقول: "فلوكان تأويل هذه الظواهر مسوغاً او محتوماً لا شك ان يكون اهتمامهم بها فوق اهتمامهم لفروع الشريعة، و اذا انصرم عصرهم و عصر التابعين على الاضراب عن التأويل كان ذلك هو الوجه المتبع فحق على ذى الدين ان يعتقد تنـــزيه الباري عن صفات المحدثين و لا يخوضوا في تأويل المشكلات ويكل معناها الى الرب تعالى"

سلفو امامانو له تأویل نه ډډه کړې، د نصوصو ظاهر ئې په خپل حال پرېښې او د هغوې معنی ئې الله تعالی ته مفوض کړې ده. بیا وایي: د رسول الله صلی الله علیه وسلم اصحابو دا غوره ګڼلی چي له معنی سره ئې کار ونلري او د هغی د ادراك لپاره هڅه ونکړي. ورپسې وایي: که د دې ظواهرو تأویل جایز او ضروری وی نوبېشکه چي دوی به دیخوا ته د شریعت د فروعاتو په نسبت زیاته توجه کړې وی، پداسي حال کي چي د اصحابو او تابعینو دور داسي تېر شو چي له تأویل نه ډډه کېده، نو همدا کار د متابعت وړ دئ، هر دیندار انسان ته ښایي چي دا عقیده ولري چي الله تعالی د مخلوقاتو له صفاتو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

منزه دئ، د مشكلو الفاظو په تأويل كي تكلف ونه كړي او معنی ئې الله تعالی ته پرېږدي.

پر دې ډول آيتونو او احاديثو باندي ايمان درلودونكي په دريو مهمو برخو وېشل شويدي:

- اهل ظاهر: دا ډله د متشابه آيتونو كلمات په همغه ظاهري معنی اخلي، قرب، معيت، نزول، استوی، مجئ او نورې دا ډول كلمې لكه يد ، عين، اذن، د همدې كلماتو په ظاهري، متداولې او متبادرې معنی اخلي. له اهل ظاهر نه يو شمېر مشبه (تشبيه كوونكي) دي، يعنی هغوی د الله تعالی دا صفات د بنده گانو د صفاتو په شان بولي او د الله صفات د بندگانو له صفاتو سره تشبيه كوي. د همدی ډلي يوه بله برخه كه څه هم د دې كلماتو معنی د لومړۍ ډلی په شان ظاهري او ذهن ته په نږدې معنی حمل كوي خو وايي چي مونږ الله تعالی په هيڅ شي كي له مخلوقاتو سره نه تشبيه كوو، هغوی دا كلمات په خپله ظاهري معنی سره تعبير او تفسيروي؛ خو د بلاتشبيه، بلاتكييف او بلاتمثيل قيد ورسره ږدي.
- دوهمه ډله : دا ډله ذكرشوي كلمات د هغې په ظاهري معنی سره نه اخلي ، لدې ډلی نه يوشمېر عقيده لري چي په دې ځای كي لدې كلماتو نه د الله تعالی صفات ندي مراد ، بناء لازمه ده د دې الفاظو ظاهري او ذهن ته نږدې معنی ترې واخيستی شي، د مثال په توگه استواء بايد د تسلط او سيطرې او يد دقدرت او نعمت په معنی تفسير او تعبير شي، يو شمېر نورئې ظاهري معنی ردوی او د هغی مراد او مفهوم خدای ته پرېږدي او په خپله هيڅ نه پكي وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دريمه ډله: دا ډله پدې هكله بالكل څه نه وايي، سكوت ئې غوره كړى، له دې ډلي نه يو شمېر عقيده لري چي لدې كلماتو نه د الله تعالى صفات مراد ندي، او كه فرضاً صفات ترې مراد وي؛ د هغه معنى هسي بايد وشي چي د الله تعالى له شأن سره مناسبه او وړ وي. نور وائې چي د همدې نصوصو قرائت او تلاوت كافي دئ او له هر ډول تفسير، تأويل او تعبير نه ځان ساتي، نه يې په دې هكله په زړه او دماغ كي څه تصور وي او نه په خوله څه وايي.

د دې ډلو په رابطه بايد وويل شي چي:

- د لومړنۍ ډلى عقيده بيشكه له صريحو نصوصو سره ټكر كوي او د دې عقيدې په بطلان او فساد كي هيڅ شك نشته. د اهل ظاهر د دوهمې ډلى عقيده كه دا وي چي يد، سمع او بصرالهي صفات وشمېرى او هغه غړي، جوارح او د فعل وسايل ونه بولي او له انسان سره ئې تشبيه نه كړي، قرب، معيت، نزول، استواء، مجئ، اتيان، اخذ او ايتاء د الله تعالى اختياري افعال وشمېري او د انسان د افعالو سره ئې تشبيه نه كړي او د دې صفاتو او افعالو كيفيت او حقيقت خداى ته پرېږدي، نو مونږ ورسره اختلاف نه لرو او د دې عقيدې د صحت په هكله د شك ځاى هم نه گورو.
- هغه ډله چي د ذات په هكله د تشبيه د نفى پخاطر د دې كلماتو ظاهري معنى ترې اخلي، دوى كه څه هم له تشبيه نه تښتي خو د الهي ثابتو صفاتو د نفى مرتكب كېږي، د دوى عقيده هم غلطه او فاسده ده، دا عقيده له هغو صريحو نصوصو سره ټكر او تناقض لري چي د الله تعالى لپاره دا صفات په اثبات رسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- خو هغه ډله چي د الله تعالی د ذات سره د تشبیه د نفی کولو پخاطر د دې کلماتو ظاهري معنی نه اخلي او په عین وخت کي تأویل هم نه کوي، مراد او اصلي مفهوم ئې خدای ته سپاري او د الله تعالی له هیڅ صفت نه انکار نه کوي، د دې ډلي عقیده هم صحیح ده.
- هغه کسان چي پدې هکله یې سکوت غوره کړی، نه تشبیه کوي او نه تأویل، دا صفات د غړیو یا اندامونو او جوارحو په معنی نه اخلي، بلکه هغه د الله تعالی د شأن سره برابر او مناسب صفات شمېري، د دې کسانو د عقیدې د صحت په هکله هم د شك ځای نشته.
- همداراز هغه کسان چي د تقوی او احتیاط له مخي د همدې آیتونو په تلاوت اکتفاء کوي، له هر ډول تأویل نه ډډه کوي، نه په خپل ذهن کي خاص تصور قائموي او نه په ژبه پدې اړه څه وایي، که دوی د دغو آیتونو په مراد او مفهوم ایمان ولري، که څوك دا ډله جاهل او نادان ګڼي نو واقعاً چي بې انصافي کوي.
- هغه کسان چي د عقیدې د سموالي په هکله ئې شك نشو کولی، د دوی ترمنځ اختلاف په اصل کي لفظي اختلاف دئ، د دوی ترمنځ اساسي او بنیادي اختلاف نشته.

پدې هکله تر ټولو زیات صحیح، قوي او د اسلامي امت د امامانو له نظر سره مطابق نظر دا دئ چي ووایو: مونږ په دې ټولو آیتونو او احادیثو ایمان لرو، اقرار ورباندي کوو، په الفاظو ئې تکلم کوو، خو هغه په خپلي ظاهري معنی نه اخلو، له تأویل نه ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېره کوو، په معنی او مرادئې ایمان لرو. ځکه که ظاهري معنی ترې واخلو نو د تشبیه او تمثیل مرتکب کېږو او الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوو، پداسي حال کي چي قرآنکریم فرمایي:

لیسَ کَمثله شئ،

او که تأویل پکي وکړو نو بیا به موهم د نص مخالفت کړی وي، ځکه قرآن فرمایي :

وَمَا يَعْلَمُ تأويلهُ إِلَّا اللَّهُ

گرانه وروره! که ته دا عقیده ولرې او په څرگندو الفاظو سره بې مجاملی ووایي چي:

- په مخلوقاتو کي هیڅ شی هم په ذات کي له الله تعالی سره شباهت او مماثلت نه لري.
- د لوی او قدیر خدای د ذات ادراك ممکن او میسر ندی.
- انسان نه شي کولی د الله تعالی د تصرف څرنگوالی په خپلو اختیاري افعالو کي درك کړي. اخذ، بطش، امساك، ایتاء، مجئ، اتیان دا ټول د الله تعالی لپاره ثابت شوي افعال دي، خو انسان ته نه دا ممکنه ده چي د دې افعالو کیفیت درك کړی شي،او نه دا افعال د مخلوقاتو له افعالو سره شباهت لري.
- الله تعالی داسي ذاتي صفات لري چي دا افعال هغوی ته منسوب دي. لکه انفاق او تملیك چي ید،اوربدل او لیدل، سمع او بصر ته منسوب شویدي؛ خو دا نه اعضاء او جوارح دي او نه پدې رابطه د خالق او مخلوق ترمنځ شباهت شته.

د داسي عقیدې د درلودو په صورت کي که ته په هرو الفاظو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله عقیده تعبیر کړي؛ مونږ ستا د عقیدې د صحت او سموالي په هکله شك نه کوو. خو که څوك د خپل ذهني انحراف له امله د الله تعالی په هکله په خپل ذهن کي خاص تصویر جوړ کړي او الله تعالی په خپل ذهن کي انسان ته ورته مجسم کړي او په همدې خاطر هر چیرته چي کوم داسي لفظ او کلمه بیا مومي چي د خپل دې غلط او کاږه تصور د اثبات لپاره ترې کار اخستلی شي نو فوراً او په منډه ورباندي استناد کوي، بېله دې چي د لفظ مخکي او وروسته په پام کي ولري او محل او مقام ته ئې نظر وکړي، په پوره لجاجت په همدې لفظ استدلال کوي، مونږ دغو کسانو ته له الله تعالی نه هدایت غواړو،الله تعالی دې لدې مصیبت نه وباسي، خدای دې تیاره ذهنونه روښانه کړي. دا کاږه ذهنونه په اصل کي په غیب له ایمان نه عاجز دي، یوازي په "جهر" او "څرګند" ایمان لري، هر څه له ملموس او مشهود شیانو سره مقایسه کوي، هغه څه نشي منلی چي له محسوس او ملموس شیانو سره ورته والي او مماثلت ونلري. دوی د تعصباتو په لومو کي داسي نښتي چي وتل ورته ګران شوي!!

مونږ له هغو کسانو سره هیڅ مشکل نه لرو چي د الله کتاب او د رسول الله صلی الله علیه وسلم سنت ئې د خپل قضاوت آخرینی مرجع ګرځولی ده او د هر شي په رابطه د قرآن او احادیثو په رڼا کي فیصله کوي، هغوی چي خپل حد پېژني، له حدودو او پولو نه اخوا نه اوړي، په خپل حد درېږي او اعتراف کوي چي لدینه اخوا د تللو او وړاندي تګ اجازه نه لري، دا ځکه چي الله تعالی همداسي فرمایلي دي. مونږ له داسي اشخاصو سره هیڅ مشکل او اختلاف نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرو، زمونږ مشکل له هغو اشخاصو سره دئ چي د خدای او رسول صلی الله علیه وسلم قول یوازي په هغه صورت کي قبلوي چي د دوی له نظریاتو سره توافق ولري، دوی په اصل کي خپل ذهن، تصور او انتباه معیار گرځولی، حتی حاضر ندي دا ومني چي ځیني شیان د غیب په دائره کي دي او انسان ئې په خپلو حواسو نشي درك کولی، د دا ډول غیبي شیانو تجسم په ذهن کي او له مشهودو شیانو سره ئې او له محسوساتو سره ئې تشبیه او تمثیل غلط کار دئ. پدې اړه لازمه دا ده چي خپل حد او توان وپېژنو او له حد نه تېری ونکړو، په الهي لارښوونو او د الله د کتاب په هغو اشارو باید اکتفاء وکړو چي د غیبي امورو د پېژندگلوي او د انسان ذهن ته د تقرب او نږدې کولو لپاره راغلي دي. دا رساله اصلاً د همدغو کسانو په خواب کي لیکل شوي ده. د دې لپاره چي د نوموړي موضوع حقیقت ښه څرگند شي باید قرآن ته رجوع وکړو او د الله د کتاب په رڼا کي د دې موضوع حقیقت ولټوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای جل جلاله څنګه وپېژنو ؟

د الله تعالی د ذات، اسماء او صفاتو په هکله بحث او خبري په څو برخو کي خلاصه کولی شو:

د الله تعالی د ذات په هکله

اسلام مونږ لدې نه منع کړي یو چي د الله تعالی د ذات د کیفیت په هکله تفکر او بحث وکړو، ځکه انسان ته ممکنه نده چي د الله تعالی ذات درک کړي او په کیفیت ئې پوه شي. قرآنکریم فرمایي:

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا *

طه: ۱۱۰

"الله" په هر هغه څه پوهېږي چي د دوی مخی ته دي او یا ئې شا ته دي، خو دوی علماً پر ده احاطه نه شي کولی، یعنی انسانان نه دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وس لري او نه دومره علم چي د الله تعالی د ذات کیفیت درك کړی شي. دوی ئې د ذات د کیفیت له ادراك نه عاجز دي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

تَفَکرُوا فِي آلاءِالله ولاَ تَفکروا فِي الله عزوجل

د الله تعالی د نعمَتونو په هکله فکَر وکړی خود ذات په هکله ئې تفکر مه کوی.

نه یوازي انسان نه شي کولی د الله تعالی د ذات په کیفیت پوه شي بلکه مونږ. له دې نه هم منع شوي یو چي په خپل ذهن کي د الله تعالی لپاره کوم تصویر جوړ کړو او له مخلوقاتو سره د هغه د تشبیه او تمثیل په اړه تصور وکړو. الله تعالی فرمایي:

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ *

النحل: ٧٤

د الله تعالی لپاره مثالونه مه بیانوی؛ الله تعالی پوهېږي او تاسو نه پوهېږی.

یعنی پداسي حال کي چي په هرڅه پوه او خبیر خدای د خپل ذات لپاره مثال ندی راوړی او په قرآنکریم کي ئې د داسي کوم مثال ندی ذکر کړی؛ نو تاسي پدې محدود علم سره څنګه کولی شی چي د الله تعالی د ذات لپاره مثال راوړی؟

له مخلوقاتو سره د الله تعالی او یا له الله تعالی سره د مخلوقاتو تشبیه او داسي یو مثال راوړل چي تشبیه ترې ثابته شي او یا په تمثیل دلالت کوونکی تصور، دا ټول ناروا دي، لازمه ده لدې نه په کلکه ځان وساتو. دا ځکه چي الله تعالی مونږ ته امر کوي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ * البقرة: ۲۲

له الله تعالی لَرهَ سيالان مه جوړوی، پداسي حال کي چي ښه پوهيږئ "چي الله تعالی سيال او مثل نه لري"

همداراز فرمايي:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ * الاخلاص: ٤

هيڅ يو ده لره کفو او سيال ندی.

بل ځای فرمايي :

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ * الشوری: ۱۱

هيڅ شی دَ هَغه په څېر ندی او دَی اوریدونکی ليدونکی دئ.

يعنی که وغواړئ چي په خپل ذهن کي د الله تعالی لپاره کوم مثال مجسم کړي، نو پوه شه چي پدې کايناتو او موجوداتو کي به هيڅ شی دي مثال ته ورته ونه مومئ. د يوه شي مثال په حقيقت کي د هغه شي تخميني او تقريبی تصوير وي، چي د همغه شي د پېژندلو لپاره په کار راوړل کېږي، کله چي د يوه شي د اصل او حقيقت ادراك ممكن نه وي نو د مثال په راوړلو سره ئې تشريح او توضيح كوو، خو د الله تعالی په هكله نه د مثال راوړل ممكن دي او نه ئې مثال او مثل شته.

په دې آيت شريف کي داسي ندی ويل شوي :

" ليس مثله شئ: ده ته ورته څه نشته"

بلکه ويل شوي:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ:

د ده مثل ته ورته څه نشته او دی سميع بصير ذات دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې معنی دا ده چې نه یوازې د الله تعالی د ذات دکیفیت ادراك ممکن ندی، بلکه دا هم ممکنه نده چې د الله تعالی د ذات او ذاتي صفاتو د کیفیت په هکله تخمیني او تقریبي تصور ولرو. نو لازمه ده له هر هغه تأویل او توجیه نه په کلکه ځان وساتو چې د مخلوقاتو سره د الله تعالی تشبیه پکې وي.

که د الله تعالی د ذات د کیفیت په هکله بحث ضروري وی او د انسان لپاره ئې ادراك امکان درلودی نو الله تعالی به په خپله په پوره صراحت او وضاحت سره بیان کړی وی، مجمل به ئې نه پرېښود او یوازې په هغو آیتونو به ئې اکتفا نه وی کړې چې له اسمای حسنی او لوړو صفاتو نه بحث کوي.

د آیت شریف دوهمه برخه

وَهُوَ السَّمِيعُ البَصِيرُ

دا په ګوته کوي چې که څه هم انسان ته هم سمیع او بصیر ویل کېدی شي، الله تعالی د اورېدو او لیدو صفت انسانانو ته هم ورکړی، خو بیا هم پدې موجوداتو کې داسې څه نشته چې له الله تعالی سره ورته والی او شباهت ولري. د الله تعالی ذات هیڅ مثل او مثال نه لري.

د یوه څه د پېژندلو طریقه یا دا ده چې مستقیماً د همغه شي د ذات د کیفیت په هکله معلومات لاسته راوړې او وئې پېژنې او یا دا چې د مثال او سیال له لارې ئې وپېژنې او یا دا چې هغه ته ورته شی د ده په هکله تا ته خاص انځور درکړې او لدې لارې ئې په نسبي توګه وپېژنې. قرآنکریم د الله تعالی د ذات د ادراك او د هغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کيفيت د پېژندلو په رابطه دا ټول امکانات رد کړيدي او په پوره صراحت ئې ويلى دي چې الله تعالى نه سيال او مثل لرى او نه د چا علم د هغه تعالى د ذات پرکيفيت احاطه او احتوا کولى شي.

د دې مطلب د لا روښانتيا لپاره ضروري ده د الشورى سورت يوولسم آيت په دقت سره توضيح او تشريح کړو:

فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ * الشورى: ۱۱

د آسمانونو او ځمکي مبتدع او مخترع پيدا کوونکى چې تاسي ته ئې ستاسي خپله جوړه پيدا کړه او له چارپايانو نه ئې هم جوړې جوړې پيدا کړې، په دې جوړو سره تاسي زياتوي، هيڅ شى‌هغه ته ورته ندي، هغه اوربدونکى ليدونکى دئ.

دا آيت لاندينى اساسي مطالب په ګوته کوي:

- الله تعالى د ځمکي او آسمان خالق او پيداکوونکى دئ. پداسي حال کي چې:

الف _ د دې شيانو خالق او پيداکوونکي وو او په ځنګ کي ئې بل هيڅوك او هيڅ څه نه وو.

ب _ نه ځمکه وه او نه آسمان او نه د ځمکي او آسمان هيڅ څه.

- انسانان او حيوانات جوړه جوړه پيدا کړي شوي، داسي چې:

الف ځدا ټول (انسانان او حيوانات) نه وو، پيدا شول.

ب ځله دوى نه مخکي ئې ځمکه او آسمانونه پيدا کړل.

ج ځد نسل د بقا لپاره ئې جوړه جوړه پيدا شوي، لدې نه پرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه تکثیر موندلی شي او نه ئې د نسل بقا ممکنه ده.

• په ځمکه او آسمانونو کي هیڅ شی د الله تعالی په مثل ندي، هیڅ ښیز ورسره ورته والی نه لري، د الله تعالی د مثل مثال هم نشته ځکه:

الف- الله تعالی خالق او دا نور ټول موجودات مخلوق دي.

ب ژوندي مخلوقات پیدا کېږي، زېږول کېږي او نور زېږوي، جوړه جوړه پیدا شوي، پداسي حال کي چي الله تعالی فرد واحد دئ، نه له چا نه زېږیدلی او نه نور څه زېږوي، نه سیال لري او نه مثال.

همدا مطلب د اخلاص په سورې کي چي رسول الله صلی الله علیه وسلم ئې د قرآنکریم ثلث (دریمه برخه) بولي، داسي بیان شوی:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ * الاخلاص: ١ - ٤

ووایه: هغه یوازنئ الله دئ، بې نیازه الله دئ "ټول هغه ته اړدي، خپل ضرورتونه ورته وړاندي کوي، هغه تعالی له هر ډول احتیاجه پاك او منزه دئ، ټول د کمال صفات د ده دي. فنا نه لري،تلپاتې دئ" نه ئې څوك زېږولي او نه له چا نه زېږیدلی، هیڅ سیال او کفو نه لري.

۴- د آیت له وروستنۍ برخی "وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ" نه دا څرگندېږي چي: که څه هم الله تعالی په خپل ذات کي له هیچا سره هیڅ ډول شباهت او ورته والی نه لري، نه ئې مثل شته او نه مثال، خو د داسي صفاتو درلودونکي هم دئ چي ببلگه او مثال ئې په ناقص شکل سره په مخلوقاتو کي هم لیدل کېدی شي، د مثال په

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه الله تعالی سميع او بصير، يعني اورېدونکی او ليدونکی دئ، همدا د اورېدو او ليدو صفات ئې خپلو مخلوقاتو ته هم ورکړی، خو څرګنده ده چي د الله صفات د مخلوقاتو له صفاتو نه ډېر لوړ، کامل او دايمې دي، د مخلوقاتو صفات د هغوی د حال او توان برابر دي، ناقص دي، له مينځه تلونکي دي، په وسايلو کار کوي، خو د الله تعالی صفات د همغه د ذات له شأن سره برابر، بې مثاله، دايم او کامل دي.

پدې ترتيب سره ويلی شو چي پدې موجوداتو کي هيڅ شی د الله تعالی له ذات سره شباهت او ورته والی نه لري، هره هغه عقيده او نظريه چي د الله د ذات د کيفيت د ادراك په هکله داسي بحث ولري چي له مخلوقاتو سره د خالق په تشبيه او تمثيل منتجه شي، باطله او مردوده ده. الله تعالی لدينه منزه او ډېر لوړ دئ چي په خپل ذات کي له مخلوقاتو سره شباهت او ورته والی ولري، هيڅ شی له الله تعالی سره هيڅ شباهت نه لري، ټول نصوص پدې دلالت کوي چي الله تعالی بې مثله او بې مثاله ذات دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی نومونه

الله تعالی د پاکو او نېکو نومونو خاوند دئ، لازمه ده هغه په همدې پاکو نومونو سره یاد او په همدې نومونو سره سوال ترې وشي، په کومو نومونو سره چې الله تعالی خپل ذات نومولی او یاد کړی باید په همدغو اکتفا وشي، له ځانه الله تعالی ته نوم ورنه کړئ شي. الله تعالی خپل نومونه مونږ ته په قرآنکریم کې او د رسول صلی الله علیه وسلم له لارې راښودلي دي. الله تعالی په قرآنکریم کې فرمایي:

وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ * الاعراف: ۱۸۰

الله تعَالی لره نېك او پاك نومونه دي، نو په همدغو سره ئې راوبولې او هغه کسان پرېږدئ چې په نومونو کې ئې په کږه ځي، ژر ده چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل عمل له امله مجازات شي.

همداراز فرمايي :

قُلْ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا * الاسراء: ۱۱۰

ووايه! يا الله راوبولی يا رحمن ته دعا وکړئ، "له دغو نه ئې" چې په هر نوم راوبولئ "صحيح ده" ده لره ښايسته او غوره نومونه دي او مه دې دعا په لوړ آواز کوه او مه ئې پټوه، بلکه د دواړو ترمنځ وسط لاره غوره کړه.

دغه آيتونه دا مطالب بيانوي:

- الله تعالى نيك او غوره نومونه لري، بايد په همدغو نومونو ئې ذكر وشي او دعا ورته وشي، په هرې دعا کې ئې هغه نوم ياد شي چې له سوال سره مناسبت ولري، د مثال په توگه يا رحمن ارحمني، ياحفيظ احفظني.
- بايدپه اسماء الله الحسنى كي له انحراف او له ځانه د اسماوو او صفاتو له ايښودلو نه ډډه وكړو.
- د الله تعالى وړاندي په دعا كي بايد هغه طريقه غوره کړو چي دين راښودلی، لكه دا آيت چي امر كوي: نه به په ډېر لوړ غږ دعا كوو او نه په ډېر ټيټ، بلکه د دواړو ترمنځ به متوسطه لاره غوره كوو.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

أيها الناس أربعوا على أنفسكم، فإنكم ما تدعون أصم ولا

(c) ketabton.com: The Digital Library

غائباً، إنما تدعون سميعاً بصيراً إن الذي تدعون أقرب إلى أحدکم من عنق راحلته. رواه احمد

اې خلکو! پرخپل ځان نرمي وکړئ "او په لوړ غږ د دعا لپاره پر ځان زیاتی مه کوئ" ځکه تاسي نه کوڼ ته دعا کوئ او نه غائب ته، بلکه هغه چا ته دعا کوئ چي اورېدونکی او لیدونکی دئ، تاسي چي د کوم ذات نه سوال کوئ هغه ستاسو هر یوه ته د خپلي سورلۍ تر غاړې نه هم ورنږدې دئ.

د الله تعالی ټول مبارك نومونه د داسي بشپړو او کاملو صفاتو ښودنه کوي چي د هیڅ ډول نقص او عیب شائبه پکي نشته.

مونږ د الله تعالی نومونه او لوړ صفات د هغه کتاب له لاری پېژندلی شو چي الله تعالی نازل کړی او رسول صلی الله علیه وسلم ته ئې د هغه علم ورکړی، له دې نه پرته د اسماء او صفاتو د پېژندلو بله صحیح لاره نشته. هغه الهي کتابونه چي دا صفات او اسماء ئې بیان کړیدي؛ هریو د ځانګړي قوم په ژبه نازل شوی دئ، پدې اساس د الهي اسماوو الفاظ مختلف دئ، خو معنی او مفهوم ئې یو دئ، دا ټول نومونه په قرآنکریم، تورات، انجیل او زبور کي په یو ډول الفاظو سره ندي یاد شوي. لدې نه معلومېږي چي پدغو نومونو کي ترټولو د پام وړ خبره هغه صفات دي چي دا نومونه ئې په ګوته کوي.

په قرآنکریم کي له ذکر شوو نومونو نه علاوه، الله تعالی نور نومونه هم لري چي یا ئې په نورو آسماني کتابونو کي ذکر کړي دي او یا ئې له ځان سره ساتلي او هیڅ څوك ئې ندی پری خبر کړی، لکه چي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

اَسْاُلُكَ بِكُل اسم هوَ لك سميْتَ به نفسك اوعلمْته احداً منْ خلقك اوانزلْته في كتابك اوْ اسْتأثرتَ به في عِلمِ الغيْب عندك* رواه احمد

الهي! په هر هغه نوم دې سوال درته کوم چې ځان دې پرې نومولی دئ، يا دې خپل کوم مخلوق ته وربښودلی دئ او يا دې په خپل کتاب کې نازل کړی او يا دې په خپل علم غيب کې چې له تاسره دئ ځانته ځانګړی او خاص کړی.

لدې حديث شريف نه دا ځرګندېږي چې د الله تعالی نومونه محدود ندی، يو شمېر ئې پدې کتاب کې ذکر شويدی او نور ئې په نورو کتابو کې راغلی دي، يو شمېر ئې پيغمبرانو عليهم السلام ته وربښودل شوي او يو شمېر ئې الله تعالی له خپل ځان سره ساتلي او هيچا ته يې ندی ښودلی. دا ټول نيك او پاك نومونه داسې صفات په ګوته کوي چې الله تعالی ورباندې متصف دئ. د مثال په توګه السميع، يعنی هغه ذات چې اورېدونکې دئ، البصير: هغه ذات چې ليدونکې دئ، الرحمن: هغه ذات چې د رحمت او مهربانۍ د صفت درلودونکی دئ.

که د الله تعالی هغه پاك او مبارك نومونه چې په قرآنکريم او احاديثو کې راغلي دي، د فاتحی سورې د دريو لومړنيو آيتونو په ترتيب تنظيم کړو، نو وبه ګورو لکه ځرنګه چې فاتحه د قرآنکريم اساس او خلاصه ده، همدا ډول د الله تعالی د نومونو خلاصه هم د همدې سورې په دريو لومړنيو آيتونو کې راغلی ده او دا ترتيب او خلاصه به داسې وي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

رب العالمین:

الله، الرب، الخالق، البارئ، المصور، الاله، الواحد، الاحد، الوتر، الاول، الآخر، الظاهر، الباطن ، الحق، المبین، الحي، الصمد.

الرحمن الرحیم :

الرحمن، الرحیم، الرؤوف، الاکرم، البر، التواب، الحلیم، العفو، الغفور، الکریم، اللطیف، المجیب، الودود، الوهاب، الولي، المولی، الرفیق، الشافي، المحسن، المعطي، المنان، القریب، الجمیل، الطیب، الشاکر، الشکور، الواسع، النصیر، البصیر، الخبیر، السمیع، العلیم، العالم، الشهید، الحافظ، الحفیظ، الرقیب.

مالك یوم الدین :

الملك، الملیك، القاهر، القهار، القادر، القوي، الکبیر، القدیر، المؤمن، المهیمن، المقتدر، المتعال، المتکبر، المجید، المعز، المذل، المقدم، المؤخر، الحکم، الحکیم، الباسط، القابض، الرزاق، الجبار، الاعلی، العزیز، القیوم، العلي، القدوس،

(c) ketabton.com: The Digital Library

السلام، السبوح، الحمید، الوارد، الغني، المحیط، الفتاح، الوکیل، المقیت.

د الله تعالی یو شمیر نومونه ،د مضاف په صیغه راغلي دي لکه: رب العالمین: د عالمیانو څښتن او پالونکی، مالك یوم الدین: د جزا د ورځي مالك او پاچا، ذوالفضل العظیم یعنی د لوی فضل خاوند. سریع الحساب: تېز او ژر حساب اخیستونکی، مالك الملك: د هر څه مالك، خیرالماکرین: تر ټولو غوره تدبیر کوونکی او د ماکرینو تر ټولو غوره، خیرالناصرین: تر ټولو ښه او غوره مرستندوی، خیرالحاکمین: ترټولو غوره حاکم، خیرالفاتحین: تر ټولو غوره او افضل فاتح، خیرالغافرین: تر ټولو غوره بخښونکی، خیرالراحمین: تر ټولو غوره رحم کوونکی، خیرالرازقین: تر ټولو غوره روزي ورکوونکی، اسرع الحاسبین: تر ټولو سریع حساب کوونکی، خیرالفاصلین: تر ټولو غوره فیصله کوونکی، احکم الحاکمین: تر ټولو غوره حاکم، سمیع الدعاء: د دعا اورېدونکی، عالم الغیب والشهاده: په پټ او ښکاره عالم، غافرِالذنَب: د گناه بخښونکی، قَابِل التوب: د توبې قبلوونکی، رَفیعُ الدرجاتِ: د درجو لوړوونکی، ذوالجَلالِ والاکرام: د جلال او اکرام خاوند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی صفات

د الله تعالی ټول صفات د کمال صفات دي، الله تعالی حمید دئ، ټولی ستاینې هغه لره دي، له هر عیب او نقص نه منزه او لوړ دئ، ټولی ښیګڼې او ستاینې هغه لره دي، په موجوداتو کې چې څه کمال او جمال، ښکلا او ښایست لیدل کېږي دا ټول الله تعالی لره دي او ده پدې شیانو کې ایښې دي، د نېکۍ او ښکلا چې کوم صفات په مخلوقاتو کې لیدل کېږي الله تعالی په همدی صفاتو په بشپړ او کامل طور متصف دئ.

د الله تعالی د صفاتو د پېژندلو لپاره هم له قرآنکریم او احادیثو نه پرته بله منبع نه لرو. خدای جل شأنه د انسان د هدایت او لارښوونې او د خالق او مخلوق د پېژندنې لپاره په مختلفو وختونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي پیغمبران علیهم السلام رالېږلی دي. هر قوم ته چي کوم کتاب یا صحیفه راغلی‌ده، هغه د هغمه قوم په ژبه وه، د کتاب معارف او مفاهیم د همغه قوم په منځ کي په متداولو او مروجو الفاظو بیان شویدي. که په قرآنکریم کي الله تعالی په علم، حلم، قدرت، اراده، کلام، حیات، سمع و بصر متصف معرفي شوی او د علیم، حلیم، قدیر، حي، سمیع، بصیر په نامه یاد شوی، په نورو الهي کتابونو کي د الله تعالی همدا صفات په نورو ژبو او نورو نومونو یاد شوي. همداراز گورو چي دغه صفات د انسان لپاره هم ذکر شوي، دا صفات چي د انسان لپاره ذکر شوي، معنی ئې د هغه د حال او توان مطابق ده، یعنی انساني صفات ناقص، کم، قاصر او فنا کېدونکي دي، پداسي حال کي چي د الله تعالی صفات کامل، بشپړ او دایمي دي. د انسان او الله تعالی د صفاتو ترمنځ یوازي لفظي شباهت وجود لري، نور د الله تعالی صفات د مخلوق له صفاتو سره نه شي مقایسه کېدلی، د الله تعالی صفات کامل، ازلي، دایمي او ابدي دي، خو د انسان صفات ناقص، حادث (نوی پیداشوي) او له مینځه تلونکي دئ. قرآنکریم فرمایي:

ان الله علی کُلِ شَئ قدیر:

اَلله تعالی پرهرڅه قادر دئ.

خو د انسان د قدرت په هکله فرمایي:

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ * المائده: ۳٤

مگر هغه کسان چي توبه ئې وکړه، مخکي لدینه چي قدرت وربانديي پیدا کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآن د الله تعالی په هکله وايي:

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ * المجادله: ۱

الله تعالی اوریدونکی لیدونکی دئ.

د انسان په هکله فرمايي:

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا * الانسان: ۲

بیشکه چي مونږ انسان له مخلوطي او ګډي شوې نطفې نه پیدا کړ، آزمویو ئې او بیا مو هغه اوریدونکی لیدونکی وګرځاوو.

قرآن د الله تعالی د ارادی په هکله فرمايي:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئاً أَن يَقُولَ لَهُ كُن فَيَكُونُ* یس: ۸۲

د هغه امر او کار داسي دئ چي د څه اراده وکړي نو ورته ووايي: شه، نو هغه کيږي.

د انسان د ارادې په هکله بيا فرمايي:

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ * الصف: ۱۱

غواړي په خپلو خولو سره د الله تعالی نور خاموش کړي.

د الله تعالی د علم په هکله فرمايي:

وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ * التغابن: ۱۱

الله تعالی په هرڅه ښه پوه دي.

د انسان د علم په اړه فرمايي:

قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ * الحجر: ۵۳

وئې ویل: مه وېرېږه، مونږ تا ته د یوه پوه زوی زېری درکوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرنگه چي انسان ناقص او محدود دئ، نو صفات ئې هم نا قص او محدود دي، د انسان صفات د الله تعالی د صفاتو په مقایسه داسي دي لکه څوك چي په ستر بحر کي خپله گوته غوټه کړي او څه نم راپورته کړي. رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالی له پراخ رحمت سره د انسان او ټولو مخلوقاتو د رحمت مقایسه داسي کوي:

عَنْ سَلْمَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِائَةَ رَحْمَةٍ كُلُّ رَحْمَةٍ طِبَاقَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ فَجَعَلَ مِنْهَا فِي الْأَرْضِ رَحْمَةً فَبِهَا تَعْطِفُ الْوَالِدَةُ عَلَى وَلَدِهَا وَالْوَحْشُ وَالطَّيْرُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ أَكْمَلَهَا بِهَذِهِ الرَّحْمَةِ *

رواه مسلم

له سلمان رضي الله عنه نه روایت دئ چي وایي: رسول الله (ص) وفرمایل: الله تعالی په هغه ورځ چي آسمانونه او ځمکه ئې پیدا کړه، سل رحمتونه ئې هم پیدا کړل، هر رحمت د ځمکي او آسمان ترمنځ د فاصلې په اندازه، بیائې لدینه یوه برخه رحمت په ځمکه کي کیښود، چي په هغه سره مور پر زوی او حیوانات او مرغان یوه پربل رحم او مهرباني کوي، چي کله د قیامت ورځ راشي نو پدې رحمت سره به ئې مکمل او بشپړ کړي.

یعنی دا رحمت، زړه سوي او پېرزوینه چي اوس د مخلوقاتو، انسانانو، حیواناتو او مرغانو ترمنځ موجوده ده، دا په حقیقت کي د هغه پراخ الهي رحمت د سلو برخو نه یوه وړه برخه ده چي پدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخلوقاتو ئې وېشلی ده. د مخلوقاتو نور صفات لکه سمع، بصر، قدرت او اراده هم پدې قیاس کړی. انسان نشي کولی ټیټ غږ واوري، همداراز له لرې نه هم څه نشي اورېدلی، د پردی شا ته څه نشي لیدلی، له لرې فاصلې نه هم د لیدلو توان نه لري. د ډېرو شیانو د احساس او مشاهدی توان او وس نه لري، نشي کولی انرژي، جاذبه، نور، پیریان او پرښتې ووینې یا ئې احساس کړي. خو قرآنکریم د الله تعالی په هکله فرمایي :

وَإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى * طه: ٧

که خبره په لوړ غږ وکړی، نو بیشکه چې الله تعالی په سري او خفي ټولو پوهېږي.

همدارنگه له لقمان حکیم حکایت کوي او فرمایي :

يَابُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُنْ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ

لقمان: ١٤

اې گرانه زویه: حقیقت دا دئ چې که (گناه) د خردل (مشنگ) د دانې په اندازه وي او د یوی پرښی په د ننه کي وي او یا په آسمانونو او ځمکي کي وي، الله تعالی به ئې راوړي (له هغه نه پټه نه پاتې کېږي) بیشکه چې خدای لطیف او خبیر دئ.

همدارنگه فرمایي:

وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ * يونس: ٦١

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ستا له رب څخه نه د ذرې په اندازه "کوم څیز" نه په ځمکي کي پټیدلی شي او نه په آسمان کي او نه له دې نه کوم وړوکی او یا لوی داسي څیز شته چي په څرگند کتاب کي دي نه وي (لیکل شوی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالله تعالی افعال

په قرآنکریم کي د الله تعالی افعال د هغه د نومونو او صفاتو په اندازه ذکر شویدي، د مثال په ډول خلاق: پیداکوونکی، اسم یا نوم دئ او یخلق: پیدا کوي، فعل دئ، لکه چي قرآنکریم فرمایي :

قَالَ كَذَلِك اللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ * آل عمران: ٤٧

وئي ویل: همداراز الله تعالی چي څه وغواړي پیدا کوي ئې.

الله تعالی رازق: روزي ورکوونکی دئ او روزي ورکول ئې فعل دئ. قرآنکریم فرمایي :

إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَاب * آل عمران:٣٧

الله تعالی هر چا ته چي وغواړي بې حسابه روزي ورکوي.

علیم: پوه، د الله تعالی نوم دئ او تعلیم ئې فعل دئ، قرآنکریم فرمایي : "

(c) ketabton.com: The Digital Library

الرَّحْمَانُ * عَلَّمَ الْقرآن * خَلَقَ الْإِنسَانَ * عَلَّمَهُ الْبَيَانَ *

رحمن خدای قرآن وښود ، انسان ئې پيدا کړ، هغه ته ئې وينا ورزده کړه.

د انسان لپاره هم همدا ډول افعال ذکر شوي دي. قرآنکريم له عيسې عليه السلام نه نقل قول کوی فرمايي:

أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ مِنْ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ..... آل عمران: ٤٩

زه ستاسې لپاره له خټې نه د مرغه څېره جوړوم، بيا په هغه کي پو کوم، نو هغه به د خدای په اذن سره مرغه شي.

او د روزي په هکله فرمايي:

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمْ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا *

النساء: ٥

خپل مالونه چي الله تعالی ستاسو لپاره د "ژوند" د قيام "وسيله" گرځولي بې عقلانوته مه ورکوئ او پدې مالونو سره د دوی د روزي انتظام وکړئ او جامې ورته تهيه کړئ او دوی ته نېکي او منل شوې خبري وکړئ.

دا چي انسان هم نوروته د ښوونی فعل ترسره کولی شي، فرمايي:

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمْ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضَلَالٍ مُبِینٍ * الجمعه:۲

الله تعالی هغه ذات دئ چې په امیانو او نالوستو کې ئې د دوی له منځه پیغمبر مبعوث کړ، ترڅو د ده آیتونه ورته ولولي، تزکیه ئې کړي، کتاب او حکمت ته ورزده کړي، پداسې حال کې چې لدینه مخکې په ښکاره گمراهی کې وو.

د انسان د افعالو او پر خپلو افعالو د ده قدرت او واکمنې او د افعالو د نتائجو توپیر ئې له الهي افعالو سره هومره دئ لکه د الله تعالی او انسان د ذات او صفاتو ترمنځ توپیر.

پدې اړه یوه ډېره ضروري او د زیاتې توجه او پاملرنې وړ خبره دا ده چې د الله تعالی د فعل د انجام کیفیت لکه د هغه د ذات په شان د انسان د فهم او ادراك نه لوړ دئ، هیڅ مثال ئې نه موندل کېږي. انسان څکه د الله تعالی د افعالو کیفیت نه شي درك کولی چې د الله تعالی د ذات د کیفیت په هکله علم نه لري. د مثال په توگه مونږ په دې پوهېږو چې د انسان نطفه له هغو توکیو نه جوړېږي چې له خاورې نه راشنې شوي داني او مېوې نه ئې اخلي، دا نطفه بیا په علقه او ورپسې په یوه ټوټه غوښه بدلېږي، بیا هډوکې ترې جوړ او بیا د ماشوم په شکل دنیا ته راځي، ورپسې ځوان شي، پیاوړی او تنومند شي، بیائې له همدې ځای نه زوال پیل شي، زوړ او بیا مړ شي، دا ټول کارونه د قیوم خدای په اراده صورت نیسي؛ خو څرگنده ده چې په دې امورو کې د الله تعالی د تصرف کیفیت مونږ نه شو درك کولی.

همدا رنگه وینو چې د بحرونو اوبه تبخیرېږي، بیا په وریځو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدلېږي، بادونو ته امرکېږي چي دا وریځی لیری، لیری سیموته یوسي او هلته بیا د واوری، باران او ږلۍ په شکل ورېږي او له دې اوبو نه ویالی، سیندونه او رودونه بهېږي، شاړې او وچي ځمکي ورباندي شنې او خړوبېږي، تر خاورو لاندي دانه (تخم) په حرکت راځي، وده کوي، شنه شي او لوی نبات ترې جوړ شي، ساقه او پاڼی ئې شنې شي ، گل او مېوه وکړي، دا ټول کارونه د الله تعالی په اراده ترسره کېږي، خو په دې امورو او د دانې د تطور په دې مراحلو کې د الله تعالی د تصرف د کیفیت ادراك زمونږ لپاره ناممکن او محال دئ.

کم شمېر داسي نصوص هم شته چي په هغوې کي الله تعالی ته داسي افعال منسوب شوي چي هغوي ته ورته افعال انسان په خپلو اندامونو او جوارحو ترسره کوي او یو شمېر نورو نصوصو کي الله تعالی ته داسي افعال منسوب شوي چي که ظاهری معنی ترې واخیستل شي نو له مخلوق سره د الله تعالی د تشبیه احتمال پکي رامنځته کېږي، د مثال په توگه که د قرآنکریم په دې آیت کي غور وکړو چي فرمایي:

وَجَاءَ رَبُّكَ وَ الْمَلَكُ صفًا صفًا * الفجر: ۲۲

او ستا رب به راشي پداسي حال کي چي ملایکي به لیکه لیکه وي.

که په دې مبارك آیت کي د "جاء" لفظ په ظاهري او متداوله معنی واخلو نو بیشکه چي معنی به ئې دا وې چي الله تعالی به د قیامت په ورځ داسي راشي لکه مخلوقات چي له یوه ځای نه بل ته حرکت کوی، که دا معنی ترې واخلو نو د تشبیه مرتکب شوي یو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

که هرڅو په خوله ووایو چي بلاتشبیه او بلاتکییف! که "جاء" پدې معنی واخلو نو په خوله بلاتشبیه ویل هیڅ فایده نه لري. خو که ووایو چي الله تعالی راځي، خو له راتګ نه دا ظاهری او متداوله معنی وانخلو، بلکه مراد او حقیقت ئې خدای ته وسپارو، نو په دې صورت کي مو له تشبیه نه ځان ساتلي. راتګ مخصوصا په هغه ځای کي چي له اجسامو سره تړاو ونلري تل د ګام اخیستلو په معنی نه وي. د مثال په ډول:

حَتَّى تَأْتِيَهُمْ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ*

الحج: ۵۵

تر هغی پوری چي قیامت ناڅاپه وربانديِ راشي او یا د بې خیره (شنډی) ورځی عذاب وربانديِ راشي. یوم عقیم یعنی هغه ورځ چي خیر نه وي پکي او بله ورځ ورپسې رانشي.

او یا دا آیت:

مِن بَعدِ مَا جَائَتهُمُ البَيِّنٰتُ

وروسته له هغه چي ښکاره نښانې ورته راغلې.

آیا په دې آیتونوکي د قیامت او نښانو له راتګ نه همدا ظاهري راتګ او ګام اخیستل مراد دې؟ داسي راتګ چي په ګام اخیستو سره مخکي درومي او مسافه وهي؟ او که نه دلته له راتګ نه مطلب دا دئ چي دا شیان به ورته ښکاره شي او پیغمبران علیهم السلام به ئې ورته بیان کړي؟!

دا ډول آیات او احادیث یو شمېر علماوو د متشابهاتو په نامه یاد کړي او یو شمېر نورو د صفاتو آیات او احادیث نومولي. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدی نصوصو د تفسیر او بیان په هکله د علماوو ترمنځ زیات اختلاف وجودلري او له همدې امله مختلف او متعدد افکار او ډلي رامنځته شوي دي او خبره تردی حده رسېدلی چي یوه ډله د بلی د تکفیر حکم صادرکړي. د همدی موضوع په حقیقت د پوهېدو پخاطر باید د علیم او حکیم خدای کتاب او د پاك رسول صلی‌الله علیه وسلم احادیثو ته مراجعه وکړو او وګورو چي هغوی څه لاربښوونه راته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآنكريم او متشابهات

د قرآنكريم آيتونه په عامه توگه دوه نوع دي:

- محكم آيتونه: هغه چي د الفاظو مراد او معنی ئې ښکاره او واضح ده، داسي الفاظ او كلمات پكي كارول شوي چي ظاهري او ذهن ته نږدې معنی ئې ښکاره ده او د هيڅ شك او شبهې احتمال پكي نشته. همدا محكم آيتونه د قرآنكريم د مفاهيمو اساسي محور تشكيلوي.
- متشابه آيتونه: هغه چي له داسي شيانو نه پكي بحث شوی چي نه د لمس وړ دي او نه د مشاهدې او ليدني، داسي شيان چي انسان په خپل قاموس كي د هغه لپاره نوم نه لري. دا غيبي شيان په دې آيتونو كي پداسي الفاظو سره معرفي شوي دي چي انسان ئې معمولاً د محسوس او ملموس شيانو لپاره كاروي. پدې سره قرآن

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل مخاطب په نسبي طور د هغو غيبي شيانو په حقيقت څه ناڅه پوهوي چي د هغوي لپاره په خپل قاموس کي هيڅ نوم نه لري. قرآنکريم په دې رابطه فرمايي:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ * آل عمران: ۷

الله هغه ذات دئ چي دا کتاب ئې پرتا باندي نازل کړ، چي ځيني آيتونه ئې محکم دي، چي دا د کتاب بنسټ دئ او نور ئې متشابه دي، نو هغه کسان چي په زړونو کي ئې کوږوالی دئ په متشابه پسې ئې درومي، د فتنې په لټه کي او د تأويل په لټه کي، پداسي حال کي چي په تأويل ئې له الله پرته هيڅوك نه پوهېږي او هغه چي د راسخ علم خاوندان دي وايي: مونږ ايمان پرې راوړی، ټول زمونږ د رب له لوري دي او پند نه اخلي مګر د عقل خاوندان.

دا مبارك آيت څو مهم مطالب زمونږ مخي ته ږدي:

- د دې کتاب ځيني آيتونه "محکم" دي او ځيني ئې "متشابه"
- د کتاب اصلي او اساسي مطالب په هغو آيتونو کي راغلي چي محکم دي ا و تشبيه نده پکي کارول شوې.
- متشابه آيتونه چي په مفهوم ئې پوهېدل غور او دقت غواړي بايد همدې محکمو آيتونو ته راجع شي او د همدی آيتونو په رڼاکي تفسير او توضيح شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- هغه کسان چي په زړونو کي ئې خيرى او کوږوالى وي، د دې په ځاى چي د متشابه آيتونو په مراد باندي ايمان کافي وګڼي، برعکس د دې آيتونو په تأويل د پوهېدو هڅه او لټه کوي او غواړي هغه د خپل بحث او تحقيق محور وګرځوي.
- هغه کسان چي غواړي دغه ډول آيتونه د مناقشې او بحث موضوع وګرځوي، هغوى په حقيقت کي يا د فتنو راولاړول غواړي، د دې هڅه کوي چي د الله تعالى په هکله د مسلمانانو په زړونو کي شکوك او شبهات راولاړ کړي او خلك د محکمو آيتونو له مفاهيمو نه بل لور ته واړوي او يا دا چي غواړي د متشابهاتو په تأويل ځان پوه کړي. د تأويل لغوي معنى اول يا اصل ته اړول دي، تأويل يعنى د متشابه آيت فعلي حالت د هغه لومړني حالت ته ګرځول، ګويا دوى غواړي په دې پوه شي چي د دې متشابه اصلي او اولني حالت او کيفيت څنګه دئ؟!
- دا هلې ځلې او دا هڅه او هاند د هغه چا کار دئ چي زړه ئې کوږ او خيرن وي، پر زړه او دماغ ئې شکونو سيورى غوړولى وي.
- د متشابهاتو د تأويل علم يوازي له الله تعالى سره دئ، بل هيڅوك نشي کولى په هغه باندي پوه شي، ځکه الله تعالى هغه غيبي او له سترګو نه پټ شيان چي انسان ئې نه پېژني او نه په خپل قاموس کي ورته نوم لري، د انسان د ښې پوهى پخاطر له محسوسو او پېژندل شوو شيانو سره تشبيه کړي او پداسي الفاظو سره ئې معرفي کړي دي چي په حقيقت کي د ښکاره او څرګندو شيانو لپاره استعمالېږي. د دې لپاره چي هغه د انسان لپاره د فهم وړ وګرځوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هغه څیز د حقیقت په اړه نسبي تصور ورته حاصل شي، د دې مطلب دا شو چې د دغو شیانو د معرفې لپاره ترممکنه حده او تر هغه ځایه چې د انسان عقل ته مقدور ده اهتمام شوي او د متشابه آیتونو په ترڅ کې معرفي شوي، د انسان د عقل نیلۍ لدې نه آخوا وړاندې نشي تلې، دا د ده د الوت وروستۍ پړاو دئ، آخوا ته ئې لاس نه رسېږي، د ده له عقل او ادراك نه لوړ دي، الله تعالی د همدې ډول شیانو د معرفې کولو لپاره ښه لازمه څرگندونه کړېده او د انسان د عقلي قوت مطابق وضاحت ئې کړی، خو لدینه آخوا عقل د مخکې تگ مجال نه لري، باید همدلته ودرېږي او د متشابهاتو له تأویل نه ځان وساتي. د انسان د عقل او پوهې قصور، د حواسو او مشاعرو محدودیت ئې او د ژبې او قاموس عدم جامعیت ئې باعث شوي چې له مخکې تگ نه عاجز شي او د متشابهاتو په حقیقت تر دې زیات پوه نشي.

پداسې حال کې چې د قرآنکریم دا مبارك آیت په پوره صراحت او وضاحت سره دا بیانوي چې د کږو، رنځورو، خیرنو، له شك او شبهاتو نه د ډکو زړونو خاوندان د متشابهاتو د تأویل په لټه کې وي، متأسفانه د ځینو مذهبي فرقو پلویان د دې آیت د صریح حکم خلاف دعوی کوي چې د دوی ائمه د متشابهاتو په تأویل پوهېږي، دوی د دې ادعا کوي چې په علم کې پاخه "الراسخون في العلم" مستثنی شوي، دوی کولی شي د متشابهاتو په تأویل پوه شي. د آیت د دوهمې برخې په هکله د دوی دا انگېرنه په څرگنده توگه د همدی آیت له لومړنۍ برخی سره تناقض لري، د دوی دا تعبیر بالکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلط او کمزوری دئ، ځکه د آیت په سرکي راځي چي د رنځورو زړونو خاوندان د متشابهاتو د تأویل هڅه کوي، دا ممکنه نده چي د علم خاوندان د داسي یوه عمل هڅه وکړي.

- عالمان ټول آیتونه د الله تعالی له لوري شمېرى، ایمان وربانديي راوړى او هوښیاران پند ترې اخلي.

متأسفانه د متشابهاتو په اړه یوه بله ډله له لومړنۍ ډلی نه هم زیاته بې لاره شوې او په غلطه روانه ده، هغوی د متشابه آیتونو له الفاظو نه ظاهري معنی اخلي، خصوصاً په هغوآیتونو کي چي د الله تعالی له صفاتو نه پکي یادونه شویده!! هغه کسان چي د متشابه آیتونو الفاظ په ظاهري معنی سره اخلي او په دې سره د الله تعالی لپاره مثال جوړوي او له مخلوق سره ئې تشبیه کوي، مونږ دا سوال ترې کوو چي: ولې د قرآن د ټولو آیتونو په اړه دا کار نه کوي، ولې په هر ځای کي د الفاظو ظاهري او متداوله معنی نه اخلي؟ راشی له سلهاو آیتونو نه یو څو د دوی مخي ته کېږدو او ترې تپوس وکړو چي دلته د الفاظو ظاهري معنی ولې له نظره غورځوي؟

په دې آیت کي:

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ *

مونږ پر سمي لار هدایت کړه

تاسي ولې له صراط نه د هغه ظاهری معنی نه اخلئ؟ صراط یعنی د ځمکي پرمخ لاره چي له یوې نقطې نه پیل او په بله ختمېږي!! تاسي ولې د دې ظاهری معنی په ځای د الله عبادت مستقیمه لار گڼي؟ همغسی لکه چي قرآن فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ *

آل عمران: ٥١

بیشکه زما او ستاسي رب الله دئ، نو عبادت ئې وکړئ، همدا نېغه لاره ده.

همداراز په دې آیت کې :

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ * البقره: ٧

الله تعالی د دوی پر زړونو او غوږونو مهر وهلی او پر سترګو ئې پرده غوړیدلې ده او د دوی لپاره لوی عذاب دئ.

آیا دلته هم "ختم"یعنی مهر په ظاهری معنی اخلئ؟ آیا ګمان کوئ چي الله تعالی هم داسي کوم مهر لري چي د کافرانو پر زړونو او غوږونو ئې وهلی دئ؟ او دا تصور کوی چي د هغوی په سترګو د پردی معنی هم همدا ظاهري معنی ده؟! او کنه لدینه دا مفهوم اخلئ چي الله تعالی له دوی نه د حق لیدلو او د حق د منلو استعداد اخیستی دئ، دا استعداد ئې د دوی په زړونو او غوږونو کي ځپلی او له مینځه ئې وړی دئ؟ ولې او په کوم دلیل په دې مبارك آیت کي د"خَتَم" او"غشاوه" ظاهری معنی نه اخلئ او مجازي مفهوم ئې اخلئ؟

پدې آیت کي:

صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لا يَرْجِعُونَ * البقرة: ١٨

کاڼه، ګونګیان او ړانده دي، نو ځکه نه راګرځي.

آیا دلته له صم، بکم، عمي، نه ظاهری معنی اخلئ او ادعا کوئ چي منافقان کاڼه، ګونکیان او ړانده د ي؟ څرګنده ده چي د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلماتو ظاهري معنی اخیستل دلته ممکن او صحیح نده.

په دې آیت کې:

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ * البقره :۳٦

نو شیطان هغوی دواړه وښویول.

آیا دلته له ښویدلو(زل) نه دا معنی اخلئ چې گویا شیطان د دوی تر پښو لاندې اوبه توی کړې او د دوی پښې ورباندې ښوېدلې او همداسې په ښویدو، ښویدو له جنت نه ووتل او که نه لدینه مطلب معنوی ښویدل دي؟ همداراز آیا په دې آیت کې:

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ *

البقرة:٤٢

حق ته د باطل لباس مه وراغوندی او حق مه پټوئ پداسې حال کې چې پوهېږئ.

آیا دلته هم له "تلبسوا" نه ظاهری معنی اخلئ؟ او ادعاکوئ چې باطل یوه جامه ده چې حق ته وراغوستل کېږي او پدې سره له نظر نه پټېږي او که نه داسې ئې تفسیروئ چې حق له باطلو توجیهاتو او نظریاتو سره مه مغشوش او گډوډوئ او حق په خپلو غلطو تعبیراتو سره سرچپه مه ښئي، داسې چې خلك وغولېږي او باطل ته د حق په سترگه وگوري.

دا آیت:

وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمْ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ * البقره :۹۳

او خوسی (خوسندر) د دوی په زړونو کې وروڅښل شو، د دوی د کفر له امله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آيا له "اشربوا" نه د هغه ظاهري معنى اخلئ او گمان کوئ چي سخوندر هم لکه اوبه هغوى ته ورڅښل شوى او په زړونو کي ئې ځاى نيولى؟ او که نه داسي ئې معنى کوئ چي د سخوندر محبت ئې داسي په زړونو کي ځاى نيولى لکه چي دى په خپله د دوى زړونو ته ننوتى او هلته ئې ځاى نيولى وي او مينه ئې پردوى مسلطه شوې وي؟

دا آيت:

وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ * البقره: ٦١

او ذلت او خوارى ورباندي وتپل شوه.

آيا دلته له "ضُربت " نه مطلب د هغه ظاهرى معنى ده او آيا خوارى او ذلت داسي شيان دي چي په نورو ورتپل کېدى شي؟ او که نه دلته ناقابل لمس مفهوم ته عيني تجسم ورکړل شوى ترڅو ذهن ته نږدې کړى شي او دا مطلب افاده کړى شي چي ذلت او خوارى ورباندي مسلطه کړي شوه، له داسي خوارۍ او ذلت سره مخ کړى شو چي نښانې ئې له ورايه ښکاري او اجتماعى ژوند او حالت ئې په ذلت او خوارۍ دلالت کوى؟

دا آيت:

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً

البقره: ٧٤

وروسته ستاسو زړونه داسي سخت شول لکه تېږه او تر دې هم زيات سخت.

آيا له "قست قلوبکم" نه ظاهرى معنى اخلئ او دا سختوالى د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیرې د سختوالی په څېر ګڼئ؟ او که نه له دې نه مطلب د زړه بې رحمي او عدم عطوفت دئ او دا چې د حق خبره پر دې زړونو اغېز نشي کولی د تأثیرقبلولو استعداد ئې ځپل شوي؟

په دې آیت کې:

بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ * البقره: ۸۱

بلی، چا چې بدی وکړه او خپله ګناه ئې وربانديې راتاو شوه نو همدا دوی دوزخیان دي چې تل به پکې پاتې وي.

آیا دلته له "احاطت به خطیئته " نه دا مطلب اخلې چې ګناه هم داسې یو څیز دئ چې خوځېږي او انسان احاطه او محاصره کوي؟ او که نه، معنی ئې دا ده: هرڅوك چې داسې ګنهګار وي چې ګناه ئې ټول وجود نیولی او هغه ئې له هری خوا نه داسې محاصره کړی وي چې د وتلو ټولې لارې وربانديې تړل شوی وي؟

دا یوازې د قرآن د لومړی جزء د بقره د سورت ځینې آیتونه وو او له همدی نه اندازه لګولی شئ چې په ټول قرآنکریم کې به د دا ډول آیتونو شمېرڅومره وي. څو بېلګی له نورو سورتونو نه هم رااخلو:

د مریم په سورې کې د زکریا علیه السلام د زوړوالی په هکله راځی:

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا * مریم: ٤

وئې ویل: اې زما ربه! زه خو داسې یم چې هډوکي مې سست شوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له زوړوالی مي سر مشتعل شوی (سپین والی پکي لګیدلی) او تا ته په دعا کي شقی او کم بخته نه وم.

آیا په "اشتعل الراٴس شیبا" کي د اشتعل ظاهری معنی مطلوبه ده؟ یعنی دا چي په سرئې له زوړوالی نه اور بل شوی؟ او که د زوړالي نښانې ئې داسي په سرکي ښکاره شوې لکه د اور لمبه چي له ورایه ښکاري او یو ځل چي په څه شي ګډه شي نو هغه ټول احتوا کړي؟

په همدی سورت کي راځي:

یَایَحْیَی خُذْ الْکِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَیْنَاهُ الْحُکْمَ صَبِیًّا * مریم: ۱۲

ای یحیی! دا کتاَب په قَوتً سره واخله....

آیا دلته له "خذالکتَب بِقُوة " نه ظاهری معنی اخیستل صحیح دي؟ او آیا معنی ئې دا ده چي اې یحیی! دا کتاب په دواړو لاسونو سره کلك ونیسه او په کلك نیولو کي ئې خپل ټول قوت وکاروه؟ او که نه معنی ئې دا ده چي دکتاب په حمل او پر هغه عمل کي له خپل ټو ل توان او ځواك نه کار واخله، په ډاډه او مطمئن زړه ئې حمل او په پوره باور او قوت سره عمل ورباندي وکړه؟

د التکویرپه سورت کي راځي:

وَ إِذَا السمَاءُ کُشطت * التکویر: ۱۱

او هغه وخت چي آَسمان پوست کړی شي.

د "کشطَت" ظاهری معنی له حیوان نه د پوست ایستل دي، آیا دا خبره سمه ده چي ووایو: آسمان به هم د کوم حیوان په څېر له پوسته کړی شي؟ او که نه معنی ئې دا ده چي هغه ورځ به د آسمان دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاجوردي پرده له مینځه لاړه شي او هغه څه به ښکاره شي چي اوس ئې شاته پټ دي، دوزخ به راڅرګند او جنت به وليدلی شي ؟

په دې مقدمه کي دوه اساسي مطالب په ښه توګه څرګند او بيان شويدي:

- د متشابه آيتونو په تأويل پسې لټه او هڅه د فتنه ګرو خلکو کار دئ او دا داسي بې ګټې او بې حاصله کوشش دئ چي يوازي هغه کسان ئې کوي چي غواړي په دې بې هدفه هڅو سره ځان عالم او پوه معرفي کړي.
- نه ښايي د متشابه آيتونو له کلماتو او الفاظو نه د هغوی ظاهري معنی واخلو.

اوس راځئ د همدی مفاهيمو او څرګندونو په رڼا کي دا وګورو چي اهل ظاهر د الهي صفاتو په اړه څه نظر او تصور لري؟

هغوی عقيده لري هغه صفات چي له افعالو سره تعلق لري لکه:

مجئ او اتيان: راتګ.

نزول: کوزيدل.

اخذ ، امساك، بطش: نيول،اخيستل.

استوی: استقرار، کيناستل.

هروله: منډه

او دې ته ورته نور بايد د هغوی په ظاهری معنی حمل شي، ځکه دا په قرآن او حديث کي راغلي او ثابت دي، نو لازمه ده چي ظاهری معنی ترې واخيستله شي. دوی د دې افعالو په منځ کي په دې آيت: الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى* او په دې حديث: وينزل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ربناالی‌السماء الدنیا" ډېر تأکید او ترکیز کوی. راشئ دا آیتونه او احادیث لږ په تفصیل سره وڅېړو، خو لدې نه وړاندې د لاندنیو څو ټکیو یادونه ضروري شمېرو:

مونږ په هغو الفاظو او کلماتو چې پدې آیتونو او احادیثو کې ذکر شویدي اقرار او تکلم کوو، په مفهوم او معنی ئې باور او ایمان لرو، له تأویل نه ئې ډډه کوو او ظاهری معنی نه ترې اخلو؛ ځکه که داسي وکړو نو بیا د تشبیه او تمثیل مرتکب گرځو. او په دې کې هیڅ شك نشته چې هیڅ شی له الله تعالی سره ورته والی او مشابهت نه لري، نه ئې د ذات مثال شته او نه د صفاتو او افعالو. د امام ابوحنیفه (رح) له شاگرد محمد بن الحسن(رح) نه روایت دئ چې وایي:

اتفق الفقهاء کلهم من المشرق و المغرب علی الایمان بالقرآن و الاحادیث التی جاء بها الثقات عن رسول الله صلی الله و سلم في صفة الرب عزوجل من غیر تفسیر و وصف و لا تشبیه، فمن فسر الیوم شیء من ذلك فقد خرج عما کان علیه النبی صلی الله علیه و سلم و فارق الجماعة فانهم لم یصفوا و لم یفسروا.

ټول فقهاء، په شرق او غرب کې، په دې باندې متفق دي چې په قرآنکریم کې او د معتبرو اشخاصو پواسطه له رسول الله (ص) نه په روایت شوو احادیثو کې د الله تعالی د صفاتو په هکله راغلو نصوصو باندې له تفسیر، توصیف او تشبیه نه پرته ایمان درلودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لازم دي، كه څوك لدې نصوصو نه د كوم يوه تفسير كوي، هغه د رسول الله صلى الله عليه وسلم له طريقې نه مخالفت كوي او د مسلمانانو له ډلى نه وځي، ځكه دوى (سلفو) دا ډول نصوص نه تفسير او نه توصيف كړي.
يوه كس عبدالله بن المبارك ته وويل:

يا ابا عبدالرحمن إني اكره الصفة عن صفة الرب فقال له عبدالله بن المبارك: انا اشد الناس كراهية لذلك و لكن اذا نطق الكتاب بشئ قلنا به و اذا جاءت الآثار بشئ جسرنا عليه.

اې ابو عبدالرحمن: زه د الله تعالى د صفاتو په اړه بحث نه خوښوم! عبدالله بن المبارك ورته وويل: زه له هرچا نه زيات له دې ډول بحثونو نه كركه لرم، خو كه قرآن كريم پدې هكله څه ووايي، نو همغه وايو او كه پدې اړه په آثارو كي څه ذكر شي، نو د هغه د ويلو په اړه له جسارت نه كار اخلو.
لدې اقوالو نه دا په ډاګه كيږي چي پخوانيو او سلفو علماوو د دې ډول آيتونو او احاديثو له تأويل او تفسير نه ډډه كوله، يوازې تلاوت، لوستل او پر مفهوم ئې ايمان كافي بالو.
ابن تيميه د "الحمويه الكبرى" كتاب په ۲۳ مخ كي ليكي:

واعلم ان من المتأخرين من يقول مذهب سلف اقرارها على ما جائت به مع اعتقاد ان ظاهرها غير مراد

پوه شه چي يو شمېر متأخرين علماء وايي چي د سلفو مذهب او طريقه دا ده چي څه چي راغلي په هغى باندې بايد اقرار وشي، لدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتقاد او باور سره چي ظاهرې معنی ئې مراد نده. ابن تیمیه په خپله له دې نظر سره موافق ندی.

د امام مالك په هکله روایت دئ چي یوه کس ترې پوښتنه وکړه چي: په "الرحمن عَلی العرش استوی" آیت کي د استوی معنی څه ده؟ امام مالك خپله ټنډه په څپیړه ووهله، له ډېری وېرې او غم نه خولې وربانديي راماتې شوې، وئې فرمایل:

الاستواء معقول، والكيف فيه مجهول والسؤال عنه بدعة.

استوی معلومه ده، خو کیفیت ئې مجهول دئ او په دې اړه سوال بدعت دئ.

اهل ظاهرکه څه هم په ظاهره د امام مالك (رح) پدې قول زیات استناد کوی، خو په خپلو ټولو بحثونو او مناقشاتو کي د دې قول خلاف عمل کوي. گورو چي امام مالك (رح) لدې پوښتنی نه سخت خفه کېږي، له ځواب ورکولو وېرېږي، خپله ټنډه په څپیړه وهی، خولی وربانديي راماتېږي، خو د اهل ظاهرو د مناقشاتو اصلي موضوع همدا ده او ټول د همدې قضیې په محورکي په پوره جسارت بحث او مناقشې کوي. امام مالك (رح) دا ډول سوال بدعت شمېري او وایي چي په سلفو کي سابقه نه لري، خو اهل ظاهر ئې واجب گڼي او د اسماء او صفاتو د توحید اساس ئې شمېري!! امام مالك (رح) د استواء له ترجمې نه ډډه کوي، یوازي دومره وایي چي استواء معلومه ده! خو دا ډله استواء د هغې په ظاهری معنی ورحمل کوي او ځیني خو ئې له دومره جسارت نه کار اخلي چي په کرسۍ (څوکۍ) او یا منبرکښېني او بیا وایي: دا استواء ده!! دوی په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره او د استواء په دې ډول ترجمې سره د تمثیل او تشبیه مرتکب ګرځي، که څه هم په خوله ووایي چي بلاتشبیه او بلاتکییف، هغوی په دې ډول تفسیرسره الله تعالی له انسان سره تشبیه کوي او داسي حالت ثابتوی چي الله تعالی هم لکه انسان کښېني او پاڅېږي، ځي او ولاړېږي، راکوزېږي او بره خېږي!! چي دا بلکل تشبیه او تمثیل دئ.

له اهل ظاهرنه یوه پوښتنه

له دې دوستانو نه چي الله تعالی دې ورته هدایت وکړي، پوښتنه کوم چي زما دې سوالونو ته څه ځواب لري: الله تعالی فرمایي:

أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنْ النَّاسِ * الحج:۱۸

آیا نه ګورې چي په آسمانونو او ځمکي کي هرڅه، لمر، سپوږمۍ، ستوري، غرونه، ونې، حیوانات او ډېر خلك الله تعالی ته سجده کوي.

آیا د لمر، سپوږمۍ، ستورو، حیواناتو، ونو او نورو سجده لکه د انسان د سجدی په شان ده؟ آیا دا شیان هم د ملا تیر او بندونه لري، ټیټېږي او سر پر ځمکه ږدی؟ او د انسان په شان سجده کوي؟ او که نه لدې سجدی نه مراد او مطلب اطاعت او تسلیمي ده؟ داسي اطاعت چي په هر څه کي د الله تعالی امر ته تابع دي، په هرڅه کي د هغه حکم عملي کوي او په همغه لار روان دي چي الله تعالی ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټاکلی او د ټاکلی هدف په لور مخ په وړاندي ځي، هیڅ انحراف او غفلت نه کوي.

د قرآن کریم بل آیت فرمايي:

وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ * آل عمران:۸۳

څه چي په آسمانونو او ځمکه کي دي، په خوښه او ناخوښه (په هرحال کي) خدای ته تابع او تسلیم دي او ټول د ده په لوري بېرته ګرځول کېږي.

پداسي حال کي چي د مخلوق په هکله د هغو کلماتو ظاهري معنی اخیستل صحیح نه وي چي د تشبیه لپاره کارول شوي، نو د الله تعالی په اړه استعمال شوي د تشبیه الفاظ او کلمات څنګه په ظاهري معنی حمل کولی شو؟ باید دا په پام کي ولرو چي قرآن کریم د انسانانو لپاره رانازل شویدی،د انسانانو په ژبه دئ، د انسان قاموس د ده د عقل په څېر محدود او ناقص دئ، د انساني فرهنګ کلمات محدود او ناقص مدلول لري، انسان یوازي د هغو شیانو لپاره نومونه وضع کړي چي ملموس او مشهود دي، دا الفاظ د غیرملموسو او پټو شیانو د معرفي لپاره کافي ندی او په دې سره د هغی حق په صحیح توګه نشي ادا کېدلی.

مونږ ایمان لرو چي خدای مالك الملك دئ او په ټولو موجوداتو کي د خپلي خوښی مطابق تصرف کوي، حکم ئې هرچیرته نافذ دئ، د ټول عالم تدبیر له ده سره دئ، د هرڅه واکمن دئ، د امورو او کارونو پای او عاقبت هغه ټاکي، د کارونو د لا س ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوړنو او نتائجو ټاکل د ده کار دئ، هرچا ته دخپل عمل جزا او سزا ورکوي، هرڅه د ده په اراده ترسره کېږي، الله تعالی د ځمکي او آسمان له خلقت نه وروسته په هغه څه چي عرش ئې نومولی استواء کړې او له هغه نه چي ترټولو کائناتو لوړ او په هرڅه احتواء لري، احکام صادروی او ټول موجودات اداره کوي، خو له عرش نه د هغه ظاهری معنی نه اخلو، نه وایو چي عرش لکه د پاچایانو عرش (تخت) داسي دئ او نه هم له استواء نه ظاهري معنی اخیستل صحیح ګڼو.

له ابن عباس ر(ض) نه د عرش په هکله روایت دئ وايي:

ان الكرسى موضع قدمين، وان العرش لا يقدر قدره الا الله.

یعنی کرسی د پښو ایښودلو ځای دئ او عرش داسي دئ چي بېله خدایه ئې هیڅوك اندازه نشي لګولی.

ابوهریره رضي الله عنه له رسول الله صلی الله علیه وسلم نه روایت کوي چي فرمايي:

ان الله اذن لي ان احدثكم عن ملك قد مرقت رجلاه الارض السابعة السفلى و العرش على منكبه و هو يقول سبحانك انت و حيث تكون.

ما ته الله تعالی اجازه راکړه چي د هغی پرښتی په هکله تاسي ته معلومات درکړم چي پښی ئې د ځمکي له اوومي طبقی نه لاندي تېرې شوې او عرش ئې په اوږو دئ او وايي: خدایه! پاکي ده تا لره هرچیر ته چي وې.

ګورئ! یوه دومره باعظمته پرښته چي د عرش حامل ده، پښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې له اوو آسمانونو او ځمكې نه تېرېږي، د الله تعالى د ذات له ادراك نه عاجزه ده، د استواء په كيفيت نه پوهېږي، په خپله ناتوانۍ اعتراف كوي او وايي: خدايه! هر څيرته چې وې پاكي تا لره ده!

مونږ همداراز په دې آيت هم ايمان لرو چې فرمايي:

أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

المجادله: ٧

آيا نه گورئ چې الله تعالى په هرهغه څه پوهېږي چې په آسمانونو او په ځمكه كې دي، نه داسې نجوى شته چې د دريو ترمنځ وي او دى ئې څلورم نه وي او نه د پنځو ترمنځ چې دى ئې شپږم نه وي او نه تر دې كم يا زيات مگر دا چې دى ورسره وي، هرچيرته چې وي، بيا به ئې د قيامت په ورځ په خپلو اعمالو خبر كړي، بيشكه چې الله په هرڅه پوه دئ.

د الله تعالى معيت

مونږ د الله تعالى په معيت او ملتيا، عام دئ كه خاص، ايمان لرو، تأويل نه پكې كوو او نه ئې په ظاهري معنى حمل كوو او له بندگانو سره د الله تعالى معيت په عرش له استواء سره منافي نه شمېرو، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما منكم من احد الا سيرى ربه مخلياً به فقال له ابو رزين العقيلي: كيف يا رسول الله و هو واحد و نحن جميع؟ فقال النبي صلى الله عليه وسلم: سأنبئك بمثل: ذلك في آلاء الله: هذا القمر كلكم يراه مخلياً به و هو آية من آيات الله، فالله اكبر او كما قال رسول الله صلى الله عليه و سلم.

له تاسي نه به هيڅ يو داسي نه وي چي خپل رب به ونه ويني، پداسي حال كي چي له همده سره به ګوښه كېدونكى وي، ابورزين عقيلى وويل: دا به څنګه وي يا رسول الله! هغه يو دئ او مونږ ډېر او ډله؟ رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: په يوه مثال سره به درته وښيم، هغه هم د الله په مخلوقاتو كي، دا سپوږمى ده، تاسي هريو ئې پداسي حال كي وينئ چي ګويا له هغه سره يوازي ګوښه كېږي،دا پداسي حال كي چي سپوږمى د الله تعالى د قدرت له نښو نه يوه نښه ده، الله تعالى له هرڅه نه لوى دئ.

همدا مطلب په بل حديث كي داسي راغلى دئ:

عَنْ أَبِي رَزِينٍ الْعُقَيْلِيِّ أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّه أَكُلُّنَا يَرَى رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَة وَمَا آيَةُ ذَلكَ في خَلْقه فَقَالَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ أَلَيْسَ كُلُّكُمْ يَنْظُرُ إِلَى الْقَمَرِ مُخْلِيًا بِه قَالَ بَلَى قَالَ فَاللَّهُ أَعْظَمُ * رواه احمد

له ابي رزين نه روايت دئ چي رسول الله صلى الله عليه وسلم ته ئې وويل: يارسول الله! آيا مونږ هر يو به د قيامت په ورځ خپل رب وينو؟ او د دې نښه به په مخلوقاتو كي څه وي؟ رسول الله صلى الله عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسلم ورته وفرمایل: آیا تاسو هریو سپوږمۍ پداسي حالت کي نه گوری چي گویا له ده سره یوازي گوښه کېږي؟! هغه وویل: هو، همداسي ده! رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: نو الله تعالی خوله هرڅه نه ستر دئ.

اهل ظاهر په ډېرو مواردو کي مجبورېږي له خپل مسلك نه انحراف وکړي، خپله لاره پرېږدي او د ځینو کلماتو غیر ظاهري معنی اخلي، د مثال په توگه د الله تعالی د معیت په هکله د خپل مسلك خلاف وایي چي له مخلوق سره د الله تعالی له معیت نه مراد ظاهري معیت ندی بلکه دلته معیت د علم او بصر په اعتبار سره دئ، یعنی دلته د معیت ظاهری معنی مطلوبه نده بلکه لدینه مطلب دا دئ چي الله تعالی په خپلو مخلوقاتو علم لري او د ټولو حالاتو شاهد او ناظر دئ، هغه له بره نه پداسي حال کي چي پر عرش ئې استواءکړې ده د خپل مخلوق په حال خبر او د دوی د هر څه شاهد دئ، نه داسي چي پاك ذات ئې په ځمکه کي له مخلوق سره خلط او یو ځای دئ. له دې دوستانو نه سوال کوو چي که معیت د علم او بصر په اعتبار اخلئ نو د دې حدیث په رابطه څه وایاست:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ قَالَ يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَة إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخرُ فَيَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ وَمَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ وَمَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ * رواه مسلم

ابوهریره رض) روایت کوي چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: الله تعالی د هرې شپې په وروستۍ دریمه برخه کي د دنیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسمان ته نزول کوي او فرمايي: څوك راته دعا کوي چي قبوله ئې کړم؟ او څوك له ما نه څه غواړي چي ورئې کړم؟ او څوك رانه مغفرت غواړي چي بخښنه ورته وکړم؟

په دې حديث کي ولې او په کوم دليل نزول په ظاهرى معنى اخلي او د ډېري توجه او التفات په معنى ئې نه اخلئ، ولې ئې په اصلي معنى: کوزيدل اخلئ؟ که له مخلوق سره د الله تعالى معيت پدې دليل په اصلي معنى نه اخلئ چي پدې سره د الله تعالى او مخلوق ترمنځ د اختلاط او حلول تصور راولاړېږي او د حلول او اختلاط د عدم جواز په خاطر د هغه مجازي معنى اخلئ، نو دا راته وواياست چي آيا لومړنى آسمان هم د ځمکي په څېر مکان او ځاى ندى؟ آيا هلته هم د الله تعالى بل مخلوق ملا ئکي نه اوسېږي؟! که په ځمکه کي له مخلوق سره د معيت ظاهري معنى اخيستل جواز نه لري نو هغه آسمان ته د الله تعالى نزول څنگه د کوزيدو په معنى اخلئ چي له مخلوقاتو داسي ډك دئ او هومره ملائکي پکي ميشت دي چي يوه لوېشت ځاى پکي خالي ندى پاتې؟ که په ياد شوي حديث شريف کي د نزول ظاهري معنى واخلو او داسي گمان وکړو چي الله تعالى د شپې په وروستۍ دريمه برخه کي عرش پرېږدي او د ځمکي آسمان ته راکوزېږي، نو دا وخت يعنى د شپې وروستۍ دريمه برخه خو د هميش لپاره په ځمکه کي وجود لري، يوه داسي شېبه هم نشته چي دا وخت نه وي پکي، ځکه شپه خو په مسلسله توگه له ختيځ نه د لويديځ لور ته روانه ده، په دې حساب سره د شپې وروستۍ دريمه برخه د تل لپاره د ځمکي پرمخ کله يوځاى او کله بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځای موجوده وي، نو د اهل ظاهر د تعبیر په اساس الله تعالی باید تل له خپل عرش نه لرې، په اول آسمان کي وي!! لدینه علاوه ځمکي او آسمانونه د الله تعالی د عظمت په نسبت داسي مثال لري لکه د مشنگو یوه دانه زمونږ په ورغوي کي. لنډه دا چي د الله تعالی په اړه لومړي آسمان ته د نزول ظاهري معنی اخیستل نه د نقلی دلایلو له مخي سمه ده او نه په عقلي دلایلو. مونږ په دې مبارك حدیث ایمان لرو، اقرار پرې کوو، حق ئې شمېرو، په دې کلکه عقیده لرو چي دعا قبلوونکی، بخښونکی او مهربان خدای د شپې په وروستۍ برخه کي خپلو بندگانو ته ورنږدې کېږي، د تائب توبه، د مستغفر استغفار، د دعاکوونکي دعا او د سائل سوال ژر قبلوي. طبیعي ده، کله چي انسان د شپې په تیاره کي، پداسي حال کي چي نور په ژور خوب ویده وي او هغه پاڅېږي، الله ته د احتیاج احساس او دا باور چي د خپل رب عنایت او رعایت ته سخت محتاج او اړ دي، له ژور خوبه ئې راوینښوي او دعا او عبادت ته ئې هڅوي، ځان د هغه رحم او کرم ته محتاج شمېري، د الله تعالی لوري ته پناه وروړي، هغه ته عجز او زارۍ کوي، توبه وباسي، د شپې په تیاره کي، له ریاء او تظاهر نه په هغې پاکي فضا کي، د خپل رب په وړاندي لاسونه اوچتوي، سر په سجده ږدي، بخښنه ترې غواړي، له هوی، هوس نه پاك، په پوره اخلاص د هغه تعالی عبادت کوي، د تقرب او مغفرت دعا کوي؛ نو یقیناً چي الله تعالی هم له دغه بنده سره خپله فاصله کموي، هغه ته ورنږدې کېږي او د رحم او کرم توجه ورته کوي. لکه چي په یوه قدسي حدیث کي راځي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَنْ أَنَس رَضِي اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْوِيه عَنْ رَبِّه قَالَ إِذَا تَقَرَّبَ الْعَبْدُ إِلَيَّ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْه ذِرَاعًا وَإِذَا تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا وَإِذَا أَتَانِي مَشْيًا أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً* متفق علیه

انس (ض) وایي چي رسول الله صلی الله علیه وسلم له خپل رب نه په روایت سره فرمایي: کله چي بنده ما ته د یوې لوېشتی په اندازه رالنډ شي، زه یوگز ورنږدې کېږم او که بنده یو گز رانږدې شي، نو زه یوه باع (د دواړو لاسونو د اوږدوالي) په اندازه ورلنډېږم، که بنده زما خوا ته په عادي تگ راشي، زه په منډه د ده خوا ته ورځم.

په دې قدسي حدیث کي د تقرب، شبر، ذراع، باع، مشي او هروله، ټول کلمات د تشبیه لپاره راغلي دي، هیڅوك نشي کولی له دې کلماتو نه ظاهري معنی واخلي، ځکه دلته جسمي او مکاني تقرب مراد ندی او په هیڅ صورت د بنده او رب ترمنځ د فاصلې د لنډوالي او نږدیوالی په معنی نده؛ ځکه وینو چي مونږ د عبادت په وخت کي له ځمکي نه آسمان ته نه خیژو، د ځمکي او آسمان ترمنځ فاصله مو په پښو نده وهلې او الله تعالی ته پدې معنی نه ورنږدې کېږو، بلکه له دې تقرب نه مراد معنوي تقرب دئ. لکه چي په بل حدیث کي راځي:

ان اقرب مایکون العبد من ربه وهو ساجد

بیشکه چي بنده د سجدې په حالت کي له بل هرحالت او وخت نه الله تعالی ته ډېر نږدې وي.

د الله تعالی په اړه دا کلمات ټول متشابهات دي او په تأویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې له علیم خدای نه پرته بل هیڅوك نه پوهېږي.

وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ * روا‌ه البخاري

بنده مي په نفلونو سره همداسي زما لور ته رانږدې کېږي، ترهغه چي راته ګران شي، نو چي راته ګران شي بيا ئې زه هغه غوږ شم چي پرى اوري او هغه سترګى ئې چي پرىويني او هغه لاس ئې چي پرې نيسي،او هغه پښى ئې چي ورباندي درومي، که رانه څه وغواړي حتماً ئې ورکوم او که ما ته له هر چا پناه راوړي نو هرو مرو پناه ورکوم.

د دې مبارك حديث مراد دا دئ چي: بنده کولى شي په نفلونو سره الله تعالى ته ورنږدې شي او دومره ورلنډ شي چي د الله تعالى د دوستانو په ډله کي شامل شي او د الله تعالى د محبت وړ شي او کله چي دې مرحلى ته ورسېږي نو الله تعالى ئې هومره په خپل رحم او کرم ونازوي چي د ټولو اندامونو، غوږونو، سترګو، لاسونو او پښو کارونه ئې الله تعالى په خپله او په کامل طور ورته ترسره کوي، څه چي وغواړي ورکوي ئې، له هر چا او هرڅه نه چي الله ته پناه يوسي پناه ورکوي او له شر او ضرر نه ئې په خپل امان کي ساتي.

اهل ظاهر د دې حديث د الفاظو په توجيه او تعبير کي دومره بې وسه کېږي چي لاره ترې ورکه شي او داسي په ختو کي ونښلي چي د وتلو ټولى لارى ورباندي وتړلى شي. هيڅ لجوج، متعنت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

متعصب توجیه کوونکی نشي کولی د دې حدیث الفاظ په ظاهري معنی حمل کړي.

دلته غوره بولو د دې ډلی د یوه داسي لجوج او متعنت مشر توجیه رانقل کړو چي پرنورو اسلامي ډلو او د نورو مذاهبو پر اتباعو باندي په خپل تېري کي ډېر زړه ور، جري او جسور دئ او په خپلو لیکنو کي هومره چي د نورو په ضد د تکفیر په فتوی صادرولو او د دوی پر تنډه د کفر او شرك د ټاپې وهلو ته اهتمام لري، د اسلام لوري ته د بلني او د توحید ترویج او نشر ته دومره اهتمام نه لري، توحید ته د ده بلنه او دعوت په حقیقت کي د هغه مسلمانانو او موحدینو تکفیرول دي چي د ده هم مسلکه او هم مذهبه ندي!! همدا جناب د دې حدیث شریف په شرحه کي لیکي:

"زموږ صالحو سلفو هیڅکله هم په دې حدیث کي تأویل ندی کړی، بلکه د حدیث په ظاهر ئې عمل کړی او حقیقی معنی ئې ترې مراد کړې. خو په دې باید ځان پوه کړو چي د دې حدیث ظاهري معنی څه ده؟ آیا دوی دا گمان کوي چي الله تعالی رښتیا د بنده غوږ، سترگی، لاس او پښی شي؟! او که نه، ظاهری معنی ئې دا ده چي الله تعالی د خپل محبوب بنده ټول اندامونه، غوږونه، سترگی، لاسونه او پښی په سمه توگه سمبال کړي او پدې اندامونو سره د ده ادراك او افعال لله، بالله او في الله کړي! څرگنده ده چي له حدیث نه همدا مراد دئ، نه لومړنی مطلب او تعبیر؛ ځکه هغه لومړنی قول د رسول الله صلی الله علیه وسلم له قول سره هیڅ تطابق نه لري."

لدې جناب نه مو پوښتنه دا ده چي آیا ته غواړې د دې مبارك

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدیث په تشریح او تفسیرکي د اهل ظاهر د مسلك متابعت وکړي او
که نه هغه مردود او ناقص بولي او د نورو مسلك اصلح او اسلم
ګڼي؟ که د اهل ظاهر د مسلك مخالفت کوي او وايي چي له حدیث نه
لومړنۍ معنی مراد نده، نو مونږ درسره موافق یو، ځکه واقعیت
همدا دئ چي دلته د اصلي معنی مراد نه د عقل له مخی صحیح دئ
او د نص او نقل له روح او غوښتني سره اړخ لګوي؛ خو لا زمه ده
چي همدا مسلك د نورو همدی ډول آیتونو او حدیثونو په رابطه هم
مراعات کړي او هغه کسان تکفیر نه کړي چي دي حدیث ته د ورته
آیتونو او احادیثو د تشریح او بیان لپاره ئې همدا مسلك غوره کړی!
ته چي د دې حدیث په رابطه دا عقیده لری چي له الفاظو نه ئې
ظاهري او متبادره معنی مراد نده، نو که نورکسان همدې ته ورته
نصوصو په رابطه همدا عقیده لري نو هغوی ته د الحاد نسبت مه
کوه!! همداراز که ته د دې حدیث د ظاهري او متبادرې معنی مراد
مطلوب نه بولی نو بیا ولې ځان په اهل ظاهرکي شمېرې؟ د اهل
ظاهر مسلك خودا دئ چي د داسي آیتونو او احادیثو د ټولو الفاظو
ظاهري او اولنۍ معنی اخلي، نو باید لدې حدیث نه د هغه ظاهري
معنی واخیستل شي او د معنوي مراد اخیستل باید تأویل وبلل
شي، که ته همدا مسلك د نورو نصوصو په رابطه هم خپل کړې نو
مونږ له تاسره هیڅ مشکل او مخالفت نه لرو؛ خو هغوی څو کرښی
وروسته د دې حدیث "من تقرب مني شبراً تقربت منه ذراعاً" په شرح
کي لیکي: دا حدیث او نور نصوص په دې دلا لت کوي چي الله
تعالی ته اختیاری افعال ثابت دي، هغه چي هرڅه وغواړي هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی. صالح سلفو دا ډول نصوص د هغوی په ظاهری معنی اخیستي، پداسي ډول چي د الله تعالی له شأن سره وړ وي. وروسته زیاتوی: څه مانع لري چي ووایو: الله تعالی خپل بنده ته پداسي ډول چي په خپله ئې غوره کوي، نږدې کېږي، سره له دې چي د علو (لوړوالی) صفت هم لري؟

د دې دوست په ځواب کي وایو: که له تقرب نه د هغه ظاهری معنی وانه اخیستل شي او داسي تقرب ئې وګڼو چي د الله تعالی له شأن سره مناسب وي او د علو (لوړوالی) له صفت سره تناقض ونلري، نو مونږ هم درسره موافق یو او له تاسو سره مو اختلاف منتفي کېږي؛ خو که له تقرب نه د اهل ظاهر د مسلك مطابق د هغه ظاهري معنی واخیستل شي؛ نو په دې صورت کي بیا دا تقرب نه یوازي د "علو: لوړوالي" له صفت سره اړخ نه لګوي بلکه د هغه منافي هم دئ او بیا همغه اشکال رامنځته کوي چي د معیت او نزول د ظاهري معنی اخیستلو په صورت کي راپیدا کېږي. د معیت او تقرب ترمنځ لږ توپیر وجودلري، ځکه د تقرب پای معیت دئ. د معیت په هکله چي تا کوم اشکال ته اشاره کړې ده هغه ته ستا پام رااړوو، تا لیکلي دي: "د معیت تقاضا او غوښتنه دا ده چي الله تعالی د علم، قدرت، سمع، بصر، سلطې او تدبیر له پلوه په هرڅه احاطه لري او الله تعالی لدینه پاك او منزه دئ چي له مخلوق سره خلط شي او یا له هغوی سره د دوی په ځایونو کي حلول وکړي او ورسره هستوګن وي، الله تعالی د ذات او صفاتو له پلوه لدینه لوړ دئ، د هغه یو صفت علو دئ." ته خپل دغه قول لدې سره چي وایي: "

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه مانع او اشکال لري چي ووایو: الله تعالی څرنګه چي وغواړي خپل بنده ته ورنږدې کېږي، سره له دې چي د علو صفت هم لري" دا یو د بل متضاد او منافي اقوال سره مقایسه کړه!!

ولې د معیت په رابطه هم دا نه شو ویلی چي څه مانع او اشکال لري چي ووایو: الله تعالی له خپل بنده سره پداسي طریقی مل او یوځای دي چي هغه په خپله غوښتي او په خپله ورباندي پوهېږي، سره لدې چي د علو صفت هم لري؟ تاسي خو د معیت په تفسیر او شرح کي وایاست: مونږ په دې نظر یو چي که څوك دا عقیده ولري چي الله تعالی هرچیرته دئ نو دا شخص کافر دئ، هیڅ عاقل او مسلمان ته نه ښایي عقیده ولري چي الله تعالی په ځمکه کي له خپلو بندګانو سره دئ!! عجیبه ده چي دلته دا وایي خو د تقرب په رابطه بل نظر لرې، د دې تناقض، تضاد او دوه رنګي دریځ اصلي علت د اهل ظاهر هغه په ظاهر ولاړ مسلك دئ چي ته او ستا ملګري ورباندي روان دي.

صحیح او قوی قول دا دئ چي مونږ عقیده ولرو او اقرار وکړو: په هغو آیتونو ایمان لرو چي له بندګانو سره د الله تعالی د خاص یا عام معیت په هکله بحث او یادونه کوي، د دې آیتونو په مراد ایمان لرو او وایو چي واقعاً الله تعالی له بندګانو سره دئ؛ خو له معیت او یو ځای والي نه ظاهري او متبادره معنی مراد نده او پداسي معیت اعتقاد جائز نه بولو چي د علو له صفت سره تنا قض ولري.

په یوه مبارك آیت کي له بندګانو سره معیت او پر عرش استواء یو ځای راغلی ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنـــزِلُ مِنَ السَّمَاء وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ * الحدید: ٤

الله تعالی هغه ذات دئ چي آسمانونه او ځمکه ئې په شپږو ورځو کي پیدا کړي، بیا ئې پر عرش استواء وکړه، په څه چي په ځمکه کي لاندي کوزېږي او څه چي ترې راوزي او څه چي له آسمان نه راکوزېږي او څه چي ورته پورته کېږي، په ټولو پوهېږي، هرچیرته چي وئ هغه له تاسو سره وي، الله تعالی ستاسو د کړو لیدونکي دئ.

لکه څرنگه چي په دې آیت شریف کي د ایام لفظ د تشبیه لپاره راغلی دئ او مطلب یې همدا زمونږ معمولي ورځی ندي (دا مطلب په نورو آیتونو کي توضیح شوی) همدا راز د استواء، عرش او معیت الفاظ هم همدا حکم لري، د تشبیه لپاره راغلي، ظاهری معنی یې مقصود نده او پر تأویل یې له علیم خدای نه پرته نور څوك نه پوهېږي.

څوك چه قدیر او عظیم خدای په مخلوق قیاس کړي او د خالق په هکله یې هم په خپل ذهن کي مخلوق ته ورته تصویر جوړ کړی وي، دا کسان مجبورېږي د قرآنکریم الفاظ تأویل کړي او له هر لفظ نه داسي معنی راوباسي چي د دوی له ذهن او تصور سره برابره وي.

لکه چي د دې مبارك آیت په هکله:

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ * الواقعه: ٨٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ هغه ته له تاسي نه ورلنډ یو خو تاسي نه وینئ.

د اهل ظاهر له ډلی نه یو تن لیکي: "ای نحن اعلم منه ما ظهر وما بطن" یعنی مونږ د هغه په ظاهر او باطن پوره علم لرو. مونږ له دې گران دوست نه پوښتنه کوو چي:

- د "اقرب" لپاره دې د "اعلم" ترجمه په کوم کتاب او د عربي ژبې په کوم قاموس کي لیدلی ده؟
- آیا الله تعالی نه شوی کولی ووایی: "ونحن اعلم به منکم" مونږ د هغه په رابطه له تاسي نه ډېر علم لرو.
- د آیت په پای کي د "لاتبصرون" جمله د اقرب له لفظ سره سمون خوري؛ او له اعلم سره اړخ نه لگوي،که د اعلم لفظ راغلی وی نو باید په پای کي یی "وانتم لاتعلمون" ویل شوي وی.
- په دې کي څه مشکل گوری چي له کوم تحریف او تأویل نه پرته ووایاست: الله تعالی له نورو نه زیات خپل بنده ته نږدې دئ، د دې نږدیوالي کیفیت الله تعالی ته وسپاری او عقیده ولرئ چي دا تقرب د مخلوق له تقرب سره شباهت نه لري او د الله تعالی د علو له صفت سره منافات نه لري.
- څوك چي رب العالمین له مخلوق سره تشبیه کړي، هغه داسي انگېري چي الله تعالی خو په خپل عرش استواء کړیده، نو له بنده سره ئې تقرب محال دئ. دا ځکه چي ویني د یوه مخلوق له بل سره د تقرب تقاضا دا ده چي هغه خپل لومړی ځای خامخا پرېږدي، مخکي درومي او هغه بل ته ورنږدې کېږي، دا شخص له مخلوق سره د الله تعالی تقرب هم د مخلوقاتو په تقرب قیاسوي او دا ډول قیاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا په عرش د استواء منافی بولي، نو بناءً مجبورېږي دقرآنکریم الفاظ تأویل کړي. خو که دا شخص پدې عقیده وي چي په موجوداتو کي هیڅ شی له الله تعالی سره شباهت نه لري، د الله تعالی تقرب د مخلوقاتو له تقرب سره ورته والی نه لري او داسي ندی چي د حرکت، نقل او ترک مکان غوښتونکی وي،که دا ډول عقیده خپله کړي نو بیا به نه بې ځایه تأویل ته اړ وي او نه به له هغه څه نه انکار ته اړ کېږي چي الله تعالی په خپله په قرآن کي بیان کړي.

دی دوستانو ته عرض کوو چي:

که دا لمر، چي د الله تعالی له مخلوقاتو نه یو مخلوق دئ، پداسي حال کي چي له مونږ نه په زرگونو میله فاصله لري، په خپل مسیر کي خوځي، کولی شي له همغې لیرې فاصلې نه، په خپلي رڼا او حرارت سره، له مونږ سره او په هرحالت کي، د توقف یا حرکت په حالت کي زمونږ ملگری وي او وینو چي په ځینو ځایونو کي راته رالنډ او تجلي او حرارت ئې زیات او په ځینو نورو سیمو کي رانه لیرې او اثرات ئې کم وي، د لمر چي دا حال وي نو په کوم دلیل له بندگانو سره د الله تعالی معیت او تقرب، د هغه تعالی له شأن سره برابر او لایق تقرب، محال او ناممکن شمېرئ؟ پداسي حال کي چي هغه د ټولو رب دئ، هغه عظیم دئ، په هرڅه محیط دئ، ټول عالم د ده د عظمت په وړاندي داسي دئ لکه د خردل یوه دانه.

باید په یاد ولرو چي له الله تعالی سره زمونږ رابطه یوازي دا نده چي هغه مونږ ویني او له لېري نه زمونږ غږ اوري، زمونږ په هر څه علم لري، بلکه لدینه علاوه هغه پر مونږ او زمونږ په ټولو حالاتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او افعالو احاطه لري، د هر کار د کولو قدرت هغه راکوي، توفیق د هغه له لوري دئ، زمونږ اراده د ده د ارادې تابع ده، اراده ئې زمونږ پر ارادې او افعالو حاکمه او مسلطه ده، هغه څه کېږي چي هغه ئې وغواړي او د کولو توفیق ئې راکړي او هغه څه نشي کېدی چي دی ئې ونه غواړي او د کېدو توفیق ورنکړي. دغو مفاهیمو ته په پام سره باید پر عرش د استواء، قرب او معیت تر منځ ځانګړی رابطه ولټوو، نه داسي چي په یوه ایمان ولرو او له بل نه انکار وکړو. د دې مفاهیمو تر منځ تلفیق د هغه چا لپاره ګران کار دئ چي الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوي او استواء، تقرب او معیت په هغه معنی اخلي چي د انسانانو تر منځ متداوله ده.

یو بل مثال هم وړاندي کوم، قرآنکریم فرمایي:

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ *

الفتح: ۱۰

بیشکه هغه کسان چي له تا سره بیعت کوي په حقیقت کي له الله تعالی سره بیعت کوي، د الله تعالی لاس د دوی پر لاسونو د بره دئ.

د اهل ظاهر د مسلك یو کس د دې آیت په رابطه لیکي:

څرنګه چي الله تعالی د آسمانونو د پاسه پر خپل عرش دئ، نو لاس ئې هم د هغو د لاسونو د پاسه دئ چي له رسول صلی الله علیه وسلم سره بیعت کوي!!

دې دوست ته وایو: که له "یدالله فوق ایدیهم" نه دا مطلب واخلو چي د الله تعالی لاس له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د بیعت کوونکو له لاسونو نه بره او پورته وو، نو بیا د دې بیعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

الرضوان فضیلت او امتیاز له نورو بیعتونو نه به څه که وو؟ ځکه په هر بیعت کي د الله تعالی لاس د بیعت کوونکو له لاسونو نه پورته وي، پداسي حال کي چي پدې آیت کي خو دغه مطلب د بیعت الرضوان د فضیلت او امتیاز د بیان پخاطر راغلی دئ، لکه چي ته په خپله د الله تعالی د دې قول په هکله چي فرمايي: " مَا مَنَعَكَ أن تَسجُدَ لِمَا خَلَقْت بِيَدَی " لیکي: دلته "خلقت بيدي" د آدم علیه السلام د خلقت امتیاز او فضیلت افاده کوي او الله تعالی ته د "ید" صفت ثابتوي، دلته هم باید ووائی چي "ید الله فوق ايديهم" د دې بیعت د امتیاز او فضیلت د افادي لپاره راغلي او په خاصه نه عامه معنی د الله ید د دوی د ید د پاسه وو.

هغه کسان چي له (ید) نه د هغه ظاهري معنی اخلي او الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوي دا ورته مشکله ده چي پر عرش د استواء او د بیعت کوونکو د لاسونو د پاسه د یدالله موجودیت څنگه سره تلفیق کړي، هغوی د خپل غلط او باطل تصور نه راولاړ شوي کړکیچ سره مخامخ دي او دې ته اړ شوي چي عجیب او غریب تأویلات وکړي، داسي تأویلات چي نه یوازي د دوی مشکل نشي حل کولی بلکه مزید مشکلات ورته راپیدا کړي؛ خو که دوی ووایي چي بې نیازه خدای پداسي حال کي چي پرهغه څه ئې استوی کړي چي عرش ئې ورته ویلی، په عین وخت کي او د همدی بیعت په مهال ئې لاس د بیعت کوونکو د لاسونو د پاسه وو، خو په عرش استواء او په لاسونو د پاسه لاس ایښودل ئې له مخلوقاتو سره هیڅ مشابهت او ورته والی نه لري، حقیقت او کیفیت ئې یوازي علیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای ته معلوم دئ او بس، نو پدې صورت کي به نه له کوم اشکال سره مخامخ کېږي، نه به ئې په اعتقاد کي کوم خلل رامنځته کېږي، نه به تشبیه او تأویل ته اړ کېږي.

هغه کسان په غلطه روان دي چي پر عرش استواء، آسمان ته نزول او له بنده سره د الله معیت او قرب پرظاهري معنی حمل کوي او متداوله معنی ترې اخلي او د مخلوقاتو له استوی، نزول، معیت او قرب سره ئې تشبیه کوي. همداراز هغه کسان هم په غلطه دي چي دا شیان یا بالکل نه مني او یا تأویل پکي کوي.

د نورو مفاهیمو په اړه هم اختلاف له همدې ځایه سرچینه اخلي او د همدې اصولو د عدم مراعات په وجه اشتباهات رامنځته کېږي، د مثال په توګه د دې مبارك آیت "مامَنَعكَ انْ تَسجُد لماخَلقت بیدي" په اړه له همدی افراطي ډلي نه یوکس لیکي: "اذ کل عباده خلقهم بغیرمسیس بیدوخلق آدم بمسیس: څرنګه چي ټول مخلوقات ئې له لاس وروړلو پرته پیدا کړي او آدم علیه السلام ئې امتساساً په خپل لاس پیدا کړی" ورپسې زیاتوی: "غیرانه ولی خلق الاشیاء بامره وقوله وارادته و ولی خلق آدم بیده مسیسا: غیر لدې چي الله تعالی د مخلوقاتو په پیدا ایښت کي په خپل امر، قول او ارادې سره تصرف کړی، خو د آدم (ع) په پیدا ایښت کي ئې د خپل لاس په امتساس سره تصرف کړی"

لدې کبله چي دا بناغلی؛ الله تعالی له انسان سره تشبیه کوي، نو د الله لاس هم د بندګانو له لاس او په لاس پیدا کول ئې هم د انسانانو د لاس له کار سره ورته ګڼلی نو ځکه ئې د مسیس لفظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارولی دئ. دې ښاغلي ته وایو:

- ولې دومره جسارت او بې باکي کوی چې د مسیس لفظ له ځانه زیاتوې؟ پداسي حال کي چي نه په قرآنکریم کي دا لفظ راغلی او نه په احادیثو کي.
- ته د الهي افعالو کیفیت د بندګانو د اعمالو له کیفیت سره تشبیه کوی، پداسي حال کي چي له یوه بل نه ذاتاً متفاوت شیان حتماً د افعالو او اعمالو د کیفیت له مخي هم له یوه بل سره توپیر لري، هغه څه چي په ذات کي یو له بل سره توپیر ولري افعال ئې هم توپیر لري او یو په بل نشي قیاس کېدی.
- پداسي حال کي چي لوی غر د الله تعالی د تجلی په مقابل کي د مقاومت توان نه لري، د جبرائیل علیه السلام په څېر د الله ستر او لوړ مرتبه مخلوق دا وس او توان نه لري چي د الله تعالی لومړني حجاب ته ورنږدې شي، نو د آدم علیه السلام د وجود مواد به څنګه د الله تعالی د ید د امتساس په وړاندي د مقاومت توان ولري؟ په یوه حدیث کي راځي:

عن زرارة ابن اوفی رضي الله عنه أن النبي صلی الله علیه وسلم سأل جبرئیل: هل رأیت ربك؟ فانتفض جبرئیل وقال: یا محمد ان بیني و بینه سبعین حجاباً من نور لو دنوت من ادناها حجاباً لاحترقت.

زراره د اوفی زوی روایت کوی چي رسول صلی الله علیه وسلم له جبرائیل علیه السلام نه پوښتنه وکړه: آیا تا خپل رب لیدلی دئ؟ جبرائیل علیه السلام ولړزید او وئې ویل: اې محمده! زما او رب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترمنځ اویا د نور داسي پردی دي چي که تر ټولو نږدې پردې ته ئې ورلنډ شم نو حتماً به اور واخلم.

- ولې دا نه وایاست چي: الله تعالی خپل بنده آدم علیه السلام په خپل لاس پیدا کړ، خو نه له (ید) نه ظاهري معنی اخلو او نه د دې خلقت د کیفیت په هکله علم لرو، دا زمونږ له ادراك نه لوړدی، د دې معنی الله تعالی ته سپارو ترڅو نه د تشبیه مرتکب شي او نه تأویل ته اړ.

تأویل!

د تأسف خبره ده چي اهل ظاهر د تأویل له لفظ نه، هغه هم په متشابهاتو کي، هغه مفهوم او معنی نه اخلي کوم چي په قرآن کریم کي راغلی. د دوی له نظره تأویل دیته ویل کېږي چي د لفظ ظاهري او متبادره معنی په بل لوري واړولي شي او د ظاهري معنی پرځای بله معنی ترې واخیستلی شي، پداسي حال کي چي قرآن کریم د تأویل لفظ د دوی د دې تعبیر په خلاف په بله معنی رااخلي او وایي چي د متشابه آیتونو پرتأویل له الله تعالی پرته هیڅوك نه پوهېږي: ومایَعلمُ تأویلهُ الا الله: په تأویل ئې له الله پرته هیڅوك نه پوهېږي" د دغه آیت په اساَس د تأویل تعریف داسي ندی لکه چي اهل ظاهر وایي. دلته تأویل د متشابهاتو په اړه راغلی، په هغو ځایونو کي چي یو غیرمرئې او غیرمحسوس څیز پداسي کلماتو او الفاظو سره معرفي شوی چي اصلاً د محسوسو او لیدل کېدونکو څیزونو لپاره وضع شوي او پداسي ځایونو کي نه ظاهري معنی مطلوبه وي او نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې تأويل ممکن وي. د يوسف عليه السلام خوب چې په قرآن کريم کې ئې يادونه شويده دا مطلب ښه توضيح کوي، يوسف عليه السلام په خوب کې ويني چې يوولس ستورى ، لمر او سپوږمۍ سجده ورته کوي، خپل پلار ته د دې خوب کيسه کوي، پلار ئې په تعبير پوهېږي او خپل زوى ته داسي نصيحت کوي: زويه! خپل خوب دي وروڼو ته مه وايه، هسې نه چې کومه توطئه درته جوړه کړي. ډېروخت تېر شو، يوسف عليه السلام د ژوند ډېري هسکې ټيټي وليدې، بالآخره د مصرد خزانو امين او بيا د ټول مصر واکمن وټاکل شو، کورنۍ ئې مصر ته وروغوښتله، کله چې پلار، مور او يوولس وروڼه ئې راورسېدل او وئې ليدل چې ټول د ده لپاره الله ته په سجده پريوتل نو خپل پلار ته ئې وئې ويل:

وَقَالَ يَاأَبَتِ هَذَا تأويل رُؤيَاي مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا *

يوسف: ۱۰۰

او وئې ويل: گرانه پلاره! دا دئ زما د هغه پخواني خوب تأويل او تعبير چې الله تعالی رښتونی کړ.

گورئ چې د ده پدې خوب کې تشبيه کارول شوې، مور او پلار د لمر او سپوږمۍ په بڼه کې او وروڼه د ستورو په شکل کې، کله چې د ده د خوب متشابهات په خپل اصلي او لومړني شکل ښکاره کېږي نو وايي: دا دئ زما د خوب تأويل! په دې اساس تأويل يعنی کلمات له ظاهري او ذهن ته نږدې معنی نه د هغی حقيقی معنی ته گرځول، يا متشابهات خپل لومړني کيفيت ته اړول.

نامناسبه به نه وي که دلته د خپل هغه خوب يادونه وکړم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې خوب ته ورته دي او په اتلس کلنۍ کي مي د واده په شپه ليدلی دئ: په هغه شپه چي سهار ته مي د واده ورځ وه، څو لحظې مي د خوب لپاره وخت وموند، په همدې شېبوکي مي خوب وليد چي د خپل تره له يوه زوی سره چي له ما نه مشر وو، يو ځای آسمان ته خيژو، ښه پور ته لاړو، ترستورو پوری ورسېدو، هلته ستوري وينم چي ټول له ختيځ نه د لويديځ په لوري درومي، حرکت ئې د څپو په څېر، ودرېدم او د ستورو د دې عجيب حرکت تماشا ته ځير شوم، ناڅاپه گورم چي ستوري سره واوبدل شول او يوه زرينه تکه ترې جوړه شوه، ورپسې گورم چي لدې زريني ټوټې په خپله زريني خولۍ جوړې شوې او له مونږ نه څو قدمه آخوا کوټه شوې، زه يوازې دې ځای ته ور روان شوم ترڅو دا خولۍ له نږدې نه وگورم، ناڅاپې له يوې بلې خوا څلور، پنځه تنه نور هم دې نقطې ته راغونډ شول، هر يوه لدې کوټې نه يوه يوه خولۍ واخيسته پرته لدې چي په سر ئې کړي، ما هم يوه خولۍ راوخيسته او هغه مي په سر کيښوده او له همدې سره له خوب نه راويښ شوم. د دې خوب د تعبير په رابطه مي لومړی داسي گمان کولو چي کېدی شي الله تعالی دې ډېر نېك او صالح اولادونه راکړي، له خپل واده سره مي هغه مربوط گڼلو او له ستورو مي همدا د صالح اولاد تعبير اخيستو، خو دا تعبير راته د خوب له مجموعي روحيې سره موافق نه ښکارېدو او دا تعبير مي ناقص بالو، دوه کاله وروسته په کابل پوهنتون کي شامل شوم، په همدې کال د الله په فضل سره اسلامي تحريك پيل شو او الله تعالی په ما پېرزوينه وکړه او د دې تحريك کي په روانولو کي ئې د نورو ورونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په څنګ کې ما ته هم د څه ونډې افتخار راپه برخه کړ، بیا د داوود خان د اقتدار په دوران کې، د رژیم په ضد په کودتا متهم شوم، زما د نیولو هڅه وشوه، زه الله تعالی وژغورلم، څو تنه ورونه ونیول شوو او زه له ځینو ورونو سره خپل شرقي ګاونډي ملك، پاکستان ته مهاجر شوو، هلته مو د حرکت د مجدد تنظیم فرصت ترلاسه کړ، د افرادو روزنه مو پیل کړه، روزل شوي ورونه به د کار لپاره هیواد ته ستنېدل، دوی به ډېري سختي، اوړدې، کړې وړې، هسکي او ژوري لاري وهلې، له لوړو لوړوغرونو او سختو درو به تېرېدل او خپلو سیمو ته به تلل، هلته به ئې د دعوت، تنظیم او حزبي فعالیتونو کارونه ترسره کول. پدغه دوران کې ورونو په اتفاق سره د نهضت امارت ما ته راوسپارو. دلته مې ګمان وکړ چې شاید زما د هغه خوب تعبیر همدا وو، له شرق نه غرب ته د ستورو خوځیدل مې له شرق نه غرب ته د مجاهدینو تلو ته اشاره وګڼله، مخصوصاً هغه وخت چې له هېواد نه بهر نوري او نوې ډلي جوړي شوې، نوي رهبران صحنې ته راووتل، هر یوه غوښتل د زعامت خولۍ په سرکېږدي، دا هره صحنه مي د هغه خوب د یوې برخي تعبیر وموندو.

په ټولو هغو آیتونو کې چې د الله تعالی له افعالو نه پکې بحث او یادونه شویده، په ځانګړې توګه هغه افعال چې انسانان ئې په جوارحو او اندامونو ترسره کوي او په هغو آیتونو کې چې د انساني اعضاوو لپاره وضع شوي نومونه د الله تعالی په اړه پکې ذکر شوي، اهل ظاهر دا ټول افعال او اسماء د هغوی په ظاهري معنی حمل کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او وایي چي باید په دې افعالو او اسماوو ایمان ولرو، ګویا دا افعال او اسماء د الله تعالی لپاره ثابت دي او تأویل ئې "د دوی له نظره تأویل" ناجائز دی، مونږ پداسي حال کي چي پدې آیتونو ایمان لرو، تلاوت ئې کوو او په مراد او مطلب ئې عقیده او باور لرو، خو دا افعال او اسماء پرظاهري معنی نه حمل کوو، ځکه ظاهري معنی ترې اخیستل د تشبیه په معنی ده او نه ئې د تأویل هڅه کوو ځکه ایمان لرو چي پرتأویل ئې له علیم خدای نه پرته بل څوك نه یوهېږي.
کله چي د الله تعالی په هکله،ید، سمع، بصر، قدم او دیته ورته د نورو نومونو یادونه کېږي دا ټول د الله تعالی ثابت صفات بولو، نه وایو چي د ید مطلب قوت او یا نعمت دئ او د سمع او بصر معنی علم دئ، دا ډول تأویلات نه کوو، همدا راز دا هم نه منو او نه پدې عقیده لرو چي دا یاد شوي نومونه او اندامونه د انسان د اندامونو په شان دي، یعنی ید، سمع او بصر داسي جوارح ندي لکه د انسان لاس، غوږونه او سترګی. باید دا ټکي په یاد ولرو چي له دې ټولو آیتونو نه هدف دا دئ چي د الله تعالی صفات راوپېژني، دا ئې مراد او موخه نده چي د الله تعالی د ذات کیفیت معرفي کړي.

له الله تعالی سره د موسی علیه السلام تکلم

مونږ په دې موجوداتو کي د الهي افعالو له نښو او مظاهرو نه د الله تعالی په اړه علم حاصلولی شو، خو د ذات او افعالو د کیفیت د څرنګوالی د ادراك وس او قدرت نه لرو، لکه چي قرآن کریم له موسی علیه السلام سره د الله تعالی د تکلم په قصه کي دې مطلب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته اشاره کوي:

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ تَرَانِي وَلَكِنْ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنْ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ *

الاعراف: ۱٤۳

او کله چي موسی عليه السلام زمونږ د وعدي ځای ته راغی او رب ئې خبري ورسره وکړې، وئې ويل: يا ربه! ما ته ځان راوښيه چي درته وگورم، الله وفرمايل: هيڅکله مي نشې ليدلی، خو دې غره ته وگوره، که دا په خپل ځای باقي پاتې شو نو "په هغه صورت کي به" مي وليدی شی، نو کله چي د ده رب غره ته تجلي وکړه "ځان ئې وروښود" ټوټې ، ټوټې شو او موسی عليه السلام بيهوشه ولويد او کله چي په خود راغی وئې ويل: پاکي ده تالره، تا ته مي توبه ده او زه لومړنی مؤمن يم.

دا مبارک آيت څو اساسي مطالب څرگندوی:

- د لوی عرش مالك خدای پداسي حال کي له موسیعليه السلام سره خبری وکړې چي موسی عليه السلام په ځمکه کي وو.
- موسی عليه السلام د الله تعالی د ذات د ليدو هيله څرگنده کړه چي په ځواب کي ورته وويل شول: هيڅکله به مي ونه وينې، يعنی اوس ته د الله تعالی د ذات د ليدو توان او استعداد نه لرې او په فعلي حالت کي لدې نه عاجز يې چي الله تعالی ووينې.
- الله تعالی پداسي طريقی سره چي په خپله ئې غوښتی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیفیت ئې د انسان لپاره د ادراك وړ ندی، خپل ذات غره ته ورښودلی او غره د دې تجلي په وړاندي مقاومت ونه شوی کړی، ټوټې ټوټې شو.

- موسی علیه السلام د دې تجلی له آثارو نه بیهوشه شو او کله چي په خود راغی نو اعتراف ئې وکړچي:

الف- الله تعالی لدینه لوړ او منزه دئ چي انسان ئې په خپلو محدودو وسایلو او استعدادونو مشاهده او د هغه تعالی د تجلی په وړاندي مقاومت وکړی شي.

ب- د دېدار مطالبه او د مشاهدې هیله، خپله غلطي گڼي او توبه کوي.

ج- ځان لومړنی مؤمن او په دې حقایقو باور لرونکی شمېري، ځکه لده نه مخکي هیچا داسي صحنه نده لیدلې.

دغه مبارك آیت که له یوی خوا د الله تعالی لپاره اختیاري افعال لکه له بنده سره خبري او تجلی په اثبات رسوي له بلی خوا دا په ډاگه کوي چي د الله تعالی د ذات د کیفیت ادراك د انسان لپاره ممکن ندی. باید پدې هکله له هر ډول تخیل، تصور او تفکر نه ډډه وشي. هغه کسان چي په متشابه آیتونو او احادیثو کي ید، عین، قدم، اصابع، اذن او مربوطه افعال لکه اخذ، بطش، اعطاء، امساك، سمع، بصر،اتیان، مجئ او استواء دا ټول کلمات چي اصلاً باید متشابه وبلل شي د تأویل هڅه ئې ونه شي، برعکس هغوی جسارت کوي او دا ټول پرظاهري معنی حمل کوي، پدې سره دوی د تشبیه مرتکب کېږي او له عظیم او احد خدای نه انسان ته ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجود جوړوي!! غوره به وي په دې اړه څو آیتونه او احادیث تفسیر، توضیح او تشریح کړو ترڅو مسأله ښه څرګنده او روښانه شي:

وَقَالَتْ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ * المائده :٦٤

او یهودانو وویل: د الله تعالی لاس تړلی دئ، د دوی لاسونه دي تړلي وي او پر دوی دي لعنت وي، په سبب د هغه څه چې وئې ویل، داسي نده لکه دوی چې وایي، د الله تعالی دواړه لاسونه خلاص دي او څنګه چې وغواړي همغسي انفاق کوي.

په دې آیت کي د بخل، سخاوت، امساك او انفاق په اړه بحث شوی، یهودان الله تعالی ته د بخل نسبت کوي او وایي: " يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ: د الله لاس تړلی دئ" یعني څه چې ترې غواړو نه ئې راکوي، د هرڅه واك ورسره دئ، د ټولو شیانو مالك دئ، خو بندګان ئې همداسي پرېښی دي، څه نه ورکوي! په عربي ژبه کي له بخیل نه په همدې کلماتو تعبیرکېږي او د دې برعکس هغه کسان چې سخاوت لري، هر چا ته لاس ورکوي، له هر چا سره مرسته کوي، سخاوت لري، د هغه لپاره (یداه مبسوطتان) کلمات کاروي، یعنی لاسونه ئې خلاص دي، هر چا ته هرڅه ورکوي. الله تعالی د یهودانو په ځواب کي فرمایي: "بَل يَدَاهُ مَبسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيفَ يَشَاءُ" د دې معنی دا ده چې الله تعالی زیات انفاق کوي، هر چا ته له خپلو نعمتونو نه مناسبه برخه ورکوي. متأسفانه اهل ظاهر لدې آیت نه هم له حقیقت نه لری تعبیر اخلي او وایي چې دا آیت په دې دلالت کوي چې الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعالی دوه لاسونه لري!! خو هر څوك پوهېږي چي که چیرته د آیت د بحث محور د الله تعالی د ذات دکیفیت بیان وی! او د بخل او سخاوت په رابطه خبره نه کېدی او د الله د ذات په اړه ویل شوي وی چي: "يَدَاهُ مَبسُوطَتَانِ" نو په هغه صورت کي مو ویلی شوی چي د آیت معنی همغه ده چي اهل ظاهر ئې ترې اخلي، خو پدې صورت کي به هم له دې اشکال سره حتماً مخ کېدو چي: آیا الله تعالی دوه داسي لاسونه لري چي تل خلاص وي او هیڅ نه سره یوځای کېږي؟ ځکه د مبسوطتان معنی همدا ده!! د اهل ظاهر استدلال د تعجب وړ دئ. مونږ په دې مبارك آیت ایمان لرو او په مفهوم او مراد ئې چي "يُنفِقُ كَيفَ يَشَاءُ" دې باور لرو، خو له دېکلماتو نه ظاهری معنی نه اخلو او تأویل ئې الله تعالی ته سپارو او د هغه کسانو په ځواب کي چي الله ته د بخل نسبت کوي او وایي:

يَدُ اللَّه مَغْلُولَةٌ

ورته وایو:

بَلْ يَدَاهُ مَبْسوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْف يشاء

د تقوا او احتیاط غوښتنه خو دا ده چي د آیتونو په تفسیرکي پوره محتاط وو، د هر آیت د تفسیر او ترجمې په وخت د هغه سیاق، سباق او له مخکي وروسته سره رابطه په پام کي ولرو، که دا اصل مراعات نشي نو زیات اشتباهات رامنځته کېږي. د مثال په ډول که تاسي د یوه شخص د ذات په اړه او د یوه خاص حالت د معرفي کولو په هکله ئې خبری کوی او وائې چي هلته یو څوك دئ له دوو خلاصو لاسونو سره. لدینه مطلب دا دئ چي هغه سړی دوه داسي خلاص

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاسونه لري چې يو له بل سره وصل کېدی نشي. خو که هدف د هغه شخص د سخاوت بيان وي او هدف مو دا وي چې هغه سړی خلاص لاس لري، سخي دئ، نو په دې حالت کي د لومړنۍ معنی اخيستل غلطه او بيځايه خبره ده.

لدی آيت نه د اهل ظاهر تعبير که څه هم ډېر کمزوری او ناسم دئ، خو که فرضاً د هغوی نظر ومنو او د "يَدَاهُ مَبسُوطَتَان همغه معنی واخلو چې دوی ئې اخلي، په دې صورت کي خو الله له مخلوق سره تشبيه کېږي، بيا نو د اهل ظاهر او مشبه (هغه چې الله له مخلوقاتو سره تشبيه کوي) ترمنځ څه توپير وجود لري؟ هغوی هم وايي چې د الله تعالی (نزول)، (يد) او نور دا ډول صفات همغه دي چې مونږ ئې مثال په مخلوقاتو کي گورو او الله تعالی مونږ ته په خطاب کي داسي کلمات استعمال کړي چې مونږ هغه پېژندي شو او د معرفت توان ئې لرو او له همدې امله د الله تعالی نزول او يد لکه د بندگانو د نزول او لاسونو په شان شمېرو.

د دې ډلی يو شيخ په خپل کتاب (قواعدالمثلی في صفات الله واسمائه الحسنی) کي ليکي: پوه شه چې د هغو نصوصو معنی چې د الله تعالی صفات پکي ذکرشوي همغه ظاهري معنی ده چې په آسانۍ سره ذهن ته رسېږي او دماغ ئې بې تکلفه مني او وربانديي پوهېږي. دلته وينو چې د (مشبه ډلی) او اهل ظاهر د نظرياتو ترمنځ هيڅ تفاوت نشته. د مشبه ډله وايي چې د دغو نصوصو ظاهر په دې دلالت کوي چې الله تعالی لکه انسان دوه لاسونه لري، يو ئې ښی او بل ئې چپ او لاسونه ئې گوتی هم لري،........او ته هم ديته کاملاً

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته خبره کوي، خو فقط دا علاوه کوې چي وائې بلا تکييف يا بلاتشبيه، پدې بلاتشبيه او بلا تکييف ويلو سره ته د مشبه له ډلې نه نه وځې، د بلا تشبيه جمله تا ته هيڅ گټه نشي رسولی، ځکه مشبه ډله خو هم دا نه وايي چي د الله تعالی لاس لکه د انسان د لاس په اندازه اوږد او له غوښو او هډوکو نه جوړ شوی دئ.

همداراز که د "واشتعلَ الراسُ شيبا" له آيت نه هغه ظاهري معنی واخيستي شي چي ژر او په آسانۍ سره ذهن ته رسېږي نو د دې آيت معنی به دا وي چي: سر ئې له زوږوالي نه اور واخيست! پدې صورت کي که بلا تشبيه اوبلا تکييف ووايو نو څه گټه به ولري؟! او يا په دې آيت کي:

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ

که په دې ځای کي ظاهری او ذهن ته متبادره معنی واخيستی شي نو د آيت ترجمه به يا دا وي:

- الله تعالی په هغه څه پوهېږي چي دوی په خپلو ورغوو (لاسونو) کي پټ کړي.
- او يا دا چي الله تعالی په هغه څه پوهېږي چي د دوی د دواړولاسونو ترمنځ واقع دي چي هغه ئې خپل بدن دئ.
- او يا دا چي الله تعالی په هغه څه پوهېږي چي دوی په خپله غېږ او دواړو لاسونو کي نيولی.
- او که ډېر تکلف وکړو نو ايله دا ويلی شو چي: الله تعالی هم په هغو شيانو علم لري چي د دوی په مخ کي پراته دي او هم په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیانو چي د دوی شاته پراته او واقع دي.

پداسي حال کي چي دا آیت نه دغه پورتني مطالب افاده کوي او نه ئې دا شیان مراد او مطلوب دي، بلکه د آیت مطلب او مراد دا دئ چي الله تعالی د دوی په ماضي او مستقبل ټولو باندي عالم دئ، په هر هغه څه پوه دئ چي دوی مخکي کړي او یائې په آینده کي کوي. لنډه دا چي که له د "یَعلمُ ماَ بینَ ایدِیهِم وماخلَفهُم" په آیت کي د الفاظو ظاهري معنی واخلو نو داسي تفسیر به موکړی وي چي د آیت له مراد سره اړخ نه لګوي او پدې صورت کي د بلا تشبیه او بلا تکییف قول او قید مونږ ته هیڅ ګټه نه شي رسولی. همداراز که دلته د "یُحیطُونَ" له لفظ څخه د هغه ظاهري معنی واخلو نو معنی به ئې دا وې چي ګوا کي علم یو داسي شی او جسم دئ چي لا سته راوړل ئې د یوه دیوال په څېر کومې احاطې ته ضرورت لري او تاسي نه شئ کولی د الله تعالی علم لاسته راوړئ او شا او خوا ئې احاطه کړئ مګر هغه چي الله تعالی ئې وغواړي، پدې صورت کي به د بلا تشبیه د قید راوړلو سره څنګه دا اشکال رفع کړئ؟

ابن جوزي وایي:

که په دې آیتونو او احادیثو کي د الفاظو ظاهري معنی واخیستل شي نو الله تعالی ته د جسم اثبات او له مخلوق سره ئې تشبیه لا زمېږي، ځکه د لفظ ظاهري معنی هغه ده چي د هغې لپاره لفظ وضع شویدی، په دې اساس د (ید) معنی له هغه مخصوص غړي یا اندام نه پرته بل څه نشي کېدی، همدا راز نور الفاظ.، د سلفو لاره دا نه وه چي د الله تعالی د صفاتو په اړه د استعمال شوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

الفاظو ظاهري معنی واخلي، بلکه د هغوی مذهب دا وو چي په دې هکله ئې هر ډول بحث ناروا باله او له هغه نه ئې ډډه کوله. ابن جوزي زیاتوي: دې ډول آیتونو او احادیثو ته د صفاتو آیات او احادیث ویل په خپله بدعت دئ، ځکه دا نوم نه په قرآن کي راغلی او نه په احادیثو کي، بلکه دا د بدعتیانو کار دئ.

امام فخر رازي لیکي: د قرآن کریم په زیاتو آیتونو کي د بې شمېره دلایلو له امله د الفاظو ظاهري معنی اخیستل جواز نه لري. د مثال په توگه په دې آیت کي:

وَلِتصنعَ علَی عینِي

که دلته ظاهري معنی واخلو نو ترجمه به ئې دا وي چي گویا موسی علیه السلام ئې د سترگی د پاسه وو!! پداسي حال کي چي هیڅ عاقل انسان دا خبره نشي کولی. همداراز پدې آیت کي:

وَاصْنَعْ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا

که ظاهري معنی واخلو نو معنی به ئې دا وي چي کښتۍ زمونږ پر سترگو جوړه کړه، همداراز د ظاهری معنی تقاضا دا ده چي د کښتۍ د جوړولو آله همدا سترگي وگڼو!! دا دواړه خبري غلطې دي، بل اشکال ئې دا دئ چي یوه ذات ته د څو سترگو نسبت شوی او په یوه مخ کي د څو سترگو موجودیت یو ډول عیب شمېرل کېږي، بیا زیاتوی دلته له عین او اعین نه مراد نظارت، توجه، پاملرنه او اعتناء ده.

هغه کسان چي وایي: الله تعالی دوه لاسونه (ښی او کیڼ) لري، هرلاس ئې گوتی لري او د گوتو ترتیب ئې هم لکه د انسان د گوتو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

شان دئ، دا ډله غواړي او که نه خو په دي تصور سره الله تعالی له انسان سره تشبيه کوي، پداسي حال کي چي الله تعالی فرمايي:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ * الشورى: ۱۱

هیڅ شی د هغه په شان ندی او هغه اوریدونکی لیدونکی دئ.

همدا راز فرمايي:

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ *

النحل: ۷٤

نو د الله تعالی لپاره مثالونه مه راوړئ، بيشکه الله تعالی پوهيږي او تاسو نه پوهيږی.

الله تعالی په ذات او صفاتو کي سيال، مثال او مثل نه لري، هرڅوك چي الله تعالی له مخلوق سره تشبيه کوي هغه په غلطه روان دئ او دا ډول عقيده خرافي او الحادي عقيده ده.

له اهل ظاهر دوستانو نه پوښتنه کوو چي:

د خپل مسلك او مذهب له مخي دا مبارك حديث څنگه تأويلوئ:

إِنَّ الْمُقْسِطِينَ، عِنْدَ اللّهِ، عَلَىٰ مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ. عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَـٰنِ عَزَّ وَجَلَّ. وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ رواه مسلم

په تحقيق سره عدل کوونکي به د الله تعالی خوا ته او ښي لاس ته ئې د نور پر منبرونو تاست وي او د الله تعالی دواړه لاسونه ښي دي.

که دلته (يد) او (يمين) ستاسي د مسلك په اساس په همدی ظاهري معنی واخلو نو خبره نه په عقل برابره راځي او نه په نقل، په عقل سره ځکه چي دوه ښي لاسونه عقل نه مني او په نقل سره ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي رسول صلی الله علیه وسلم په بل حدیث کي فرمايي:

يَطْوِي اللّهُ عَزَّ وَجَلَّ السَّمَاوَات يَوْمَ الْقِيَامَة. ثُمَّ يَأْخُذُهُنَّ بِيَده الْيُمْنَىٰ. ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلكُ. أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟ ثُمَّ يَطْوِي الأَرَضِينَ بِشِمَاله. ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلكُ. أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟ " رواه مسلم

الله تعالی به د قیامت په ورځ آسمانونه راونغاړي او بیا به ئې په ښي لاس کي ونیسي او وبه فرمایي: زه پاچا (ملك) یم، جابران چیرته دي؟ متکبران چیرته دي؟ بیا به ځمکي راونغاړي او په کیڼ لاس کي به ئې ونیسي او وبه فرمایي: زه پاچا یم چیرته دي جابران؟ چیرته دي متکبران؟

مونږ د دواړو حدیثونو په الفاظو اقرار کوو، ایمان پري لرو، حق ئې بولو، هغه د متشابهاتو له جملې نه شمېرو او وایو چي د "یدالیمنی، شمال، یأخذ او یطوي" کلمات د تشبیه لپاره راغلی دي او پر تأویل ئې له الله تعالی نه پرته بل څوك نه پوهېږي او په لا ندینیو مفاهیمو دلالت کوي:

- لومړنی حدیث دا مطلب ښرگندوی: هغه کسان چي عدل ئې کړی، په خپلو قضاوتونو کي ئې د انصاف رعایت کړی، حق ئې حقدار ته سپارلی، د دوي مقام ډېر لوړ دئ، د الله تعالی په وړاندي د اوچت مقام خاوندان دي، د قیامت په ورځ به د الله تعالی خوا ته د نور په منبرونو ناست وي.
- لکه څرنگه چي په دنیا کي د پاچایانو او واکمنو دا دود دئ چي که وغواړي څوك تقدیرکړي درناوی ئې وکړي نو هغوی خپلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښي خوا ته دروي، الله تعالی هم عدل کوونکو ته خاص مقام ورکوي او تقدیروي ئې خپلي خوا ته ځای ورکوي، خو پام مو وي چي الله تعالی له مخلوق سره تشبیه نه کړئ، د الله تعالی په رابطه ښی او کیڼ مطرح ندی، هرڅوك چي هر چیرته د الله تعالی خوا ته ځای ومومي همغه ځای مبارك دئ.

- که نن ورځ یو شمېر جابر او متکبر واکمنان په خپل قوت او واکمنۍ غره دي، اقتدار او واکمني ئې د تمرد سبب شوې او دا ئې هیره کړې چي الله تعالی د هر څه واکدار دئ او دا هر څه د هغه په واك کي دئ، همدا مغرور واکمنان به د قیامت په ورځ وګوري چي ځمکي او آسمانونه د الله تعالی ملکیت دي، دا ځمکي او آسمانونه د الله تعالی د عظمت په وړاندي داسي دي لکه زمونږ لپاره د کاغذ یوه پاڼه، الله تعالی به آسمان او ځمکه داسي راغونډکړي لکه د کاغذ یوه پاڼه زمونږ په لاس کي.
- هغه وخت به قهار او مالك الملك خدای فرمایي: چیرته دي جابر واکمنان؟ چیرته دي هغه متکبر او مغرور حاکمان؟ لِمن الملك الیوم لله الواَحِد القهار: نن پاچایي د چاده ؟ د قهار او واَحد خدای. پوښتنه به وشي چي نن واکمني د چاده ؟ ټول به ووایي: واکمني یوازي د قهار او احد خدای ده.
- د دې احادیثو له فحوی او محتوی نه دا معلومېږي چي دلته هدف د الله تعالی د ذات کیفیت بیانول ندی او نه ښایي له الفاظو نه ظاهري معنی واخلو، ځکه د الله تعالی د ذات د کیفیت ادراك د انسان د وس خبره نده، انساني عقل دومره توان نه لري چي دا درك

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې شی. د الله تعالی د ذات د کیفیت د بیان لپاره په انساني قاموس کي الفاظ نشته، دا الفاظ چي دلته استعمال شوي ټول په حقیقت کي د محسوسو او مشهودو مخلوقاتو لپاره وضع شویدي او څرګنده ده چي پدې کلماتو سره د عظیم خدای د ذات د کیفیت بیان ممکن ندی. پدې ډول نصوصوکي د دې الفاظو پر معنی د پوهېدو لپاره دا مطلب ډېر ضروري دئ چي په دې مثال سره ئې بیانوو: الله تعالی فرمائې:

وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُوْلِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ * ص:٤٥

او یاد کړه زمونږ بندګان ابراهیم، اسحاق او یعقوب چي د لاسونو او سترګو خاوندان وو.

که دا آیت د اهل ظاهر د مسلك له مخي ترجمه کړو نو باید ووایو چي: دوی لکه زمونږ په شان د لاسونو او سترګو درلودونکي وو. خو د آیت سیاق او سباق پدې دلا لت کوي چي دلته هدف او مقصد دا ندی، بلکه مراد ئې دا دئ چي: هغوی علیهم السلام د بصیرت او پوهی خاوندان، کارکوونکي او زیار ایستونکي وو.

په ټولو هغو نصوصو کي چي اهل ظاهر هڅه کوي استدلال ورباندي وکړي او دا ورباندي ثابته کړي چي د الله تعالی (ید) لاس باید په ظاهري معنی حمل شي، په دې ټولو نصوصو کي د بحث محور د الله تعالی ذات ندی او نه (ید) د یوه غړی (اندام) په حیث استعمال شوی دئ. د مثال په توګه:

(بیدِي الامر) (والخیرفي یدیك) (والذي نفس محمدبیده) (انِ

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله یَبسط یده باللیل لیتوب مسئ النهار ویبسط یده بالنهار لیتوب مسئ اللیل)

که پدې نصوصو کې دقت وکړو نو وبه وینو چې دلته د خیر، توبې او نفس انتساب ید یا لاس ته مجازي دئ نه حقیقي، د امورو تدبیر، د خیر ورکړه، د مرگ او ژوند د فیصلې صدور، د توبې قبلول، دا نه ایجابوي چې دلته دي له ید نه مراد د بدن غړی او جارحه وي، ځکه نه امر جسم دئ، نه خیر، نه نفس او نه توبه او نه خیرات او نه دا نور ذکر شوي شیان ،دا یو هم جسم ندی چې ملکیت، ورکړه، اخیستل او تدبیر ئې د جارحه، آلې او اندام غوښتونکي وي. قرآن کریم په پوره صراحت سره فرمايي:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ *

يس: ۸۲

بیشکه چې کله الله د څه شي اراده وکړي نو کار ئې یوازې دا دئ چې ورته ووايي: وشه، نو هغه وشي.

د ټولو امورو د تدبیر او ترسره کېدولپاره یوازې د الله تعالی اراده کافي ده، د شیانو پیدایښت، مرگ، ژوند، ساتنه، پالنه، تدبیر، ورکړه، تملیك، اخیستل، امساك، بطش، دا ټول د الله تعالی په ارادې سره او د کُنْ په حکم ترسره کېږي. سره لدې چې الله تعالی د هرڅه قدرت لري او د کارونو په تدبیر او پای ته رسولو کې شریك ته ضرورت نه لري، هرڅه یوازې د هغه جل شأنه په ارادې ترسره کېږي، خو بیا هم الله تعالی د دې کایناتو د تدبیر او د امورو د ادارې لپاره د ملائکو په نامه داسې لښکر توظیف کړي چې د الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعالی په امر او اذن سره کارونه ترسره کوي، کوم کارونه چي پدې عالم کي د ملا ئکو په واسطه ترسره کېږي، الله تعالی هغه ټول ځانته منسوبوي، دا ځکه چي د ده په امر، اراده او حکم سره د مطیع او منونکو مأمورینو پواسطه اجرا کېږي. که هغه کارونه چي (ید) ته منسوب شوي د اهل ظاهر د مسلك مطابق تعبیر او تفسیرکړو نو باید د ملائکو ونډه کاملاً نفی کړو او په هغو آیتونو سترگي پټي کړو چي په همدې امورو کي د ملا ئکو ونډه ثابتوي، د مثال په توگه الله تعالی فرمایي:

وَاللهُ یُحي ویُمت

الله تعالی ژوندی کوی او وژني

خو د النساء سورې ۹۷ آیت فرمایي:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمْ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُوْلَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا*

بیشکه هغه کسان چي ملائکي ئې روح قبضوي، پداسي حال کي چي دوی پر خپلو ځانونو ظلم کوونکي وي، ورته وایي: تاسي په څه حالت کي وئ؟ وایي: مونږ په ځمکه کي کمزوري او مستضعف وو، ورته وبه وایي: آیا د الله تعالی ځمکه پراخه نه وه چي هجرت موکړی وی؟ نو د دوی ځای دوزخ دئ او هغه څومره بد ځای دئ.

په همدی رابطه بل ځای فرمایي:

اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَى إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ * الزمر: ٤٢

الله تعالی نفسونه د مرگ په وخت کي وفات کوي او هغه چي ندي مړه شوي د خوب په وخت کي ئې، نو هغه چي د مرگ فیصله ئې شویده روح ئې له ځان سره ساتي او د دې بل کس روح ترټاکلې نېټې بېرته رالېږي.

لدی او دیته ورته آیتونو نه دا په ډاگه کېږي چي الله تعالی د ملائکو په ذریعه د مخلوقاتو او موجوداتو اداره، تدبیر او پالنه کوي، د ملائکو بېلې بېلې ډلي دي چي هره یوه ئې په ځانگړي کار او وظیفه گمارل شویده. که څوك دا آیتونه له پامه واچوي او ادعا وکړي چي په فلاني آیت یا حدیث کي د ید او اصابع لفظونه راغلي دي او فلانی فعل ورته منسوب شویدی او په همدې استناد وکړي او ادعا وکړي چي باید د ید او اصابع ظاهري معنی واخیستل شی، دا ډول کسان به یا جاهل وي او یا مغرض او مغرور.

عجیبه ده چي اهل ظاهر د یو شمېر نصوصو په رابطه د خپل مسلك او مذهب مخالفت کوي، د نورو په لاره ځي او پداسي مسلك عمل کوي چي بل ځای همغه مسلك د نورو د تکفیر سبب گرځوي. د مثال په ډول د دې آیت په اړه:

ونحنُ اقْرَبُ اليه من حَبل الوَرِيد * ق: ١٦

او مونږ هغوی ته د دوی د غاړې له رگ نه ورلنډ یو.

اهل ظاهر پدې ځای کي وایي: دلته له (نحنُ) نه مراد هغه ملائکي دي چي د بنده د اعمالو د ثبتولو او څارني لپاره توظیف

(c) ketabton.com: The Digital Library

شويدي!! پدې موضوع کې څو پوښتنې ترې کوو:

- ولې همدا تعبير او مسلك د نورو آيتونو په هکله نه کاروئ؟
- ولې د (نحن) ظاهري او ذهن ته لنډه معنی پرېږدی او ملا ئکې ترې اخلئ؟
- آيا الله تعالی له مخلوق سره تشبيه کوئ چې قرب او بعد ورته مطرح دئ، پداسې حال کې چې الله تعالی ته نن، سبا، شاهد او غائب ټول يو شانته دي، نږدې او ليرى هم ورته يو شانته دي، نه ښايي چې الله تعالی له مخلوق سره تشبيه کړو او داسې گمان وکړو چې الله تعالی پرعرش استواء کړې نو ممکنه نده چې په عين وخت کې بنده ته هم نږدې وي!!

که په لاندې ذکر شوو نصوصو کې غور وکړو نو مطلب به نور هم راته روښانه شي:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

مَا تَصَدَّقَ أَحَدٌ بِصَدَقَةٍ مِنْ طَيِّبٍ، وَلاَ يَقْبَلُ الله إِلاَّ الطَّيِّبَ، إِلاَّ أَخَذَهَا الرَّحْمٰنُ بِيَمِينِه....." رواه مسلم

هيڅوك پاکه صدقه نه ورکوي او الله تعالی خو له پاك نه پرته بل څه نه قبلوي، مگر دا چې رحمن خدای هغه په خپل يمين (ښي لاس) اخلي.

ابن عباس ر(ض) وايي:

الحجر الاسود يمين الله في الارض فمن صافحه وقبله فکانما صافح الله وقبل يمينه

حجر الاسود په ځمکه کې د الله تعالی ښی لاس دئ، چا چې پر هغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس كيښود او ښكول ئې كړه نو دا داسي ده لكه چي له الله تعالی سره ئې مصافحه كړې وي او د هغه ښی لاس ئې ښكول كړی وي.
قرآن كريم فرمايي:

ان الذينَ يُبايِعُونكَ اِنمايبايعُون الله يدالله فَوق ايدِهم *

الفتح: ۱۰

په تحقيق سره هغه كسان چي له تاسره بيعت كوي هغوی په حقيقت كي له الله تعالی سره بيعت كوي، د الله تعالی لاس د دوی د لاسونو د پاسه دئ.

د لومړني حديث مطلب او مدلول دا دئ چي الله تعالی يوازي پاكه صدقه او خيرات قبلوي، نه يوازي قبلوی ئې بلكه هغه ته خاص ارزښت وركوي او لكه څرنگه چي انسان يو باارزښته شيز په ښی لاس اخلي، شكور خدای هم د خپل بنده پاكي صدقی ته ارزښت وركوي او قبلوي ئې؛ خو پدې حديث كي نه د يمين او نه د اخذ كلمې ظاهري معنی مراد ده، ځكه گورو چي صدقه د يو انسان له خوا بل انسان ته وركول كېږي، وركوونكي او اخيستونكي دواړه انسانان دي. په دوهم حديث كي هم گورو چي په لومړنۍ برخه كي ئې حجرالاسود ته په ځمكه كي د خدای يمين (ښی لاس) ويلی شويدی او په دوهمه برخه كي د حجرالاسود لمس كول او يا ښكولول د الله تعالی د لاس د لمس او ښكولولو په معنی راغلی دئ، هيڅ عاقل انسان به دا ادعا ونكړي چي له دې الفاظو نه مراد همدا ظاهري معنی ده. په پورته ذكر شوي آيت كي هم چي له رسول الله صلی الله عليه وسلم سره بيعت له الله تعالی سره بيعت شمېرل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د بیعت لپاره لاس ورکول لکه الله تعالی ته لاس ورکول بلل شوي، دلته هم هیڅوك حتی اهل ظاهر دا ادعا نشي کولی چي گویا الله تعالی خپل لاس د هغوی د لاسونو د پاسه ایښی او د دوی خوا ته نږدې وو.

اهل ظاهر په لا ندې ذکر شوي حدیث باندي په استدلال سره وايي چي اصابع په اصلي معنی (گوتې) د الله تعالی صفت دئ او ایمان ورباندي ضروري دئ!! راشئ دې مبارك حدیث ته لږ ځیر شو: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ كَقَلْبٍ وَاحِدٍ يُصَرِّفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ الْقُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ *   رواه مسلم

د بني آدمو ټول زړونه لکه د یوه زړه په شان د الله تعالی د دوو گوتو ترمنځ دي، هر لوري ته چي وئې غواړي اړوي ئي، بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: اې د زړونو اړونکیه خدایه! زمونږ زړونه ستا د اطاعت لوري ته واړه وه.

د دې حدیث د لومړنۍ برخی معنی " إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ " دا ده چي د حدیث په دوهمه برخه کي راغلی ده: " يُصَرِّفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ " یعنی الله تعالی د زړونو اړوونکی او گرځوونکی دئ، د خلکو زړونه هر لوري ته چي وغواړي اړوي ئي، پر زړونو د الله تعالی سلطه او سیطره داسي ده لکه ټول ئي چي په دوو گوتو کي وي او هرې خوا ته ئې په آسانۍ سره اړولی شي. پدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حديث کي د (اصابع) او (يقلبه) کلمات هغه متشابهات دي چي نه ئې ظاهري معنى مراد ده او نه ئې انسان په تأويل علم لري.

په قدسي حديث کي راځي چي الله تعالى فرمايي:

يُؤذِينِي ابْنُ آدَمَ يَسُبُّ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ بِيَدِي الْأَمْرُ أُقَلِّبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ * رواه البخارى

د آدم اولاده مي ځوروي، دهر ته ښکنځلې کوي، پداسي حال کي چي دهر زه يم، کارونه زما په لاس کي دئ، شپه او ورځ زه اړوم را اړوم.

هرڅوك پوهېږي چي:

- د "اناالدهر" معنى هغه ده کومه چي په حديث کي وروسته ذکرشويده "بيدي الامر اقلب الليل والنهار"
- هيڅوك حتى اهل ظاهر هم دا ادعا نه شي کولی چي دهر د الله تعالى نوم دئ،او يا الله تعالى هغه ذات دئ چي مونږ ئې دهر بولو، ځکه د دهر لفظ په قرآن کريم کي د زمانې په معنى راغلی دئ، قرآن کريم فرمايي:

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ *

الجاثيه :٢٤

او وئې ويل: يوازي همدا دنيوی ژوند دئ چي مرو او ژوندي کېږو او نه وژني مونږ مگر زمانه، پداسي حال کي چي هغوی پدې خبره علم نه لري، دوی له گمان کونکو پرته بل څه ندي.

وينو چي دلته قرآن کريم دا تصور چي مرگ په زمانې پوري تړي او د مرگ نسبت دهر ته کوي، باطل او کفري تصور شمېري، نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (اناالدهر) مطلب دا ندی چي الله تعالی په خپله زمانه دئ، بلکه هدف او مراد ئې دا دئ چي: خلك ښه او بد زمانې ته منسوبوي، د زمانې له ناوړه پېښو نه شکایتونه او گیلې کوي، گمان کوي چي پېښي په خپله او په تصادفي شکل واقع کېږي، له همدې امله زمانه محکوموي او ښکنځلې ورته کوي، پداسي حال کي چي د پېښو مدبر او متصرف قدیرخدای دئ، هرکار د ده په امر او اراده ترسره کېږي، شپه او ورځ د ده په امر اوړي را اوړي، زمانې ته بد ویل او ښکنځلې ورته کول، په حقیقت کي خدای ته د بد ویلو مترادف دئ.

- که په دې حدیث کي د (اناالدهر) ظاهري معنی نه اخلو او لازماً د (بیدي الامر) مراد ترې مطلوب بولو، نو ولې همدا اسلوب او طریقه د نورو دیته ورته نصوصو په هکله نه غوره کوو؟ او اهل ظاهر ولې هغه کسان تکفیروی چي همدا اسلوب د نورو نصوصو د تفسیر او بیان لپاره غوره کوي؟
- که احیاناً تاسوووایئ چي د فلاني مهار د بل په لاس کي دئ او لدینه مو مطلب دا وي چي دی استقلال او آزادی نه لري او د خپل واك خاوند ندی، بل ته تابع دئ، هیڅوك ستاسو لدې قول نه دا مطلب نه اخلي چي گویا هغه کس د اوښ په څېر دي او داسي پړی ئې په غاړه دي چي سر ئې د بل په لاس کي دئ!! که څوك لدې جملی نه دا غلطه معنی واخلي او د دې خبري د ثابتولو هڅه وکړي چي دا کس حتماً کوم حیوان دئ او پړی ئې د بل په لاس کي دئ! نو آیا دا هڅه به د یوه بې عقله او جاهل انسان هڅه نه وي؟!

دا مبارك حدیث په حقیقت کي د دې مبارك آیت شرح او تفسیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیانوي چي فرمایي:

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ * الشمس: ۲۹

تاسي هيڅ څه نشی غوښتی، مګر هغه څه چي رب العالمين ئې وغواړي.

انسان نشي كولی د زړونو په اړه د الله تعالی د تصرف كيفيت درك كړي. عملاً ګورو چي له تصريف نه مطلب له ښی اړخ نه چپ او له پورته نه لا ندی ته اړول ندي، بلكه دلته له تصريف نه مطلب او مراد هغه القائات او الهامات دي چي زړونو ته ئې كوي، د كار كولو او يا نه كولو اراده او تلوسه پكي راولاړوي، محبت او يا كينه ورته القاءكوي. او واقعاً چي دا تعبير د اهل ظاهر له تنګ تصور او ګمان سره توپير لري او د دوی په غلط تصور د بطلان كرښه راكاږي.

همداراز الله تعالی سميع او بصير دئ، اوري او ويني، هيڅوك ئې په دې صفاتوكي سيال او مثال ندی، ليرې، نږدې، رڼا، تياره، ټيټ او لوړ غږ، ټول د ده په وړاندي يو شانته دي، هغه په تپه تياره شپه كي تر ځمكي لا ندې، پر تيږه د مږي د پښی غږ اوري، هيڅ شی د دې غږ او الله تعالی ترمنځ نشي حايل كېدی. هغه هر غږ اوري او هرڅه ويني. خو نه ښايي له سمع نه د غوږ او بصر نه د سترګی مطلب او معنی واخلو، سمع يو صفت دئ او (اذن) د بدن يو غړی او جارحه، همداراز بصر صفت دئ او (عين) سترګه عضو او اندام، مونږ په سترګو وينو او په غوږونو اورو، په لاسونو نيسو او وركوو، خو د الله تعالی د اخذ، بطش، ايتاء، ليدلو او اورېدلو كيفيت زمونږ له ادراك نه لوړ دئ، دا زمونږ له فهم او عقل نه پورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره ده، مونږ په خپلو پښو سره ځو او راځو، خو د علي او قدير خدای مجئ (راتگ) زمونږ په شان ندی او د تگ کيفيت ئې زمونږ له ادراك نه لوړ دئ. لکه څنگه چې د الله تعالی د ذات ادراك زمونږ لپاره ممکن ندی همدارنگه ئې د صفاتو او افعالو د کيفيت ادراك هم ناممکن دئ. مونږ له (جاء) نه ظاهري معنی نه اخلو، د هغه حقيقت او اصلي مفهوم الله تعالی ته سپارو او له ادراك نه ئې ځان عاجز او قاصر شمېرو؛ ځکه (جاء) که په هره ظاهري او ذهن ته متبادره معنی تعبير شي د الله تعالی له شأن سره تطابق نه کوي، دا لفظ د مخلوقاتو په منځ کي له يوه ځای او يوی نقطې نه بلي ته د نقل او انتقال په معنی دئ، دا نقل او حرکت د مکان او زمان تقاضاء کوي او الله تعالی له مکان او زمان نه مستغني دي. مونږ دا هم گورو چي د يوه مخلوق تگ له بل سره تفاوت لري، وينو چي انسانان او څاروي د ځمکي په وچه د تگ صلاحيت او توان لري، مرغان په هوا کي الوزي او بحری حيوانات په اوبو کي لا مبو وهي، د هر يوه حرکت له بل سره توپير لري، د مادې حرکت د انجماد په حالت کي يو شانته وي؛ خو کله چي مايع شي حرکت ئې بل ډول وي او که په گاز او بخار بدله شي نو بيائې حرکت بل ډول وي، همداراز د دې ټولو شيانو حرکت د نور له حرکت سره د مقايسې وړندی، د انرژی حرکت له ټولو نه بېل دئ. پداسي حال کي چي په مخلوقاتو کي د حرکت او خوځښت شکلونه بدل دي، هر څومره چي يو مخلوق له کثافت نه د لطافت خوا ته نږدې کېږي، په همغه اندازه ئې زمان او مکان ته اړتيا کمېږي، د زمان او مکان له قيد نه آزادېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

محدودیت ئې کمېږي، له یوی نقطی نه بلی ته حرکت ورته آسانه کېږي، د مثال په توگه برق په زرگونو کیلومتره فاصله په یوه شېبه کي طی کوي، دلته یوه تکمه وهو، هلته په همدې لحظه کي ځوکیلومتره لیرې گروپونه روښانه کېږي. ساینس ادعا کوي چي که ماده په انرژی بدله شي نو د مکان او زمان له قیده آزادېږي. د الله تعالی د مجئ (راتگ) کیفیت له هیڅ مخلوق سره د تشبیه وړندی، قرآنکریم فرمایي: (لَیسَ کَمثلهِ شیئ) نو نه شو کولی چي د اخذ، بطش، سمع، بصر او نورکَلَماَت د الله تعالی په رابطه په همغه ظاهري معنی ونیسو او نه ښایي له دې صفاتو نه د الله تعالی لپاره د غړو لکه لاس، سترگي، غوږ او پښی د اثبات هڅه وکړو. دا مطلب په یوه مثال سره روښانه کوو: ټیپ چي فیته ثبتوي،که کوم استاد خپلو دوو شاگردانو ته چي لا تر اوسه ئې ټیپ ندی لیدلی، ووایي چي ټیپ داسي یوه آله ده چي اوري، ثبت او حفظ کوي او بیا هغه څه بېرته بیان او اوروي چي اورېدلی ئې دي. که لدې شاگردانو نه یو له دي جملي نه چي (ټیپ اوري) دا مطلب واخلي چي دا ټیپ حتما غوږونه لري او لدې جملی نه چي (څه ئې اورېدلي هغه اوروي) دا مطلب واخلي چي دا آله حتماً زمونږ یا کوم بل حیوان په شان شونډې، ژبه او خوله لري، خو دوهم شاگرد ووایي چي معلم خو دا ندی ویلي چي ټیپ غوږ لري، بلکه دا ئې ویلی چي اوري او دا ئې هم ندي ویلی چي شونډې او ژبه لري، بلکه صرف دا ئې ویلي چي اورېدلي خبری تکراروي، دلته اورېدل او بیانول د غوږ او ژبی د اثبات دلیل نشي کېدلی. ووایاست لدې دوو شاگردانو نه د کوم یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره حقيقت ته نږدې ده؟

سيد قطب (رح) د دې آيت په اړه چي فرمايي:

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّماوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِه * الزمر: ٦٧

داسي ليکي:"

وكل ماورد في القرآن و في السنة من مثل هذه انماهو تقريب للحقيقة، فالله تبارك وتعالى وضعهافي اسلوب يقرب بهاويمثل"

په قرآنكريم او احاديثو كي چي ديته ورته كوم الفاظ راغلي دي، دا ټول په اصل كي د دې لپاره راغلي چي حقيقت ذهن ته رانږدې كړې شي، الله تعالى دا كلمات او الفاظ د دې لپاره په خاص اسلوب سره وضع كړي چي حقيقت ورباندي رانږدې او تمثيل كړي.

كه اهل ظاهر همدا خبره ومني، نو د دوی ټولي بې ګټې مناقشې او جنجالونه به پای ته ورسېږي. خو متأسفانه اهل ظاهر دا تعبير نه مني، نيوكه ورباندي كوي او وايي: د قبضه او يمين كلمات چي د الله تعالى په هكله استعمال شوي بايد په حقيقي معنى تعبير شي نه په مجازي سره؛ پداسي حال كي چي هرانسان پوهېږي چي د "قبضه او يمين" الفاظ د انسان له خوا د خپلو غړو لپاره د نومونو په حيث غوره شويدي او حقيقي معنى ئې يوازې د انسان په هكله صدق كوي.كه د قبضه، يمين، شمال، يد، رجل، عين، اذن او ديته ورته كلمات له انسان نه پرته د بل چا لپاره استعمال شي نو حتما به ئې مجازي معنى ترې مراد وي نه اصلي معنى. انسان چي كوم څه له خپلو غړو او اندامونو سره ورته ليدلي نو د هغوی لپاره يې همدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومونه كارولي دي. او كه علیم خدای د خپلو صفاتو د بیان او معرفي لپاره د انسانانو په منځ كي متداول نومونه او كلمات استعمال كړیدي نو دا لدې امله چي له همدې لاري او د همدې كلماتو په استعمال سره د انسان لپاره د دې الهي صفاتو فهم او ادراك ممكن دئ او یوازي په همدې طریقې سره د دې صفاتو په حقیقت پوهېدو ته ورلنډیدای شي. كه څوك د الله تعالی په اړه (ید) او (عین) د غړي او عضو په معنی حمل كوي او همدا ظاهري معنی ئې اخلي، نو پوښتنه تري كوو:

كه د انسان د جسم ټول پوستكی د سترگي د شفافې پردي په شان شفاف وی او تر پوستكي لا ندي ئې له نور نه متأثره كېدونكي هغه عصبی رشتې موجودې وی چي عكسونه دماغ ته انتقالوي، نو پدې صورت كي به انسان په ټول بدن سره لیدل كولی شوی، هره خوا به ئې لیدله، كه همداسي یو مخلوق چي په ټول بدن سره لیدل كولی شي او هره خوا ویني او په طبیعت كي ئې ببلگې هم شته، له داسي مخلوق سره مقایسه كړو چي یوه یا دوې سترگی لري، نو دا راته ووایاست چي كوم یو ئې د بصر او لیدو د صفت له مخي تر بل نه كامل او بشپړ دئ؟ دې مطلب ته په توجه سره لا زمه ده دا هڅه ونكړی چي د الله تعالی لپاره یو غړی د عین، عینین یا اعین په نامه ثابت كړئ. لازمه ده په دې اكتفاء وكړئ چي الله تعالی د لیدو صفت لري او دا صفت ئې د بصر په نوم مونږ ته معرفي كړی او د لیدلو فعل ئې ورته منسوب كړی. انسان نشي كولی دا صفت درك كړي او له مخلوق سره له هیڅ پلوه شباهت او ورته والی نه لري. په ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآنکریم کي يوځل هم دا ندی راغلي چي الله تعالی (اذن) يعنی غوږ لري، خو په لسهاوو ځله دا راغلي چي الله تعالی سميع (اورېدونکی) دئ، هر غږ اوري، دا ځکه چي اصل مطلب دا دئ چي د الله تعالی صفات وپېژندل شي، دا ضروري نده چي د الله تعالی په ذات او د صفاتو په کيفيت پوه شو، ځکه دا زمونږ د توان له اندازې نه اوچته خبره ده. پداسي حال کي چي انسان د خپل روح د حقيقت له ادراك نه عاجز دئ، نو همدا د کمزوري عقل خاوندانسان څنگه کولی شي د الله تعالی د ذات په کيفيت پوه شي؟ قرآنکريم فرمايي:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنْ الرُّوحِ قُلْ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا * الاسراء: ٨٥

د روح په هکله پوښتنه درنه کوي، ورته ووايه چي روح زما د رب کار دئ او تاسي ته پدې اړه ډېره کمه پوهه درکړل شويده.

يعنی ستاسي علم دومره ندی چي د روح حقيقت پری درك کړی شئ، د روح حقيقت يوازي الله تعالی ته معلوم دئ. داسي گمان ونکړئ چي د (وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا) معنی دا ده چي تاسي ته د روح په هکله لږ علم درکړل شويدی، نه، بلکه د دې معنی او مفهوم دا دئ چي تاسي د روح حقيقت نه شی درك کولئ، ستاسي علم محدود دئ، دومره ندی چي د روح ادراك وکړی شي. دلته د (مِن علمهِ) لفظ ندی استعمال شوی بلکه ويل شوي (من العلم) د دې دواړو تعبيرونو ترمنځ زيات توپير شته.

پداسي حال کي چي ادراك او احساس د روح وظيفه ده، اورېدل، ليدل، څکل، بوی‌کول، لمس کول، د يخنۍ او گرمۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

احساس، د نرمۍ او سختوالي احساس، دا ټول د روح په واسطه ترسره کېږي، دا د روح وظیفه ده، خو همدا روح له خپل حقیقت نه بې خبره ده. د انسان ټول حرکات او افعال لکه تلل، راتلل، نیول او ورکول ټول د روح په واسطه ترسره کېږي، سترګې، غوږونه، لاسونه، پښې، زړه او دماغ د روح په خدمت کې وسایل دي او دا روح ده چې لدې شیانو نه استفاده کوي، انسان هرڅه د روح په واسطه ترسره کوي، قرآن وایي چې تاسو د دغې روح په حقیقت نه پوهېږئ او دا له خپله حده پښه آخوا غزول ګڼي چې څوك د روح په اړه د بحث کولو جسارت کوي. حقیقت دا دئ چې روح، اورېدونکې او لیدونکې ده، احساس لري او د هرڅه ادراك کولی شي، ښه او بد پېژني، قضاوت کوي او د انسان نوموړي صفات د ده د روح مظاهر دي، خو دا به څومره لویه غلطي وي چې د روح د همدې مواصفاتو په وجه څوك د روح لپاره د ځانګړو غړو او اندامونو د اثبات هڅه وکړي!!

عجیبه ده، الله تعالی په خپله په قرآنکریم کې د خپل ذات د کیفیت په هکله بحث نه کوي، خو اهل ظاهر همدا موضوع د توحید اساسي جزء ګرځوي، همدا ئې د بحث محور دئ او ټوله هڅه ئې دا وي چې په دې هکله بحث او مناقشه وکړي او د صفاتو توحید د الله تعالی د ذات په رابطه له بحث سره ګډوی! د یوه شي د ذات په هکله د بحث تقاضا دا ده چې د هغه د جوړښت، شکل او صورت په اړه خبري وشي، لکه چې د انسان په رابطه راځي:

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ * وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ * البلد:۸-۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا هغه (انسان) ته مو دوه سترګي، یوه ژبه او دوی شونډې ندی ورکړئ.

او یا لکه چي د حیواناتو په هکله فرمایي:

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ *

النور:٤٥

او الله تعالی هر خوځیدونکی له اوبو پیدا کړی، چي ځیني ئې په سینه خوځي او ځیني ئې پر دوو پښو درومي او ځیني ئې په څلورو پښو درومي.

کله چي د شیانو د ذات په اړه بحث کېږي نو باید د پورتني آیت په څېر وي او دا صیغې، دا اسلوب او دا صراحت پکي وکارولي شي. که لوی، علیم خدای د حیواناتو جوړښت، شکل او صورت پدې طریقی او دې وضاحت سره بیانوي، آیا ممکنه ده چي لدینه د ډېري مهمي قضیی لکه د الله تعالی د ذات د بیان په هکله داسي اسلوب وکاروي چي له اهل ظاهر نه پرته بل چا ته د فهم وړ نه وي!! او اصحاب، تابعین، تبع تابعین، د مذاهبو امامان یو هم لدې آیتونو نه د اهل ظاهر د تعبیر په شان تعبیر ونلري؟

اهل ظاهر ته وایو چي د صفاتو توحید دا ندی چي د الله تعالی له ذات نه بحث وشي او د الله تعالی لپاره په خپل ذهن کي یو تصویر ترسیم او انځور کړو او یائې له مخلوق سره تشبیه کړو، د صفاتو توحید دا دئ چي عقیده ولرو الله تعالی سمیع (اوریدونکی) دئ، هیڅوك د ده په شان سمیع ندی، الله تعالی بصیر (لیدونکی) دئ، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدو په صفت کي هیڅ سیال نه لري، هیڅ ترې پټ ندي، خدای علیم دئ، په پټ او ښکاره علم لري، حاضر او غائب ورته یوشان معلوم دي، هیڅوك پدې صفت کي ورسره برابر ندي، الله تعالی خبیر دئ، په هرڅه خبردی، که پټ وي که ښکاره، حاضر وي که غائب، تېر وي که راتلونکي، هرڅه ورته ښکاره دي او په ټولو خبردی، هغه رؤوف، رحیم، غفور، کریم، عزیز او حکیم دئ او د نورو صفاتو او نومونو خاوند دئ چي ځیني ئې په قرآنکریم کي ذکر شوي، نور ئې له ځان سره ساتلي او هیچاته ئې ندي ښودلي. پدې ټولو صفاتوکي هیڅوك ورسره برابر ندي، نه مثل لري او نه مثال. نه ښایي د الله تعالی د ذات په هکله خبري او بحث ته د صفاتو توحید ووایو او په بې ګټې مناقشې او مباحثې سره خپل وخت ضایع کړو او له مخلوق سره د الله تعالی د تشبیه مرتکب شو. د اهل ظاهرنظریات او څرګندوني پدې دلا لت کوي چي هغوی الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوي، دا اتهام ندی بلکه دوی همدا ډول عقیده او تصور لري، د دې مدعا د اثبات لپاره د لاندي ذکرشوي حدیث په رابطه د اهل ظاهر تعبیر او تفسیر کافي دئ. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ وَلَا يَقُلْ قَبَّحَ اللَّهُ وَجْهَكَ وَوَجْهَ مَنْ أَشْبَهَ وَجْهَكَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَام عَلَى صُورَتِه * رواه احمد

که چا بل څوك وهلو نو باید په مخ ئې ونه وهي او داسي ونه وایي چي الله تعالی دې ستا او تا ته د ورته کس مخ تور کړي، ځکه الله تعالی، آدم علیه السلام د ده په بڼه او شکل کي پیدا کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې مبارك حدیث کې چې مفهوم ئې ډېر روښانه دئ او د صافو زړونو خاوندانو ته په هغه کې د هیڅ اشتباه او سوء تفاهم ځای او مجال نشته، خو اهل ظاهر او هغه کسان چې رنځور زړونه لري لدې حدیث نه داسې څه راباسي او داسې ترجمه او تفسیر ئې کوي چې په ډېرو خطرناکو نتائجو منتج کېږي، هغوی وایې: په (صورته) کې ضمیر الله تعالی ته راجع دئ، گویا الله تعالی آدم علیه السلام خپل ځانته ورته پیدا کړ!!! او وایې: دا هم د الله تعالی لپاره یو ثابت صفت دئ؛ خو لدې قید سره چې د الله تعالی له شأن او منز لت سره ښایي!!! بیشکه چې دا خلك د خطاء او اشتباه په ډېرې ژورې کندې کې پریوتي، په خطرناکه فتنه کې لویدلی، زړونه ئې رنځور دي، روښانه حقیقت سرچپه ویني او له څرگندو الفاظو نه داسې تعبیر اخلي چې د رنځورو زړونو له خاوندانو پرته بل چا ته د منلو ندی، هغوی که هر څه فکر کوي خو واقعیت دا دئ چې پدې ډول تصور سره الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوي.

لږ پورتني مبارك حدیث ته ځیر شئ، دلته د دوو کسانو ترمنځ شخړې ته اشاره شوې، رسول الله صلی الله علیه وسلم دا حکیمانه لارښوونه کوي چې د جگړې په وخت کې یو بل په مخ مه وهئ، داسې مه وایئ چې الله تعالی دې ستا او تا ته ورته کس مخ تور او قبیح کړي، ځکه چې الله تعالی، آدم علیه السلام هغه ته په ورته شکل او صورت کې پیدا کړی وو. پدې پوهېږو چې د دښمنۍ او جگړې په وخت کې هر انسان د مقابل لوري له مخ او څېرې نه په خپل زړه کې د نفرت، کینې او کرکې احساس کوي، د مقابل طرف د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفرت او کرکي آثار هم د هغه په څېرې او مخ کي راڅرگند شي، په سترگو کي ئې د قهر او غصې ننبي راښکاره شي، نو ځکه د ده غصه او کرکه د مقابل لوري او دښمن مخ او سترگو ته متوجه کېږي، همدې برخي ته پام اړوي او خپل داخلي قهر داسي اظهاروي: سترگي دې راباسم، پزه دې پرې کوم، مخ دې تور، سترگی دي ړندی شه، دا مردار مخ دي داسي او داسي شه، پدې الفاظو هم اکتفا نه کوي بلکه لاس پورته کوي او غواړي په مخ ئې يوه کلکه څپېړه ورکړي، خوله ئې په سوك ورماته کړي. حکيم رسول الله صلی الله عليه وسلم په جگړه د بوختو افرادو روحي حالت ته په پام سره او د دوی د قهر او غضب د سړولو لپاره فرمايي: الله تعالی خپل بنده او ستاسو ټولو پلار آدم عليه السلام پداسي څېرې او شکل کي پيدا کړی وو لکه دا ستا مقابل لوری، دا له تاسره په جگړه اوشخړه بوخت ستا ورور، خپل پلار ته د احترام په دود بايد هغه پر مخ ونه وهې او د مخ په اړه ئې سپکي خبري ونه کړې. که د رسول الله صلی الله عليه وسلم دا حکيمانه لارښووني مراعات شي او د شخړو او مشاجرو په وخت کي په پام کي ونيولی شي، نو د ډېرو فتنو او جگړو مخنيوی به وشي. نه پوهېږم اهل ظاهر ولې دا څرگند حقايق نه شي درك کولی؟ او ولې څرگند مفاهيم غلط تعبيروي؟ او ولې داسي توجيهات پکي کوي چي خبره تشبيه او تمثيل ته رسوي؟ رسول الله صلی الله عليه وسلم خو فرمايي:

تفكروا في خلق الله ولا تفكروا في الله

د الله تعالی په مخلوقاتو کي غور وکړئ او د الله په ذات کي له تفکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بحث نه ځان وساتئ.

بل ځای فرمايي :

تفكروافي آلاء الله ولا تفكروا في الله

د الله تعالى په نعمتونو كي غور او تفكر وكړئ خو د الله تعالى په ذات كي فكرمه كوئ.

اسحاق بن ابراهيم بن راهويه وايي: هرچا چي الله تعالى داسي توصيف كړ چي يو صفت ئې د كوم مخلوق له صفت سره تشبيه كړ نو كافر شو.

ابوبكررضي الله عنه فرمايي:

العجزعن درك الذات ادراك " د الله تعالى د ذات له ادراك نه ځان عاجز ګڼل حقيقي ادراك دئ.

علي رضي الله عنه فرمايي:

والبحث عن سرالذات اشراك

د الله تعالى د ذات د كيفيت په هكله بحث كول شرك دئ.

سبحانك اللهم وبحمدك نشهد ان لا اله الا انت نستغفرك ونتوب اليك.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library